TYROCINIUM ELOQUENTIÆ, SIUE RHETORICA NOUA, ET...

Charles Pajot, Josè Maria Fonseca de Evora

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
32
7 B
26
FONDO EBORENSE

T

RH

Sic
Vt
Sic

Sic
Vt

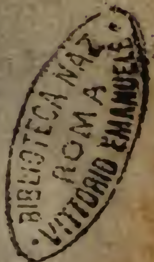
P.

TYROCINIVM ELOQVENTIÆ,

SIVE

RHETORICA NOVA, ET FACILIOR.

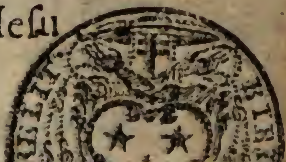
Sic verbis non redundans.
Vt eloquentiȩ prȩceptionibus abundet
Sic Aphtonij Progymnasmata, Et Soarij Rhetoricam amplectens. Vt præstantissimorum Rhetorum, qui hactenus de Eloquentia scripserunt, Vniversam artem facili methodo suppeditet.
Sic denique Rhetoribus vtilis,
Vt humanistis commoda sit, & supremæ Scholæ Grammaticæ Auditoribus non inutilis.

AVTHORE

P. CAROLO PAIOT.

Parisino è Societate Iesu

Vltima Editio.

VSVS
Tyrocinij Eloquentiæ,
Ad illius candidatum.

CHARISSIME ADOLESCENS *hoſtenus* Grammaticæ Latinæ, & Græcæ præcepta cũ vtriuſq; linguæ Dictionario, *&* Arte Poetica. *Quantum in me fuit, facili methodo expoſita tibi obtuli, nec laborem meum repudiaſti: Nunc ab eadem hac beneuolentia tua,* Tyroci-

Grato animo acceptum iri spero: Tyrocinium *Inquam, quod eiuſmodi eſt, ut nihil ferè omittat, ſunquè uerborum paucitate præceptiones penè omnes artis oratoriæ ſinè faſtidio complectatur.*

Atque vt laboris me facilior tibi sit vſus Rhetoribus, Humaniſtis, & ſupremę Scholę Grãmaticæ auditoribus *Laboraſſe me fortè non inficiaberis. Non enim video, qui fieri poſſit, vt amplificationem oratoriam quis ſcribat, niſi periodum, & verborum ſtructuram nouerit, niſi figuras vſurpet,*

niſi

nisi partes oratorias sciat: cum nec exordio, nec epilogo carere omni oratoria exercitatio vix debeat.

Quapropter si me DISCIPVLI SVPREMÆ SCOLE GRAMMATICÆ *audient, cum post ferias paschales latinitatis potissimum operam Nauere soleant*, Librum quartum de Elocutione *consule. Eiusque præcepta de* Periodo *memoriter addiscent, & longiores figuras, vel Latinè, vel gallice ad imitationem Ciceronis scribent, vt in sequentibus Scholis stylum*

oratorium nullo negotio sibi comparare possint.

HVMANISTIS *author sum, 1. Vt, priore Semestri, repetito* libro quarto de Elocutione, *legant, addiscant* librum tertium de Dispositione, *Sic tamen, vt solas definitiones, diuisiones, & præceptiones memoriæ mandent, cætera verbis suis expliare ipsi consuescant, seque exerceant in scribendis amplificationibus oratorijs secundum Apthonij methodum, quam breuiter, & clare suis locis exposui, sed ita, vt exempla Cicero-*

nia-

niana, quæ imitantur iuxtam triplex genus causarum sibi preponant. 2. Vt posteriore semestri Librum primum de imitatione, & secundum de inuentione Pariter legant addiscantque solas definitiones, & diuisiones locorum Rhetoricæ, variosque modos tractandi eos sic intelligant, vt eosdem ad propositam materiam ipsimet accommodent.

RHETORES denique, quorum præcipua cura esse debet, vt Tulliani fiant, sic preceptionum Eloquentiæ memoriam redintegrabunt, vt Imitatio-

nem , Inuentionem , Diſpoſitionem , & Elocutionem Oratoriam *ad frequentiorem, & grauiorem Orationi ſcriptionem redigant , Deſideraremque ab ijs , vt priuato laborem exempla Ciceroniana, quæ breuitatis cauſa fere tantùm notaui , legerent in ipſo Cicerone , & in appoſita charta ad ſingula folia huiuſce Tirocinij excriberent , eo ſcilicet conſilio , vt crebra lectione familiarem haberent Ciceronem.*

Quod ſi quis ex me quærat, quare non ſecutus fuerim ordinem , quem præſcribor probabitur , vt opinor ,

re-

reſponſio mea, nimirum, quòd præcipue Rhetoribus ſeruire volucrim, quorum hæc eſſe ſolet artis Oratoriæ diſpoſitio, vt prima pars ſit de Rhetorica in communi, & Imitatione; *ſecunda* de inuentione locorum, & motuum; *tertio* de Diſpoſitione tum partium orationis cum trinſecis generis cauſarum; *quarta* de Elocutione complectente periodum, & figuras *quinta* de Memoria, *ſexta denique* de pronunciatione.

SYNOPSIS ALPHABETICA PRÆCEPTIONVM ELOQVENTIÆ.

A

ABusio, vt est figura. pag. 307
Accusatoria oratio. 303
adiacentia. 169
adiuncta. 35
Eorum tractatio. 38
adiunctio. 312
aemulatio. 126
aenigma. 50
allegoria. 308
alyron. 312
amor. 111
Eius causa. 110
amplificatio per locos Rethoricos. 100
anadiplosis. 310
anagrammatis ratio. 21
anaphora. 305
animi affectus. 103
Eorum fontes. 113
annominatio. 312
antecedentia. 38
anteoccupatio. 368
antimetabole. 314
anthithoton. ib.
aphtonij progymnasmata in genere de-
mon-

monstratiuo. 186
eiusdem in genere de liberatiuo. 251
eiusdem in genere iudiciali. 299
Apologia. 304
apologus. 92
aposiopesis. 318
apostrophe. 317
argumenta ducta ab hominibus, & singulis locis Rhetoricis. 102. 103
argumentatio. 87
eiusdem vsus. 94
argumenti definitio. 12
argumentorum collocatio. 218
arithmon. 2
ars Oratoria duplex. 12
artis oratoriæ ratio. 2
articulus periodi. 292
asiatismus. 352
asyntheton. 352
attentionis conciliatio. 163
eiusdem formulæ Ciceronianæ. 165
audacia. 119
augurium. 47
auspicium. ibid.
authoritas. 92

B

BEneuolentiæ conciliatio. 161 & seqq.
Bomphiologia. 352
Brachylogia. 352
Breuitas Narrationis. 176

C

Cachophonia. 352
Cacozelon. 352
catacresis. 307
causa, ut est status, definitio. 265
causa omnis definitio. 40
efficientis. ibid.
Materialis. ibid.
Formalis. 41
Finalis. 42
causidici genus dicendi. 310
chregiæ definitio, diuisio, dispositio. 386
circumlocutio. 380
circunstantiæ rerum, & personarum. 74
circunstantiarum explicatio. 268
ciuilium causarum dispositio. 311
climax. 352
comma periodi. 292
commendatoria oratio 292
comminatoria oratio. 309
commiseratio. 212
commonitoria oratio 291
communicatio. 317
commutatio. 314
compar. 134
Comparatio, ut est locus rhetoricæ, 54
comparationis dispositio. 229
complexio, 310
concissio 319
conciliatoria oratio. 293
concionatorium dicendi genus. 316
Eiusdem dispositio. 317
conduplicatio. 310
confirmatio, ut est pars orationis. 209

confirmatio vt est progymnasma. pag. 268
confirmationis ratio. 217
confutatio vt est progymnasma. 300
confutatio duplex. 199
confutationis, vt est pars orationis varij modi. 200. ad 214
confutationis figura. 196
congeries, siue collectio. 88
coniugatorum definitio, diuisio modi tres. 25
conquestio. 201
Eiusdem modi, & causa. ibid.
consequentia. 83
consolatoria oratio. 293
consultatio. 256
contentio, vt est pars orationis. 79
contentionis artificium. 198
contradicenda. 34
contrapositum. 314
contraria. 33
conuersio. 309
copia orationis. 450
correctio. 317
cauillatoria oratio. 129

D

DEcorum oratorium. 301
dedicatoria oratio. 274
defensoria oratio. 272
definitio quid. 35
descriptio quid. ibid.
Eiusdem proprietates, claritas, breuitas, & proprietas. 16
Eiusdem tractanda modi quindecim. ibi.

De-

definitionis locorum Rhetoricorum. 15.
eorundem proxima, & remota dispositio. 15 &c.
Animi motuum proxima, & remota dispositio. 148
dehortatio. 259
deliberatiuum genus. 248
demonstratiuum genus. 211
eiusdem materia finis, & fontes. 232
eiusdem oxornatio. 234
eiusdem dispositio. 258
deprecatio. 320
deprecatoria oratio. 276
desiderium. 80
desperatio. 117
dialyton. 312
dicendi genus triplex. 315
dicalicum genus dicendi. 285
digressio. 198
eiusdm causa. ibid.
dilema 91
desiunctio. 312
dispositio defensionis. 272
dispositio orationis. 134
eiusdem diuisio. 146
dispositio arbitraria, artificialis analytica, synthetica. 135
dissimilitudo vt est locus Rhetoricus. 361
dissolutio. 217
dissuadens oratio. 168
distributio. 319
diuisionis modus duplex. 198
docilitatis conciliatio. 168
dubitatio. 343

Esse-

E

Effecta. 43
eorum tractatio. 46
elegantiæ ratio. 321
elocutionis definitio. ibid.
elocutionis virtutes. 396
Vitia. 351
emblema. 52
emphasis. 318
enthimema. 85
enumeratio vt est rationatio. 90
enumeratio partium, vt est locus Rhetorica. 54
eiusdem diuisio, & modi quindecim. 57
enumeratio perorationis. 200
epichrema. 86
epidicticum genus. 232
epinicium. 241
epiphonema. 326
ephiphora. 310
epithalamium. 242
ethopeiæ dispositio. 238
eiusdem diuisio. ibid.
euentus definitio, & diuisio. 265
euidentia orationis. 350
exclamatio. 320
Execratio. ibid.
exemplum. 92
exercitationis præcepta. 9
expeditio. 90
expolitio. 84
expostulatoria oratio. 275
exprobatoria oratio. 275
exordium. 134
eiusdem partes. ibid.
Quid requiratur ad exordium. 151

Exordij duplex genus. 140
exordium ex abrupto. ibid.
Huius varij modi. 153
exordium iustum, & legitimum. 142
Eiusdem modi. 155
exordij virtutes. 149
Quæ si ac tendenda in exordio. 149
exordij figura. 157
exordij munera. 160
exordij uitus. 165
eius qualitates, seu virtutes. 180
eiusdem vitia. 166
eiusdem artificium. 182

F

Fabulæ dispositio. 251
eiusdem diuisio, tractatio 281
Facetiæ. 138
Facultas unde probetur. 199
Figuræ per additionem. 350. &c.
Figuræ per detractionem. 352
Figuræ per similitudinem vocum. 353
Figuræ sententiarum. 315
Figuræ quæ docent. 328
Quæ delectant. ibid.
Quæ stetunt. ibid.
Figuræ verborum. 34
Figurarum non vulgarium alphabetica synopsis. 362
Figurarum per additionem usus. 378
Figurarum per detractionem usus. 382
Figurarum per similitudinem vocum usus. 383
Figurarum, quæ sunt sententiarum usus. 335

Fuga vt est animi motus. 125
Funebris oratio. 474

G

Gaudium. 125
Generis secundum oratores definitio pag. 28
Eiusdem tractandi ratio. 28
Genethliaca oratio. 239
Gestus componendi ratio. 365
Gradatio. 311
Gratia. 127
Gratiarum actio. 244
Grauitas orationis. 296

H

Homaologia. 252
Hortatio. 258
Hyperbaton. 308
Hypothesis. 209
Hypothyposis. 137

I

Imitationis præcepta. 4
Eiusdem modi septem. 5
Eiusdem vitia. 9
Inaugurationis oratio. 245
Incitatoria oratio. 262
Indignatio. 200
Eiusdem modi, & causa. 220
Eius concitatio. 133
Inductio. 91
Insinuatio. 139
Interpretatio. 315
Interrogatio. 315
Inuectiua. 273
Inuentionis definitio, fontes, partes,
In-

Industria, Materia. 11
inuersi. 347
inuidia. 125
ioci. 128
ira. 120
ironia. 308
isocolon. 361
iudiciale genus. 264
Eiusdem materia. 295
Finis. ibid.
Status. ibid.
Eiusdem dispositio. 296
Ius ciuile, & commune. 52
iusiurandum. 47

L

LAmentatoria oratio. 241
Latinitatis oratio. 287
laudis uniuersa capita. 212
dei. 213
Personæ. 214
Virtutum. 218
scientiæ, & artis. 228
Rerum inanimatarum. 229
facti. 233
Rerum in genere. 232
laudis dispositio. 235
legislationis dispositio. 271
licentia. 319
locus communis. 269
loci rhetorici definitio. 14
loci intrinseci, & extrinseci. 14
intrinseci loci Rhetorici sexdecim. ibid.
locus a definitione. 15
Vsus. 53
a Notatione. 18
vsus. 53

Ab enumeratione partium. 21
vsus. 53
a coniugatis, 25
vsus. 55
a genere. 63
vsus. 63
a specie. 28
vsus. 56
a similitudine. 29
vsus. 56
a dissimilitudine. 32
vsus. 56
ab oppositis. 32
vsus. 57
ab adiunctis. 35
vsus. 57
ab antecedentibus. 37
vsus. 57
a consequentibus. 37
vsus. 58
a repugnantibus. 39
vsus. 58
a causis. 40
vsus. 59
ab effectibus. 43
vsus. 61
a comparatione. 45
vsus. 63
a Maiori ad Minus. 46
vsus. 46
a Minori ad Maius. 46
vsus. 63
a Pari. 46
vsus. 62
loci extrinseci, at assumpti. 47
vsus. 63
Loco-

Locorum accomodatio ad quasuis quæstiones propositas. 69
Huius accomodationis duplex exemplum. 75
loci generis demonstratiui. 80
loci generis deliberatiui. ibid.
loci generis Iudicialis. 82
lustrica oratio. 240

M

MAcrologia. 352
magistratus dicendi genus. 285
maius, secundum Rhetores. 45
mansuetudo. 121
membrum periodi. 222
memoria præcepta. 363
metalepsis. 317
metaphora. 305
motus. 112
minus, secundum Rhetores 47
miosis. 352
motus animi. 104
Eorum vsus. 141
eorumdem figura. ibid.

N

NArratio vt est progymnasma. 252
Eiusdem diuisio. ibid.
eiusdem Dispositio. ibid.
Narratio vt est pars orationis 168
eiusdem diuisio. ibid.
Illius figura. 170
eiusdem virtutes. 188
eiusdem artificium. 194
Narrationis definitio. 18
eiusdem tractandæ modi. ibid.

Obiur-

O

Obiurgatoria oratio. 274
Odium. 112
onoconomiton. 353
omeoptoton. 313
onomatopaia. 307
opposita. 52
eorum tractatio, & modi. 55
oppositio ut est argumentatio. 90
optatio. 320
orationis partes. 137
ornatus orationis. 289

P

PActum. 41
Panegirica oratio. 339
par secundum Rhetores, 47
parabola definitio, & diuisio. 50
parenthesis. 519
paronomasia. 309
periergia 353
periodus. 289
eiusdem diuisio. 327
rotunda quadrata. 292
eiusdem usus. 329
eiusdem amplificanda modi. 330
eiusdem concinnitas. 301
periphasis. 248
parmissio. 320
peroratio, eius partes. 220
eiusdem munera. 203
eiusdem modi quinque. ibid.
eiusdem figura 326
eiusdem motus. 228
eiusdem artifieium. ibid.
perspicuitas narrationis 143
perspicuitatis ratio. 287

Pi-

Piscilogia. 352
pleonasmus. 352
ploce. 314
pœnitentia dicti. 315
polyptoton. 311
polysyndeton. ibid.
polysytheton. ibid.
postulatoria oratio. 243
prætermissio, preteritio 318
præiudicia. 48
praxis Rhetorica. 360
principium orationis. 139
priuatiua. 33
probabile quid. 12
Eiusdem species. ibid.
probabilitas narrationis. 173
prolepsis. 316
pronunciatio. 368
propositio, vt est pars orationis. 179
prosopopœia. 317
protozeugma. 312
pudor. 126

Q

Quæstiones coniecturales. 210
Definitius. ibid.
Iudiciales. 211

R

Ratiocinatio. 83
Ad recipiendum aliquem oratio. pag. 417
Relata. 33
repetitio. 130
repugnantia. 61
responsum. 48
rhetoricæ definitio. 2
Diuisio. ibid.

Materia, ibid.
Et partes. 3
Rumores 47

S

SEntentia, vt est progymnasma definitio. 254
Diuisio, & dispositio. 255
similiter cadens. 313
similiter desinens. ibid.
similitudo, vt est figura. 312
similitudo, vt est Locus Rhetoricus 30
Eiusdem. 31
sorites. 80
speciei, secundum Rhetores definitio, & modi. 28
spes. 115
status causa. 177
stylus. 302
Eiusdem vsus. 347
suadens oratio. 386
subiectio vt est ratiocinatio. 88
submissio. 88
sustentatio 58
symbolum. 49
symploce 310
synecdoche vt est tropus. 305
Vt est figura. 352
ynaciosis. 312
synonimia. 311

T

TAbula. 47
Tapinosis. 352
Tautolagia. ibid.
testes, testimonium. 47
thesis. 209
Eiusdem, vt est progimnasmata, Defini-

finitio, diuisio, & dispositio. 282
Topice definitio. 12
Tormenta. 47
Totius definitio.
Traductio. 311
Transgressio. 348
Transitio. 400
Exempla transitionum. 401
Translatio vt est figura. 347
Tristitia. 123
Tropi verborum, ac sententiarum. 305
Troporum vsus. 373

V

VArietas orationis.
Vaticinatio.
Verborum delectus. [illegible]
Eorum compositio. 336
Verborum structura, & collocatio. 322
Verecundia. 176
Violatio. 90
Vituperationis dispositio. 271
Vituperij vniuersa capita. 232
Voluntas vnde probatur 217.218
Vsus orationum Ciceronijs in genere demonstratiuo. 310
In genere deliberatiuo. 278
In genere Iudiciali. 313

FINIS.

TYROCINIVM ELOQVENTIÆ, SEV RHETORICA, NOVA, ET FACILIOR,

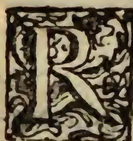
Complectens Aphthonij progymnasmata, Soarij præcepta, & præstantissimorum Rhetorum Obseruationes.

LIBER PRIMVS.

De Arte Oratoria.

CAPVT PRIMVM.

De Natura Rhetorica.

Hetoricæ nomen duplex est; alterum Græcum, alterum Latinum; Græcè dicitur Rhetorica, Latinè Oratoria. Vtrumque nomen naturam huius disciplinæ, quam pertractamus, clarè significat. *Rhetoricæ nomē.*

Sophistica, non est propriè Rhetorica, sed per abusum illi nomen Rhetoricæ tribuitur; quamuis apud veteres Gallos pro Rhetorica sumpta fuerit; & apud Strabonem legatur Isocratem inter Sophistas numeratum *Quid Sophistica.*

A fuis-

fuiſſe. Quapropter Colligere licet Rhetoricam, & Sophiſticam differre tantum accidentariò, non ſecundùm naturam.

Rhetorica eſt duplex Naturalis. Artificialis.

Vera autem Rhetorica duplex eſt, Naturalis, & Artiſicialis.

Naturalis, eſt facultas dicendi a Natura indita.

Artificialis, eſt ea, quæ præceptis acquiritur, Eſtque ars bene dicendi, Quia dat certas præceptiones ad ornatè pariter, & copiosè dicendum.

Rhetoricæ artificialis officium & finis. Vtriuſque diſcrimē

Huius Rhetoricæ Officium eſt dicere appoſitè ad perſuadendum; Finis, perſuadere.

Inter officium, & finem hoc intereſt quod officium ſignificet id, quod facere orator debet, finis verò id, quod intendit.

Dicere appoſitè ad perſuadendum, tria complectitur docere, delectare, flectere.

Docere, neceſſitatis eſt.
Delectare, ſuauitatis.
Flectere, victoriæ.

Rhetoricæ materia Theſis. Hypotheſis.

Eiuſdē Rhetoricæ materia, eſt omnis quęſtio, ſiue ſit theſis, ſiue hypotheſis.

Theſis rem continet vniuerſalem, & infinitam. V. G. Studendum eſſe linguis.

Hypotheſis rem ſingnlarem, & finitam. V. G. Studendū eſſe linguę Latinę. De vtraq; infrà in diuerſis cauſarum generibus.

R he-

Rhetoricæ partes sunt quinque. *Rhetoricæ partes*
Inuentio.
Dispositio.
Elocutio.
Memoria.
Pronuntio.

Inuentio. Inuentio, est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quæ causam probabile reddant.

Dispositio. Dispositio, est rerum inuentarum in ordinem, distributio.

Elocutio. Elocutio est idonea verborum, & sententiarum ad inuentionem, accommodatio.

Memoria. Memoria est firma orationis perceptio.

Pronũciatio. Pronunciatio est vocis, & gestus apposita moderatio.

Quid ad Rhetoricã, requiratur. Ad Rhetoricam sibi comparandam tria sunt necessaria; Ars, Imitatio, Exercitatio.

Ars. Ars dat præcepta, quibus instructi certam viam, rationemque dicendi ineamus.

Imitatio Imitatio facit, vt cum diligenti ratione peritorum Rhetorum similes in dicendo velimus esse.

Exercitatio. Exercitatio est assiduus vsus, consuetudoque dicendi.

Rhetorica, & Dialectica paritas & discrimen Rhetorica, & Dialectica conueniunt in eo, quod vtriusque disciplinę finis sit persuadere, & rei dubiæ fidem facere: Differunt verò ab inuicem in eo, quod dissimilem dicendi rationem sequantur. Quare Zeno Dialecticam comparabat ma-

nui compressæ, Rhetoricam extensæ: quia illius Oratio breuior est, huius fusior, & latior.

CAPVT II.

De Imitatione.

Imitationis definitio. IMitatio est expressio rationis, quam is, quem imitamur, in opere suo perficiendo tenuit.

Imitationis præceptiones Imitationis hæ sunt præceptiones.

1. Vt moderata sit.
2. Vt præstantissimum aliquem nobis oratorum proponamus imitandum.
3. Vt minutiora quæque non imitemur, sed tantùm selectissima, & optima.

Imitationis praxis Atque vt illas vias ad praxim redigamus in authore aliquo imitando, V. G. Cicerone, Virgilio, & alijs, hæc tria obseruabimus diligenter.

1. Inuentionem,
2. Dispositionem,
3. Elocutionem.

Imitatio Inuentionis. Inuentionem imitamur, si rationem, quam tenuit inueniendi, & excogitandi argumenta, sequamur.

Imitatio dispositionis. Dispositionē imitamur, si ordinem naturalē, & artificiosū singularum partium Orationis, & argumentorum obseruemus.

Elocutionem deniquē imitamur, si ora-

orationem noſtram iiſdem figuris illuſtremus, ſi paribus numeris periodos noſtras vinciamus; poſtremò ſi eadem verborum, & ſententiarum varietate ſermonem noſtrum exornemus.

Emũtatio Elocutionis.

Ratio imitandi, multiplex eſt. Fit enim:

1. Cum mutatur quidem ſententia, verba autem eadem retinentur. V. G. Cicero dixit. *Non placet Antonio Conſulatus meus, at placuit. Seruilio.* Sic imitari quis poteſt. *Non placet negligentioribus diſcipulis ſtudium aſſiduum literarum, at placet diligentioribus &c.* vel vt Cicero dixit Ironicè de morte P. Clodij. *P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre poteſt &c.* ſic de alio ſincerè dici poſſet, *Tanti viri mortem æquo animo ferre nemo poteſt, luget Senatus, mæret Equeſter Ordo &c.* vel contrario ſenſu, de aliquo ſcelerato, *Perditi huius hominis mortem iniquo animo nemo ferre poteſt, gaudet Senatus, exultat Equeſter Ordo, tota Europa affecta gaudio eſt, florent Municipia, eriguntur Coloniæ, agri denique ipſi, tàm peſtiferum, tàm immanem, tàm exitioſum virum cecidiſſe lætantur.*

Prima ratio imitãdi.

2. Cùm mutantur quidèm verba, ſed ſententia eadem retinetur. V. G. Cicero dixit Diuinat. in Verr. num. 37. *Dece Cæcili, iam extrà contentionem, certamenque noſtrum familiariter tecum loquar: in ipſe quemadmodum exiſtimes, vide etiam, atque etiam; & in te collige, & qui ſis, & quid facere poſ-*

Secunda ratio imitandi.

sis considera. Putas ne te posse &c. sic Ciceronem imitabor: *sed de te, nimium pertinax adolescens, iam extrà omnem contentionis acerbitatem familiariter tecum loquar: tu quemadmodum studeas, vide etiam, atque etiam; & quis sit progressus tuus, & quos iudices expectaturus sit, considera: Putas ne te posse &c.*

Tertia ratio. imitandi. 2 Cùm mutata simul sententia, & locutione, eundem dicendi tenorem obseruamus. V. G. Cicero dixi pro Milone sect.

3. *Nam illa Præsidia, quæ pro Templis, &c.* sic imitari possumus, *Nam illa Castra hostium, quæ pro muris stipata conspicilis, est ad vim inferendam &c.*

Quarta ratio imitandi. 4. Cum sensus, & verba propè eadem aliquibus insuper additis, retinentur. v. g. Cicero dixit, *Quo vsque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?* sic Ciceronis hunc locum imitabor: *Quo vsque tandem abutere, contumax adolescens, præceptoris patientia? Quo vsque animus tuus tãq; amicis obduratus monitis obstupescet? &c.*

Quinta ratio imitandi. 5. Cum pro sententia aliam sententiam, pro verbis alia verba eodem ordine, & tenore collocamus. V. G. Cicero dixit. *Noui Iudicij, noua forma terret oculos &c.* sic imitabor: *Perditissimi viri in audita impietas affligit bonorum animos &c.*

6. Cùm easdem figuras, mutatis verbis, & sententijs, imitamur. V. G. Cicero dixit pro Nilone Sect. 15. *Quid*

porrò

porrò quærendum est? factumne sit? at constat? à quò? at pates &c. sic imitabor *Ei vero qui velit in virum dectum euadere quid præscribendum censetis? vt studeat? at constat? &c. vt præstantissimos scriptores imitetur? at patet &c.* *Sexta ratio imitandi.*

7. Cùm eadem argumenta, & eundem argumentandi, dicendique modum sequimur. V. G. Cicero exordium Orationis suæ pro Milone distribuit in has duas propositiones, *Non debeo timere pro Milone dicturus* Et prima propositio. *Nouam tamen formam iudicij meterret.* En secunda. Item, vtramque probat, & amplificat; deinde concludit, sed artificiosè: cum enim sic concludere debuisset, *Et si timere nō debeo tamen subest aliqua causa terroris*, nihilominis, vt Milonem, ac se ispum modestiùs commendaret, ex libertate quadam dicendi, conclusionem ad Iudices conuertit, his verbis, *Quamobrem adeste animis, Iudices, &c. timorem si quem habetis deponite &c.* Cuius conclusionis rationem affert, eamque amplificat. Hoc artificium Exordij in alia materia potest quis imitari. V. G. pro Argumento sit consolatio de morte fortissimi Ducis: sic Exordium poterit distribui in duas pariter propositiones. *Non debemus gaudere de illustrium virorum morte.* En prima propositio. *Qui tamen patriæ fidelis est, cùm de illius salute agitur, nec quorumcunque nec sui ipsius vitam curare debet.* *Septima ratio imitandi.*

bet. En ſecunda propoſitio, vtraque probanda eſt, & amplificanda: deinde concluſio conuertetur ad Ciues, quibus probabitur glorioſum eſſe pro patria mori; ſuiſque rationibus, & amplificationibus illuſtrabitur hoc exordium, vt, & cæteræ partes orationisque tractari poterunt eodem ſeruato dicendi modo Ciceroniano in membris periodorum, tranſitionibus argumentorum genere, amplificationum vijs, & rationibus, cæteriſq; Rhetoricæ ornamentis. De hac imitatione plura ſuis locis exempla ſuppeditabimus: quod enim hic de vno exordij genere attulimus, poteſt id accommodari ad cætera alia genera exordiorum, eadem obſeruata methodo: item in narrationibus, confirmationibus, confutationibus, per orationibus, Rhetoricis, & alijs Oratoriæ Diſciplinæ inſtrumentis. Videatur infra vſus Orationum Ciceronis.

Praua imitatio. De praua Imitatione, ſeu Græcè Cacozelia, hæc pauca ſunt obſeruanda

1. Cauendum eſt ne praua nobis exemplaria proponamus.
2. Ne ſic imitetur, vt omnia deſcribamus.
3. Ne argumēta omnia ad certa quędā tātùm Imitationis capita referamus
4. Ne ſignificationem verbis incluſam non magis curemus, quàm ipſa verba.
5. Ne ſtyli noſtri rationem ad argumentum non accommodemus.

6. Ne

6. Ne cùm velimus magnos imitari authores, propter ingenij nostri tenuitatem præcipites agamus.

7. Denique ne id, quod nobis arrisit in authore, sæpiùs vsurpemus.

Atque vt progressum faciamus, expedit paucos, sed optimos imitari: libri tamen multi ad eruditionem sunt necessarij.

Optimum autem esset rudioribus Rhetoribus vnum legere Ciceronem, vt ex eo spiritum eloquentiæ haurirent. *Monitio prima.*

CAPVT III.

De exercitatione.

Monitio secunda

CVilibet incumbit necessitas, vt in omni arte se se, suamq; naturam frequenter exerceat, quia, quod ingenium negat, labor & industria id suppeditant.

Exercitatio est vsus assiduus, & consuetudo meditandi, dicendi, legendi, scribendi, & audiendi. Sic censet Cicero Meditatio ad Inuentionem potissimùm requiritur, quamuis etiam, & conferat ad Dispositionem, & Memoriam, *Exercitationis definitio.*

Lectio, scriptio Inuentioni, Dispositioni, & Elocutioni non parum prosunt. Auditio ferè ad omnes Eloquentiæ partes vtilis est, præcipuè tamen ad pronunciationem.

Dictio quotuplex. Dictio frequens multùm valet ad eloquentiam.

Dictionis autem genus eſt duplex, alterum declamatorium, & Oratori maximè conueniens; alterum familiare, & domeſticum.

Non probatur pleriſq; tumultuaria, & ſine apparatu dictio, niſi fortè in ijs, qui non parum in Eloquentiæ ſtudio profecerunt.

Familiaris dictio Eloquentiam adiuuat, niſi omninò corrupta ſit; expedit enim non tantùm poſſe loqui de rebus ſublimibus, & de ijs ornatè dicere, ſed etiam de rebus minimis, & familiari ſtylo.

Eruditio. Lectione ſimiliter Orator perficitur, quia eruditio eſt quaſi Orationis medulla. Acquiritur autem eruditio lectione probatiſſimorum Authorum.

Stilus. Stylus denique eſt optimus, & præſtantiſſimus dicendi effector, & magiſter de hoc infrà in Elocutione.

LIBER II.

DE INVENTIONE.

INuentio est pars Eloquentiæ ad eas res omnes excogitandas, quæ ad persuadendum valent, acommodata. Inuentionis fontes multi sunt. *Inuentionis. definitio inuentionis.*

1. Eruditio.
2. Historia.
3. Apologi, & Parabolæ.
4. Adagium, seu, Paroemia.
5. Symbola, Ænigmata, & Hieroglyphica.
6. Emblemata.
7. Testimonia Veterum.
8. Sententiæ.
9. Leges.
10. Sacræ Literæ.
11. Denique ingenij vis, & ratiocinatio.

Inuentionis duæ sunt partes præcipuæ. *Inuentionis partes.*

Altera est vis inueniendi argumenta, quæ fidem causæ faciant.

Altera vis excogitandi motus, qui ad causam idonei sint.

Ad Inuentionem quatuor desiderantur; Acumen, Diligentia, Ars, & Iudicium. *Quæ sint ad inuentionẽ necessaria.*

Acumen est à natura.

Diligentia quatuor desiderat. *Diligẽtia quo requirat*

1. Vt quæstionem, quam pertractamus, clarè penitusque cognoscamus,

Dictio quotuplex.

Dictio frequens multùm valet ad eloquentiam.

Dictionis autem genus eſt duplex, alterum declamatorium, & Oratori maximè conueniens; alterum familiare, & domeſticum.

Non probatur pleriſq; tumultuaria, & ſine apparatu dictio, niſi fortè in ijs, qui non parum in Eloquentiæ ſtudio profecerunt.

Familiaris dictio Eloquentiam adiuuat, niſi omninò corrupta ſit; expedit enim non tantùm poſſe loqui de rebus ſublimibus, & de ijs ornatè dicere, ſed etiam de rebus minimis, & familiari ſtylo.

Eruditio.

Lectione ſimiliter Orator perficitur, quia eruditio eſt quaſi Orationis medulla. Acquiritur autem eruditio lectione probatiſſimorum Authorum.

Stilus.

Stylus denique eſt optimus, & præſtantiſſimus dicendi effector, & magiſter de hoc infrà in Elocutione.

LIBER II.

DE INVENTIONE.

INuentio est pars Eloquentiæ ad eas res omnes excogitandas, quæ ad persuadendum valent, acommodata. Inuentionis fontes multi sunt. *Inuentionis. definitio inuentionis.*

1. Eruditio.
2. Historia.
3. Apologi, & Parabolæ.
4. Adagium, seu, Parœmia.
5. Symbola, Ænigmata, & Hieroglyphica.
6. Emblemata.
7. Testimonia Veterum.
8. Sententiæ.
9. Leges.
10. Sacræ Literæ.
11. Denique ingenij vis, & ratiocinatio.

Inuentionis partes.

Inuentionis duæ sunt partes præcipuæ.

Altera est vis inueniendi argumenta, quæ fidem causæ faciant.

Altera vis excogitandi motus, qui ad causam idonei sint. *Quæ sint ad inuentionē necessaria.*

Ad Inuentionem quatuor desiderantur; Acumen, Diligentia, Ars, & Iudicium.

Acumen est à natura.

Diligentia quatuor desiderat. *Diligētia quo requirat.*

1. Vt quæstionem, quam pertractamus, clarè penitusque cognoscamus,

& argumenta idonea, motusque conuenientes excogitemus.

2. Vt aduersarium attentè audiamus illiusque gestus, os, & verba considèremus.

3. Vt animo percurramus Loco Rhetoricæ ad faciliorum delectum.

4. Vt abiectis omnibus alijs cogitationibus in vnam nostram causam incumbamus.

Ars duplex est.

Altera singularis, & maximè propria Oratoris.

Altera magis generalis, & communis.

Ars singularis Ars singularis, est quando Causæ, seu Quæstiones in singula genera distribuuntur, ipsisque singulis generibus sua propria argumenta accommodantur. V. G. Generi Iudiciali, argumenta a causis, vel ab euentis, hoc est, ab vtili, ab odio: a spe, &c. Vide Orat. pro Milone.

Ars generalis Ars generalis, & communis, est quando non propria cuique generi argumenta vsurpamus.

Ars prior posteriori ante ponenda est, quia hæc magis spectat ad Topicam, quàm ad Rhetoricam.

Inuentionis Materia. Materia Inuentionis duplex est.

1. Argumenta, quæ fidem faciunt.

2. Motus, qui delectant, & flectunt.

Intellectus enim, & voluntas pasci debent.

Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem. Vel, est

ra-

ratio rei dubiæ faciens fidem. Ita Cicero.

Argumenti definitio.

Argumenta illa, quæ necessariam habent affinitatem cum re, faciunt scientiam: Illa verò, que habent tantùm contingentem, & probabilem, generat opinionem.

Argumenta. Logica

Prior connexio pertinet maximè ad Logicam.

Posterior ad Rhetoricam.

Argumenta Rhetorica.

Probabile argumentum illud est ex Aristotile quod probatur, vel omnibus, vel plerisque. Id autem non semper verum est.

Probabile argumẽtum.

Probabile diferta verisimili.

Probabile a verisimili differt in eo quòd probabile latiùs pateat, quàm verisimile, verisimile enim continetur sub probabili tanquam species sub genere: Cum probabile tres habeat species, quarum.

Tres probabilis species

Prima, est verisimilium, quæ plerumque accidunt, non tamen semper.

Secunda, est eorum, quæ semper fiunt, dubitationis tamen aliquid habent, quia plerisque tantum, ita videtur.

Tertia, denique eorum est, quæ nunquam ita fiunt, quia prorsns falsa sunt, puntantur ita fieri.

Quid Topica

Topica denique est vis, & ratio inueniendi argomenta per Locos.

Loci autem ex frequenti, & assiduo vsu, qui totus fuit in ad inueniens argumentis, profecti sunt. Vndem lo-

Vnde loci Rhetorici. loci Rhetorici sunt quasi quædam receptacula? seu Notæ argumentorum, quæ afferri possunt ad faciendam fidem.

De Locis Rhetoricis.

Loci Rhetorici definitio. LOcus Rhetoricus id, vndem ad propositam questionem conueniens argumentum duci potest.

Duplex est locorum Rhetoricæ genus.

Loci Intrinseci. Alterum est locorum Intrinsecorum seu Insitorum, *hoc est*, rerum, quæ ipsi rei, de qua questio est, quodammodo insitæ sunt, & intrinsecæ.

Loci Intrinseci. Alterum est locorum Extrinsecorum seu Remotorum, *hoc est*, rerum, quæ ab Oratore non excogitari quidem debunt, sed artificiosè tractari.

De Locis Intrinsecis.

Loci Rhetoricisũt sexdecim. LOci Intrinseci, & insiti sunt sexdecim.

A Definitione, à notatione, ab enumeratione partium, à coniugatis, à genere, à specie, seu forma, à similitudine, à dissimilitudine, ab oppositis, ab adiunctis, ab antecedentibus, & consequentibus, à repugnantibus, à causis, ab effectibus, à maiori ad minus vel à minori ad maius, denique à pari,

Ex his alij sunt à toto, nempè definitio notatio, & partium enumeratio.

Alij sunt affecti, hoc est affinitatem naturalem habent ad alterutram Partem totius, hi tresdecim reliqui.

Locus à definitione.

DEfinito, est Oratio, quæ naturam rei explicat. *Definitio quid est*

Quando fit per genus, & differentiam ipsius rei; est propria definitio: quando verò fit per quodlibet aliud, est propriè descriptio. V. G. Quando definit hominem per animal & rationale, est propriè definit. Quando verò definit eundem hominem per ipsius causas, vel effectus aut per quodlibet aliud. V. G. quod sit animal ad immortalitatem natum, quòd sit imago Diuine Maiestatis; est propriè descriptio. *Propria definitio. Impropria definitio, seu descript.*

Definitio per genus, & differentiam, spectat potiùs ad Philosophos, quàm ad Rhetores.

Cauendum tamen est, nè Prolixior descriptio rem obscuriorem faciat.

Definitio enim debet esse. *Definitionis propietates.*

1. Dilucida.
2. Breuis.
3. Propria.

Breuitas autem desiderat tantum, vt nihil superfluum sit, nec deficiens. Propria definitio est quandò, quæ rei defini-

ſis conſidera. Putas ne te poſſe &c. ſic Ciceronem imitabor: *ſed de te, nimium pertinax adoleſcens, iam extrà omnem contentionis acerbitatem familiariter tecum loquar: tu quemadmodum ſtudeas, vide etiam, atque etiam; & quis ſit progreſſus tuus, & quos iudices expectaturus ſit, conſidera: Putas ne te poſſe &c.*

Tertia ratio. imitandi.

2 Cùm mutata ſimul ſententia, & locutione, eundem dicendi tenorem obſeruamus. V. G. Cicero dixi pro Milone ſect.

3. *Nam illa Præſidia, quæ pro Templis, &c.* ſic imitari poſſumus, *Nam illa Caſtra hoſtium, quæ pro muris ſtipata conſpicilis, eſt ad vim inferendam &c.*

Quarta ratio imitandi.

4. Cum ſenſus, & verba propè eadem aliquibus inſuper additis, retinentur. v. g. Cicero dixit, *Quo vſque tandem abutere, Catilina, patientia noſtra?* ſic Ciceronis hunc locum imitabor: *Quo vſque tandem abutere, contumax adoleſcens, præceptoris patientia? Quo vſque animus tuus tãq; amicis obduratus monitis obſtupeſcet? &c.*

Quinta ratio imitandi.

5. Cum pro ſententia aliam ſententiam, pro verbis alia verba eodem ordine, & tenore collocamus. V. G. Cicero dixit. *Noui Iudicij, noua forma terret oculos &c.* ſic imitabor: *Perditiſſimi viri in audita impietas affligit bonorum animos &c.*

6. Cùm eaſdem figuras, mutatis verbis, & ſententijs, imitamur. V. G. Cicero dixit pro Nilone Sect. 15. *Quid*

porrò quærendum est? factumne sit? at constat? à quò? at patet &c. sic imitabor *Ei vero qui velit in virum doctum euadere quid præscribendum censetis? vt studeat: at constat? &c. vt præstantissimos scriptores imitetur? at patet &c.* *Sexta ratio imitandi.*

7. Cùm eadem argumenta, & eundem argumentandi, dicendique modum sequimur. V. G. Cicero exordium Orationis suæ pro Milone distribuit in has duas propositiones, *Non debeo timere pro Milone dicturus* Et prima propositio. *Nouam tamen formam iudicij me terret.* En secunda. Item, vtramque probat, & amplificat; deinde concludit, sed artificiosè: cum enim sic concludere debuisset, *Et si timere nō debeo tamen subest aliqua causa terroris*, nihilominis, vt Milonem, ac se ispum modestiùs commendaret, ex libertate quadam dicendi, conclusionem ad Iudices conuertit, his verbis, *Quamobrem adeste animis, Iudices, &c. timorem si quem habetis deponite &c.* Cuius conclusionis rationem affert, eamque amplificat. Hoc artificium Exordij in alia materia potest quis imitari. V. G. pro Argumento sit consolatio de morte fortissimi Ducis: sic Exordium poterit distribui in duas pariter propositiones. *Non debemus gaudere de illustrium virorum morte.* En prima proposito. *Qui tamen patriæ fidelis est, cùm de illius salute agitur, nec quorumcunque nec sui ipsius vitam curare debet.* *Septima ratio imitandi.*

bet. En secunda propositio, vtraque probanda est, & amplificanda: deinde conclusio conuertetur ad Ciues, quibus probabitur gloriosum esse pro patria mori; suisque rationibus, & amplificationibus illustrabitur hoc exordium, vt, & cæteræ partes orationisque tractari poterunt eodem seruato dicendi modo Ciceroniano in membris periodorum, transitionibus argumentorum genere, amplificationum vijs, & rationibus; cæterisq; Rhetoricæ ornamentis. De hac imitatione plura suis locis exempla supeditabimus: quod enim hic de vno exordij genere attulimus, potest id accommodari ad cætera alia genera exordiorum, eadem obseruata methodo: item in narrationibus, confirmationibus, confutationibus, per orationibus, Rhetoricis, & alijs Oratoriæ Disciplinæ instrumentis. Videatur infra vsus Orationum Ciceronis.

Praua imitatio. De praua Imitatione, seu Græcè Cacozelia, hæc pauca sunt obseruanda

1. Cauendum est ne praua nobis exemplaria proponamus.

2. Ne sic imitetur, vt omnia describamus.

3. Ne argumēta omnia ad certa quędā tātùm Imitationis capita referamus

4. Ne significationem verbis inclusam non magis curemus, quàm ipsa verba.

5. Ne styli nostri rationem ad argumentum non accommodemus.

6. Nę

6. Ne cùm velimus magnos imitari authores, propter ingenij noſtri tenuitatem præcipites agamus.

7. Denique ne id, quod nobis arriſit in authore, ſæpiùs vſurpemus.

Atque vt progreſſum faciamus, expedit paucos, ſed optimos imitari: libri tamen multi ad eruditionem ſunt neceſſarij.

Optimum autem eſſet rudioribus Rhetoribus vnum legere Ciceronem, vt ex eo ſpiritum eloquentiæ haurirent. *Monitio prima.*

CAPVT III.

De exercitatione.

Monitio ſecunda

CVilibet incumbit neceſſitas, vt in omni arte ſe ſe, ſuamq; naturam frequenter exerceat, quia, quod ingenium negat, labor & induſtria id ſuppeditant.

Exercitationis definitio.

Exercitatio eſt vſus aſſiduus, & conſuetudo meditandi, dicendi, legendi, ſcribendi, & audiendi. Sic cenſet Cicero Meditatio ad Inuentionem potiſſimùm requiritur, quamuis etiam, & conferat ad Diſpoſitionem, & Memoriam,

Lectio, ſcriptio Inuentioni, Diſpoſitioni, & Elocutioni non parum proſunt. Auditio ferè ad omnes Eloquentiæ partes vtilis eſt, præcipuè tamen ad pronunciationem.

Dictio quotuplex. Dictio frequens multùm valet ad eloquentiam.

Dictionis autem genus est duplex, alterum declamatorium, & Oratori maximè conueniens; alterum familiare, & domesticum.

Non probatur plerisq; tumultuaria, & sine apparatu dictio, nisi fortè in ijs, qui non parum in Eloquentiæ studio profecerunt.

Familiaris dictio Eloquentiam adiuuat, nisi omninò corrupta sit; expedit enim non tantùm posse loqui de rebus sublimibus, & de ijs ornatè dicere, sed etiam de rebus minimis, & familiari stylo.

Eruditio. Lectione similiter Orator perficitur, quia eruditio est quasi Orationis medulla. Acquiritur autem eruditio lectione probatissimorum Authorum.

Stilus. Stylus denique est optimus, & præstantissimus dicendi effector, & magister de hoc infrà in Elocutione.

LIBER II.

DE INVENTIONE.

INuentio est pars Eloquentiæ ad eas res omnes excogitandas, quæ ad persuadendum valent, acommodata. Inuentionis fontes multi sunt. *Inuentionis. definitio inuentionis.*

1. Eruditio.
2. Historia.
3. Apologi, & Parabolæ.
4. Adagium, seu, Parœmia.
5. Symbola, Ænigmata, & Hieroglyphica.
6. Emblemata.
7. Testimonia Veterum.
8. Sententiæ.
9. Leges.
10. Sacræ Literæ.
11. Denique ingenij vis, & ratiocinatio.

Inuentionis partes,

Inuentionis duæ sunt partes præcipuæ.

Altera est vis inueniendi argumenta, quæ fidem causæ faciant.

Altera vis excogitandi motus, qui ad causam idonei sint.

Quæ sint ad inuentionẽ necessaria.

Ad Inuentionem quatuor desiderantur; Acumen, Diligentia, Ars, & Iudicium.

Acumen est à natura.

Diligẽtia quæ requirat.

Diligentia quatuor desiderat.

1. Vt quæstionem, quam pertractamus, clarè penitusque cognoscamus,

& argumenta idonea, motusque conuenientes excogitemus.

2. Vt aduersarium attentè audiamus illiusque gestus, os, & verba considèremus.

3. Vt animo percurramus Loco Rhetoricæ ad faciliorum delectum.

4. Vt abiectis omnibus alijs cogitationibus in vnam nostram causam incumbamus.

Ars duplex est.

Altera singularis, & maximè propria Oratoris.

Altera magis generalis, & communis.

Ars singularis Ars singularis, est quando Causæ, seu Quæstiones in singula genera distribuuntur, ipsisque singulis generibus sua propria argumenta accommodantur. V. G. Generi Iudiciali, argumenta a causis, vel ab euentis, hoc est, ab vtili, ab odio: a spe, &c. Vide Orat. pro Milone.

Ars generalis Ars generalis, & communis, est quando non propria cuique generi argumenta vsurpamus.

Ars prior posteriori ante ponenda est, quia hæc magis spectat ad Topicam, quàm ad Rhetoricam.

Inuentionis Materia. Materia Inuentionis duplex est.

1. Argumenta, quæ fidem faciunt.

2. Motus, qui delectant, & flectunt.

Intellectus enim, & voluntas pasci debent.

Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem. Vel, est

ratio rei dubiæ faciens fidem. Ita Cicero.

Argumenta illa, quæ necessariam habent affinitatem cum re, faciunt scientiam: Illa verò, que habent tantùm contingentem, & probabilem, generat opinionem.

Argumenti definitio. Argumenta. Logica

Prior connexio pertinet maximè ad Logicam.

Posterior ad Rhetoricam.

Probabile argumentum illud est ex Aristotile quod probatur, vel omnibus, vel plerisque. Id autem non semper verum est.

Argumenta Rhetorica.

Probabile a verisimili differt in eo quòd probabile latiùs pateat, quàm verisimile, verisimile enim continetur sub probabili tanquam species sub genere: Cum probabile tres habeat species, quarum.

Probabile argumẽtum. Probabile differta verisimili.

Prima, est verisimilium, quæ plerumque accidunt, non tamen semper.

Secunda, est eorum, quæ semper fiunt, dubitationis tamen aliquid habent, quia plerisque tantum, ita videtur.

Tertia, denique eorum est, quæ nunquam ita fiunt, quia prorsus falsa sunt, puntantur ita fieri.

Tres probabilis species

Topica denique est vis, & ratio inueniendi argomenta per Locos.

Quid Topica

Loci autem ex frequenti, & assiduo vsu, qui totus fu it in ad inueniendis argumentis, profecti sunt, Vndem lo-

loci Rhetorici sunt quasi quædam receptacula? seu Notæ argumentorum, quæ afferri possunt ad faciendam fidem.

Vnde loci Rhetorici.

De Locis Rhetoricis.

LOcus Rhetoricus id, vndem ad propositam questionem conueniens argumentum duci potest.

Loci Rhetorici definitio.

Duplex est locorum Rhetoricæ genus.

Alterum est locorum Intrinsecorum seu Insitorum, *hoc est*, rerum, quæ ipsi rei, de qua questio est, quodammodo insitæ sunt, & intrinsecæ.

Loci Intrinseci.

Alterum est locorum Extrinsecorum seu Remotorum, *hoc est*, rerum, quæ ab Oratore non excogitari quidem debunt, sed artificiosè tractati.

Loci Intrinseci.

De Locis Intrinsecis.

LOci Intrinseci, & insiti sunt sexdecim.

A Definitione, à notatione, ab enumeratione partium, à coniugatis, à genere, à specie, seu forma, à similitudine, à dissimilitudine, ab oppositis, ab adiunctis, ab antecedentibus, & consequentibus, à repugnantibus, à causis, ab effectibus, à maiori ad minus vel à minori ad maius, denique à pari,

Loci Rhetorici sũt sexdecim.

Ex

Ex his alij sunt à toto, nempè definitio notatio, & partium enumeratio.

Alij sunt affecti, hoc est affinitatem naturalem habent ad alterutram Partem totius, hi tresdecim reliqui.

Locus à definitione.

DEfinito, est Oratio, quæ naturam rei explicat. *Definitio quidest*

Quando fit per genus, & differentiam ipsius rei; est propria definitio: *Propria definitio.* quando verò fit per quodlibet aliud, est propriè descriptio. V. G. Quando *Impropria definitio, seu descript.* definit hominem per animal & rationale, est propriè definit. Quando verò definit eundem hominem per ipsius causas, vel effectus aut per quodlibet aliud. V. G. quod sit animal ad immortalitatem natum, quòd sit imago Diuine Maiestatis; est propriè descriptio.

Definitio per genus, & differentiam, spectat potiùs ad Philosophos, quàm ad Rhetores.

Cauendum tamen est, nè Prolixior descriptio rem obscuriorem faciat.

Definitio enim deber esse. *Definitionis propietates.*

1. Dilucida.
2. Breuis.
3. Propria.

Breuitas autem desiderat tantum, vt nihil superfluum sit, nec deficiens. Propria definitio est quandò, quæ rei defini-

Defini tio pro pria. finitæ tribuuntur, propriè ipsi a conueniunt. Fieri autem tantùm potest per genus, & differentiam. Talis est hæc definitio hominis. *Homo est animal rationis particeps.*

Defini tio im propr. Definitio minùs Propria, seu descriptio rei fit.

Varij modi descri tin. 1. Per partes ex quibus res ipsa constat, Vt, *Quid est Sphæra Archimedis, nisi as concauum varijs circulis, Aequatore, Zodiaco, Coluris, Tropicis, Definitore confectum? &c.*

4 Per Causas, vel efficientem, Vt, *Homo est eximium opus à Deo efformatum:* Vel formalem essentialem. Vt, *Homo, animal rationis vsum habens.* Vel formalem exemplarem, seu idealem Vt *Homo est imago Diuinæ Maiestatis.* Vel formalem accidentalem. Vt, *Imago Mercurijs caduceum gestat, & alijs instruitur* vel materialem, vt homo animal constas ex corpore. Denique finalem. Vt, *Homo est animal ad immortalitatem natum.*

3 3. Per effectus. Vt cum dicitur, *peccatum est pestis animæ, conscientiæ labes Vitæ pernicies &c.*

4 4. Per negationem. Vt cum dicitur. *Deus non est pulchrum corpus, sed vnde pulchritudo in corpore emanat: non est pulchrum pratum, non pulchrum celum, sed vnde omnis pulchritudo.*

5 5. Per affirmationem. Vt cum dicitur, *Curia est Templum sanctitatis, amplitudinis &c.* V Orat pro Milone.

6. Per affirmationē & negotiationem

ſimul. Vt, *Tu ne Chriſtianum virum putas, qui ſe in omne vitiorum genus effundat? &c. ille prefectò Chriſtianus eſt, qui totus Chriſto mancipatus eſt, qui vexilla Chriſti ſequitur.*

7. Per Synonimiam. Vt cùm dicitur, *Chriſti crux, eſt totius beatitudinis cauſa, diſcordiæ amputatio, pacis fundamentum, ſpes Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum, deſperatorum ſalus.* 7

8. Per Accidentia. Vt cùm dicitur à Tertull. *Fama eſt malum, quo non velocius vllum.* Vel, *Amor eſt blandus, inops, &c.* Vel *Mare eſt hoſpitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio alluuionum.* Vel, *Sol eſt cœli oculus, diei ornatus, diſtributor horarum &c.* Vel, *Homo eſt ſpeculator vitæ, mancipium mortis, tranſiens viator.*

9. Per contraria Vt: *An vi Religioſus eſt euerſor pietatis? &c.* 9

10 Per Ironia Vt, *An tu populum Romanum eſſe illum putas, qui conſtat ex ijs, qui mercede conducuntur? qui impelluntur, vt vim afferant magiſtratibus &c. O ſpeciem dignitatemque Populi Romani quam Reges, quàm nationes exteræ, quam gentes vltimæ pertimeſcant.* 10

11. Per ediuncta Vt. cum dicitur, *Inuidia quid eſt aliud, quàm lauræ ſuo ſanguine cruentata, confecta macie horrida, obliquo obtutu oculorum &c.* Vel, *Alter vnguentis affluens, calamiſtrata coma &c.* Vel, *tanta erat* 11

gra-

grauitas in oculo, tanta contractio frontis &c. Vide pro sext. n. 17.

12 12. Per similitudinem. Vt cum dicitur; *Mens irati viri, est forum plenum tumultu, vbi multus est euntium & redeuntium clamor, &c.* Vel *Mens tranquilla est vertex quidam montis, qui clementiorem cœli auram nactus est, puros solis radios, limpidas fontium scaturigines multasque florem amœnitates &c.* Vel. *Ambitio est futile malum, secretum virtus, doli artifex, ater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, tinea sanctitatis.*

13 13. Per Comparationem. Vt dicitur *Peccatum est omni detrimento perniciosius, omni monstro fedius, omni ignominia turpius &c.*

14 14. Per negationem, affirmationem, & contrarium oppositionem simul. Iam de his singulis supra.

15 15. Denique per res singulares. Vt cum dicitur, *Huius viri calamitas est vulnus Reipublicæ, dedecus Imperij.* Vel, *Nero fuit Romæ odium, labes historiæ, monstrum Principatus.* Vel, *Quid est aliud irasci, quàm insanire, quàm furere, quam in vltionem ferri?*

Locus à Notatione.

Notat. NOtatio, Græcis est etymologia, vel symbolum. Verba enim sunt rerum veluti notæ, ac symbola.

Notationis definitio. Quare Notatio definitur Oratio vim

vim vocabuli explicans.

Sic autem se habet hic locus, vt ex vi nominis argumentum ducatur. v. g. *Ille est Consul, qui consulit Patriæ: sed illi non consulunt: Ergo non sunt Consules*. Cui enim non conueni Notatio huic nec vocabulum conuenit. Vide Orationem pro Sextio sect. 17. Vbi Gabinium, & Pisonem probat non esse Consules ab his verb. *Quid dicam consules &c.* ad hæc verba, *Alter vnguentis affluens, &c.*

Ex hoc loco Ciceronis colligere potes, notationem tractari posse eleganter per Antitheses.

Tractatur etiam per congeriem multarum interpretationum vocis Vt ibid. pro Sextio, *Quid dicam Consules? hoccine vt ego appellem nomine euersores huius Imperij proditores vestræ dignitatis, hostes bonorum omnium, qui ad delendum Senatum; affligendum Equestrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque instituta maiorum; se illis fascibus, cæterisque insignibus summi honoris atque Impery ornatos esse arbitrantur?* Aduerte autem hanc interpretationem multiplicem vocis, esse per Antitheses, vt antè dictum est. *Modi tractā da notation*

Ducitur eiusmodi argumentum ad facetias, acumen, & vrbanitates. Non nunquam ex nomine ipso laus, & vituperium colliguntur. exemplum huius loci a notatione sit, *Quid legio Martia, quæ mihi videtur diui-*

ni-

nitùs ab eo Deo traxisse nomen, à quo Populum Romanum generatum accepimus? Alterum sit exemplum: *Quid unquam Iudices, eiusmodi euericulum* (de Verre loquitur Cicero) *vlla in prouincia fuit*.

Quomodo fiat notat. Notatio nominis fit 1 per remotionem syllabæ, aut literæ. Vt cùm dicitur de Ferrando, quod nomen habeat ex ferro.

2. Per immutationem significationis. Vt cùm dicitur de Æneâ, quod sustulerit patrem; & de Nerone, quod sustulerit matrem.

Nonnunquam definitionis locus coniungitur cum loco à notatione, adhibenturque antitheta, vt orationi plùs poderis accedat.

Anagrammatis conficiendi ratio prima. Ad hunc locum à Notatione referuntur Anagrammata. Fit autem Anagramma,

1. Cùm alicuius vocis elementa ordine retrogrado sumuntur. Vt cùm *amor* dicitur pro *Roma*; *aura* pro *arua*: *omen* Pro *nemo* &c. Id aliquando seruatur in versu integro. Vt cùm dicitur contrario sensu.

Patrum dicta probo, nec sacris belligerabo.

Et contra ab hæreticis.

Beligerabo sacris, nec probo dicta Patrum.

2. Fit Anagramma cum litteræ alicuius dictionis ita permiscentur, vt fiat nomen nouum. v. g. cum dicitur pro *Logica*, *caligo*.

Non

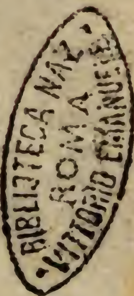
Nonnunquam ex vocibus homony-mis acumẽ trahitur quod pertinet ad hunc locum à Notatione. v.g. cum dicitur de Cæſare, quòd plures annos impenderit vt verſum bonum faceret (per *Verſum* inteligitur Dalmatarum Dux) quàm Virgilius in ſcribenda Æneide,

3. Fit ex aliquarum literarum tantùm vel conſonantium immutatione. Vt cum dicitur *ſanus*, pro *naſus*, *credulitas* pro *crudelitas*. 3

4. Ex diuiſione vocum. Vt *Ter Tullus* pro *Tertullus*. 4

5. Vocum Analyſi, quæ duplex eſt Altera in ipſa elementa vocis Vt Adam, ad ſignificandam *anatolin*, Orientem; *dyſin*, occaſum; *arcton*, ſeptemtrionem *meſembriam*, meridiem. 5

Altera numerica eſt, v.g. LVX, Vt ſignificemus quinquaginta Per L, quinque per V: decem per X.

Locus ab enumeratione partium.

Locus ab enumerationem partium plurimum habet ſplendoris, plurimumque confert tum ad rem dignoſcendam, cum ad rem amplificandam. *Definitio.*

Enumeratio partium eſt oratio ſuperius aliquod in ſua inferiora, vel totum in ſuas partes diſtribuens. *Enum. partiũ*

Hic locus à genere, ac ſpecie, & à toto, differunt; quia ex genere,

re, specie, & toto partes inferuntur, & probantur: ex enumeratione verò partium, genus, species, & totum inferuntur.

Partes sunt duplicis generis.

Partes sunt duplicis generis.

Alteræ sūt partes integrantes totius! Vt quando corpus diuiditur in humeros, bracchia, pectus, & cætera corporis partes.

Alteræ sunt, vel generis in suas Vt quando diuiditur virtus in prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, & cæteras virtutes. Vel speciei in sua indiuidua: Vt Homo in Petrum, Ioannem, Iacobum &c.

Altero modo sumi possunt partes, sunt aliquæ esentiales, remq; ipsam constituunt; Aliæ sunt integrantes, remq; ipsam perficiunt. v.g. essentiales hominis partes sunt corpus, & anima: integrantes sunt manus, oculus &c.

Partium essentialium Enumeratio rem magis confirmat, quam integrantium,

Quandò verò fit Enumeratio partium, cauendum est, nè aut necessariæ partes omittantur, aut nè superfluæ adiungantur, vel nè eædem bis numeruntur.

En. im. patiū modi; 1

Hic locus ab Enumeratione partium fit.

1. Partitione, hoc est tribuendo singulis membris quod proprium est. Vt Philip. pica 14.num. 3. ab his verbis:

bis : *Sed quoniam , Patres conscripti , gloria munus optimis , & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur , consolemur eorum proximos , quibus optima est hac quidem consolatio ; parentibus quòd tanta Reipublicæ præsidia genuerunt ; liberis &c.*

2. Diuisione , hoc est , quando genus diuiditur in suas species subiectas, vel species in Indiuidua v.g. si quis , vt virtutem aliquam extolleter , virtutes enumeraret , ilisque omnibus post habitis , suam predicaret , quandò totum aliquod in suas partes diuiditur . v.g. si exercitus distribueretur in Duces , Legatos , Tribunos , Equites &c. 2

3. Colatione omnium partium, & singulis negatis , Vt contrà Pisonem num 38. ab his verbis *Confer nunc vicissim reditum tuum &c.* 3

4. Affirmatione omnium partium. Vt Orat. post reditum ad Quirites n. 2. vel infrà ab his verbis . *Quid dulcis hominum generis &c.* 4

5. Collectis omnibus partibus, & vna tantùm affirmata , aut negata . 5

6. Per oppositiones . Vt , *Non venit in templum , vt illo tanquam in foro de rebus domesticis agerea , sed vt inflammatæ charitatis in Deum daret indicia : non venit , vt de rebus loqueretur . sed vt totus Deo tanquam victima offeretur .* 6

7. Negatione , vel affirmatione o- 7

mnium locorum, aut temporum.
8. Per effecta hoc est enumeratis sin-
8 gulis effectibus.
9. Per adiuncta singula, hoc est alla-
9 tis omnibus circumstantijs, Vt pro
Cluentio num. 107. *Ac nè ex facto so-*
lùm sapientes iudicetis &c. Vel pro
Cælio num. 42. ab his verb. *Quamobrem*
si quem forte inueneritis.
10 10. Per interrogationem;
11 11. Per communicationem.
12 12. Per dubitationem coniuncta cum
interrogatione. Vt 7. in Verrem num.
25. *Quo confugiunt socij? &c.*
13. Inductione. Vt Philipp. 7. nu. 71.
ab his verbis. *Quæ potest esse pax &c.*
Vel 1. in Catilinam num. 13. ab his
verb. *Quid Catilina non dubitas &c.*
14. Vel interrogatione coniuncta
cum responsione. Vt pro domo sua
num 95. ab his verbis: *Obijcitur mi-*
hi &c.

Denique per Antitheta, per præter-
missionem, per multas exclamationes,
& per Asintheta.

Vide maximè 2. Catilin, quæ ferè tot-
ta est tractatio Enumerationis pari-
um. Cùm enim status huius Oratio-
nis sit Populo Rom. non esse timen-
dum ob coniuratos; sic argumentum
ducit ab Enumeratione partium: *Si*
quid esset timendum ob coniuratos, esset
ob Catilinam, vel ob eius socios. eosque
vel qui sunt in vrbe, vel qui sunt foris:
sed nihil horum timendum; ergo &c.
Attende diligenter ad sect 17. huius ora-

tio-

tionis, ad ſect. 18. 19. 21. 23. & 24. Vide etiam ſect. 9 Orationis pro Milone ab his virbis. *Quod ſi 12. Tabula &c.*

Locus à Coniugatis.

Coniugatio eſt Oratio, in qua coniugata explicantur. *Coniugationis definitio.*

Coniugata dicuntur ea, quæ ab eodem vocabulo deducuntur. *Quid coniugata.*

Tales ſunt hæ voces, *aureus*, *auratus*, *aurifer*, ab eadem dictione *aurum*

Appellantur autem coniugata, quia quodammodò ſimiliter coniungantur, licet variè commutentur. Vocantur Græcè Syzyga, id eſt eodem iugo nexa: vel Parenyma, id eſt denominatiua. Vt breuiter dicam, locum ducere a coniugatis, eſt in vocabulis ludere.

Tale argumentum ductum eſſet à coniugatis: *Fortitudo preſtat temperantiæ, ſi præſtabilius eſt fortiter agere, quàm temperanter: ſed præſtabillius eſt fortitudo præſtat temperantiæ.*

Coniugatorũ alia ſunt ſola voce Alia ſignificat.

Inter coniugata, alia ſunt ſola voce, qualia ſunt *ſtudium* & *ſtudioſus*: alia ſignificatione ſola, qualia ſunt, *virtus*: *honeſtas*, *è paupertas*: Alia denique voce, & ſignificatione ſimul qualia ſunt *piè*, *pius*, *pietà* Argumentum ſit pro Marcello num. 12 ab his verbis *Cæteros quidem ore victores &c.*

Obſerua 1. quod quando aliquid vni coniugatorum conuenit per ſe, & non per accidens, cæteris etiam con-

iugatis conueniat ; & contra quod non conueniat cæteris. v. g valet hęc consequentia : *Pietas est virtus: ergo qui piè agit est virtute præditus*. Non valebit autem ; *Album aliquod est dulce , v. g. lac ergo albedo est dulcedo &c.*

Alia vtraq;

Hic locus tractari solet.

Modus tractandi loci à coniugatis.

1. 1. Per Hyperbolen. vt, 1. Verrina sect 26. *Vt mihi non vnus homo improbus opprimendus sit, iu quod Siculi petiuerunt : sed omninò omnis improbitas, id quod Populus Rom. , Iamdiu flagitat extinguenda , atque dolenda sit.*

2. Per Paronomasiam. Vt Verrina 2. sect 129. *Ridiculi inueniebantur ex dolore cum dicerent eum egregium Astrologum , qui non tàm cæli , quàm argenti cælati rationem duceret.*

3. Per conglobationem, seu congeriem multorum coniugatorum. Vt *Quid militem eum appellas , cui nondum per ætatem militare licet ? quid equitem vocas , qui nunquam , nisi in arundine longa equitauit , quid Imperatorem nominas , qui sibi, & cupiditatibus suis non imperat &c.*

Cauendum est huius loci vsu, nè aliquid ambiguum sit.

Locus à Genere.

Hic locus maximam habet vtilitatem , cum enim res aliqua specialis proponitur , frequenter probatio petitur a genere.

Quid ...nus

Genus autem est, quod plura specie distin-

distincta sub se continet. v. g. Animal est genus, respectu hominis, & leonis; virtus, respectu Prudentiæ, Iustitiæ &c. Quamquàm, & sumatur pro omni eo, quod latius Patet, & communius, vt prosapia respectu omnium, qui sunt eiusdem familiæ; patria respectu omnium ciuium; persona respectu actionum suarum.

Vsurpatur hic locus cùm ab hypothesi ad thesim fit ascensus. Exemplum sit pro Cælio num. 39. ab his verbis: *Hæc tua est igitur disciplina &c.* Pro Archia Poeta numer. 19. ad 21. *Sit igitur sanctum &c.* Pro Roscio Amer. à num. 62. ad 72. *Etenim quid tàm est commune &c.*

Vsurpatus etiam cum à thesi ad hypothesim fit descensus, maximè in exordijs. Exemplum sit Verr. 5. numer. 4. *Atque hæc ego plus oneris habeo &c.*

Hic locus tractatur per affirmationem, vel per negationem. *Obseruatio.*

Obserua, quod sublato genere, tollantur species, & quod posito genere, ponantur & species saltem aliquæ. v. g. sic duceretur argumentum à genere: *Non est animal, ergo neque homo est, neque leo &c.* est animal, ergo vel homo est, vel leo, vel aliquod aliud animal &c.

iugatis conueniat; & contra quod non conueniat cæteris. v. g. valet hęc consequentia: *Pietas est virtus: ergo quipiè agit est virtute præditus.* Non valebit autem; *Album aliquod est dulce, v. g. lac ergo albedo est dulcedo &c.*

Alia vtraq;

Hic locus tractari solet.

Modus tractandi loci à coniugatis.

1. 1. Per Hyperbolen. vt, 1. Verrina sect 26. *Vt mihi non vnus homo improbus opprimendus sit, iu quod Siculi petiuerunt: sed omninò omnis improbitas, id quod Populus Rom., Iamdiu flagitat extinguenda, atque dolenda sit.*

2. Per Paronomasiam. Vt Verrina 2. sect 129. *Ridiculi inueniebantur ex dolore cum dicerent eum egregium Astrologum, qui non tàm cæli, quàm argenti cælati rationem duceret.*

3. Per conglobationem, seu congeriem multorum coniugatorum. Vt *Quid militem eum appellas, cui nondum per ætatem militare licet? quid equitem vocas, qui nunquam, nisi in arundine longa equitauit, quid Imperatorem nominas, qui sibi, & cupiditatibus suis non imperat &c.*

Cauendum est huius loci vsu, nè aliquid ambiguum sit.

Locus à Genere.

Hic locus maximam habet vtilitatem, cum enim res aliqua specialis proponitur, frequenter probatio petitur a genere.

Quid genus.

Genus autem est, quod plura specie distin-

distincta sub se continet. v. g. Animal est genus, respectu hominis, & leonis; virtus, respectu Prudentiæ, Iustitiæ &c. Quamquàm, & sumatur pro omni eo, quod latius Patet, & communius, vt prosapia respectu omnium, qui sunt eiusdem familiæ; patria respectu omnium ciuium; persona respectu actionum suarum.

Vsurpatur hic locus cùm ab hypothesi ad thesim fit ascensus. Exemplum sit pro Cælio num. 39. ab his verbis: *Hæc tua est igitur disciplina &c.* Pro Archia Poeta numer. 19. ad 21. *Sit igitur sanctum &c.* Pro Roscio Amer. à num. 62. ad 72. *Etenim quid tàm est commune &c.*

Vsurpatus etiam cum à thesi ad hypothesim fit descensus, maximè in exordijs. Exemplum sit Verr. 5. numer. 4. *Atque hæc ego plus oneris habeo &c.*

Hic locus tractatur per affirmationem, vel per negationem. *Obseruatio.*

Obserua, quod sublato genere, tollantur species, & quod posito genere, ponantur & species saltem aliquæ. v. g. sic duceretur argumentum à genere: *Non est animal, ergo neque homo est, neque leo &c.* est animal, ergo vel homo est, vel leo, vel aliquod aliud animal &c.

Locus à ſpecie, ſeu forma.

Quid ſpecies, ſeu forma.

SPecies, ſeu forma eſt id, quod plura continet ſolo numero diſtincta v. g. homo eſt ſpecie reſpectu Petri, & Pauli, & cæterorum hominum, Sic duceretur argumentum à ſpecie: *Nulla prudentia, nulla fortitudo, nulla iuſtitia eſt in ſingulari certamine: Ergo nulla virtus*. Vſurpatur autem hic locus, 1. cum à theſi ad hypotheſim fit deſcenſus v. g. cum laudatur virtus, laudatur iuſtitia;

2. cum ab hypotheſi ad theſim fit aſcenſus, v. g. Vt laudentur prudentia; iuſtitia &c. laudatur virtus.

Rationes tractandi loci à ſpecie.

Hic locus tractatur.

1. Per affirmationem.
2. Per negationem.
3. Per inductionem.

Exemplum ſit 1. Philipp. nu. 18. ab his verbis: *Ecquid eſt quod tàm propriè &c.* 1. Catilin. 7. *Quid eſt Catilina, quod iam ampliùs expectes &c.*

Obſerua; quod deſtructa ſpecie, deſtruantur res ſingulares: & affirmata ſpecie, vnum ſaltem, aut plura, ſingularia inferuntur; vt ante dictum eſt de genere, v. g. homo eſt, ergo Petrus eſt, vel Paulus, vel quinis alius, vel omnes, vel plures.

Cùm totius duplex ſit genus, alterum vniuerſale, quod complectitus genus, & ſpeciem: alterum integrans, ſeu quod conſtat ex multis partibus, quæ

ad naturam vnam non spectant: Postquam egimus de loco a genere, & specie, hic pauca de *loco à toto*, afferenda sunt.

Totum, vocatur id cui nulla par, deest. Sic autem duci potest argumentum ex hoc loco v. g. vt Cicero 2. Orat. in Cat. sect. 15. vbi probare vult se non timere totum exercitum Catilinarium, probatque diuisione totius in suas partes integrantes & constituentes exercitum. *Quid totum.*

Aduerte, quod in vsu huius *loci à toto*, vt & locorum à genere, seu specie, & forma, more Ciceroniano, minor præponatur maiori ad cælandam artē. *Monitio.*

Locus à similitudine.

SImilitudo est oratio rerum distinctarum, quæ tamen in aliquo conueniunt, Quæ enim nullo modo inter se conueniunt, dicuntur disparata.

Similitudo autem instituitur inter plura, quæ in aliquo sunt similia, licet aliunde sint disparia, v. g. est similitudo inter auarum, & hydropem; quia in hoc conueniunt, quòd satiari non possint; licèt sint inter se dispares. Vide 1 Orat in Catilin. sect. 10. ab his verb. *Quod si ex tanto latrocinio iste vnus tolletur, videbimus fortasse ad quoddam breue tempus &c.*

Similitudo differt à comparatione, quod comparatio versetur in quantitate, similitudo in qualitate.

Hinc intellige, ſimilitudinem non eſſe æqualitatem: Pæthereà vnum quid ſufficere ad rationem ſimilitudinis.

Similitudin. diuiſio

Similitudo diuiditur in parabolam, exemplum, & inductionem.

Parabola quid eſt.

Parabola eſt rerum alioqui diuerſarum in vna, vel pluribus affectionibus conuenentia. Exemplum fit pro Roſſcio Amerino. nu. 5. ab his verbis. *Illis (ſupplè anſeribus) cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio &c.*

Parabola eſt quadruplex.

Parabola eſt quadruplex.

1. Habitudinis. *Vt agri cum animo.*
2. Affectus. *Vt auari cum ſitiente.*
3. Naturæ. *Vt formica cum prouido.*
4. Actionis. *Vt irati Leonis cum furioſo.*

Exempli definitio.

Exemplum, eſt facti, vel dicti cum certi authoris nomine, expoſitio.

Colliguntur autem exempla, vel à pari, vel à maiori ad minus, vel à minori ad maius.

Inductio, eſt multorum ſimilium collectio. De his infrà fuſiùs.

Similitudo fit

Hinc intellige, ſimilitudinem fieri.

Per inductionem.

1. Per inductionem, quæ illuſtrari ſolet interrogationibus, Vt, *An qui naues aliorum merſerint, facilè quis ſuam ijs committet? An qui alienos equos negligenter curauerint, ſuos ijs tradet quiſpiam &c.*

Per collectionem.

2. Per collectionem exemplorum Vt pro Balbo num. 51. ab his verb. *Hic tu Cn. Pompei beneficium &c.* vel pro Plancio lect. 51. ab his verb. *Quæris etiam*

etiam Latenensis, quid imaginibus tuis &c.

3. Per comparationem. Vt pro Rosscio Amerino nu. 131. ab his verbis. *Etenim si Iuppiter &c.* vel Act. 1. in Verrem sect. 48. ab his verb *Vt in actoribus Græcis fieri didebimus &c.* *Per cõparationem.*

4. Per fictionem Vt pro Sextio num. 45. ab his verbis: *Etenim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti &c.* & 4. in Catilinam nu. 12. ab his verbis. *Etenim quæro si quis Pater familias &c.* *Per fictionẽ.*

5. Per rerum similium collationem. Vt pro Comœdo num. 55. ab his verbis: *Simillima enim & maximè societas &c.* *Per collationẽ*

6. Per similitudinum conglobationem. Vt ex D. Greg. Homil. 15. in Euangelia. *Sic vua calcibus tunditur, & in vini saporem liquatur: sic oliua contusionibus expressa, suam amurcam deserit, & in olei liquorem pinguescit: sic per trituram areæ à paleis grana separantur, &c.* *Per conglobationem*

7. Per negationem cum affirmatione adiuncta hoc modo: *Qui patriæ salutem desiderat conseruare. Eius non domi tantùm, sed foris voces audiuntur; non domesticis parietibus sermo continetur, sed palàm irrumpit.* *Per negat. & affir.*

Ad ducendum argumentum à similitudine.

1. Videndum est quid in rerum natura simile aliquid habeat.

2. Iuuerit abundare metaphoricis lo-

cutionibus.

Monitio. Cauendum est diligenter nè turpia, & obscæna in similitudinem afferantur; licèt aliquando vilia, & abiecta proferri possint.

Particulæ similitudinis. In vsu similitudinis his vti possumus particulis: *quemadmodum &c. ita &c. sicuti &c. sic &c. vt tanquàm, similiter, haud secùs &c.*

Locus à dissimilitudine.

Dissimilitudinis. LOcus à dissimilitudine petitur ab ijsdem capitibus, ex quibus ducitur locus à similitudine.

definitio. Dissimilitudo est rerum multarum, quæ inter se diuersæ sunt, dissimilis affectio.

Hic locus tractatur eodem modo, atque Locus à similitudine; nisi quòd similitudo per affirmationem procedat, dissimilitudo verò per negationem.

Locus ab oppositis.

HIC locus est veluti quoddam amphiteatrum, in quo pugnantium argumenta iucundius perspiciuntur.

Oppositionis definit. Oppositio est repugnantia, secundum quam duo ita inter se repugnant, vt neutrum illorum cum altero tertio eadem ratione pugnare possit. Quarè intellige, opposita distingui à disparatis, quià hæc non tantùm cum vno, sed etiam cum multis eodem modo pugnant, v. g. eodem modo, quo *linea*

oppo

opponitur *cathedræ*, eodem modo opponitur *saxo*, *equo* &c. At vero *calor* ità opponitur *frigori*, vt cum nulla re alia eodem modo pugnet: quapropter *calor* est oppositus *frigori* non verò dis paratus a *frigore*.

Rhetores tamen, non tàm exactè hanc oppositionem requiruntur in hoc loco ab oppositis.

Opposita sunt quadruplicis generis. Alia sunt contraria, alia sunt relata, alia priuatiua, alia contradicentia. *Opposita sunt quadruplicis.*

Contraria dicuntur ea, quæ cùm sub eodem genere ponantur, se mutuo expellunt ab eodem subiecto. Eiusmodi sunt *virtus*, *& vitium*, *calor & frigus*. Exemplum sit Philipp. 2. num. 31. Vel 2, Catilin. sect. 24. ab his verbis. *O bellum magno pere pertimescendum &c.* vel pro Milone sect. 17. ab his verbis: *Nisi fortè magis erit parricida &c.* *g. Opposita cōtraria.*

Relata sunt ea, quorum natura in hoc posita est, vt ad aliud referantur. Eiusmodi sunt *filius*, *& pater*, quià non potest intelligi filius, sine patre; nec pater vt pater, sine filio, amicus sine amico. Exemplum sit pro Milone sect. 100. ab his verbis: *Nec verò si mihi eriperis &c.* Relatio enim erat mutuæ beneuolentiæ Ciceronem, inter & Milonem. *Oppo[sita] re[lata].*

Priuatiua sunt ea, quorum alterum est habitus, seu res ipsa habita: & alterum priuatio eiusdem rei. Eiusmodi sunt auditus, & surditas in auribus, *Opposita priuatiua.*

vita, & mors in animali. Exemplum sit pro Milone sect. 80. ab his verbis. *Cum sic attenditis, Iudices &c.* vel ibid sect. 8. & 92.

Opposita contradicentia Contradicentia sunt ea, quorum alterum id negat, quod alterum affirmat. Eiusmodi sunt, *Est virtute præditus, & non est virtute præditus*, Exemplum sit Orat. pro Milone cùm probat licere hominem occidere, scilicet in aliquo casu iusto.

Argumentũ à contrarijs. Ducitur argumentum à contrarijs hoc modo. *Cùm fateamur magnam vim esse vitis ad miseram vitam, nonne fatendum est pariter esse vim virtuti ad beatam vitam?* vel hoc modo, *Cum inter bellum, & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum si belli non sit, pacis esse;*

Hinc collige, quòd contraria talia esse debeant, vt in quo non est vnum, in eo sit alterum, si subiectum est capax.

Tractatio loci ab oppositis. Hæc contraria tractari solent 1. per expositionem. Vt Verrina 5. num. 1. ad num. 7.

2. Per Antitheta.

3. Per oppositionem vnius verbi alteri verbo. Vt, *Ebriosus sobrio illudit nequissimus sanctissimo, fortissimus ignauo.*

4. Per oppositionem periodi periodo

5. Per affirmationem, & negationem, seu per subiectionem. Vt Verrina 4 n. 192. *Nunc verò quid facias Hortensius &c.*

De-

Denique per negationem solam criminis obiecti.

Ducitur argumentum à Relatis hoc modo. *Quod pater fecit impunè, id si filius faciat, plecti non debet; sed &c.* Argumentum à priuatiuis sic ducitur: *Si cæcitas grauissimum importat incommodum; visio commoda non exigua afferre solet.* Exemplum sit pro Cælio n. 33. *Sed tamen ex ipsa queram priùs &c.*

Argumentum ducitur à contradicentibus hoc modo. *Pœnitentia est ad vitam, ergo pœnitentia non est ad mortem.* Exemplum sit pro Cælio nu. 12. ab his verbis: *Habuit enim ille sicuti meminisse vos arbitror &c.*

Locus ab Adiunctis.

HIC locus ab adiunctis longè, lateque patet in omni causarum genere.

Adiuncta dicuntur ea omnia, quæ rem quidem non componunt, sed augent, quocumque modo coniungantur.

Adiunctorum definitio.

Definiuntur autem clariùs: adiuncta sunt ea, quæ cum re, qua de agitur non necessariò, sed probabiliter coniuncta sunt.

Inter illa alia rem præcedunt, alia concomitantur, alia consequuntur: alia rei sunt signa, alia sunt bona, vel illius mala; alia denique sunt eiusdem perfectionis, vel imperfectionis.

Concomitantia sunt v.g.

Adiūcta concomitantia.

Locus	Modus
Tempus	Facultas
Occasio	Instrumenta.

Ad locum, hæc referri possunt, v.g. quòd sit campus, mons, mare, domus, templum &c. Quòd sit locus sacer, profanus, frequens, infrequens &c. Quòd sit amplus, angustus &c. Quòd sit priuatus, publicus &c.

Ad tempus hæc referri possunt, quòd hæc, vel illam sit hora, dies, hebdomada, mensis, annus &c. Quòd sit nocturnum tempus, quòd diurnum &c.

Ad modum hæc referuntur, v.g. Consilia, finis, intentio, causæ propter quas &c.

Ad facultatem referuntur socij, arma præsidia &c.

Adiuncta præcedentia. Precedentia sunt, causæ, consilia, colloquia, iniuria accepta, vel illata, consuetudo, minæ, promissa, susceptum iter omnis deniquè reliquus apparatus.

Adiuncta consequentia. Consequentia sunt v.g. ad rem gestam, pallor, rubor, incessus titubans, frequens anhelitus, hæsitatio reprehensio publica, exhaustum Patrimonium, clades, supplicium morbi, gladius cruentus,

Signa rei. Signa rei sunt duplicis generis.

Alterum est eorum, quæ necessario cure cohærent, Vt fumus cum igne, cicatrix cum vulnere, præsentia cum crimine admisso.

Alterum eſt eorum, quæ neceſſariò non cohærent cum re, ſed probabilia ſunt. v.g. colloquia precedentia auditæ minæ, pedum ſtrepitus, armorum apparatus, quæſitæ latebræ &c. Bona, vel mala animi, corporis, & fortunæ.

Bona corporis ſunt v.g. ætas, forma, vires, valetudo, patria, natio, pulchritudo &c

Bona animi ſunt, virtutes.

Bona fortunæ ſunt diuitie, facultates.

Mala verò ſunt ijſdem contraria.

Vt breuiter dicam, continentur adiuncta hoc verſu, *Adiuncta omnia.*

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodò, quandò.

Tratationem habes adiunctorum antecedentium Orat pro Milone ſect. 55. ab his verbis: *Video adhuc &c.*

Concomitantium ibid. ſect. 54. 55. ab his verbis *Cum igitur victus eſt &c.*

Conſequentium ibid. 62. ab his verbis *Quòd ſi nōdum ſatis cernitis &c.*

Locus ab Antecedentibus, & Conſequentibus.

HIC locus maximi eſt momenti omni cauſarum genere.

Hic enim locus ab antecedentibus, & conſequentibus, complectitur ea, quæ cum re, tàm neceſſariò cohærent, vt illam antecedant, vel conſequentur. v.g. *vulnus cordis mortem* an- *Definitio huius loci.*

antedit, *culpa pœnam, pœna* verò consequitur *culpam, & mors cordis vulnus*.

Antecedentia. Antecedentia sunt ea, quibus positis, necesse est alia consequi.

Cons. Consequentia verò sunt illa, quibus necesse est ea, quorum sunt consequentia præcedere.

Sic dicitur argumentum ab antecedentibus; *Nemo ferè saltas sobrius nisi forte insanit: sed ille saltat: vel ergo non est sobrius, vel insanit.* Quando res probabiliter tantùm coniungitur cum re altera, consecutio tantùm pariter est probabilis.

Sic dicitur à consequentibus: *Est fructuum copia; ergo & florum fuit*, Quia fructuum copia consequitur copiam florum. Ità Cicero probat, Clodium fecisse insidias Miloni: *Conscius fuerat Clodius profectionis Milonis, nam se diligenter instruxerat: Ergo fecit insidias Miloni.* Contra probat à consequenti, Milonem non fecisse insidias Clodio: *Milo post cædem se tradit senatui, venit in Curiam &c. ergo non fecit insidias.*

Tractatio huius loci. Hic locus tractatur per negationem vel affirmationem.

Nonnunquã ex multis antecedentibus vnum tantum consequens infertur: & contrà ex vno antecedente multa consequentia inferuntur.

Tractatur etiam per contraria. Exemplum sit 3. Philipp. num. 14. ab his verbis *Quamobrem omnia, mea sententia &c.*

Locus à Repugnantibus.

Repugnantia sunt ea, quæ simul stare non possunt. Qualiam sunt *amare, & odisse; viuere, & mortuum esse.* *Quæ sint Repugnãtia.*

Hic locus nullo certo rerum genere circumscribitur: ad hoc enim, vt aliqua sint repugnantia, sufficit, vt vel in natura, vel in affectione aliqua inter se dessideant.

Argumentum ex illo loco sic duci potest: *Qui amat, non afficit iniuria: tu verò in me conuitia iactas identidem &c.* Vel, hæc duo non possunt cohærere: *Sol ortus est, & non est sol ortus.* Vel, *Hic spirat, ergo non est mortuus.* Exemplum sit pro Cælio num. 5. ab his verbis. *Repugnat eius mores non probari &c.* Vel pro Milone sect. 69. ab his verbis. *Quòd si Miloni locus datus esset, &c.* Vel sect. 71. ab his verbis: *Quanquam quis hoc credat, amare Pompeium, & voluisse eum interficere &c.*

Hic obserua, non valere semper argumentum à negatione repugnantis, ad confirmandum contrarium: Valere autem semper, quandò contraria, & consequentia sunt necessaria v.g. Non valet hæc consecutio: *Meo bono non lætatur, ergo me odit.* Quià potest non lætari, & non me odisse. *Obseruatio.*

Locus à Causis.

Causa definitio. CAusa est id, cuius vi aliquid fit. Hęc autem efficentia non est tantùm efficientis causæ, sed & ceterarum causarum, quæ suo modo rem efficiunt.

Locus à Causis, est locus cōplectens causas rei, à quibus ducitur argumentum, v.g. Quia vulnus est causa mortis probari mors potest à vulnere.

Quatuor autem sunt causæ; efficiens, materialem, formalis, & finalis.

Causa efficiens est, qua aliquid est, seu est principium, vnde actio proficiscitur.

Causa Efficiens. Procreans cōseruās Interimens. Causa efficiens, multiplex est 1. procreans seu efficiens, vt Deus, Parentes, artifices. 2. conseruans, quæ rem conseruat 3. interimens, quæ perniciem affert. Vt febris respectu animalis.

Naturalis, Moral Iterum causa efficiens, vel est naturalis, seu physica. Vt artifex respectu alicuius quòd efficit. Vel moralis, quæ remquidem non efficit, sed impellit ad rem illam faciendam, v.g. ille censetur causa efficiens moralis homicidij, qui omicidium persuasit.

Causa materialis. Causa materialis complectitur omnem materiam.

Mater. Materia autem est id, ex quo aliquid fit, aut componitur, v.g. marmor est materia, ex qua fit statua.

Mater. diuisio Materia duplex esse potest, vna quæ remanet in ipsa re composita. Eiusmodi

di sunt lapides, ex quibus domus cõstat

Altera est, quæ transit, & mutatur post rem factam. Eiusmodi est lignum ex quo combusto fit ignis.

Materia remanens duplex est, altera naturalis. Eiusmodi est corpus ex quo homo constat.

Altera artificiosa. Eiusmodi est aurum, ex quo fit calix.

Iterum materia diuiditur in materiam ex qua aliquid fit; in materiam in qua aliquid inest, & in materiam, circa quam versamur.

Mat. ex qua Materia, ex qua fit aliquid iam est explicata.

Mat. in qua Materia, in qua est subiectum alicuius formæ, vel accidentis. Talis est paries in quo inest albedo.

Mat. circa quam. Materia circa quam, est id, circa quod versamur. v.g. Color est materia circa quam oculi, quia oculus versatur circa colores.

Questiones sunt materia circa quam, Rhetoricæ; quia circa illas occupatur.

Causa formalis complectitur omnes formas.

Formæ difinitio. Forma in communi est id, per quod reus est talis v.g. *anima est forma hominis*, quia per animam homo fit talis hoc est rationalis.

Essentialis. Forma autem, vel est essentialis, vel accidentali, vel artificialis.

Forma essentialis facit rem talem essentialiter.

Accidental Accidentalis forma facit rem talem ac-

accidentaliter, Hæc non constituit naturam rei, sed illam perficit. v.g. facultas ridendi nõ constituit hominem in ratione hominis, sed iam constitutum talem per animam rationalem, perficit. Similiter albedo non constituit parietem in ratione perietis, sed illum tantùm perficit.

Artificialis. Artificialis forma est ea quæ ab arte proficiscitur, esteque posita in certa quadam figura externa, Sic partium domus dispositio est forma ratificialis illius domus.

Causa finalis complectitur fines omnes qui non mouere possunt ad aliquid faciendum.

Finis autem duplex esse potest.

Finis propter quem. Alter est, cuius gratia aliquid fit; vel propter quem aliquid fit.

Finis cui. Alter est finis, cuius aliquid fit.

Prior continet motiuum, quod nos impellit. v.g. opera bona facio, ad salutem æternam consequendam.

Posterior includit personam, cui aliqui boni volumus, vel mali.

Finis potest esse bonus, vel malus. Vnde ex fine bonitas, vel malitia actionis petitur.

Arg. à causa efficiente. Sic duci potest argumentum à causa efficiente: *Nulla produci potest causa efficiens, & impelens huius criminis: Ergo non est admissum.* Vel *Mundus est a Deo. ergo, est absolutum opus.* Vel, *Fortis est ille Imperator, ergo fortiter pugnabit.* Vel, *gurgex est atq; belluæ ergo fortunas omnes nostras deuorabit.*

Exem-

Exemplum sit Ciceronianum in Pisonnum .41. ab his verbis. *Nam ille gurges, atque bellua &c.*

Sic duci potest argumentum a causa materiali: *Qui non pauca pocula ex auro subripuit, graue furtum admisit: sed Veres non pauca pocula ex auro subripuit, ergo* Vel. *Sidera nobilissima sunt, quià sunt purissimam partes cœli &c* Vel, *Nullus est paries; ergo nullus a bus est paries.* *Arg. à causa materiali.*

Sic potest duci argumentum à causa formali. *Mors non est timenda, quià anima nostra immortalis est.* Exemplum sit pro Sext. 47. *Hæc domus præclara, est quià forma eius præstantissima est.* Et Verrina 6. 72. ab his verb. *Fuit apud Segestanos ex ære Dianæ simulachrum &c.* *Arg. à causa formali.*

Sic duci potest argumentum causa finali. *Milo nullum habuit motiuum quo impeleretur ad occidendum Clodium. Ergo insidias non parauit.* Exempl. sit pro Milone num. 32. ab his verbis: *Quoniam igitur hoc pacto probari potest &c.* Vel, *Homo qui natus est ad immortalitatem, abijcere sese ad res humiles non debet &c.* *Arg. à causa fin.*

Locus ab effectis.

Effecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. *Effectorum definitio.*

Vnde tot sunt effectus varij, quot sunt variæ causæ.

Per ipsa effecta causæ probantur, quia

quia sunt notoria ipsus causis.

Effectus proprius finis est, opus vel actio ad finem consequendum suscepta.

Effect. sive Forma Effectus formæ, est ipsa actio, quæ procedit à forma. Vel, est opus consequens forma. v.g. *intelligere, ratiocinari*; est effectus formæ hominis, seu animæ rationalis.

Materia. Effectus materiæ, est opus, quod ex materia fit. v.g. *gladius* est effectus ferri, si fit ex ferro.

Efficientis Efficientis denique effectus est id, quod ab illo fit. v.g. *Domus* est effectus architecti.

Hic locus effectorum sæpiùs vsurpatur ab Oratoribus, quàm locus a causis: quia effecta sunt causis notiora.

Euēta. Cicero ad effecta solet referre euenta; quanquam euenti nomen latiùs pateat quàm effectus.

Sic duci potest argumentum ab effectis *Componitur ex corpore, ergo mutationi sumus obnoxij?* quia mutatio est effectus corporis curruptibilis.

Ex affectis colliguntur causæ Vnde sic argumentari licet: *Delectum habet militum, conscribit Legiones? ergo bellum meditatur.*

Tractatio effectorum. Hic locus tractari solet per negationem, vel per affirmationem, vel concisè, vel fusè vel per conglobationem, vel per prolixiorē explicationem, per descriptionem, per oppositionem, per metonymiam. Vide Orat. pro Milone sect. 88. ab his verb. *Dura mihi &c.*

Lo-

Locus à Comparatione.

COmparatio est oratio, quà duæ, pluresue res in aliquo tertio quod sit vtrisque commune, conferuntur. *Comparationis definitio.*

Hunc collige, cùm triplici modo res inter se conferri possint, esse tres locos à comparatione, nempe 1. à maiori ad minus, 2. à minori ad maius. 3 à pari.

Rhetores per, *maius*, intelligunt quod est magis probabile; per *minus* quod est minus probabile; denique per *par*, est pariter probabile. *Quid sit Maius, Minus, Par.*

Aduerte 1. quòd comparatio instituitur in quantitate virtutis: quæ quantitas virtutis refertur ab maiorem; vel minorem, vel æqualem probabilitatem.

Aduerte 2 quòd quæ comparantur, debeant esse eiusdem ordinis; alioquin comparatio fallit.

Aduerte 3. quòd tunc fit argumentum a maiori ad minus, quandò minus probabile concluditur ex magis probabili. *Arg. à maiori ad minus.*

Fit à minori ad maius, quandò magis probabile concluditur ex minùs probabili. *A minori ad maius.*

Denique fit à Pari, quandò pariter probabile concluditur ex pariter probabili. *A pari.*

Locus à maiori ad minus.

Defini tio loci a maio ri ad min.

LOcus à maiori ad minus, est comparatio rei verisimilioris, & conuenientioris cum minùs verisimili, & minùs conuenientis. Exemplum sit à maiori ad minus Orat. pro Domo; num. 8. ab his verbis, *Diuis est nemo in tanto Populo* Vel pro Milone sect. 18 ab his verbis. *Itaque in eadem ista Appia &c.*

Locus à minori ad maius.

Defini tio loci à min. ad maius.

LOcus à minori ad maius, est cōparatio rei minus verisimilis, & minus conuenientis, cum vero similiori & magis conuenienti, Exempl. sit 2. in Verem. num. 28. ab his verbis *Quid est quaso Metele. &c.* Pro lege Manilia, numer. 11. ab his verbis: *Maiores vestri &c.*

Sic ducitur argu. à minori ad maius *Scelerati homines hoc non facerent; ergo multò minus vir religiosus.*

Locus à pari.

Defini tio loci à pari.

LOcus à pari, est comparatio parium inter se. Sic ducitur argumentum à pari. *Quid occidit patrem, insutus in culeo deijcitur inprofluẽtem: ergo & qui matrem occiderit*: Vel, *Beati omnes, innocentia, virtute & laborum tolerantia gloriam eternam sibi*

pepererunt: ergo & ijsdem nos oportet gradibus ad eandem gloriam aspirare.

Par, dicitur id quod est æquè probabile, ac alterum: exemplum sit pro domo, nu. 52. ab his verbis. *Tam Herculè est vnum, quàm quod vna lege tulisti &c.*

De Locis Rhetoricæ Extrinsecis. seu assumptis.

Loci Rhetoricæ extrinseci sic appellantur, quià non pendent ex arte, vt excogitentur, sed tantùm, vt tractentur. *Loci Extrinseci, seù Assumpti.*

Dicuntur etiam assumpti, quià extrinsecus assumptur ad rei confirmationem.

Hic loci Extrinseci sex numerati solent: suntque.

1. Præiudicia.
2. Rumores, seu fama.
3. Tormenta, seu Questiones adhibitę.
4. Tabulæ.
5. Iusiurandum.
6. Testes, seu testimonium.

Testimonium, vel est Diuinum, vel humanum, *Testimoniũ est diuinum vel humanũ.*

Testimonium humanum, vel est Oraculum, vel auspicium, vel Vaticinatio, vel Responsum.

Oraculum est vox Dei. *Oraculum.*

Auspicium, seu Augurium est testimonium captum ex cantu, volatu, & pastu auium. *Auspicium.*

Vaticinatio est vatum responsum.

Res-

Vatici. natio. Respon sum. Sacer- dotum Aruspi cum. Conie- ctorum

Responsum denique est triplex:
Vel enim est Sacerdotum; quià olim Sacerdotes consulebantur de obscuritate Oraculorum, Auspiciorum, & Vaticinationum.
Vel est Aruspicum; qui ex inspectione extorum conijciebant.
Vel Denique Coniectorum, quorum erat somnia exponere.
Hæc testimonia ad Paganos Pertinebant, nunc de nostris.

Test. diuin. Angeli cum. Huma- num, quod est vel Ius Ci- uile script. Vel præ iudi- cia.

Testimonium Diuinum illud est, cuius Deus est author: siue per seipsum siue per alium.
Angelicum testimonium, est testimonium ab Angelo.
Testimonium deniquà humanum, est ab omine.
Inter testimonia humana sunt, 1. Ius Ciuile scriptum, quod complectitur Leges, Plebiscita, Senatusconsulta, Principum placita, Magistratuum edicta.
2. Præiudicia, quæ continet Testamenta, Tabulas, Responsa Prudentum, Chirographa, Libros scriptos Theologorum, Philosophorum. Oratorum, Historicorum, & Poetarum.

Vel te- stium rei aut actoris, liberũ aut ex- torto.

Humana testimonia in Oratione posita sunt ea, quæ comprehendunt testimonia libera, extorta.
Testimonia in aliqua re posita sunt ea, quæ cõplectuntur omne seu scriptũ vsus, & consuetudines approbatas.
Ad testimonia humana referri possunt.

1. Ex,

1. Ea, quæ pendent ex authoritate, aut eruditione, aut opibus, aut virtute illustrium hominum.
2. Ea quæ pendent à voluntate Regum, Principum, & Rerum publicarum.

Denique ea, quæ sunt ab oratione quam homines liberè protulerunt; vel quam cruciati confessi sunt.

Ad prima, pertinent exempla, sententiæ, prouerbia, symbola, & alia, quæ ex veterum libris eruuntur.

Ad secunda, pertinent Leges, Edicta, Preiudicia.

Denique ad tertia pertinent, testes iusiurandum, pacta, conuenta, & quesita, seu Cruciatibus extorta.

Exemplum, est rei gestę vel quasi gestæ commemoratio. *Exempli definitio.*

Ad Exemplum requiritur.

1. Vt sit ab authore idoneo.
2. Vt ex ipsomet authore eruatur.
3. Vt conueniens sit, & Oppositum.
4. Vt non sit frequentius.
5. Vt propriæ Gentis historia exerceatur.
6. Vt ex Annalibus ijs, qui gratiores sint auditoribus, colligatur.
7. Et ornatè Pertractetur.
8. Vt circunstantijs suis instruatur.

Symbolum, est signum, & indicium rei alicuius, siue sit dictum, siue scriptum, siue aliquid sub sensum cadens. Vnde alia sunt symbola, quæ verbis, alia quæ Picturis, & imaginibus exhibentur; & alia, quæ verba, *Symboli definitio.*

& imagines ſimul complectuntur.

Symboli ſpecies. Symbolorum ſpecies ſunt hieroglyfica ſigna, eaque ſunt, vel per imitationem rerum, quas ſignificare volumus v.g. ſi *Sol* pingatur, pro *Rege*, *&* *Stellæ* pro *Subditis*. Vel per conuenientiam aliquam, vt ſi per *ceruum longa vita* ſignificetur, per *leonem s robur*, *& vigilantiam*. Vel per ænigmata, quæ verbis, vel imaginibus fiunt, aut verbis; & imaginibus ſimul. Vt ſi *Nilum* ænigmaticè pingere volentes, *Senem* pingamus *cum vrna, iugiter ex aquis manantibus, ſubtùs verò crocodilum, & inter ſenis brachia colludentes pueros*.

Aenigma ſit in Syllabis, id eſt, litera pro re. Ænigma autem multiplex eſt.

1. Enim fit in Sillabis, vt ſi quis ponat S, vt ſignificet *ſerpentem*; *C*, vt ſignificet *falcem*; *I*, vt ſignificet *columnam*; *E*, vt ſignificet *vncum*; *V*, vt ſignificet *viam*.

Litera pro nomine. 2. Fit cùm prima tantùm litera nominis, rei, aut perſonæ apponitur. Vt ſi quis ſcribat tantùm *C*, ad ſignificandum *Chriſtum*,

Litera pro numero. 3. Fit cum pro multis nominibus, ſole eorum primæ literæ ſcribuntur, v.g. *I.* & *C*, ad ſignificandum *Iulium Cæſarem*.

Multis Literis ſimul, 4. Cùm multæ literæ ſimul coniunguntur, quę ſigilatim aliquid ſignificant ſcil. *ſalutatem, arma, leges*.

5. Cùm ex vna voce multa inteligun tur interpretationes, ſiuè illam retro legamus, ſiuè ſyllabas permiſceamus, ſiuè

siuè in partes diuidamus: idque vocatur *Logogryphus* Vt, *Sum ego vna litera plusquam medicus*: quia addita litera *n*, fit *mendicus*. *Vnum mitto tibi, reseces modo millia mensem*: Litera enim *m*, *millia* significat, vnde significatur *ensem mitti*, Quòd autem fit in initio dictionis potest fieri in medio, in fine, vel in qualibet alia parte vocabuli. Exemplum sit *Luctus* à nomine *fluctus* reiecto *f*. *&c*. *mus* à nomine *musa*, reiecto à finali: *aurum* à nomine *auarum*, reiecto *à* medio: *musca* à nomine *musica* reiecto *à* medio.

pe mul tis rebus diuersis. Voci.

6. Cùm diuiditur vocabulum in suas partes, & sit sensus alter. v.g. ex voce *dominus*, sit *do minùs*.

Diuisione vocaboli.

7. Cùm opposita componuntur inter se. Vt si dicerentur *sum*, *& non sum volucris*; ad significandum *medium aliquid inter volucrem, & non volucrem*.

Compositione, oppositorum.

8. Cùm rei alicui singula tribuuntur, quæ illi competunt, & quasi in suas partes distribuuntur, vel verbis, vel picturà, v.g. ad significandum annum sic posset dici ænigmaticè: *Est vnus genitor, cuius sunt pignora bis sex; his quoque triginta nata, sed dispare forma, aspectu hinc niuea nigris, & vultibus inde: sunt immortales omnes. moriuntur & omnes*. Quòd si pingeretur *annus*, sic adumbraretur, Pingeretur *senex*, *quem duodecim filij circunstarent quibus singulis suo insigna tribuerentur pro diuersitate mensium; quilibet ex ijs, triginta puellas bicolores traheret, se se*

Distributione omnium quæ rei competunt.

inuicem pellentes , & quasi chorum ducentes .

Emblema. Emblema est id, quod operi cuipiam vel inferitur ; vel insculpitur .

Embl. differt. In hoc ænigma differt ab emblemate quòd ænigma sit rerum expressio : emblema verò morum , virtutis , opum , fortunæ , & dignitatis .

ouerbium. Prouerbium , seu *Parœmia* Grecè , est celebre dictum , quod sua nouitate insigne .

Lex Aeterna. Natura Humana. Lex , vel est æterna, vel naturæ , vel humana .

Lex æterna est à Deo solo .

Lex naturæ est quidem à Deo, sed vt authore naturæ : lex humana , ab homine ,

Lex humana , vel est Ecclesiastica , vel Ciuilis .

Ecclesiastica Ciuilis Ecclesiastica est ab Ecclesia .

Ciuilis est à Magistratibus :

Ius. Commune, Proprium. Ius , vel est Commune. seu Gentium vel est Proprium , seu Ciuile .

Ius comune pertinet ad omnes Gentes .

Proprium ad certam aliquam prouinciam , regnum , vel ciuitatem ;

Ciues. Ius Ciuile , vel est scriptum , vel est longa consuetudine receptum .

Testes, Testes sunt ij , qui aliquid testantur quocunque modo. Vnde testis , vel est oculatus , qui oculis vidit ; vel est auritus , audiuit ; vel iuratus , qui se iure iurando astrinxit .

Pactū. Pactum , seu conuentum , est id , quod inter aliquos conuenit .

Ta-

Tabulæ, sunt testimonia ex scripto prolata. *Tabul.*

Signa, complectuntur chirographum, subscriptiones, & sigila tabulis impressa. *Signa.*

Quæstio, prout sumitur hoc loco, est cruciatus, quo reus ad confessionem sceleris adigitur. *Quæstio.*

Iusiurandum, est affirmatio, vel negatio rei alicuius religioso ritu facta. *Iusiurandum.*

Præiudicia, sunt iudicia facta ante causam, de qua agitur. *Præiudicia.*

Rumor, seu fama, est sermo dispersus sine vllo authore. *Fama.*

De vsu Locorum Rhetoricorum, Vsus Loci à Definitione.

DEfinitio per causas omnes, vim habet magnam ad amplificandum, & potissimum tractata per repetitionem.

Per interrogationem, & responsionem, valet in Laudationibus.

Per Synonymiam, confert ad laudem & vituperium.

Per multiplicem similitudinem ab rem notam amplificandam, & oblectandos auditores adhibetur.

Generatim loquendo, locus a definitione, vsurpatur, tam ad confirmandum, cùm ad amplificandum; nonnunquam ad delectandum.

Vsus Loci à Notatione.

LOcus à Notatione, vsurpatur præcipuè in facetis, & acumini-

bus ad laudem, vel vituperium: vel etiam aliquandò ad faciendam fidem nonnunquam ad motus concitandos, siue leues, siue vehementiores, pro significatione nominis.

Vsus Loci ab Enumeratione. Partium.

LOcus ab enumeratione partium cùm sit destributio, vel generis in suas species, vel speciei in sua indiuidua, vel causæ in suos effectus, vel causæ vniuersalis in suas speciales, V. G. in efficientem, materialem, formalem, & finalem: vel accidentis in sua subiecta, v.g. albedinis in niuem, hominem, talem &c. vel rei in sua adiuncta, & circumstantias: vel totius in súas partes, siue sit totum naturalè, vt corpus humanum; siue sit totum politicum, vt Respublicæ &c. plurimùm facit ad confirmandum, refutàndum, describendum, & amplificandum.

Adhibetur etiam, vt oratiò clarior, fiat.

Non parum etiam confert ad opugnandum aduersarium: Præterea ad fidem faciendam: quod enim negatur, aut affirmatur de toto, negatur pariter, aut affirmatur de singulis partibus. Similiter quod negatur, & affirmatur de singulis partibus, negatur, aut affirmatur de toto.

Vsurpatur potissimùm in Exordijs, Narrationibus, & Confirmationibus

sed

sed maxime in Perorationibus.

Deniquè valet in Genere Demonstratiuo, cum aliquid describitur vel amplificatur.

Vsus Locis à Coniugatis.

LOcus à Coniugatis exilis est, & nullius roboris, nisi fiat & voce & significatione, vel saltem significatione.

Eiusmodi locus vsurpatur in Comparationibus, in Amplificationibus: nec parum confert ad delectationem, cùm oratio veritate sermonis illustratur.

Vsus Loci à Genere.

LOcus à genere valet 1. ad excusandum crimen alicuius personæ, transeundo ad excusationem criminum similium in genere.

2. Ad docendum, laudandum, & vituperandum, progrediendo ab hypothesi ad thesim.

3. Ad instandum vehementer.

4. Ad refutandum, traducendo scilicet speciem ad genus.

Valet etiam in Exordijs, descendendo à thesi ad hypothesim.

Cauendum est autem diligenter nè hic locus longiùs excurrat.

Vsus Loci à Specie seu Forma.

LOcus à specie seu forma figuratè tractari debet; valetque plurimùm ad ornandum, & amplificandum

Non rarò vſurpatur in Exordijs, in quibus pars aliqua certa laudatur, vel plures aliæ ſingulares à quibus fit deſcenſus ad ſpeciem. V.G. ſi quis laudaret virtutem poſſet exordiri à laude Iuſtitiæ. Temperantiæ, &c. deinde deſcendere ad laudem virtutis.

Vſus Loci à Similitudine.

LOcus a ſimilitudine diuerſimodè tractari poteſt.

1. Nulla expreſſa ſimilitudine nota,
2. Data ſimilitudine ratione, ſed conciſè & ſine vlla partium enumeratione.
3. Partibus omnibus ſimilitudinis expoſitis, ſed breuier.
4. Denique ijſdem Partibus expoſitis, ſed longa & prolixa ratione,

Valet autem plurimùm ſimilitudo per allegorias, metaphoras, & parabolas, maximè ad amplificandum.

Per inductionem vſurpatur ad inſtandum, & vrgendum aduerſarium.

Per collectionem exemplorum, ad Perſuadendum.

Per comparationem, ad vrgendum & ornandum.

Per fictionem, ad delectandum.

Nonunquam adhibetur tantùm ad ornatum orationis; aliquando ad rem illuſtrandam & magis confirmandam.

Vſus Loci à diſſimilitudine.

LOcus à Diſſimilitudine vſurpatur.
1. Ad rem illuſtrandam.
2. Ad amplificandam.

Vſus

Vſus Loci ab Oppoſitis.

LOcus ab oppoſitis magnam Oratori ſuppeditat copiam, gratiam, varietatem Vſurpaturque precipuè in amplificationibus, & argumentationibus.

Locus a contrarijs per negationem, frequens eſt in Exordis, quorum initium eſt per has particulas, *Etſi, quanquam* & ſimiles; quibus ſubijcitur, *tamen*.

Argumentatio à contradicentibus non rara eſt in defenſionibus.

Vſus loci ab Adiunctis.

HIc locus valet plurimùm 1. ad laudem.
2. Ad exaggerandum crimen.
3. In coniecturis firmandis.
4. In exquirenda intentione:
Exemplum ſit pro Amerino, num. 85. & pro Milone, numer. 54. & 56. & pro Roſcio, num 39. & 2. Pilipp. num. 53. & n. 58. & nu. 104.
5. Valet ad laudem & vituperium.
6. Ad faciendam fidem in coniecturalibus cauſis.
7. Ad minuendum crimen.
8. Ad narrandum. Exemp. ſit de Coniectura in Antonium Orat. 3. num. 28.
Deniquè valet ad deſcribendum.

Vſus Loci ab Antecedentibus, & Conſequentibus.

HIc Locus ab Anteced. & Conſeq. plurimum confert.

1. Ad dissuadendum, vel suadendum,
2. Ad faciendum odium,
3. Ad mitigandum dolorem.
4. Ad confutandum.
5. Ad permouendos animos.

Deniquè ad describendum.

Exemplum sit de odio, pro Milone, n.78. & in Pisone, n.84.

Exempl. confutationis sit pro Plancio, n.14.

Vsus Loci à Repugnantibus.

Hic Locus plurimùm acuminis habere debet; valetque.

2. in confutationibus, cum orator probat, aduersarium pugnantia dicere, vel cogit fateri. Exemplum sit pro Cælio, num.45. ab his verbis. *Scitote, Iudices eas cupiditates, quæ obiciuntur Cœlio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse: fieri enim non potest, vt &c.*

2. Valet in Amplificationibus, cum singula singulis opponuntur. Vt Orat. 7. in Verrem. n.84.

Vel quandò multa Conglobata multis repugnantibus opponuntur. Vt pro domo sua, numer.4. ab his verbis: *Tu no os ille, quo Senatus carere non potuit quem boni luxerunt; quem Resp. desiderauit; &c.*

Vel cùm rei vni multa repugnantia opponimus.

Valet prætereà ad ornatum orationis.

Vsus Loci a Causis.

ARgumentum à Causa efficiente vsurpatur.

1. Ad confirmationem rei.
2. Ad persuadendum aliquid, vel dissuadendum.
3. Ad rem discutiendam, & conijciendam.
4. Ad rem amplificandam, vel minuendam.
5. Ad hortandum, vel dehortandum.
6. Ad laudandum, vel vituperandum.

Exemplum sit, pro discussione rei, Act.3.in Verrem,num.7.ab his verbis *Multa,& in Deos, & in homines impiè &c.*

Pro hortatione,1.in Verrem,nu.51, *Cogita,quæ loco sis,quid dare populo Rom.quid reddere maioribus tuis debeas &c.*

Pro dehortatione, libr. de Senectute,num.40. *Nec enim libidine dominante, temperantiæ locum esse omninò &c. quò circa nihil esse tam destabile, tamquam pestiferum, quàm voluptatem &c.*

Pro amplificatione, orat. post reditum in Senatu, nu. 6. ab his verb. *Quà strage nonnulli permoti Magistratus, partim metu mortis, partim desperatione Reipubl. paulùlum causa recesserunt: reliqui, &c.*

Denique pro vituperio, act.3.in Verr.n.17.ab his verbis. *Qui simulatque ex sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad vrbem antequàm pro-*

ficisceretur quærere ipse secum, & cum suis cogitare cœpit, quibus suam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere posset &c.

Argumentum ductum à Causa Materiali, valet plurimùm.

1. In rerum manufactarum commendatione,
2. In extollendo rei pretio.
3. In exagerando, vel minuendo.
4. In preferendo rem alteri rei.
5. In laudandis disciplinis.
6. In amplificando.
7. In hortando, vel dehortando.

Argumentum ductum a Causa Formali vsurpatur.

1. Ad rem clarius explicandam, & describendam.
2. Ad persuadendum, vel dissuadendum.
3. Ad amplificandum, vel minuendum.

Argumentum à Causa Finali ductum plurimùm valet.

1. In laudibus, & vituperationibus. Exemplum sit Orat. in Pison. n. 56 ab his verb. *At audistis P.C. Philosophi vocem, negauit se triumphi cupidum vnquam fuisse; O scelus! o pestis! o labes cum extinguebas Senatum, vendebas authoritatem huius ordinis &c.*
2. Ad rem confirmandam.
3. Ad rem amplificandam, vel minuendam.
4. Ad motus excitandos.
5. Ad hortamdum, vel dehortaudum.

Vsus

Vsus Loci ab Affectis.

LOcus ab Affectis, magni est ponderis, tàm in genere demonstratiuo, cùm in deliberatiuo etiam & in quæstionibus infinitis, Exemplum sit 1. de Oratore, num. 30. ab his verbis. *Neque verò mihi quicquam prestabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominium cętus, mentes allicere, voluntates impelere &c.*

5. Philippica, num. 24. *Post autem neque sacrificijs solemnibus factis, neque votis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatur, at quò? in prouinciam &c.*

Valet etiam non parùm in amplificationibus, descriptionibus, moribus excitandis, hortationi, obiurgationibus. Vt pro Cluentio, nume. 32. ab his verb. *Memoria teneo Milesiam quandam mulierem, cùm essem in Asia, quod ab heredibus secundis accepta pecunia partum sibi ipsa medicamentis abegisset rei capitali esse damnatam &c.*

Valet in Suasionibus, laudationibus vt pro Plancio n. 26. *Etenim si ante reditum meum Cn, Plantio se vulgò viri boni; cùm hic tribunatum pateret, vltrò offerebant, &c.*

Valet denique in vituperationibus. Vt in Pisonem num. 18. *E dicere est ausus cum illo suo pari quem tamen omnibus vitis; superare cupiebat, vt Senatus, contra quàm ipse consuisset ad vestitum rediret, &c.*

Vsus Loci à Maiori ad Minus: vel à Minori ad maius.

LOcus à maiori ad minus, prodest confirmandum, vel destruendum Exemplum sit pro amerino, num. 131. ab his verbis. *Etenim si Iuppiter Opt Max. cuius natu, & arbitrio cœlum terra, mariaque reguntur &c. hominibus nocuit &c. quid miramur L. Sillam, cùm solus Remp. regeres &c. aliqua animaduertere non potuisse &c.*

Prodest 2. ad amplificandum, & ad delectandum. Exemplum sit pro Milone num. 16. ab his verbis *Domi suæ nobilissimus, Senatus propugnator, atque illis quid em temporibus penè patronus &c. M. Drusus occisus est, nihil de eius morte populus &c.* & num. 62. *Quòd si nondum satis cernitis, cum res ipsa tot, tàm claris argumentis, signisque luceat &c.*

Locus a minori ad maius vsurpatur

1. Ad confirmandum.
2. Ad persuadendum.
3. delectandum.
4. Ad amplificandum v. 2 In Verrem. num. 28. ab his verbis. *Quid est quòd se mettelle &c.*

Vsus Loci à Pari.

LOcus à pari vsurpatur:

1. Ad amplificandum Vt 5. Philipp. n. 25 *Ergo Hannibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic, aut non fecerit, aut non faciat, aut*

non moliatur & cogitet? totum iter &c. Item, 7. act. in Verr. num. 48. *at enim idcirco nauem &c.*

2. Locus à Pari valet ad ornandum. Exemplum sit pro Roscio Amerino, n. 50. *Ne tu, Eruci, accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro accersebantur, qui Consules fierent. Etenim &c.*

3. Valet ad refellendum. Exemplum sit Orat. 2. pro Lege Agraria num. 44. *Quid censetis cùm isti decem viri cum imperio, cum fascibus, cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum vagabuntur? quo tandem animo, quo metu &c.* Pro Muræna nu. 35. *At enim in pracura petitione, prior renumtiatus est Seruius &c.*

4. Locus à Pari valet ad vituperandum, vel laudandum. Exemplum sit 1. Catilinaria, num. 17. *Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Serui meherculè mei, si me isto pacto metuerent, vt te metuunt omnes ciues tui, domum meam relinquendam putarem &c.* Item, pro Plancio num 70. *Quo loco quaro ex tenum id in iudicio Calidij putes, quod ego in Plancy facio &c.* Item 6. in Verrem num. 3.

De his omnibus locis intrinsecis pertractandis lege caput de argumentatione.

Vsus Locorum Rhetorica Extrinsecorum.

TEstimonium Diuinum magni est momenti ad confirmationem rei.

1.

1. Quia probatur omnibus Gentibus.
2. Quia illius contemptores, graues pœnas luerunt.

Debent autem esse oracula, clara; non dubia, non incerta, non ambigua.

Vaticinationes, & prædictiones valent ad confirmationes, & ornatum orationis, si tamen sacræ sint, & à prophetis, non verò si a sceleratis hominibus, vel insanis, aut stultis.

Auspicia, & auguria rem confirmabant apud Paganos, sed ineptè: possent tamen habere suam authoritatem si à Deo essent data in signa suæ voluntatis.

Responsa Sacerdotum, Aruspicum, & Coniectorum, olim eiusdem erant ponderis, atque auspicia.

Exempla, orationem illustrant, & confirmant, valentque in amplificationibus, ductis Locis.

1. Ab adiunctis.
2. Ab oppositis.
3. A maiori ad minus, à simili, à dissimili, à contrario &c.

Symbola, Tropi, Allegoriæ, Ænigmata, Emblemata, & Prouerbia orationem ornant, si moderatè vsurpentur. Valent etiam ad Confirmationem Prouerbia præcipuè adhibentur, cum aliquem irridemus.

Leges multùm habent ponderis in Confirmatione.

Refutantur autem:

1. Si probatur eas mutari posse pro hominum arbitrio.
2. Si ostendatur causam legis non esse am-

amplius.
3. Si aliquid iniustitiæ in ea deprehendatur.
4. Si lex legi opponatur.
5. Si necessitas agendi contra legem confirmetur.

Testes, adhibentur ad confirmationem rei, sed cum magnifica laude, vt maior sit eorum authoritas.

Testes oculati sunt potiores.

Refutantur autem testes.
1. Si praui mores illorum aperiantur.
2. Si doceamus testes ipsos venire in partem periculi.
3. Si domestici sint, si amici, & affines
4. Si inimici sint.
5. Denique si sint infames.

De his exempla passim apud Ciceronem vt Diuinat in Verr. num. 13. ab his verbis. *Sunt testes viri clarissimi nostræ ciuitatis &c.*

Pro Roscio Comœdo num. 42. *Quo teste igitur hoc plenum faciam? Venerat, vt opinio hæc res in iudicium, certè quis erat petitor? Flauius; quis reus? Flauius; quis iudex Cluuius. Ex his vnus est mihi testis producendus qui pecuniam datam dicat: quis est ex his grauissimus sino controuersia, qui omnium iudicio comprobatus est iudex &c. quam tu si ex sensu spectas; eques Romanus est? si ex vita, homo clarissimus est si ex re iudicem sumsisti, si ex veritate, id quod si ire potuit, & debuit, dixit &c.*

Pro eodem Roscio Comœdo num. 44. *Manlio, & Luscio negat esse credendum*

dum? dic, aude; est tua contumacia arrogantiæ, vitæque vniuersa vox: quid expectas? quàm mex ego Luscium & Manilium dicam ordines esse Senatores: ætate, grandes natu; natura, sanctos, & religiosos &c.

Por Archia Poeta nu. 8. Quid horum infirmari potest? *Heracliæne esse eum ad scritum negabis? adest vir summa authoritate, & religione, & fide Lucullus; qui se non opinari, sed scire; non audiuisse, sed vidisse; non inter fuisse sed egisse dicit. Ad sunt Heraclienses Legati nobilissimi homines &c.*

Pro Flacco num. 9. *At quos testes? primùm dicam (id quod est commune) Græcos: &c. sunt multi impudenter, illiterati, leues &c.*

Prò Fonteio num. 13. *Quid est igitur vbi elucere possit, prudentia? Vbi discerni stultus auditor, & credulus ab religioso, & sapienti iudice; nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur à téstibus, coniectura, & cogitatione traduntur: quanta authoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto studio existimationis bona, quanta cura, quanto timore dicuntur.*

Pro Roscio Amerino num. 102. *Alter (si dijs Immortalibus placet) testimonium etiam in Sextum Roscium dicturus est: quasi verò id nunc agatur, vtrùm id quod dixerit, credendum; an quod fecerit, vindicandum sit.*

Prò Flacco num. 22. *Hoc verò quid est?*

est? vna sedent ex accusatorum subselliis sedent non dissimulant, non verentur &c.

Pro Cælio num. 63. *Atque equidem vehementer expectabam quinam isti viri boni, testes huius manifestè deprehensi veneni, nulli enim sunt nominati, sed non dubito quin sint pergraues qui primùm sint talis fœminæ familiares &c.* Denique pro Flacco num. 90. *At falcidianum crimen est ingens, talenta quinquaginta se dicit Flacco dedisse, audiamus hominem; non adest; quomodo igitur dicit &c.*

Pacta, & conuenta proferuntur ad confirmationem iuris.

Debent autem in his explicari diligenter circunstantiæ omnes.

Infringuntur verò si ostendatur pacta opponi legibus, aut Iuri scripto, vel naturali.

Tabulæ eiusdem sunt authoritatis, si magno numero similes proferri possint, si integræ, nec suppositæ, si sint à virjs probis, & sapientibus.

Signa habent authoritatis non parum ad vrgendum, modò non sint per vim, metum, & fraudem extorta.

Quæstiones, seu Cruciatur rem confirmant, si confessionem extorquent; quæ post Quæstionem à Reo comprobetur,

Infirmantur verò quæstiones, si metui, & dolori confessio tribuatur. Exemplum sit pro Sylla num. 7.

Iusiurandum est magni ponderit.

Re-

Refutatur autem, si probetur Violatum esse aliquandò, vel pecunia extortum aut quolibet alio crimine corruptum.

Præiudicia non parum conferunt ad rei confirmationem; maximè si illorum authoritas commendetur. Vt pro Cluentio num. 107. ab his verbis *Ac ne ex facto solùm sapientes illos iudicetis, sed etiam ex nominibus ipsis quod ij fecerint rectissimè, ac sapientissimè factum putetis &c.*

Tractantur præiudicia per comparationem ad ea, quæ nunc ferenda sunt iudicia; suntque hortandi, & monendi Iudices, vt aliorum iudicum decretis inhæreant.

Infirmantur præiudicia.

1. Si probetur causam esse dissimilem.
2. Si ostendatur aliquid in his non rectè factum.
3. Si aperiatur aliquid noui, quod accesserit causæ.
4. Si doceatur obesse constantiæ, famæ Religioni, quòd sententia mutetur.

Deniquè rumores suam etiam habent authoritatem; modo nihil malitiæ irrepserit, nec fuerit nimia credulitas. Quarè his duobus capitibus infirmantur.

Ordo, qui potest obseruari in argumentatione varianda, infrà discutietur

OB-

OBSERVATIONE.

De Locorum Rethoricæ accomodatione.

OBserua 1. quod, cum argumentorum inuentio, vel probationi vel amplificationi vtilis esse possit, operæ pretium esse nemo non sentiat scire, quæ remprobent, quæ amplificent, quæ rei aliquà ratione conueniant, aut aduersentur; contrariorum enim eadem est disciplina.

Obserua 2 quòd quædam intrinsecùs, quædam verò extrinsecùs rei cuilibet competant.

Intresecùs conueniunt, genus, species, differentia, desinitio, proprium accidens, pars, totum, causa, & effectus. Res enim nulla est, cui hæc tribui non queant.

Inter accidentia numerantur adiuncta, quæ aliter dicuntur ad iacentia, & in tria tempora diuiduntur; scilicèt in antecedentia, concomitantia, & consequentia.

Extrinsecùs rei competunt similia, dissimilia, maiora, minora, paria, exempla, testimonia & oracula.

Ex his omnibus tùm intrinsecis, cùm extrinsecis, probatio omnis, & amplificatio eruitur. Itaquè cùm proposita tibi quæstio fuerit probanda, vel amplificanda, argumenta hauries ex his fontibus, modo superiùs dicto.

Quod vt facilius videatur, vtere hoc exemplo. Persuadendum sit *Sanctæ Orationis studium*.

Pri-

Primum argumentum sumetur à genere, nempe *à religione* quæ colenda est.

Secundum à specie, seu à definitione, nempe *ab eleuatione mentis in Deũ*

Tertium a caufis, quæ sunt 1. *Spiritus Sanctus* nos impellens ad orandum gemitibus inenarrabilibus, 2 *Huius vitæ miseriæ, ac pericula*, in quibus cõtinua diuini numinis ope indigemus

Quartum ab effectibus, qui sunt v. g. *Augumentum gratiæ, & gloriæ, satisfactio pro peccatis, impetratio rerum, quas petimus, animi corroboratio &c.*

Quintum à partibus, quæ sunt, *oratio vocis, & oratio mentalis*, vel *obsecrationes postulationes, gratiarum actionès &c.*

Sextum ab adiunctis 1. necessariò cum illà coherentibus. Huiusmodi sunt *fide, spes, charitas, attentio*, & cæteræ virtutes, sinè quibus oratio grata Deo minimè est 2. ab adiunctis eam consequentibus: Vt sunt, *vita, puritas, solitudinis amor, robus animi, deuòtio, &c.*

Septimum a similibus, V. G. à *lectione ac, meditatione, & contemplatione*, quibus etiam mens eleuatur in Deum.

Octauum ab oppositis, V. G. *ab obliuione Dei*, quæ malorum omnium est origo; vt *oratio*, bonorum omnium fons, & initium est.

Nouum ab exemplis, & testimonijs Sacrarum Literarum, & SS. Patrum, quæ orationem commendant &c.

Se-

Secundum exemplum ſit, *lingui ſtudendum eſſe* : hæc propoſitio probari poterit.

1. Ab authoritate virorum literis, ac virtute illuſtrium, V.G. Hirouijmi, Tertulliani, Origènis. qui nos ad hanc ſtudij rationem cohortantur;

2. A definitione ; quia linguæ, quibus probauimus ſtudendum eſſe, quidam ſunt quaſi fontes, & capita ſcientiarum.

3, Ab enumeratione partium, quid noſſe, quid Græci, quid Latini, quid aliæ gentes, quarum magna vis olim, & potentia fuit, locutæ ſint, magnam cum voluptate cum vtillitatem affert.

4. A notatione nominis, nempè *lingua* quod deduci videtur, quaſi *lingua*. à *dite* ; in qu o, à belluis diſtinguimur.

5. A con iugatis, Vt *Quos enim homines intuemur, ſuſpicimus, admitamur niſi viros multiplici linguarum nàtitia politos, qui vna ſua lingna, tot Gentium idimota, ſenſuſque exprimant.*

6. Ab adiunctis, proferendo eiuſmodi *hominem, qui ſe in omnes linguas ſtudio, diligentiaque inſinuarit, qui proprietates illarum, origines ſignificationes, ipſa etiam interiora probè caleat, quo quide excellentius ſigni poteſt, quid mirabilius, quid ipſi Deo ſimilius: neque enim ipſas tantùm edidicit linguas verùm & omnes omnium gentium mores, habitus, venuſtates, conſuetudines, leges ſtatus, omnem denique humanitatem exhauſit ;*

7. A genere Vt. *Humaniores desiderantur literæ, ergo linguæ exoptādæ sunt è quibus humanarum artium fluit ac manat eruditio* Idem de cæteris locupletioribus disciplinis.

8. A simili, *Non multò secus ad Iurisconsultum non vna Iurisprudentia, non vna formularum, & notarum omni, cumulatum doctrina efficit, Ita &c.*

9. A dissimili, Vt, *Imperitos ipsos, ac rusticos, qui sine scientia, natura ipsa duce, loquuntur, ab honestorum, & eruditorum cætu remouemur: eos igitur, qui quod dicunt ac loquuntur probè intelligunt, amplectemur.*

10. A contrario, *Si nihil est iniuncundius, quàm in eum hominem incidere, qui dicti sui ratione rogatus affere nullum possit quid iucundius erit, quàm si in eum incideris, qui omnia sua distinguat, ac diuidat, eaque tibi notatione verborum explicet, nihil vt requiras copiosius.*

A consequentibus, *Fac omnia antiquitatis monimenta, quæ linguis gentium consignata sunt, aut iniuria temporum, aut belli diuturnitate esse collapsa, quanta in ciuitatibus barbaries, & in academijs inscitia dominabitur;*

Confirmari potest eadem propositio 1. ab exemplis gentium, quæ linguam nullam colunt, præter suam, *Sunt enim agrestes illi, & iliberales, quales sunt Turca, Africani, & vltre Indum Sinenses.*

A minori, Vt *Sordidarum artium ma-*

magistri, atq; opifices in ediscendis multi artibus singularem quandam operam penunt: nos in liberali literarum studio, multiplici linguarum facultate nullam nauemus operam?

3. A maiori, eodem vti potes argumento.

4. A pari, Vt. *Vna ex liberalibus scientijs non sumus contenti ergo neque lingua nobis vna satis esse debet.*

5. A causis, Vt *Cùm linguæ singularis quodam munere à Deo sint in hominum mentes infusa quantùm a nobis coli debent?*

6. Ab affectis, Vt, *Cùm hac vna linguarum scientia tàm elegantes sint ac politæ nostra literæ, & honores amicitiæ quæ comparentur: quis ab earum se se studijs libens amouent?*

Obserua 3. quod quamuis ex causis, & principijs res melius cognoscatur, frequentiùs tamen ab effectibus ad causas, progrediamur; quia effectus notiores sunt causis. Hæc autem methodus vsurpatur sæpiùs in commendatione virtutum, vituperatione vitiorum. Vide Senecam lib. 1. de ira, ab his verbis. *Exegisti à me, Nouate, vt scriberem quemadmodùm posset ira leniri &c.*

Obserua 4. quod circumstantiæ rerum & personarum plùrimum facere soleant approbationem, & amplificationem in quæstionibus finitis.

Circumstantiæ autem personarum sunt vndecim, 1. nomen. 2. natura, 3.

victus,
4. fortuna, 5. habitus, 6. affectiones, 7. studia, 8. consilia, 9. facta, 10 casus, 11. victa.

In natura hæc considerantur, sexus, natio, patria, cognatio, ætas dignitas, &c.

In dignitatem attenduntur commoda, vel incommoda à natura data animo, aut corpori. De cæteris alias.

Circunstantiæ rerum. Circunstantiæ rerum sunt septem 1 Complexio totius ipsius rei, 2. causa per quam, propter quam, & cuius gratia aliquid factum est, 3. locus, 4. tempus 5. occasio, 6. modus complectens quem admodum, & quò animo res facta est: 7. denique facultas continens instrumenta quibus res perfecta est.

Obserua 5. quod quamuis hypotheses seu quæstiones finitæ tractari possint per argumenta ducta à circunstantij superius enumeratis. hypothesis tamen priùs reducenda sit ad thesim, hoc est, oportet, vt quæstionem de re singulari reuocemus ad quæstionem de re in communi sumpta: expedit enim à communioribus ad minus communia descendere. Exemplum sit; si velim aliquem hortari ad colendam modestiam, agam prius ed virtute in communi, deindè ad singulares modestiæ circunstantias descendam. Alterum sit exemplum: Orator cum arcere velit à superbia; vbi mala, quæ hoc vitium comitantur exposuerit, poterit

ad

ad singulares personarum circumstantias venire: V.G. agere debebit de circunstantijs quæ probant, *quàm turpè sit senem, adolescentem, nobilem &c. superbum esse*. Hac obseruatio magni momenti esse debet, precipuè apud eos, qui salute animarum procurant, nè omnis sermo in aerem, & sine fructu abeat.

Quid persona. Obserua 6. quòd per *persona* intelligatur apud Rhetorus res singulares ratione, & voluntate prædita, v.g. *Patrus Ioannes*. Per *res*, intelliguntur ea omnia quæ personæ accidunt, v.g. *equi, gladius, cruor vulnus &c.* Aliquando tamen persona sumitur etiam pro circonstantia aliqua, vt cùm dicitur. *Petrus sustinet personam Regis in theatro*: tunc enim impropriè *persona* sumitur. Item *res* complectuntur etiam actiones ipsas v.g. *pugnare percutere &c.* De his consule confirmationem, Oration. pro Milone. *Quid res.*

Loci generis demonstratiui. Obserua 7. quòd ad genus demonstratiuum commodus sit locus ab adiunctis, complectens adiuncta animi corporisq; & externa adiuncta Corporis adiuncta sunt v.g. *pulchritudo, valetudo, robur, ætas &c.* Adiuncta animi sunt *virtutes*, tàm à natura insitæ quàm ab arte. A natura sunt v.g. præclara memoria, elegant ingenium. propensio ad bonum &c. Ab arte, & studio sunt scientiæ, & artes liberales, item habitus, & actus, qui ex virtutibus emanant.

Obſerua 8 quòd generi deliberatiuo conueniat locus à cauſis, qui locus ex duplici fonte oriri poteſt, nempè ex voluntate, & facultate, deliberatio enim eſt de re facienda, vel non facienda: ſi autem alterum ex his duobus deſit v.g. vel voluntas, vel facultas nihil fieri poteſt Itá Cicero probat 1. Catilinaria, fuiſſe quidem facultatem Catilinæ, non verò voluntatem ſubleuandæ Reipublicæ.

generi rir deli. ber.

Ad facultate tria requiruntur, 1. opportunitas, 2. facilitas. 3 neceſſitas

Opportunitas complectuntur loca, tempora, opes, & cæteras omnes cauſas adiuuantes.

Facilitas continet opportunitatem rerum gerendarum, & ſpem rei obtinendæ.

Neceſſitas duplex eſt, vna eſt abſoluta, vt *Deum eſse:* altera eſt cum conditione, vt, *Homini moriendum eſse: niſi* v.g. *comedat*.

Ad voluntatem refertur bonum, hoc enim vnum voluntas noſtra intendit, eiuſque eſt finis.

Bonum autem triplex eſt, 1. iucundum, vt *voluptates*, 2. vtile, vt *lucra*. 3. honeſtum, vt *dignitas*, *honor*, & *virtutes omnes*. Hęc tria bonorum genera pro ratione perſonarum, ad quas orationem habemus proponenda ſunt v.g. viris honeſtis, & probis, quod honeſtum eſt ita debet proponi, vt vtili, & iucundo ant ponatur. Iuuenibus vtile, & iucundum proponi ſolet, quia

ætas

ætas illa propendet eiusmodi bona. Auaris deniq; & sordidis viris, & plebeculæ quòd vtile est exponitur, & obtinendum demonstratur.

Obserua 9. quòd ad idem genus deliberatiuum, maximè sit accomodatus locus à comparatione, nihil enim est efficacius ad suadendum, aut dissuadendum, quàm exemplum.

Obserua 10. quòd ad genus iudiciale, vtiles sint duo loci insiti, à causis, & effectibus, & duo assumpti, à testimonijs, & cruciatibus, in coniecturis enim factum probatur, si ostendatur voluntatem adfuisse, & facultatem Hæc autem voluntas adfuisse probatur ab vtili, quia scilicet vtilitas sperabatur ex facto. Eadem voluntas probabitur ab animi perturbationibus, v.g. ab ira, ab odio inueterato; ab vlciscendi studio, ab iniuriæ dolore, à cupiditate honoris, gloriæ, lucri &c. Item probabitur ex moribus, indo le item ex arte, qua quis imbutus est, denique ex consuetudine. *Loci gener. indic.*

Facultatem adfuisse probari potest quatuor modis, 1. si quis speret impunitatem facti; 2. si speret se rem effecturum, 3. si minorem pœnam, quàm facinus sit, timeat: denique si voluptatem maiorem ex facinore, quàm ex Pœna dolorem speret. Vide Orat. pro Milone sect. 64.

Factum meliùs probatur ex effectibus quam ex causis: causæ enim pro tantùm voluisse quemlibet, & potuisse,

non vero propterea fecisse; effectus autem, rem factam esse. Pessimi alicuius facinoris effecta esse solent *hæsicatio, titubatio, pallor, allocutio cum inimicis, cruor, fuga, &c.*

Idem factum confirmant testes, qui maxime laudandi sunt, vt plus authoritatis hebeant. Adduntur aliquandò quæstiones, cruciatus.

Defensos, & accusator ijsdem vtuntur locis rhetoricis, prout causam sustinent.

Obserua 11. Ad iudiciale genus, cum de iure quæritur, pertinere locos insitos à definitione, & causis: ex Assumptis, locis. à scriptis factis, & dictis. Nihil enim tàm clarè ius ostendit, quàm ipsa definitio iuris: quid ius ostenditur ex causis, quæ vel crimen afferunt, vel remouent. Ad causas referuntur pietas, necessitas, inscitia; casus, & velatio criminis: hoc est, si ostendatur qui damnum passus est, causam fuisse sui damni.

Ad scripta referuntur ea, quæ sunt rians gentium, & quasi communi pacto populorum aut maiorum sancita. Hac autem sunt vel priuata, vt *tabulæ pacta, conuentum, stipulatio*: Vel publica, vt *Senatus consulta fœdera, & leges*: quæ verò non sunt scripta, vel consuetudine, vel consensu hominum obtinentur.

Obserua 12. quòd ad genus iudiciale cùm factum negari non possit, vsurpadus sit locus assumptus à deprecatione

quam-

quamuis hic locus non valeat in iudicis legitimis, quæ ex allegatis, & probatis fieri debent: valeret, tamen apud eos qui possent dispensare de legibus. Ita Cicero pro Deiotaro, & Ligario apud Cæsarem. Additur etiam deprecatio in iudicijs legitimis, seuerioribus, cum ius nostrum non satis constat, Ita Cicero pro Milone.

Obserua 13. quòd ad quæstiones de ambiguo scripto, de discrepantia scripti a voluntate illius, qui scripsit, & de scriptis contrarij, vtiles sint loci ab adiunctis, à causis effectibus consequentibus, & præcipuè à comparatione.

Probatur autem hoc, vel illud, scripto significari .1. si, quam afferimus interpretationem, laudemus, & dignam scriptore ostendamus: oppositam vero interpretationem vituperemus ideò quod sit .1. absurda .2. inutilis, 3. turpis, 4 iniqua: denique contraria scriptis alijs eiusdem scriptoris, quæ si non superant scriptis aliorum qui de eadem re scripserint.

Probatur 2. si ostendamus sententiam nostram consentanea esse prudentium virorum iudicijs, velam esse, & iustam, nihil habere captionis, aut vitij. aduerte locum ab adiunctis, & comparatione plurimùm facere ad commendationem sententiæ, quæ profertur.

Cùm questio est de discrepantia scripti à voluntate scriptoris, qui scri-

ptum defendit, causam suam sic aget, 1. exponet scriptum clarè, & secundùm natiuam significationem. 2. scriptum recitabit, 3. instabit aduersario frequentibus interrogationibus, vt Cic. in Philippicis maximè in vltimis 4 recitationem iterabit, sed interruptè, permiscendo aliquid identidem, vt Cicero 1. & 3. Philipp. 5. interrogationes suas renouabit, 6. Ad indices orationem suam conuertet, eosque quasi officij sui admonebit; & contendet, nequaquam esse indicibus à vi scripti discendendum. Deinde totum negotium amplificabit, laudando legem ad scriptum accommodata; vegendoque aduersarium, & eum increpando, quòd scriptum corrumpere voluerit: item & proferendo exempla, quibus sententiam suam magis, & magis confirmet. Denique rationem sciscitabitur quare id, quòd aduersarius asserit non sit exceptum: probabit iniquam, aut inutilem legem futuram, multaque incommoda recensebit, quæ ex interpretatione aduersarij sequerentur. Hoc autem fieri præsertim debet in peroratione. Sed aduerte hanc tractationem requirere locos ab adiunctis, ab effectibus, à consequentibus, & presertim à comparatione.

Qui sententiam suam contra scriptum tuetur, ostendet non in literis, sed in mente scriptoris legem esse positam: causam affert rei, sic à se expo-

positæ, & probabit exemplis, præterea enumerabit incommoda, quæ futura essent si verba, & non rem ipsam sequeremur: arguet aduersarium doli, & fraudis, qui nimirum syllabis addictus sit: deniqùe à causis probabit mentem scriptoris, V.G. quod patriæ vtilitati studuerit, quòd pacem, & concordia in familijs constanter obseruari voluerit &c.

Cum de contrarijs scriptis quæstio est idem obseruari debet, quòd in quæstione descripti discrepantia dictum est.

CAPVT II.

De Argumentatione.

TOta vis argumentationis in hoc posita est, vt dere qualibet aliquid affirmemus, aut negemus.

Dùm autem aliquid affirmatur, aut negatur, duo sunt attendenda.

Primum est, id, de quò affirmamus aut negamus quippiam.

Alterum, quod affirmatur, aut negatur.

De reformari possunt hæ quæstiones.

Quarum 1. est, ansit, vel fuerit, vel futura sit, vel esse possit, quæstio autem hæc discutitur, vel per affirmationem, vel per dubitationem, vel per negationem.

2. Questio, quid res sit. Dissoluitur

tur autem hæc quæstio per definitione vel per discriptionem.
3. Questio est, à quo res illa sit, ex quo constet Explicatur autem demonstratione causarum materialis, & efficientis.
4. Est, quanta res sit. Discutitur autem per ratione magnitudinis, aut paruitatis, vel multitudinis, vel comparationem cum re alia.
5. Est, qualis sit res. Hæc autem continet differentia: 1. vt ità dicam, essentiales: 2. proprietates, quæ ex natura promanant: 3. reliqua accidentia, quæ rei competunt, eamque distinguunt ab alijs.
6, Questio est, quando res fuerit, aut futura sit. Exponitur autem temporis adiuncta, & circuustantias.
7. Est, vbi res sit, fuerit, aut futura sit. Explicatur autem per discriptionem loci, eius naturam, & ingenium.
8. Est, cur res facta sit. Declaratur autem per rationes & motiua, quorum impulsu res facta sit, fuerit, aut futura sit.
9. Est, quibus auxilijs res facta sit, aut facienda, Explicatur autem per descriptionem instrumentorum, vel eorum qui opem afferre possint, aut potuerint.
10. Est, quomodo res fit, Declaratur autem per definitionem modi quo res fieri potest.

Quid argumentatio. Argumentatio est argumenti explicatio.

Ar-

Argumentatio distinguitur ab argumento, in eo quòd argumentatio, sit ratio, quâ explicatur argumentum; argumentum verò sit materia argu- argumentationis.

Duo sunt genera argumentationis; nempe, Syllogismum, & inductio.

Argumentationis diuisio.

Syllogismus.

Syllogismus Latinè *Ratiocinatio*, est probatio rei alicuius ex altera re cum qua connexionem habet. Seu, vt clarius loquar, est argumentationis species constans ex duabus propositionibus, maiori scilicet, & minori præterea conclusione.

Maior propositio sic appellatur, quia ex ea vis omnis ratiocinationis emanat.

Minor propositio aliter dicitur assumptio, quia in ea id, quod allatum est in maiori ad rem probandam, assumitur.

Conclusio est ipsa quæstio proposita: Exemplum sit; velim probare, *Petrum esse rationalem*, sic ratiocinabor. *Omnis homo est rationalis*. En maior: *atqui Petrus est homo*; En minor: *Ergo Petrus est rationalis* En conclusio. In hoc argumento, obserua, quòd pro ratione huius propositionis, qua dico *Petrum esse rationalem*, afferam quòd *sit homo*: idque assumam in minori, asserens quòd *Petrus sit homo*: vnde concludo meam Propositionem, scilicet. *Ergo Petrus est rationalis*.

Ratiocinatio secundùm Rhetores continet quinque partes,

1. Propositionem, rei quam vocant maiorem.
2. Propositionis rationem.
3. Assumptionem, quam vocant minorem.
4. Rationem assumptionis.
5. Conclusionem.

Exemplum sit *Diuina amicitia modis omnibus est retinenda*. Hæc est maior propositio: *quia ex deo pendent omnia &c.* hæc est ratio propositionis *Atqui misericordia diuina amicitiam retinet* hæc est assumptio, seu minor propositio: *nam similitudo amicitiam contrahit*: hæc est ratio assumptionis: *Ergo misericordia colenda est*: hæc est conclusio. Quelibet autem ex his propositionibus illustrari debet figuris: amplificationibus, & locis Rhetoricis.

pecies Satio- r ina- cionis Ad ratiocinationem referuntur enthymema, epicherema, sorites, subiectio, enthymema compositum, expeditio, subiectio seu enumeratio, violatio, oppositio, dilemma, & expolitio, seu exornatio.

Expolitio. Expolitio, seu exornatio continet fere totum argumentionis cultum, & ornatum, quodque in ratione, aut confirmatione propte breuitatem, latere posset, solerter, & acutè pluribus verbis exponit; Exemplum sit, breuiter dictum fuerit *Occiduntur pro Christo paruuli, pro iustitia moritur innocentia*. Hanc propositionem D Euseb. Emissenus sic exornat *Quàm beata ætas!*

tas! quæ necdum Christum potest eloqui, & iam pro Christo meretur interfici, nondum opportuna vulneri, & iam idonea passioni! Quàm feliciter nati, quibus in primo nascendi limine æterna vita obuiam venit! incurrunt quidem, inter ipsa principia acceptæ lucis, periculum, & finem salutis; sed de ipso protinùs fine capiunt principia æternitatis: Immaturi quidem videntur ad mortem, sed feliciter moriuntur ad vitem. Vix dum degustauerant præsentem, cum statim transeunt ad futuram, nondum ingressi infantium cunas, iam perueniunt ad coronas: rapiuntur quidem a complexibus matrum sed redduntur gremijs angelorum.

Enthymema est imperfectus Syllogismus: qui altera ex duabus prioribus propositionibus illi deest, siue maior siue minor: Exemplum fit. *Sol lucet, ergo dies est*. Per ratiocinationem, seu per Syllogismum hoc enthymema sic explicari posset: *Quando sol lucet, dies est: sed nunc sol lucet: ergo nunc dies est.* *Enthymema.*

In enthymemate vna tantùm propositio debet probari.

Epicherema est expolita rationatio: fitque cùm Syllogismi propositionibus singulis singulæ rationes apponuntur, aut alteri tantùm propositioni, aut non modo singulis propositionibus, sed etiam conclusioni, Exemplum habet apud Ciceronem libr. 1. de inuentione, Sect. 58. vt probet mundum consilio administrari, sic argumentatur. *Epicherema.*

tur. *Melius curantur, quæ consilio geruntur*, Ratio huius propositionis sit, quia domus ea, quæ ratione regitur à omnibus instructior est rebus, & apparatio, quàm ea quæ temerè, & nullo consilio administratur. *Atqui nihil omnium rerum, melius quàm omnis mundus administratur*: En minor. Ratio huius proposit, sit: quia & signarum ortus, & obitus definitum quendam ordinem seruant, & annuæ commutationes non modò quadam ex necessitate semper eodem modò fiunt &c. *Ergo consilio mundus administratur.* En conclusio.

Sorites. Epicherema sumitur aliquando pro breui ratiocinatione, quæ vnicam propositionem continet, in qua tamen integer Syllogismus comprehenditur. Exemplum sit. *Quis dubitet mundum, quo nihil melius regitur, consilio, & prudentia administrari.*

Vox autem *Epicherematis* significat raciocinationem, qua aduersarium vehementer vrgemus.

Sorites, est argumentationis species qua multis congestis propositionibus, veluti gradatim, & coaceruatim collectis, aliquid infertur. Exemplum sit. *Si prætor pecuniam: dedit, vt est scriptum, à Quæstore numerauit, Quæstor à publica mensa, publica mensa aut ex vectigali aut ex tributo. Ergo si Prætor dedit pecuniam ex vectigali dedit.* Alterum sit exemplum *Quid quid bonum est, id expetendum est; quod autem*

tem expetendum est, id certè approbandum, quod verò approbandum, id gratum, acceptumque habendum est; Ergo etiam dignitas ei tribuenda est; bonum igitur omne est laudabile; ex quo efficitur, vt quod est honestum id solum sit bonum.

Hæ autem propositiones gradatim procedentes debent se inuicem subsequi, & posse aliæ ex alijs inferri, v.g. Non valeret hæc argumentatio *Bibliopola multos libros habet, & eos sæpe euoluit: qui autem libros sæpe euoluit multùm studet: qui multum studet doctus euadit; ergo bibliopola doctus euadit*: Nam qui libros euoluit tantùm, non propterea studet.

Sorites non parum valet ad exaggerandum aliquid, & ad colligenda ea omnia, quæ ab probationem allata sunt.

Submissio est species argumentationis, in qua nos ipsi rationem quærimus, cur hoc, vel illud factum fuerit. Exemplum sit. *Bene maiores nostri hoc comparauerant, vt neminem Regem quem armis cepissent, vita priuarent; quid ita? &c.* Vide argumentationis speciem, quæ dicitur subiectio. *Submissio.*

Enthymema compositum, est species argumentationis, qua plures propositiones simul componuntur, ex quibus vna duntaxat conclusio colligitur; Vel, ex vna propositione plures conclusiones inferuntur. *Enthymema compositum.*

Exemplum sit Hic. *adolescens dormit*

mit ad multam diem; plurimùm studet? relliqua ferè die in ludis versatur, plurimum studet? ad mediam ferè noctem per vicos, & plateas excurrit, plurimum studet.

Alterum sit exempl. *Moriendum est igitur stultè facitis qui caducis & perituris voluptatibus indulgetis; moriendum est, insanum igitur existimate quisquis breuissimi temporis gloriam, & existimationem sequitur.*

Collectio. Collectio est species argumentationis quæ requirit quinque partes, 1. propositionem, 2. rationem propositionis 3. rationis confirmationem, 4. exornationem, seu amplificationem confirmationi, 5. denique complexionem, seu conclusionem.

Propositio continet, quod probare volumus.

Ratio, est causa, quæ demonstrat id verum esse, quod proponimus.

Rationis confirmatio complectitur argumenta, quæ corroborant breuiter expositam rationem.

Exornatio adhibetur ad locupletandam, & amplificandam rationem illatam, verijs figurisque illustrata argumentatione adhibita.

Conclusio denique partes argumentationis colligit ipsique ratio posset addi commode. Tot ferè sunt Collectionum exempla, quot perfecta apud Ciceronem exordia. Vide etiam Authorem ad Herennium, lib. 2. sect. 7. 8. & 9.

Su-

Subiecto est species argumentationis, qua quærimus id, quod pro aduersarijs vel contra nos dici potest: deinde ad singula respondemus pro vt expedit. *Subiectio.*

Exemplum sit act. 3. in Verrem num. 192. ab his verbis. *Hunc verò quid faciat Hortensius? auaritiane crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumque defendit: an ab hac eius infamia, nequitia, vestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis vir inter mulieres nequam, impura inter viros muliercula proferri non potest. At mores commodit: Quis contumacior? quis inhumanior, &c.* Item pro Quinctio num. 41. *Apellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit: In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Roma iudicia fiebant. Restat vt &c.* Item libr. 4. ad Hirennium. *Quæro igitur vnde iste tam pecuniosus factus sit, amplum patrimonium relictum est? at patris bona venierunt: hæreditas bona obuenit non potest dici, sed etiam à necessarijs omnibus exhæredatus est; præmium aliquod ex lite, aut iudicio cepit? non modò id non fecit, sed iam insuper ipse grandi sponsione victus est: Ergo si his rationibus locupletatus non est, sicut omnes videtis, aut isti domi nascitur aurum; aut vnde licitum non est, pecuniam*

niam accepit.

Expeditio. Expeditio, seu enumeratio, est argumentatio, in qua pluribus rebus expositis, & cæteris infirmatis, vnum reliquum necessariò confirmetur, vel refutatur. Exemplum sit: *Tu qui habes istum equum, aut emisti, aut hæreditate possedisti, aut munere accepisti, aut domi etiam tibi natus est, aut ex hostibus raptus aut certè rapuisti; sed neque emisti, neque hæreditate possedisti, neque munere accepisti, neque domi tibi natus, neque ex hostibus raptus: ergo rapuisti.* Quòd si ad singula, quæ numerantur in hac argumentatione, adhibeatur ratio, referri debet ad epicheremo prioris generis, vt suprà dictum est.

Violationis definitio. Violatio, seu ex Cicerone, Conuersio, est species argumentationis, quæ fit cùm vtimur rationibus aduersariorum contra ipsos; Fitque duobus modis.

1. Cùm rationes aduersarij detorquemus ad illam sententiam, quam impugnat. Exemplum sit Diuin. in Verr. numer. 61. *At vide quid differat inter meam opinionem, & tuam; tu cùm omnibus rebus inferior sis, hac vna in re mihi ante ferri putas oportere, quòd Quæstor illius fueris. Ego si Superior omnibus rebus esses, hanc vnam ob caussam te accusatorem repudiari putarem oportere &c.*

Oppositio est species argumentationis quæ fit cum per oppositum nostræ

ſtræ propoſitioni, propoſitionem ipſam probamus.

Exemplum ſit. *Si eo tempore, quo hunc dicitis hominem penetraſſe ad bona Dea, fuit Interamna; relinquetur, non penetraſſe: num ſi eo tempore, quo eò penetraſſe dicitis, Roma fuiſſet, ad bona Dea penetraſſe ſuſpicari poteratis; nunc autem quoniam Roma non fuit, non eſt cur eum tanto ſe ſcelere obſtrinxiſſe ſuſpicemini.* *Oppoſitionis definitio.*

Dilemma, ſeu, ex alijs Complexio, eſt ſpecies argumentationis, quæ fit quando duæ oppoſitiones ita inter ſe cum diuiſionem feriant. Vel breuiùs, eſt geminum enthymema, in quo vtrumuis conceſſeris, arguitur. Exemplum ſit: *Vel triumphi, vel prædæ cupiditas te ad prouinciam petendam rapiebat; non triumphi, vt tute profiteris, ergo prædæ.* Alterum ſit exemplum. *Improbus eſt? cur vteris? eſt probus? cur recuſas.* *Dilemmatis ſeu cõplexionis definitio.*

Duobus modis ſoluitur dilemma.

1. Cum totum dilemma inuertitur, & contrarium opponitur.
2. Cum altera tantùm pars, ſeu altera propoſitio dilemmatis infirmatur.

De Inductione.

INductio, eſt ſpecies argumentationis, qua per enumerationem multorum ſingularium, propoſitio vniuerſalis infertur. Vide orationem pro Milone ſect. 8. ab his verbis. *Ahala, Naſica &c.* Item ſect. 9. *Licet furem neca-* *Inductionis definitio.*

re,

re, licet insidiatorem &c.

Hoc argumentandi genus plurimum habet roboris ad persuadendum fitque.

1 Per figuram Iscolon.

2. Per interrogationes acutas, adhibitis antitheris.

3. Per congestas similitudines, vel dissimilitudines secundum naturam argumenti.

Ad inductionem pertinet exemplum.

De Exemplo.

Exempli definitio. Exemplum est argumentationis species, qua ex vno singulari, vel certe paucis singularibus, singulare aliquid infertur. In hoc differt ab inductione.

Authoritas Parabola Apologus. Authoritas, Parabola, & Apologus referri possunt ad Exemplum quia si singulare quod assumitur in exemplo, verum, est, & re ipsa gestum est authoritas; si fictum, vel quasi gestum, licèt geri non possit est apologus: si gestum non fuerit, sed geri tantùm possit vel potuerit, est parabola.

Exemplum authoritatis sit: *Christus passus est, vt intraret in gloriam suam: quid nos vt ad eandem perueniamus?*

Exemplum apologi sint omnes fabulæ, in quibus belluæ. aut aliæ res, quæ vocis, & rationis vsu carent, inducuntur tanquam loquentes.

Exemplum denique parabolæ sit; *Non rectè sibi vectorem consulerent, qui re-*

rectorem ebriosum naui præponerent; ergo non sibi rectè consulent ciues, qui suæ Republicæ præficient hominem vino, & crapulæ deditum.

Nè autem Oratio fastidium pariat, his prædictis argumentationibus distingui poterit. Id autem Ciceroniana lectio docebit.

Hic ordo seruari potest in argumentationibus mutandis: primò fit ratiocinatio, deinde enthymema, postea inductio. Hæ verò singulæ argumentationes amplificandæ sunt, sumptis argumentis ex Locis Rhetoricis, quæ diuersi figuris exornari debent.

Vsus Argumentationis.

CVm locorum Rhætoricæ tractatio varia esse debeat, ita varietatem esse in argumentatione necesse est, ne animus similitudinis satietate defatigetur. Cicero enim ait lib. de inuent. sect. 76. *Variare autem orationem magnopere oportet: nam omnibus in rebus similitudo est satietatis mater.* Adde; quòd oratoris munus sit, delectare; quò fit, si variæ sunt argumentationes, & ita variæ, 1. vt ars absconda tur 2. vt satietas vitem, & ex consequenti vtriusque, auditor, delectetur.

Maxima pars artis oratoriæ posita est in variãdis argumẽtationibus, ita vt modò nudis, & non expolitis vtamur, sed breuiter tantùm. quæ aperta sunt exponamus: modò expolita vtamur argumentatione, nunc nihil concludamus, sed auditoribus con-

cludendum relinquamus: nunc addamus conclusionem; aliquando Singularum propositionum afferamus rationes, aliquando non afferamus.

Varietas autem, quæ requiritur in argumentationem, posita est in tribus: Primum est. vt ordo partium varius sit: Secundùm est, vt aliqua minuantur, aliqua augeantur: tertium est. vt varium sit artificium.

Varietas ordinis consistit in duobus quorum primum est, vt ordo sit naturalis & legitimus: Alterum, vt ordo quæsitus sit, & arte quadam permutatus.

Ordo naturalis, cum maior propositio præcedit, deinde eius probatio; denique complexio, & illius (si videtur) probatio.

Ordo non naturalis. sed arte quæsitus ille est, qui fit non seruato naturali ordine, ita vt modò à minori non incipiamus modò à conclusione: sæpissimè à probatione minoris, vel conclusionis. Ex quo sequatur, maiorem propositionem medium frequenter obtinere locum; ne quod nobis proposuimus probandum statim innotescat,

Obseru. 1. quòd cum minuere aliquid volumus, vel alteram ex propositionibus ommitamus, vel conclusionem negligamus, vel si tres propositiones adhibeamus, ordinem non curare videamur, Vnde positis duabus propositionibus, alterutrum tantùm

cum

cum conclusione probabimus. Vel nullam conclusionem adiungemus: etiam nullam propositionem præmittemus, sed simplicem exponemus rationem. Nihilominùs tàm prudenter res componenda est, vt ratiocinatio includatur, & conclusio lateat. Illis enim, quæ clara sunt frustra conclusio additur; quod tamen fit aliquando ad vrgendum magis aduersarium Vt Cicero 1. Catilin, sæpiùs concludit, Catilinæ esse egrediendum.

Obserua 2. propositiones maiores pretermitti sæpiùs quàm minores, quia minores ad rem magis pertinent proprius, & attingunt.

Obserua 3. denique quòd singulæ propositiones argumentationis toties variari possint, quot sunt figuræ sententiarum V.G. interrogando, exclamando, prætereundo, communicando &c.

Loci Rhetorici, tùm insiti cùm remoti ad praxim educti.

1. A Definitione sic argumentum ducitur. Animal rationis compos suos debet ratione moderari appetitus: homo rationis compos est, ergo appetitus suos ratione moderari debet.

2. A partium enumeratione: si probare velis, cœlum non esse aliquod ex primis rerum fundamentis, quæ Philosophi vocant elementa, ita argumentum concinnabis: Prima rerum initia sunt quatuor terra, aqua, aer, ignis

ignis: Atqui cœlum non est terra, quam terimus, non aqua, qua nauigamus; non aer, quem haurimus; non ignis, qui vicina corpora belluatur: ergo ex primis rerum initijs cœlum nullum est.

A notationes

3. A notatione, seu etymologia, ita ducitur argumentum consul ille est, qui republ. consulit; ergo, qui illam euertit, Consul non est.

A coniugati

4. A coniugatis, sic argumentaberis Sapiens ille, qui sapienter loquitur, & sapienter tacet: sed qui tacenda loquitur, & dicenda tacet, neque loquitur, neque tacet sapiente: ergo sapiens non est.

A genere.

5. A genere. Sic argumentum duces: Omnis virtus est expetenda, atqui prudetia est virtus; ergo prudentia expetenda est.

A forma.

6. A forma. Sic Argumentum conficiens; Auaritia est vitium. ergo omnis auarus vitiosus.

A similitudine.

7. A similitudine, hoc modo: Sicut auro amicitia, ita igni labor comparatur: sed auri probita nusquam meliùs spectatur, quàm in igne, ergo amicitia nunquam apertiùs dignoscitur, quàm in mole ingruentium laborum.

A differentia.

8. A differentia ita ducitur: Barbarorum hominum est in diem viuere: ergo sapientum consilia sempiternum tempus spectare debent.

A contrarijs.

9. A contrarijs ita: Bello nihil reipubl. perniciosius: ergo pace nihil reipubl. salutarius. Item, nihil est, quod

ma-

magis expetatur, quam vita: nihil eſt, quod magis timeatur, quàm mors. Item, fugere militem crimen eſt grauiter puniendum: ergo fugere Imperatorem flagitium eſt non niſi morte ipſa expiandum: Tandem omnis homo eſt laudis appetens: ergo ſi quis ad laudis ſtudium non accedatur, homo non eſt.

10. Ab adiunctis; diuitem comitantur inſomnia, faſtidium, ſolicitudo, taciturnitatis; ergo eum cura mentem pungit, & exulcerat. *Ad adiunctis.*

11. Ab antecedentibus, ſic ducitur argumentum. Ortus eſt Sol, ergo dies eſt Hic autem locus eò differt à proximo: quia antecedentia neceſſariò cum conſequentibus cohærent: non verò adiuncta. *Ab antecedentibus.*

12. A conſequentibus, hoc modo, Dies eſt, ergo ortus eſt. Sol. Item, ingenti deformatus es cicatrice: ergo plagam accepiſti luculentam. *A conſequentibus.*

13. A repugnantibus, Ita. Amicus amicum amat: ergo conuitijs nunquam inſectatur. *A repugnantibus.*

14. A cauſis hac ratione: Se ipſum efficere nihil poteſt: ergo vnus eſt rerum omnium effector, molitor Deus. Item homo non viuit, vt edat; ſed edit, vt viuat: ergo non debet ſe ad paſtum, & voluptatem abijcere, vt bellua ventri ſeruiens. Item, humanus animus immortalis eſt: ergo homo immortalitatem ſpectare debet. Tandem corpus hominis pronum eſt ad vi-

tia: ergo ab eius societate, & contagione animus ad virtutes erectus seuocandus est.

Ab effectis. 15. Ab effectibus, ita struitur: Virtus facit laudem, voluptas infamiam, ergo sequenda virtus est, voluptas fugienda.

A comparatione maiorum minorum, & partium. 16. A comparatione maiorum ita fit; Boni milites pro laude mortis subeunt acerbitatem: ergo exilij molestias facilius deuorabunt. A comparatione minorum sic: humana fœlicitas magni ab omnibus æstimatur: ergo pluris æstimari debet ab omnibus æterna. A comparatione parium sic: In iuuenum viribus, seniorumque consilijs æquè reipubl. salus continetur: ergo vtrique sunt paribus beneficijs cumulandi.

Argumenta remota præiudicium Hæc de argumentis Insitis, iam de argumentis remotis; quorum primum est *preiudicium*, à quo ità duci potest argumentum: Parricidæ, quoties ab incorruptis Iudicibus præiudicati sunt, toties capite sunt damnati: ergo qui modò iudicantur, abire non deben impuniti.

Fama. Secundum est *fama*, ex quo loco sic duci potest argumentum: Decantatissimum est apud omnes, hunc reum esse immunem à culpa; ergo immunis esse debet à poena.

Tabula Tertium est *tabulæ*, vnde sic duci potest argumentum: Publicis tabulis constat, à reo plus acceptum, quàm datum ergo cogi debet ad restituendam rem in integrum.

Quar-

Quartum est, *tormenta*, vnde sic argumentaberis: Ab hoc homine in quæstionem vocato nihil potuit extorqueri: ergo totius causæ inscius credendus est,

Quintum est *iusiurandum*, vnde sic duci potest argum. Hic iuratam fidem interposuit, nullam in se culpam hærere: ergo religiosus cùm sit culpam contraxit nullam.

Sextum est *testes*, vnde sic duces argumentum. Multi testes, atque ij locupletes huic reo patrocinantur: ergo eius partes, superiore procul dubio videntur.

CAPVT III.

De Amplificatione Orationis, per Locos Rhetoricos.

Amplificatio, ex Cicerone, est grauior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem. *Amplificationis definitio.*

Fides autem per Amplificatione ita conciliatur, vt cum illa fusiùs, & subtiliùs rem exponat, pariter etiam faciat, vt maior fides comparetur.

Amplificatio non adhibetur nisi in rebus magnis; & in grauioribus causis Vt pro Sextio num. 88. *Huic grauitati hominis videbat ille gladiator se, si moribus ageret, parem esse non posse; ad ferrum, ad faces ad quotidianam cædem, incendia, rapinas, se cum exercitu suo contulit, domum oppugnare, iti-*

commoda futura sint.

5. A comparatione rerum similium, maiorum, minorum & parium.

6. Locus est ab enumeratione partium Exemplum fit apud Gregorium Theologum homil. de septem Machabeis, vbi matris eorum constantiam amplificat ab his verbis. *Matris verò robur animiq.; constantium nihil flectere, & emoliere ac debilitare potuis. Non instrumenta luxandis artibus, ac accommodata, non rotæ proposita, non exquisitissima quæque propositæ, non ferrearum vngularum acies, non furentes bestiæ, non enses, qui acuebantur, non feruentes ollæ, non ignis, qui excitabatur, non miscellanea turba, non generis aspectus, non membra, quæ discerpebantur, non carnes, quæ lacerabantur, non defluentes sanguinis riuĩ non flos ætatis qui absumebatur, non præsentia mala, non impedentes acerbitates &c.*

7. Locus est à Causis.

8. Ab effectibus.

Amplificatio autem fit, aut verbis, aut rebus. De verbis dicetur in periodo, de rebus hic pauca sunt obseruanda.

1. Quòd amplificatio fiat cum plures sententiæ eiusdem significationis simul componuntur, v.g. *Quos tùm meandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesque quæsisti?*

2. Quòd ad instandum, augendum

facinus, variæ actiones, ſublatis coniunctionibus, coaceruētur. Exemplum ſit: *Erupit ex epibus ſuis probris me & conitijs onerauit, domeſticos ſuos in me concitauit primus in me impetum fecit, vulneribus me multis oppreſſit &c.*

3. Quòd amplificatio fiat: Cum multæ definitiones eiuſdem rei ſimul componuntur.

4. Cum totum in partes diſtribuitur, & ſingulis partibus, quod ipſarum proprium eſt, tribuitur.

5. Cum aſſeruntur rei cauſæ.

6. Cum effectus eiuſdem rei ſimul congeruntur.

7. Cum enumerantur ea, quæ rem co.

8. Cum aſſeruntur rei contraria.

9. Cum, quæ rem præceſſerunt exponuntur.

Denique cum rei adiuncta ſingula. & circunſtantiæ omnes exponuntur, quibus iam ſupra,

Ad amplificationem referuntur.

1. Incrementum, quod ſit quando oratio creſcit, ſiue rebus, ſiue verbis.

2. Ratiocinatio, quæ fit cum aliud, augetur, vt aliud creſcat, v.g. Vt victoris gloria creſcat; hoſtis fortitudo expolli poteſt.

3. Comparatio, quæ ſit cum diuerſa inter ſe, ſiue ſint maiora, ſiue ſint minora, componuntur.

Hæc autem comparatio requirit vt circunſtantiæ omnes vtriſque rei excutiantur, & aliæ cum alis cōparētur.

Hæ

Hæ maximè figuræ pertinent ad Amplificationem (præter exempla & testimonia tùm diuina, cùm humana.

1. Hypotyposis, seu Descriptio, quæ vel est rerum, vel personarum.
2. Prosopopeia, quæ fit, cum oratio alicui tribuitur pro suo statu,
3. Exclamatio, quæ post insignem aliquam amplificationem adhibetur.
4. Apostrophe.
5. Interrogatio.
6. Obseruatio.
7. Optatio.
8. Denique imprecatio, & aliæ similis figuræ, Vide has figuras suis locis.

SECVNDA PARS INVENTIONIS.

De Motibus, seu animi effectibus

CPAVT PRIMVS.

De Motibus in genere.

CVm, *Eloquentia*, animi affectus motusque regere debeat, vnde *Regina flexamina* vocatur à Cicer. ideò breuiter hic de animi motibus agendum erit: adde quòd Inuentio non tantùm versetur circa locos Rhetoricos, sed etiam circa motus.

Animi motus, seu affectus, est id cuius vi, auditorum animi, volunta-

tesque mutantur; ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem incitantur.

Vel, definitur motio; per quam aliquid optamus, aut auersamur, & vehementiùs, quàm pro statu quietæ mentis conueniant, impellimur.

Vel denique ex philosophis, commotio appetitus sensitiui ex apprehensione boni, vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis. Nam v. g. Cor in lætitia dilatatur, & in moerore contrahitur. Hinc, vulgò *passiones* appellantur.

Clariùs dico & breuiùs. Animi affectus, seu motus, est quidam impetus, quo impellimur vehementiùs ad appetendum, vel auersandum aliquid.

Hinc intelligitur bonum, vel malum, esse obiectum affectus animi.

Nonnulli putant vnum esse animi affectum, eumque amorem, ex quo affectum omnes animi nostri, & permotiones proficiscantur.

Alij dicunt esse quatuor animi motus duos circa bonum; nempe spem, & gaudium, & duos circa malum scilicèt tristitiam, metum.

Philosophi plerumque vndecim assignant: quinque, tribuunt appetiui irascibili, sex apetiui concupiscibili.

Appetitus irascibilis versatur circa bonum, malumque, arduum & difficile.

Appetitus concupiscibilis circa bonum, vel malum, simpliciter, & sibi pro-

proprium, vel tanquam proprium.

Appetitus concupiscibilis complectitur sex animi motus; tres circa bonum, & tres circa malum. Hi autem sunt.

1. *Amor*, qui versatur circa bonum sic duntaxat spectatum.

2. *Desiderium*, quod versatur circa bonum, sed vt absens.

3. *Gaudium*, quod versatur circa bonum, sed vt præsens.

4. *Odium*, quod versatur circa malum sic duntaxat consideratum.

5. *Fuga*, quæ versatur circa malum, sed vt absens.

6. Denique *tristitia*, vel *dolor*, qui versatur circa malum, sed vt præsens.

Appetitus irascibilis continet quinque affectiones; quarum duæ sunt circa bonum, & tres circa malum.

1. Circa bonum quod speratur, est *spes*.

2. Circa bonum quod desperatur, est *desperatio*.

3. Circa malum arduum præsens, est *ira*.

4. Circa malum futurum, quod vinci posse putatur, est *audacia*.

5. Circa malum, quod vehementius refugitur, est *timor*.

Zelotypia, *& gratia* referuntur ad *amorem*.

Æmulatio ad desiderium.

Misericordia, *& inuidia* ad *dolorem*.

Admiratio ad lætitiam.

Verecundia, *& reuerentia* ad *timorem*.

Indignatio denique ad *iram*.

Inter vndecim animi motus, *amor*, *desiderium*, *& gaudium*, sunt motus lenes, illisque vtitur Orator cum delectare vult. Reliqui octo sunt graues & ad flectendum accommodati.

Inuentio motuum æquè pendet ex Locis Rhetoricis, atque argumenta: excitantur enim amplificatione locorum Rhetoricæ, v. g.

1. A loco definitionis, quod fit tribus modis: 1. multis definitionibus conglobatis: vt si philosophia multis prærogatiuis per difinitionem illustraretur hoc modo. *O vita philosophia dux! ò sapientissima morum magistra! ò vera felicitatis parens &c.* Vide orat. pro Sextio, num. 60. 2. multis congestis metaphoris, quibus res eadem explicetur, vt si quæreretur, quid est homo? posset quis respondere per multas metaphoras, v g. quod sit *fortunæ ludibrium*, *vanitatis imago*, *inconstantiæ theatur &c* 3. pluribus institutis descriptionibus, quæ rem oculis subijciant. Ea autem sunt vel *rerum*, vel *personarum*, & fieri solent ex proprijs rerum singularum circunstantijs. Vide Orat. pro Milone nu. 65. vbi Clodius è villa egrediens describitur.

2. Excitantur motus, ab enumeratione partitum, Imitare Ciceronem. Orat. pro Milone sect. 3 ab his verbis. *Quamobrem illa arma Centuriones &c.*

Orat.

Orat. in Pisonem num. 96. Hic obseruabis, partes singulas rei, quas exaggerare, & amplificare volueris, sedulò priùs esse conspiciendas.

3. Affectus mouentur à notatione, sed magis ad delectandum, quàm ad flectendum.

4. A coniugatis, ferè ad eundem finem.

5. A toto genere. Oratores enim quemadmodum maximam desiderant copiam, ita singulares quæstiones siue hypotheses ad theses, seu genus ad speciem reuocant. Vide Orat. pro Milone, num. 81.

6. A forma & parte, cuius eadem via est, ac loci à genere ad motum concitandum.

7. A similitudine quia cùm parum valeat ad probandum, plurimum facit ad mouendum. 1. quia rem apertiùs declarat, 2. quia delectat, 3 quia flectio. orat 1. in Catilin. num. 31. 7. Verrina numer. 144. & pro Murena nu. 4. Philipp. 2. nu. 104. & 105. &c. exempla suppeditant.

8. A contrarijs, quia cùm mirabiliter contraria rem amplificent, sic etiam eorum vsus familiarissimus est. Vide orat. pro Milone sect 10. ad 11. ab his verb. *Est enim hæc iudices, non scripta, sed nata lex &c.* 2. in Catilin. nu. 24. ad 26. ab his verbis; *Instruite nunc Quirites &c.* Item eadem Orat. sect. 25. ab his verb. *Ex enim parte pudor pugnat, hic petulantia, hic*

pudicitia, illinc stuprum; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpido; hinc continentia, illinc libido &c.

9. Ad adiunctis. Ex quo loco magna vis suppetit oratori ad motus concitandos. Vide Orat. pro Milone sect. 88. ab his verbis; *Quamobrem si cruentum gladium tenens &c.*

10. Ab antecedentibus. Exemplum sit pro Milone num. 65. ab his verbis; *Scutorum, gladiorum &c.*

11. A consequentibus ibid. num. 105. ab his verbis; *Hiccine vir patriæ natus vsquam nisi in patria moriretur? ò terram illam beatam &c.*

12. A causis. Vnde sunt frequentissimi motus. Exemplum sit pro Milone nu. 104. ab his verbis. *Quodnam concepit tantum scelus &c.*

13. Ab effectibus; Ex quo mira vber motuum proficiscitur. Vide Milonianam sect. 88. ab his verbis, *Dura mihi medius fidius &c.* Item sect. 95. ab his verbis. *O frustra suscepti mei labores! ò spes fallaces &c.*

14. A comparatione; Ex hoc loco ducta amplificatio motuum præiucunda est, Exemplum sit pro Milone sect. 93. ab his verbis; *Etenim si in gladiatorijs pugnis, & in infima quis hominum conditione &c.*

15. Denique ab assumptis locis. Eò maior autem authoritas erit, & vis ad motum, quo testimonia illustriora

erunt, & minus ijs resisti poterit.

Animi motus, seu *affectus*, differunt à *moribus*, in eo quod mores placidiores sint; & suaues in animos influant, affectus verò sint vehementiores. Mores, de quibus hic loquimur pertinent ad Ethopoeiam, quæ est morum expressio, vt infra dicetur.

Quatuor requiruntur ad excitandos motus in animos auditorum.

1. Probitatis existimatio in dicente.
2. Ætatis maturitas in eodem.
3. Eadem in oratore expressa animi perturbatio, cum ea, quæ excitanda est in auditoribus, frustra autem quis vultum & vocem mutet, nisi & animum accommodet ad motum, quem excitare vult in auditoribus. Vnde maxime morum similitudo requiritur in oratore, vt aliorum mores ad suos conformet.
4. Cognitio naturæ, & diginitatis eorum, qui permouendi sunt: accommodare enim se debet Orator ad indolem Auditorum: item & ad ipsorum inclinationem, mores atque etiam rerum temporis, & cuiuscunque aliæ occasionis præsentem statum.

Additur oris forma, & habitus: exterior enim facies, & corporis compositio interiorem animi nostri motum exprimere debet, vt idem motus in alijs facilius oriatur.

De pijs affectibus hic non loquor, pendent enim ij ex spiritus sancti afflatu.

De

De fontibus affectuum.

HI possunt esse fontes affectuum. 1. Vultus, & corporis compositio. V. G. Os pallidum, vultus demissus, facies confecta acie, misericordiam mouent. Armata manus, micantes oculi, supercilium minax iram concitant.

2. Virtus in aduerso casu, miserationem mouet. Contra verò inuidia, & indignatio excitatur scelerum exhibitione.

3. Fortunæ, qua vtimur, ratio, valet plurimum ad excitandos motus.

4. Etas, V. G. si tenera, si senilis, si confirmata &c.

5. Patriæ consideratio.

6. Imbecillitas sexus, vel ætatis.

7. Communio sanguinis, affirmitas parentum, coniugum, liberorum, amicorum &c.

8. Circumstantiæ loci, in quo res gesta est.

9. Temporis rei gestæ diuturnitas, vel breuitas.

10. Causæ propter quas aliquid factum fuerit.

11. Modus, quo res acta fuerit.

His addi possunt instrumenta, supplicia, & alia eiusmodi.

12. Effictio personæ quasi præsentis eo statu, quo volumus eam videri.

13. Similitudines rerum naturalium, quæ rem exprimant.

Ita autem sunt temperandi motus,

vt auditorem non obruant; sed ita sunt permiscendi, vt scopus attingatur, v. g. post commesationis motum, excitandus erit motus indignationis, postea inuidiæ deinde iræ, mætus &c.

De singulis affectibus animi.

Ac 1. de Amore.

AMor, vinculum dici potest Animos, enim desiderijs suis quasi laqueis implicat.

Amor triplex est.

1. Naturalis, qui conuenit rebus omnibus, etiam sensu carentibus.

2. Rationalis, quo mens, seu voluntas fertur in rem bonam, quatenus bonam V. G. in scientiam, modestiam &c.

3. Amor amicitiæ qui mutuus est; nec tàm est animi perturbatio, quàm virtus.

Amor definitur ab Aristotele, propensio appetitus in bonum, siue sit verum, siue putatum.

A S. Dionysio. Vis pulchro, & bono adhærescens.

Amor concupiscentiæ, est propensio in bonum, quod nobis malumus, quàm alteri.

Amor amicitiæ, est propensio in bonum, quod magis volumus illi, quem amamus, quàm nobis.

Hic nihil addo de prauo, & scelerato amore, qui idolum amoris tantùm est.

Amoris in quemlibet causæ, & incen-

centiua sunt.

1. Honestas, seu virtus, & vitæ probitas in eo cognita.
2. Æquitas, & iustitia.
3. Modestia, & pulchritudo.
4. Animi nobilitas.
5. Comitas, & mansuetudo siue in voce, siue in vultu, siue verbis.
6. Innocentia, & animi candor.
7. Constantia.
8. Fidelitas.
9. Morum similitudo.
10. Motuum amor.
11. Beneficentia.
12. Bonorum, & malorum communitas.
13. Integritas famæ.
14. Familiaritas.
15. Fiducia in secretis.
16. Periculorum, quæ vel obita fuerint, vel obeunda sint, paritas.
17. Sodalitas, & coniunctus.
18. Studiorum, & exercitiorum communio.
19. Morum nostrorum imitatio.
20. Virtutis alterius audita commendatio.
21. Iniurarum obliuio.
22. Grati animi significatio.
23. Bonorum procuratio.
24. Omnis motus exemptio.
25. Denique id omne, quod honestum iucundum, & vtile est.

2. *De Odio.*

Odium est auersio animæ a malo, vel vero, vel putato.

Qua-

Quadruplex est odium.
1. Melancholicum.
2. Ferinum.
3. Humanum.
4. Denique naturale.

Melancholicum oritur ex redundantia atræ bilis, facitque vt nihil placeat.

Ferinum odium, est rabiosa quędam nocendi cupiditas, sæuitque etiam in ipsa cadauera, & res inanimitas.

Humanum, est quod humano more concipitur, & humanis remedijs sanatur.

Odij causæ solent esse quatuor.
1. Antipathia, seu contraria affectio.
2. Abundantia atræ bilis.
3. Immanitas, & fœditas ingenij naturalis.
4. Denique sunt causæ humanæ, V. G. calumnia, contemptus, iniuria allata, &c.

Cocitant odium.
1. Expositio incommodorum, quæ illata sunt.
2. Calumnia quæ iniusta est.
3. Contemptus.
4. Personæ, quæ læsit, indignitas, & crudelitas.
5. Personæ læsæ dignitas.
6. Comparatio improbitatis vnius cum improbitate alterius.
7. Iniuriarum amplificata, & figurata descriptio, v. g. per hipotheses, antitheta, exclamationes, apostrophes, & conuersiones.
8. Vitiorum expressio, V. G. libidinis, au-

audaciæ, impudentiæ, iniustitiæ, superbię, crudelitatis, auaritię, ingrati animi, impietatis, & aliorum eiusmodi.

Odium temperari potest.

1. Pręcibus, & lachrymis.
2. Explicatione incommodorum, quę ex odio percipiuntur.
3. Expressionæ fortunę aduersę in quam inimicus incidit.
4. Explicatione perfectionum inimici.
6. Denique causarum odij, in meliorem partem explicatione.

Odium maximè dominatur in caussis iudicialibus, & concitatur.

1. Imprecando aduersarijs.
2. Ijsdem scelera exprobrando &c.

3. *De Desiderio.*

DEsiderium, est apetitus boni delectabilis, veri, vel putati, sed absentis.

Tot sunt desideria diuersa, quot varia sunt bona delectabilia. Immoderatum enim auri desiderium, est auaritia; honoris, est ambitio; voluptatis est libido, inutilis scientiæ curiositas &c.

Desiderium excitatur.

1. Explicata boni honestate.
2. Proposita vtilitate.
3. Spe obtinendi, & difficultate consequendi vtriusque boni.

Desiderium temperari potest, si ostendatur expleri non posse, perniciosum esse, abiectum esse, denique fælicitatem esse positam in cohibitione talis desiderij.

4. *De*

4. *De fuga.*

FVga eſt auerſio a malo, vero, vel putato, ſed abſente.

Concitatur autem fugæ motus mutuis, & rationibus deſiderio contrarijs.

5. *De Gaudio, & Lætitia.*

GAudium, eſt motus animi, quo ferimur in bonum præſens, quatenus præſens eſt. Vnde oritur delectatio; & quędam animi quies, & tranquilitas.

Hi ſolent eſſe fontes gaudij.

1. Spes fortunę melioris.
2. Bonum inſperatum.
3. Res nouę.
4. Res admirabiles.
5. Res delectabiles, V. G. deſcriptiones celebritatis, pompę, victorię, triumphi, amęni loci &c.
6. Virtutis pręmia.
7. Criminum ſupplicia.
8. Præteritorum laborum, & dolorum recordatio.

Reprimitur gaudium.

1. Vanitate rerum, & mœrore ijs adiuncto.
2. Earundem inconſtantia.

6. *De Triſtitia.*

TRiſtitia, ſeu dolor, eſt motus animi, quo dolemus de malo præſenti.

Ex ijſdem ferè fontibus emanat triſtitia, atque odium, maximè autem per hypotheſes, quæ malum oculis ſubijciant, mouetur.

Hæc

Hæc mala vehementer animum feriunt.

1. Consanguineorum vincula mors, & funera.

2. Egestas, & bonorum iactura.

3. Vexatio, & calamitas eorum, qui nobis sunt charissimi. Non parum augent tristitiam quærelæ, expostulationes, exclamatione, &c.

Emollitur dolor.

1. Personæ afflictæ probata innocentia.

2. Explicata vitæ nostræ conditione.

3. Fortunæ inconstantia proposita.

4. Exemplis maiorum virorum, qui eadem passi sunt.

5. Expectanda gloria &c.

7. De Spe.

SPES, est motus animi in bonum ab sens arduum, & difficile, quod tamen labore obteneri potest.

Hæc addi possunt motiua concitandæ spei.

1. Honestas boni, eiusque magnitudo.

2. Opes, & presidia certa.

3. Vires corporis, & animi.

4. Potentia, & authoritas.

5. Industria, & prudentia; seu solertia, & prouidentia.

6. Amicorum, federatorum, & copiarum, auxiliarium numerus.

7. Experientia ducis fortis, & sasub res gerenda est.

8. Explicatio viarum, & rationum fi-

facilium, quibus res ſperata compa-
rari poteſt.
9. aduerſarium imbecillitas.
10. Rerum iam proſperè geſtarum
narratio.
11. Præmia propoſita.
12. Fauor diuinus cui maximè innixi, maxima ſperare poſſumus.
Spes infringitur.
1. Rei difficultate.
2. Preſertim malo.
3. Imagine malorum.
4. Rerum, & fortunæ mutatione cre-
bra.
Denique metuendis periculis.

8, *De deſperatione.*

HIC motus deſperationis vtilis eſt maxime cum volumus aliquem auocare ab incepto negotio periculi pleno.

Deſperatio eſt animi motus, quo diffidimus, vel in bono aliquo conſe- vel in malo depellendo.

Deſperatio naſci poteſt ex his capitibus.
1. Ex nullis ſubſidijs, ac perfugijs.
2. Ex difficultate rerum.
3. Ex acceptis calamitatibus.
Denique ex ignauia.
Erigitur ſpes, & minuitur deſperatio.
1. Rei facilitate.
2. Fiducia in Deo &c.

9. *De Metu*.

Metus est animi motus, quo malum absens refugimus.

Quomodo excitetur. Metus excitatur proponendo quòd quisque reformidat, v.g. honoris iacturam, ambitioso pecuniarum amissionem, auaro, &c.

Metum augere solent.

1. Periculi vicinitas, & magnitudo.
2. Rerum Charissimarum iactura,
3. Impendentium malorum signa. vt portenta prodigia.
4. nocendi potestas in hoste, vel in quolibet alio, vt in iudice &c.
5. Virtus, ac probitas læsa, & contumelij affecta.
6. Armata improbitas.
7. Præceps furor viribus potens.
8. Acceptæ iniuriæ experientia.
9. Honoris contentio, & æmulatio,
10. Scelerum nostrorum notitia.
11. Iræ dissimulatæ suspicio.
12. Improbitas, & mala conscientia aduersariorum.
13. Malorum perplessio, & recordatio.
14. Denique iusta Dei vindicta.

Quomodo mitigetur. Mitigatur autem.

1. Si nobis persuademus vires nostras satis esse firmas, alienas vero infirmas.
2. Si ope, & auxilio Diuino nitimur.
3. Denique si bona nobis conscientia nihil exprobrat.

10. *De Audacia siue Confidentia.*

AVdacia est spès quædam proxi salutis, & rerum horribilium non futurarum vel longe remotarum contemptus. *Aud. cia definitio.*

Audacia, seu Confidentia respicit malum impendens.

Duplex autem est malum, Publicum alterum, & alterum Priuatum. Malum publicum est v.g. *bellum extio sum, pestes, fames, cædes, Seruitus, & alia eiusmodi.*

Malum priuatum est v.g. *dolor priuatus, rerum inopia, infamia nota, mortis periculum &c.* *Malum publicum.*

Audaciam excitant.

1. Erectus animus.
2. Mali, periculique assidua meditatio,
3. difficultas ex partes superata.
4. Subsidia.
5. Expectatus fauor diuinus.
6. Rei indignitas quam patimur.
7. Periculi necessitas
8. Vitæ probitas.
9. Equitas causæ.
10. Honestas rei.
11. Spes victoriæ.
12. Recordatio nobilitatis suæ.
13. Spes mercedis.
14. Gloriæ cupiditas.
15. Fama, & decus.

Denique diuina voluntas,

11. *De Ira.*

IRA definitur ab Aristotile, vlcisui cum dolore coniuncta cupiditas. quæ oritur ex opinione contemptus.

Inter iram, & iracundiam, hoc intercedit discrimen, quod iracundia sit veluti parens iræ, & ira veluti proles iracundiæ.

Iram quàm proximè accedit ad odium.

Excitatur autem, & incenditur.

1. Opinione contemptus, & illatæ iniuriæ.

Ira motiua, 2. Inimici nostri gaudio in aduersis.

3. Contemptu dignitatis, & excellentiæ nostræ.

4. Contemptu propter leuem causam.

5. Frustrata spe auxilij, vel honoris.

6. Vituperatione eorum, quæ laudamus, & contra.

7. Læsione ab amicis, & propinquis accepta.

8. Abiecta conditione eorum, qui nos offendunt.

9. Maledictis in nos collatis.

10. Conatuum nostrorum, & consiliorum retardatione.

11. Fraude, & dolo.

12. Ingrati animi vitio.

13. Officij, vel beneficij negatione.

14. Denique obtrectatione.

Ira quomodo sedatur. Molitur ira, & placatur ijsdem ferè capitibus, ex quibus misericordia, & clementia oriuntur.

Non parum confert ad restinguendam iram.

1. Personæ mitigantis conditio, potestas, & veneratio.

2. Illata priùs iniuria.

3. Animi demissio seu humilitas pia, & deuota.

4. Inimicorum nostrorum incommoda.

5. Temporis ratio, & opportuna occasio.

6. Congnita ira eorum, qui nos offenderunt.

7. Cognitio suorum defectum.

8. Mora, & vindictæ retardatio.

9. Accepta damna ex ira.

10. Animi fortitudo.

11. Excusatio personæ offendentis.

12. Maturè consilium datem.

13. Iræ fœditas turpitudo in se, vel in alijs agnita.

Denique iniuriæ illatæ, & leuitas perspecta.

12. *De Mansuetudine.*

MAnsuetudo, siue clementia est motus iræ contrarius, quo animus iratus sedatur. *Mansuetudo.*

Conciliatur autem mansuetudo.

1. Depositionem contemptus.

2. Criminis confessione. *Mans quom. concilietur.*

3. Animi demissione.

4. Beneficiorum acceptorum commemoratione.

5. Amoris blanda significatione.

6. Explicatis grauioribus pœnis ad-

uersarij, cui irascimur.
7. Virtutis commendatione.
8. Timore incusso.
9. Deprecatione.
10. Exemplo æqualis seueritatis erga se, & erga alios.
11. Proposita vera, solidaque gloria mansuetudinis.
12. Denique moderatione vultus & sermonis orationis ille cebris, suauitate, ac modestia.

De reliquis animi motibus: qui ad priores referri possunt.

De Commiseratione.

Commiseratio quid? Quomodo concitetur.

COmmiseratio est motus animi, dolor quidam ex malo alterius. Hic motus concitari potest.
1. Explicata florentis fortunæ mutatione.
2. Senectutis calamitosæ, vel alterius ætatis adiuncta circumstantia.
3. Descripta morte propinquorum, amicorum, & parentum orbitate.
4. Enumeratis cruciatibus, vel morbis quos alij patiuntur.
5. Explicata malorum diuturnitate.
6. Subiectione ipsorum malorum, quæ perferuntur.
7. Expositio rerum inopinato casu.
8. Orationis conuersione ad ipsos auditores; quærendo ex ijs quid in hac calamitate agendum putarent si fortè in eam incidissent.
9. Expositione circumstantiarum loci vbi

vbi res acta fuerit, & personarum, à quibus malum illatum sit.
10. Appellatione rerum mutarum in testimonium rei tàm lugubris.
11. Obsecratione frequenti, modò huius modò illius &c.
12. Ostendendo res minimè nostras, sed alienas nos lugere.
13. Denique ita nos præbendo misericordes, vt reos fortes exhibeamus.

Extinguitur miseratio ijs potissimùm rationibus, quibus ira inceditur, & prætereà contrarijs misericordia. *Indig. quom. mitigatur.*

Item 1. Si probamus hominem de quo agimus dignum esse his calamitatibus.

2. Si æquum esse ostendamus, vt propter vitia sua puniatur.

Hic definitio conquestionis adiunguenda est.

Conquestio, est oratio auditorum misericordiam captans. Vt nunc dictum est. *Conquestio quid.*

De Indignatione.

INdignatio est dolor perceptus res secundas alterius, quibus indignus iudicatur. *Indig. quò, concitetur.*

Hæc autem bona sunt fortunæ. *diuitiæ, opes, potentia, honores multitudo amicorum &c.*

Concitatur indignatio.
1. Comparatione vitæ propris quam duxit is, in quem motum indignationis cōcitamus, cum præsenti eius vita.
2. Explicatione modi quo peruenit ad

amplissimam fortunam.
3. Exhibita bonorum illius prodigalitate in conuiuijs, laudis &c.
4. Exposita eiusdem insolentia, & superbia.
5. Comparatione virtutis aliorum cum ipsius vitijs.
6. Exposita facinoris admissi atrocitate ab antecedentibus, commitant, & consequentibus. Item & comparatione cum alijs criminibus;
7. Explicata eius, cui illata fuit iniuria, dignitate, innocentia, virtute, conditione, merito in omnes. Et contra per antises explicata arrogantia. & impudentia illius, qui iniuriam intullit.
8. Iniuria illata quodammodo subiecta oculis, per hypotiposes, exclamationes prosopopoeias, & alias eiusmodi figuras.

Mitigatur indignatione Insinuatione hoc est efficiendo, vt quem honoribus, & fortunæ donis iudices existimabant indignum, eum illis dignum esse putent; quod fit.
1. Asserendo bona illius comparata esse virtute, & rebus præclarè gestis.
2. Probando ingenium eius nobile esse naturam egregiam.
3. Iampridc ea bono illum possedisse nec peruerse vnquam vsum fuisse.
4. Ostendendo modestum semper fuisse nec vnquam insolentiùs se gessisse.

De Inuidia.

INuidia (quam Cicero vocat Inuidentia) est motus, quo quis dolet de prospera sorte alicuius: non quòd velit aliquid inde commodi percipere sed quia nollet illum cui inuidet bonum aliquod possidere, quia suam propterea putat minui dignitatem. *Inuidia definitio.*

Bona, quæ sub inuidiam cadunt, sunt ea, in quibus est aliquid laudis.

Inuidia ferè nascitur inter pares, vel etiam aliquandò contra inferiores.

Inuidia concitatur.

1. Si doceamus, bona non mesenti contigisse. *Inuidia quom. concitatur.*
2. Si ostendamus, aduersarium propter sua bona insolescere.
3. Si explicetur quàm paruo negotio, paruoque sumptu consecutus fuerit honores, quibus ornatus est.
4. Si eorundem studiorum ęmulatio sit
5. Si probemus aduersarium alienæ laudis esse æmulum.

Tollitur autem inuidia contrarij capitibus: præterea si probemus.

1. Non sua quæsita esse commoda. *Inuidia quom. tollatur.*
2. Bona comparata esse proprio, & magno labore.
3. Collatione bonorum, quæ possidentur cum malis, quibus hæc acquisita sunt.
4. Si ostendamus, magni esse animi, non inuidere.
5. Declaratione damnorum, quæ ab inuidia proficiscuntur.

De Æmulatione.

Æmulationis definitio. ÆMulatio eſt animi motus, quo dolemus de aliena ſorte, non quod aliquid boni alteri contigerit, ſed quia illud bonum nobis optamus.

Æmulationis diuiſio. Duplex eſt æmulatio, altera mala, altera bona: mala fælicitatem alienam ſibi quocunque modo deſiderat: bona eſt virtutis imitatio.

Æmul. quom. concitetur. Concitatur Æmulatio.

1. Explicatis præclarè geſti maiorum, parentum virtutibus, & ægregrijs facinoribus.

2. Propoſitis illuſtribus exemplis virorum illuſtrium.

3. Promiſſa decoris, & famæ amplificatione.

Quam minuitur. Minuitur autem æmulatio, 1. contemptu laudis, & perſonarum; 2. oſtendendo, nihil eſſe quod magnopere commendatione dignum haberi debeat.

De pudore, & Verecundia.

Pudor. defin. PVdor eſt animi dolor, ex re, quæ famæ labem inferre poteſt.

Pudor quom. excitetur. Excitatur pudor.

1. Explicata rerum turpitudine.

2. Animi remiſſione, & negligentia, in rebus gerendis declarata.

Demonſtrata audaciori temeritate in agendo.

4. Ingrati animi labe exprobata.

5. Probato contemptu.

6. Leuitate, & inconſtantia in decretis,

tis, & iudicijs ostensa.

7. Iniustitia facinios patefacta.

8. Explicata auaritia, vel ex rebus minùs honestis quæstum faciendo: vel ex parsimonia in abundanti fortuna, lucrum faciendo; vel miserijs aliorum nunquam subueniendo, vel adelationibus lucrum captando &c.

9. Exhibita imbecilitate animi.

10. Denique iniusto dedecore, & infamia. Minuitur verò pudor.

Pudor quom. minuatur.

1. Commendatione rei gestæ.

2. Prolatis exemplis, quibus pudor nocuit.

3. Erectione animi.

4. Denique gloria connexa rei, quæ de agitur.

De gratia.

Gratia, cum sumitur pro collatione beneficij gratis facta, est animi motus, quo ferimur ad aliquid egenti gratis faciendum.

Gratia pro beneficio sumpta

Gratia, accepta pro animi testificatione, est animi affectus, quo ferimur ad gratias agendas de beneficio accepto, & parem gratiam referendam.

Gratia pro gratiarum actione

Gratia, secundùm priorem sensum, conciliatur.

Prior gratia quom. conciliatur.

1. Exposita personæ indigentia, & miseria.

2. Rei vrgentis necessitate.

3. Temporis conditione.

4. Personæ dantis merito, & dignitate.

5. Modo gratiæ collatæ.

6. Habita loci ratione.

7. Denique fine, propter quem conferenda est gratia.

Quomremoueatur Eleuatur autem, & remouetur gratia accepta.

1. Si ostendatur, fortuito factam esse.

2. Si non vtilem, sed perniciosam esse.

3. Non esse gratia factam.

4. Vilem esse, & abiectam.

5. Redditum esse beneficium.

6. Denique parem, aut maiorem collatum esse inimicis.

De locis, & facetijs.

Quomiocandum sit Et ad quid risus moueatur IOcari nonnunquam licet, modò moderatè, & ingeniosè fiat, & cachinus absit.

Nonnunquam orator risum mouere potest, 1. ad conciliandum sibi beneuolentiam, & existimationem ingenij; 2. Ad eludendùm aduersarium. 3. ad eruditionem suam ostentandam, & vrbanitatem significandam; 4. denique ad tristitiam deliniendam, & odium ressoluendum.

Videndum est etiam vt res, quæ pertractatur, à risu non abhorreat.

Abesse autem debet omnis agrestis asperitas, & turpitudo; Adesse verò semper modestia, & decorem seruari.

Denique cauendum est nè argutiæ, & lepores in scurrilitatem, procacitatem, & obscœnitatem incidant.

Orator fugere debet risum omnem procacem, dicacitatem, petulantem, sales insulsos, nugas aniles, dicta frigi-

gida, vel ſordida.

Item non debet ſcurram agere, & mimum, nec mordax eſſe, nec cauillator.

Hi loci Oratori permittuntur.

Vrbanitas, quid

1. Vrbanitas, quæ eſt ſermo præ ſe ferens in verbis, & ſono proprium vocis vſum, & ex conuerſatione doctorum eruditatem ſignificationem.

Rusticitas, quid

2. Ruſticitas, quæ eſt ſermo ingenuus, & ſimplex.

3. Venuſtas, quæ eſt ſermo ſuauis cum lepore, & gratia coniunctis.

4. Sales, qui ſunt quaſi quoddam orationis condimentum.

Triplex eſt iocus ſerius.

1. Honorificus.

2. Contumelioſus.

3. Medius, ſeu Apophregmaticus.

Diuiduntur etiam ioci, in iocos qui conſiſtunt iure, in iocos, qui conſiſtunt in verbo, & in iocos, qui vtrumque complectuntur.

Cauillatio vnde ſumitur.

Cauillatio ſumi poteſt.

1. Ab apologo.

2. A fabula.

3. A narratione rei ficta.

4. Ab hiſtoria.

5. Ab expreſſione morum, vultus, & ermonis

6. Ab eo, quòd poſterius legantur vel narrentur, quæ priùs legi, vel narri deberent.

7. Ab irriſione, & Ironia.

8. A ſuſpenſione animorum.

9. A corruptione dictionum:

10. A ficta ſuſpicione.
11. A ſimulatione ignorantiæ, quæ abſurdum aliquid proferat.
12. A paronomaſia.
13. Ab Etymologia.
14. A comparatione cum re turpiori.
15. A lepida rei depreſſione.
16. A feſtiua ſimilitudine.
17. A diſſimilitudine.
18. A contrario.
19. A cauſa.
20. A partitione.
21. A refutatione iucunda.
22. Ab ambiguitate verborum.
23. Ab inopinata rei prolatione.
24. Ab immutatione vocabuli.
25. A lepida interpretatione nominis
26. A prouerbijs.
27. Ab interpretatione ſententiæ ad verbum, non ad veram ſententiæ ſignificationem.
28. A metaphora.
29. Ab inuerſione dictionum.
30. A familiari admonitione.
31. A deſiderio rerum, quæ fieri non poſſunt.
32. Denique à non expectata reſpoſitione.

Vſus Motuum.

Motus generis demonſtrat. AD genus Demonſtratiuum in laudatione pertinent motus letitiæ amoris, & gratiæ.

In vituperatione ſpectant motus triſtitiæ, odij, iræ, & indignationis.

Motus generis deliberatiui in ſuaſio-

ſione ſunt motus confidentiæ, & ſpes; In diſſuaſione, timores, deſperationis.

Motus generis iudicialis in accuſatione ſunt motus, iræ, & indignationis contra crimina, & ſceleratos: in defenſione ſunt motus clementiæ, & commiſerationis in accuſatos.

Motus generis delibet

Motus generis iudicialis.

De Figuris, quæ aptiores ſunt ad concitandos affectus.

AFfectus excitari ſolent poſt rem aliquam inſignem amplificatam aut probatam.

Augentur autem per figuras ſeqnentes.

1. Per exclamationē. Vt. *O ingratum hominem, qui tot Dei tui beneficiorum memoria tàm facilè deponis &c.* Vel, *Sic pergis inſane, ſic pergis Deum lædere &c.* Vel, *Væ tibi Veſane qui perniciem amas tuam &c.* Vel *O ſuaues Chriſti puelluli lachrymas &c.*

2. Per Apoſtrophen. Vt, *Oh ſtupeſcite cæli!* Vel, *Audi cœlum, & auribus percipe terra quia Dominus locutus eſt.* Vel, *Lætentur cœli, & exultet terra.* Vel, *Te te appello mons Caluaria, hic teſtis adſi dolorum Chriſti, &c.*

3. Per hyperbolen Vt, *Tacui ſemper ſilui patiens fui; ſicut parturiens loquar diſſipabor ſimul, & abſorbebo; deſertos faciam montes, & colle, & omne grauamen eorum exſiccabo.* Quibus verbis diuini furore magnitudo exprimitur. Eſ. 40.

Cor. 4. 4. Per interrogationem, quæ, quò frequentior erit, eò erit vehementior. Vt apud D. Paulum *Non sum liberi, non sum Apostolus? nonne opus meum estis in domino?* Et Paulò post. *Quis militat suis stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non odit? quis*
5. Cat. *pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? nunquid secundùm hominem hoc dico? An & lex hæc non dicit?* &c. Vel apud Ciceronem. *Que vsque tandem abutere, Catilina, patientia nostra* &c.

5. Per obsecrationem. Qua figura sæpissimè Oratores vti solent in motibus excitandis Vt apud D. Paulum *Ipse ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, & modestiam Christi* &c.

6. Per adiurationem Vt, *ad iuro te, Lector quisquis es, Vt Christiano pectore etiam, atque etiam prependas quàm miseranda sit sors hominum, qui propter angustissima huius terræ tuguriola, immensam illam cœlestis regni amplitudinem amittunt* &c.

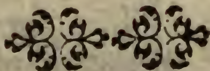
7. Per optationem. Exemplum sit: *Vtinam saperent, & intelligerent, ac prouiderent.*

Ps. 24. 8. Per admirationem. Vt, *Quomodo cecidisti de cęlo Lucifer; qui mane oriebaris.* Vel, *Quid est tibi mare, quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum.*

His Figuris addi possunt repetitio conuersio, complexio &c.

De Iudicio adhibendo in motuum inuentione, & vsu.

ORator diligenter obseruet circumstantias omnes, & adiuncta personarum, quas, permouere cupit. *Iudicium in vsu motuum.*
2. In se prius excitet motum cum quem in alijs concitare desiderat: moueri enim debemus, vt alijs moueantur.
3. Voces, sententias, & gestum ad motum, quem intendit, accommodet.
4. Rem oculi subijciat, quantum fieri poterit, quæ apta si ad motum.
5. Etsi motus per vniuersam orationem diffundi possint, videat tamen sedulò vbi præcipuè sint adhibendi.
6. Denique caueat, ne cum lepidus videri velit, nugax potiùs, & scurrilis videatur.

LIBER III.

PRIMA PARS

De Dispositione Partium Orationis.

Dispositionis. DIspositio, est secunda pars Eloquentiæ ad res inuentas in ordinem distribuendas accommodata, Vel breuius, est rerum inuentarum in ordinem distributio.

Triplex est dispositio 1. Naturalis. 2. Arbitraria. 3. Artificialis.

Dispos. naturalis. Dispositio *naturalis* est ea, quæ ordinem naturæ sequitur, scilicet tempore, natura, loco, & dignitate.

Priora tempore v.g. dies hodiernus respectu diei crastini.

Priora natura v.g. sol respectu luminis; causa respectu effectum &c.

Priora loco sunt v.g. firmamentum respectu cœli planetici.

Dispositio arbitraria. Denique priora sunt dignitate, quæ sunt prestantiora v.g. aurum respectu argenti &c.

Dispositio *arbitria*, seu *prudentia*, est ea,, quæ nullum habet certum ordinem, sed pendet ex sola voluntate scribentis aut dicentis pro necessitate causæ. Ita Cicero Pro Milone, Vbi contentionis partem vnam narationi

præ-

præmisit: quia prudenter conijciebat fore, vt narrare non posset rem gestam nisi quæ inuidiosa erant, priùs seiunxisset ab reliqua narratione postea instituenda.

Dispositio *artificialis*, est ea, quæ vel ad voluptatem, vel ad vtilitatem spectat, ordinem naturæ non seruans, sed modo à fine, modò à medio, ab initio rem exordiens, prout iucundior futura est. *Dispositi artificialis.*

Hæc dispositio artificialis triplex est.

Prima est *Analyticia*, quæ fit 1. cùm à toto ad partes fit progressus, v.g. à laude hominis ad laudem singularum partium hominis. Vel cum à laude fortitudinis in genere gradatio fit ad magnanimitatem in aggrediendo. ad patientiam in tollerando &c. *Dispositio artificialis triplex. Analytica.*

2. Cùm res resoluitur in sua principia v.g. si diceretur dolorem esse tolerandum, quia honestum est; honestum esse quia cum virtute coniunctum est &c.

3. Cùm à fine ad media fit regressus v.g. si diceretur finem Rhetoricæ esse benedicere, benedici non posse sine elocutione, ergo ab elocutione initium esse ducendum.

Secunda est *Synthetica*, sitque contrarijs modi analiticæ, nempe à partibus ad totum, à principijs ad rem ipsam à medijs ad finem. *Synthetica.*

Tertia est *definitiua*, quæ vtramque completitur. *Definitiua.*

Ex

Ex fine totiùs Orationis numerus partium, quas continet facilè, ac certò colligi poteſt. Finis autem eſt perſuaſio, quæ duabus maximè rebus nititur fide, quæ argumentis conciliatur; & motu, qui ex prudenti affectionum animi commotione excitatur. Hinc intelligi poteſt, orationis partes alias eſſe, quæ ad fidem, alias quæ ad motum & alias quæ ad vtrumque pertinent.

Diſ. 1. Addi poſſet alia diſpoſitionis ratio ex arte Oratoria, nempe locorum Rhetoricæ & animi motuum.

Diſp. Rhet. Vtramque autem diſpoſitio, cùm locorum Rhetoricę, cùm animi motuum duplex eſt, vna proxima, & altera remota.

Proxima locorum Rhetoricæ diſpoſitio ſi per argumentationis varietatem.

Remota eorundem locorum diſpoſitio fit per partes orationis. De quibus hoc libro.

Diſp. Prox. Remota. De motuum. diſp. Obſeruatio.

Proxima motuum diſpoſitio fit per amplificationem.

Remota ipſorum motuum diſpoſitio fit per diffuſas ampiicationes in ſingulis partibus orationis.

De motuum diſpoſitione

Obſerua 1. quòd cùm motus duplex ſit, alter lenior, & alter grauior; lenior pertinet ad exordium, in quo gratia conciliatur; grauior maximè ad Perorationem, cuius finis eſt flectere auditores & mouere.

2. Quòd cùm fides duplicem habeat

viam, alteram quæ initur per solam rei expositionem, & alteram quę per probationem: prior via ad narrationem tendat, posterior ad confirmationem.

Ex his collige quatuor esse Orationis partes nempè. *Exordium*, *Narrationem*: *Confirmationem*, Vel *Contentionem*, & *Perorationem*. Vel *Epilogum*.

Obserua 2. quòd absolutè dici Posset, duas esse tantum Orationis partes: *Narrationem*, quæ est expositio rei gestæ; & *Contentionem*, in causæ ius discutitur. Quia scilicet hæ duæ partes nullo modo pretermitti possunt. *Obseruat. I.*

In contentione tùm eam probantur quæ a ferimus, cùm refutantur, quæ æb aduersarij allata sunt. Hinc fit vt refutatio, & confirmatio ad vnam, & eandem orationis partem pertineant, saltem ex multorum Rhetorum sententia.

Quod verò spectat ad propositionem digressionem, & amplificationem nulla partem orationis nouam constituit: propositio enim est tantùm postrema pars exordij, vel prima pars narrationis. Digressio verò referri debet ad partem eam orationis, à qua proficiciscitur. Amplificatio denique, est tantum singularum orationis partium instumentum.

CAPVT I.

De Exordio.

Exordi dispositio. EXordium est prima pars orationis: quæ animum auditoris præparat ad reliquam orationem, conciliata beneuolentia, & attentione, factoque docili Auditore. Vel, ex Cicerone, est principium Orationis per quod animus auditoris, vel iudicis præparatur ad audiendum. Hinc à Græcis dicitur procemium.

Artic. 1. De Partibus Exordij.

PArtes Exordij quatuor esse possunt, nempe *Expositio*, *Ratio*, *Redditio*, & *comprobatio*.

Expositio. Expositio est explicatio rei, qua de agitur. Vt, *Neminem vestrum latet, Quirites, quanta mala Carthaginenses propter vectigalium magnitudinem patiantur &c.*

Ratio. Ratio, est causa propter quam res ita se habeat. Vt, *Neque enim res ita parua est, vt latere possit.*

Redditio. Redditio est quasi conclusio assumpta consequens expositionem, & rationem Vt, *vos autem decet, Quirites, pro gloria, & laude vestri nominis tributa miseris diminuere, &c.*

Comprobatio denique, est huius conclusionis assumptæ causa. Vt, *Nè cogantur tantum calamitatem experiri, vt & filios, quos genuerunt, in perpetuam vendant seruitutem.*

Non

Non est tamen necesse, has quatuor partes in omni exordio reperiri: aliquando enim pauciores sunt. Saltem vna ex his duabus, scilicet *principio, & insinuatione requiritur*.

Principium autem est cum statim, & quasi aperto marte sine metu, aut scrupolo idoneum reddimus auditorem ad audiendum. *Principium.*

Insinuatio verò fit veteratoria quadam adhibita verborum ambage, ac circutione obscura, vt in animum auditoris nihil minùs cogitantis irrepamus. Vel, vt clariùs loquar, insinuatio occultè facit, quod apertè facit principium: de illa inferiùs. *Insinuatio*

Art. 2. Quæ prænoscenda sint ad Exordium.

VT exordium ducatur.

1. Natura *causæ* cognosci debet, *Ad exordium.*
2. Habenda est ratio *circunstantiarum personæ, rei, loci & temporis*.

Exordium aliquando fit ex necessitate, aliquando ad ornatum.

Vt autem prudenter ducatur, attende ad statum quæstionis, de quo infra, post explicationem propositionis.

Attende præterea ad qualitatem causæ, quam pertractaturus es. *Causæ qualitatis.*

Hæc qualitas est quintuplex, nempè *honesta admirabilis*, *dubia* vel *anceps*, *humilis*, & *obscura*.

Quæ *turpis* est, vel ad humilem, vel ad admirabilem referri potest. *Honesti*

Qualitas causæ *honesta* est, cùm statim

tim sine oratione nostra fauet auditoris animus.

Humilis. Qualitas causæ *admirabilis* est, cùm ab ea auditoris animus alienus est.

Dubia. Qualitas causæ *humilis* est, cùm ab auditore negligitur.

Qualitas *dubia* vel *ancipitis* causæ est cùm auditori videtur honestatis, & turpitudinis particeps.

Obscura. Qualitas denique *obscura* causæ, est, cùm difficilioribus ad cognoscendum ambagibus implicatur. Pro diuersitate autem huius qualitatis causæ, variè est exordiendum.

Art. 3. De Duplici Exordiorum genere.

EXordij duplex est genus.
Alterum est *ex abrupto*,
Alterum *iustum*, *ac legitimum*.

Exordium ex abrupto.

EXordium *ex abrupto* est illud, quod est sine præparatione animi, id est, sine animi conciliatione. Fitque.

Libertas dicendi. 1. Per quandam *dicendi libertatem* Vt, *Vestrum nunc iam in conspectum venio iudices, non vt facinoris meo excusationes prætexam ; sed vtillius æquitate fretus, vestra me iudicia non vereri manifestam: atque si per aduersam fortunam nulla defensionis meæ ratione habita, & causa cadam, & capite plectar ; animo tamen non cadam, nec ob iniustam iniuste honori meo labem, plexisse hostem pœnitebis.* Vel vt Liuius lib

2. Ro-

2. *Romanus sum ciuis &c. Hostis hostem occidere volui, nec ad mortem minus animi, est, quàm fuit ad cœsum, & facere, & pati fortia, Romam est.*

2 Per *deprecationem* initium ducendo à precibus. Vt. *Ab fili* (sic diceret Iocasta. *Matrem intersicis dum sanis in fratrem, in eo vita mea delitescit. Emollians lachrymæ fili mi, cor tuum: cedat amori meo furor tuus &c.*

3. Per increpationem ipsos initio arguendo eum, quem alloquimur. Vt dux ad milites hoc ferè modò: *Quæ tam hæc turpitudo vestra, Milites huc vsq; fortissimi? Patria, parentes, Princeps, terra, cœlum erubesunt, plectentque hanc istam ignuuiam. an ne tot, ac tàm illustribus victorijs finem faciet tàm indigna defectio? flectite iam iam in hostes vultum, irrumpite, & memoranda strage lauream vobis immortalem capiti imponit.* *Increpatio.*

4. Per expostulationem conquerendo de re aliqua. Sic Ciuitas principis absentiam ægrè ferens, ingemisceret. *Quo vsque tandem non tangent animum tuum fletus mei, suauissime Princeps? quo vsquè te extra tenebunt terræ, & Ciuitati tuæ te deperecanti, ipsa antepones &c.* *Expostulat.*

5. Per emphasim rem augendo, & verb s amplioribus vtendo. Sic Darius tertiò prælium commissurus: *Post tot, ac tàm grauia fortunæ tela, ò milites, ipsa iam in eam retorquere vtile esse non dicam, sed necesse: hoc prælij caput est,* *Emphasis.*

hac

hæc vna vitæ salus, ac libertatis via &c.

Commiseratio. 6. Per commiserationem. Sic Philippus Rex inter filio Perseum accusatorem: & Demetrium patricidij reum: *Quis me malus Genitor, quod funestum omen cogit sedere inter vos Iudicem? tu frater accusator, tu reus; ambo sanguinis mei labes, & dedecus; alter alteri tam infensus! quàm pœnitenda sors mea &c.*

Exclamatio. 7. Denique per exclamationem, & letitiæ motum. Vt, *O millies fortunatam gentem &c.*

Exordium iustum, ac legitimum.

Exord. ac legitim. Exordium *iustum*, ac *legitimum* illud est, in quo animi auditorum per quandam insinuationem præparantur ad reliquam orationem.

Insin. quid? Insinuatio autem est artificium, quo callidè, & latenter insinuamur nos in beneuolentiam auditorum, vel iudicum. De hac paulò infra.

Exord. ducitur ab opinione. Exordium iustum duci potest.

1. Ab opinione, & sensu eorum apud quos agimus, vt nos ad eorum mentem flectere cum videamur, ipsos ad mentem nostram faciliùs alliciamus, V. G. si quis velit persuadere *bellum*; is exordium ducet ab *laude virtutis bellicæ*, quæ in animis illorum inest, ad quos orationem habet.

Hinc colligendum est, ità oportere nos vti hoc exordio ab opinione, vt si eorum opinio, apud quos dicimus, nobis minimè faueat, eam auellere caute

te studeamus: si vero nobis faueat, ea vtamur ad conciliandam nobis, & amicis nostris beneuolentiam, vel ad concitandum odium in aduersarios, contra quos agimus.

2. A diuisione, quæ (in Genere presertim Demonstratiuo) est, quando ex multis consideratis, vnum dumtaxat eligitur. Hoc exordij genus commune est, ac vulgare. Vt, *Non immeritò Roma, Præstantissimorum, parens bellatorum, virtutum templum, ac palatium existimata est: Iustissimæ illius laudes, vt animum meum rapiunt, ita eum in angustias adducunt præ rerum dicendarum copia. An eius originem, quæ sanè diuina est, an Senatus maiestatem, an ædificiorum structuram, an triumphos &c. collaudabo? vno verbo Roma, mundi caput; Regina, domina, miraculum est.* *A deuisione.*

3. Ab adiunctis, ad imitationem Ciceronis, hoc autem exordium sumitur. Vel *à persona aduersarij*, cui inuidia conflatur: Vel *à propria persona Oratoris*, qui à se malam omnem suspicionem remouet vt, ante dictum est; Vel *à tēpore*, cuius occasio cōmoda est: Vel *à loco* qui propter maiestatem sua & dignitatem commendatur: Vel denique ab alijs adiunctis. Exemplum sit pro Milone, vbi Cicero exordium ducit ab occasione, & noua indiciorum, forma, propter milites adstantes in foro. *Ab adiunctis.*

4. A proposita quæstione insigni.

Exem-

Ab insigni quæstione. Exemplum sit 1. de Inuentione, dum Cicero sic exorditur: *Sepè, & multum mecum cogitaui, &c.* Videatur hoc exempl.

A contrario. 5. A Contrario rei, quam proponere volumus, idque maximè ad laudem, vel vituperium. Exemplum, sit. *Post tot subiectas ditioni nostræ, & gentes, & terras, Charissimi milites post tot exaltatos labores, &c. Si vos aliquantulum quietis cogitatio, & Patriæ desiderium afficiat, minimè id mirum mihi videtur; nomen enim vestrum celebre satis est. Atque si his omnibus frui non tutò posse intelligerem ego ipse reditum vobis in patriam suaderem: sed cùm ea vi, non amore teneamus, cùm supersint hostes, qui nobis exitium minitentur, si arma deposuerimus, saluti profectò renuntiamus &c.*

A similitudine. 6. A similitudine. Exemplum sit *Nonne is commiserationem vobis moueret, auditores, qui vtroq; cassus oculo nulla, aut naturæ, aut artis opera posset intueri; Qui cùm in magnificas ædes, omniumque diuitiarum genere circumfluentes deduceretur, atque inde in aream miris sculptilibus necoratam, postea in hortum suauissimo florum discrimine contexeum, & in amœna loca, vbi &c. Nullum tamen, præ cæcitate perciperas oblectamentum? At quanto miseratione is dignior est, qui animi oculis orbatus, hoc est, indoctus, & ignarus est cui nulla bene viuendi ratio præluceт, qui in tam dubia hominum sorte nul-*

lius

lius consilij capax est, qui &c.

7. A dissimilitudine, Vt, *Exploratum est nobis Auditores, experientia perspectum homines bene multos ità sibi addictos esse, ac mancipatos, vt se vsura lucis non dignos esse arbitrari videantur, nisi omnibus, ac singulis contumaciter insultent, & elatiori supercilio cæteros inferioris notæ homines aspernentur. Is profectò sensus longissimè abhorret à diuina ratione agendi cum hominibus, quam Christus Dominus, eiusque mater constantissimè tenuerunt &c.* *A dissimilitudine.*

8. A consuetudine v. g. *Consuetudo erat profectò singularis apud ipsas gentes, deprauatæ licèt naturæ tenebris inuolutas, vt &c.*

Posset etiam duci Exordium ab historia, quæ cum ea re, de qua agimus consentiret.

Posset prætereà duci ab Apoptegmate, v. g. *Præstantissimus aliquando Philosophus saltanti Regi dixit, (Agamemnonis personam tibi impositam ne ignores) Sed quàm aptiùs Christianis nostris id obijci posset. Num pudet vos Christiani, ad scurrarum sordes descendere, qui ad Dei similitudinem perfectam aspirare petestis &c.*

Posset insuper duci ab inaudito aliquo facto, quod vel rem augeret, vel minueret pro argumenti ratione. *inaudito casu.*

Nonnunquam exordium ducitur ab Ænigmate, quod proponitur.

Nonnunquam à iudicio, quod de

A iudicio. re ſimili latum fuit ab alijs gentibus, vel iudicibus.

A fictione. Aliquandò ab exemplo, vero, vel ficto aut fabula.

Aliquandò ab aliquo inſigni pronunciato, idque genus exordij plurimum præſtat in deliberationibus.

Aliquandò ducitur a fictione, cum ſcilicet Orator, vt voluptatis aliqui Auditoribus afferat, ingenioſè fingit ſibi, vel alijs quidpiam accidiſſe, vnde ſumat exordium. Attendere autem oportet in hæc fictione, vt accommodata ſit ad finem, orationis noſtræ.

A lucis Rhetoricis. Denique, vt exordium fontes claudam, ex omnibus locis Rhetoricis, maximè tamen a definitione, Adiunctis, & cauſis duci poteſt.

Artic. 4. Quæ maximè Orator attendere debeat in Exordijs.

Probatio virtutis in exordio requiritur. CVm nihil ſit, quod vehementiùs, ſuaniùs Auditores, ac Iudices alliciat, quàm ſi ſe virum probum Orator oſtendat; ideò diligenter curare debet, vt ſententiarum, & verborum habito defectu, lenique actione, ac dicendi facilitate ſe virtutis ſtudio tùm eſſe confirmet, & præſertim in Exordijs: cum id etiam obſeruandum ſit in Narratione, & Peroratione.

Probat autem Orator ſe virum probum eſſe, cùm ex ipſius verbis, ac ſententijs virtutis cogitatis ſuſpici poteſt ab Auditore, v.g. Cicero 2. Orat. in Catilinam, numer. 29. Se ex pietate

agere probatijs verbis. *Quæ quidem ego neq; mea prudentia neque humanis consilijs fretus polliceor Quirites, sed multis, & non dubijs Deorum Immortalium significationibus, quos vos precari venerari, atque implorare debetis &c.* *Vel pietatis.*

Orat.4. in Catilinam, se ex charitate in Patriam agere ostendit hoc Exordio: *Video Patres Conscripti, in me omnium vestrum ora, atque oculos esse conuersos; video vos non solùm de vestro, ac Reipublicæ, verum etiam si id depulsum sit, de meo periculo esse solcitos &c.* Legatur hic locus, & obseruentur motus, maximè ad hæc verba: *Neque meam mentem non domum sæpe reuocat exanimata uxor, abiecta metu filia, & paruulus filius, qui mihi videtur amplecti Rempublic. tanquam obsidem Consulatus mei.* *Vel charitatis in Patria.*

Orat. Pro Roscio Amerino num 20. se ex iustitia, & æquitate agere significat his verbis. *Si a vobis, quod non spero, desperar, tamen animo non deficiam &c.* *Vel iustitiæ.*

Orat De Lege Agraria, num. 5. se ex gratitudina agere probat ijs verbis: *Versatur in animo meo multæ, & graues cogitationes &c.* Idem præstat, orat. pro Archia Poeta, num. 1. Item orat. pro suo reditu ad Quirites, num. 1. Item orat. pro Sextio, num 2. *Vel gratitudinis.*

Philippica 13. numer. 1. se ex studio pacis, & concordiæ agere significat, his verbis, *In principio huius bel-* *Vel pacis.*

li, Patres Conscripti, quòd cum impijs sceleratisque suscepimus, timui nè conitio insidiosa pacis, libertatis recuperanda studia restingueret.

Libera litas.

Ne longior sit hæc obseruatio, paucis complecti oportet, quæ ad eam pertineat. Liberalitas, & beneficentia significatur oratione pro Flacco numer. 1. Item Orat. pro Plancio numer. 1. sollicitudo, cura, & metus. Orat. 5. In Verrem num. 4. ab his verbis: *Atque ego hoc plus oneris &c.*

Modestia.

Pro Quinctio num. 1. Item pro Milone num. 1. Item pro Deiotaro, num. 1. Humanitas, & amor doctrinæ, Orat. pro Archia Poeta ab his verbis: *Adductus sum iudices, officio &c.* Modestia, quæ abesse nunquam debet ab oratione nostra, ostenditur. Crat. 2. de Lege Agraria num. 2. ab his verbis, *De me autem ipso vereor, ne arrogantis sit, apud vos dicere; ingrati, tacere.* Item orat. pro Amerino, numer. 5. ab his verbis *Ego huic causa patronus extiti.* Item pro Quinctio num. 1. Item pro Lege Manilia num. Hinc collige, quæ virtutes in exordis desiderentur. Hæ autem irtutes potissimùm in exordijs elucere debent *Pietas, amor in Patriam, iustitia: gratitudo, concordia, & Pacis studium, humanitas, officij cura, magnitudo animi, & modestia.*

Artic. 5. Quæ obseruanda sint in Exordijs.

DE Exordijs obseruandum est 1. Quod js, à quo audiri volumus, reprehendi non debet. Quarè sit, quid arguendum est, illud transferendum est vel in aduersarium, vel in quam libet alia causa. *Exordio rum Industr.*

2. Quòd, cùm acriorem, & vehementiorem motum exprimimus, vtendum sit excusatione. Vt, *Si aut acriùs egero, aut liberiùs, quàm qui ante me uixerunt, peto à vobis vt tantum Orationi meæ concedatis, quantum, & piæ & iustæ iracundiæ concedendum putetis.* *Excusatio.*

3. Quòd præmunire nos oporteat, & rationem reddere, siquando in aliquem inuehi velimus, Vt Cicero Philippica 2. num. 10. *Non tractabo vt Consulem, nè ille quidem me vt Consularem; etsi ille nullo modò Consul &c. Ego sine vlla controuersia Consularis.* Vel, *Non consueui homines appellare asperius, Quirites nisi lacessitus: Vellem fieri posset, vt à me sine controuersia nominarentur ij, qui se Decemviros sperant esse futuros &c.* Vel *Nimis vrgeo, commoueri videtur adolescens, ad me reuertor &c.* *Præmunitio.*

4. Quòd si aliquid iracundiæ, & odij expromere volumus, laudatio præmittenda sit. Exemplum sit pro Lege Manilia, num. 51. ab his verbis. *At* *Laudatio.*

Enim Vir Clarissimus Reipublicæ & vestris beneficijs amplissimis affectus Q. Catulus, itemque summis ornamentis honoris, fortunæ virtutis præditus Q. Hortensius, ab hac ratione dissentiunt; quorum ego authoritatem apud vos pluribus locis plurimùm valuisse, & valere oportere confiteor; sed in hac causa, tametsi cognoscitis authoritates contrarias fortissimorum virorum, & clarissimorum; tamen omissis auctoritatibus, ipsa re, & ratione exquirere potissimum rationem.

Fictio amoris & beneuolentiæ. 5. Quod, cum alicui fidem derogare volumus, fingendum sit, nos amorem, studium, beneuolentiam profiteri. Exemplum sit; Oratio pro Flacco numer. 9. Ab his verbis; *At quos testes? primùm dicam (id quod est commune) Græcos, non quos rationi huic ego vnus maximè fidem derogem, nam si quis vnquam ex nostris Hominibus à genere isto studio, ac voluntate non abhorens fuit, me & esse arbitror, & magis etiam tùm, cùm plus erat otij, fuisse: Sed sunt in illo numere multi boni, docti, prudentes, qui ad hoc iudicium deducti non sunt; multi impudentes, illiterati, leues, quos varijs ex causis video concitatos. Veruntamen hoc dico de toto genere Græcorum, tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam &c.*

6. Quod Idem fieri debeat, cum de ali-

aliquo, vel querela est habenda, vel cum ille ipse est arguendus, nè videatur oratio asperior. Exemplum sit Oratione pro Sylla numer. 46. Ab his verbis: *Fero ego te Torquate, iam dudum fero, & non nunquam animum incitatum ad vlciscendam orationem tuam reuoco ipse, & reflecto; permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adolescentiæ, cedo amititiæ, tribuo parenti, sed nisi tibi aliquem modum vitæ constitueris, coges oblitum me nostræ amicitiæ, habere rationem nostræ dignitatis.*

7. Quòd venusta sit præteritio in Exordijs, nè plura congerere videamur. Exemplum sit secunda actione in Verrem, nu. 32. Ab his verbis: *Omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu videbuntur; neque solum quid iustum audire, verum etiam quid me oporteat dicere, considerabo. Vos quæso date hoc, & concedite pudori meo, vt aliquam partem de istius impudentia reticere possim; omne illud tempus, quod fuit antequam iste ad Magistratus, Rempublicamque accessit habeat per me solutum, ac liberum, sileatur de nocturnis eius bacchationibus ac vigilijs &c.* *Præterito.*

Alterum sit Exemplum Diuinatione Verrem, numer. 28. Ab his verbis. *Hic ego de te plura non dicam, vnum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis nisi à siculis potuisse cognosci; siculos hoc dicere, cum eidem*

ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſe ſe tamen te Actore ad iudicium non affuturos: quæ negent ex me non audies, hoc patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt.

Tertium exemplum ſit pro Roſcio Amerino, numer. 49. ab his verbis: *Permulta ſunt, quæ dici poſſunt, quare intelligatur, ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficij ſuſpiciendi, quæ non modò idcirco prætereo, quod te ipſum non libenter accuſo, verùm eò magis etiam, quòd ſi de illis cædibus velim commemorare, quæ tùm factæ ſunt eadem ratione qua Sextus Roſcius occiſus eſt, vereor, nè ad plures oratio mea pertinere videatur.*

8. Quòd cum viri alicuius dignitatis, vituperantur, nomini parcendum ſit.

Nominis reticentia.

9. Quod diligenter curandum ſit, vt nos in Auditorum animos inſinuemus idque ſit ſi Orationis noſtræ ſtylum argumento accommodemus, nihilque afferamus, à quo animus Auditoris ſit alienus. Quare vtendum eſt præmunitione, ſi quid, vel incredibile, vel abſurdum, vel humile, vel dubium, vel obſcurum, vel præter opinionem, vel turpe videri poſſit. Exemplum ſit pro Marcello, nu. 12. ab his verbis: *Vereor, vt hoc quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio, ipſam victoriam viciſſe videris, cum ea ipſa, quæ illa erat adepta, victis remiſiſti: Nam cum ipſius*

Orationis accommodatio.

vi-

victoriæ conditione iure omne victi occidissemus, Clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. Rectè igitur vnus inuictus es, à quo etiam ipsius victoris conditio, visque deuicta est.

Aterum sit exemplum in Pisonem n. 37. ab his verbis *Tum verò forsitan, hoc quod dicturus sum, mirabile auditu esse videatur. Sed id dicam, quod sentio, cum tantis à vobis, P. C. beneficijs affectus sum tantis honoribus; non modò illam calamitatem esse non duco, sed si quid mihi potest à Republica esse seiunctum (quod vix potest) ad meum nomen augendum, optandam duco mihi fuisse illam, expetandamque fortunam.*

Tertium sit exemplum Philippica 7. num. 1. *Paruis de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur, P. C. de Appia via, & de moneta Consul, de lupercis Tribunus plebis refert; quarum rerum & facilimè explicatio videtur, tamen animus aberrat à sententia, suspensis curis à maioribus, adducta est enim P. C. res in maximum periculum, & extremum penè discrimen.*

Quartum sit pro Ligario, num. 2. *Habes igitur, Tubere, quod est maximè Accusatori optandum, confitentem Reum, sed tamen ita confitentem se in ea parte fuisse, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum patrem tuum Itaque priùs de vestro delicto confiteamini necesse est quàm Ligarij vllam culpam reprehendis.*

Quintum sit pro Cluentio, num 16. *ab his verbis. Illud me non præterit, cuiusmodi cunque mater sit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis dici vix oportere. Non essem ad vllam causam idoneus, iudices, si hoc quod in communibus hominum sensibus, atq; in ipsa natura positum, atque infixum est, id ego cum ad amici pericula depellenda adhiberer, non viderem. Facile intelligo non modò reticere homines parentum iniurias, sed etiam animo æquo ferre oportere. Sed ego ea, quæ ferri possunt ferenda, quæ taceri tacenda esse arbitror.*

Motum explicatio. 10. Quod, si res, vel causa suscepta honestatem continet, plerumque lætitia ad Iudices pertineat, v.g. *Victi sunt hostes ope alicuius, qui in exilium pulsus fuerit.* Si Orator velit probare *eum reuocandum esse in Patriam.* Exordium suum ducet a gratulatione. Vt Cicero 2. in Catilinam, Exordium incipit à gratulatione Deorum Immortalium.

11. Quòd, si Res vel Causa sit improba, aut turpis, dolor, ac indignatio ad Iudices pertineat. Quare Exordium ducetur ab indignatione, & dolore.

Remotio suspicionis. 12. Quòd, si Accusator venire possi in aliquam inuidiam, id primùm curare debeat, vt suspicionem hanc debeat.

13. Quòd si vir illustris virtute, aut nobilitate insignis accusettur, curandum

dum sit, vt ipso initio Exordij tollatur opinio alicuius odij, vel inuidiæ.

14. Quòd, si Magistratur, aut Viri Nobiles accusentur, vel in deliberationibus contraria ijs sententia dicatur; contemtus, odij, vel superbiæ opinio discutienda sit.

15. Quòd in defensionibus sit aliqua lucri suspicio esse possit, remoueri ea debeat.

16. Quòd, vt faciliùs suspicione: illæ omnes ab Auditorum animis remoueantur, proferri causa debeat Orationis, quæ animos conciliet.

Art. 6. De Insinuatione requisita in exordijs.

INsinuationis præcepta hæc pauca esse possunt, 1. Vt beneuolentia comparetur, vt in re, quæ proponuntur asseratur plus esse commodi, quàm detrimenti, plus honoris, quàm dedecori; plus delectationis, quàm laboris 3. vt si quid alienum videri possit, acceptius fiat, 4. si quid incredibile sit, exemplis, & testimonijs confirmetur, 5. Si humile, Orator illud amplificet, resque nouas polliceatur, 6. Si obscurum, leporibus, & salibus orario condiatur, vel sepida aliqua narrario adhibeatur, Denique si turpe sit, cum excusatione obscurè declaretur. *Insinuationis causæ.*

Cum res, quam propósituri sumus honesta est, non opus est insinuatione, vel certè breuissima tantùm opus est.

G 6 Cùm

Cùm admirabilis, incredibilis, humilis, anceps, obſcura eſt, vtendum eſt inſinuatione Vide Orat. pro Marcello nu 12. ab his verbis *Vereor, vt quod dicam* &c In Piſonem num. 32. ab his verbis *Tum verò forſan hoc* &c. Pro l. Manilia num. 30. ab his verbis. *Teſtis eſt Italia* &c. Philippica 7. numer. 1. *Paruis de rebus*. Pro Ligario num. 2 ab his verbis *Habes igitur, quod eſt accuſatori maxime optandum confitentem reum* &c. Pro Cluentio, numer 17. ab his verbis *Illud me non præterit cuiuſmodicunque mater ſit* &c.

Cum aliquid, contrà quàm propoſitum fuerit, afferendum eſt, adhibenda eſt inſinuatio, vel cum oratio prolixior eſſe debet, vel fuit, vide 2. In Rullum num. 1. *Eſt hæc in more poſitum* &c. Pro ſextio numer 87. ab his verbis *Adijt ad Rempubl Trib. Plebis Milo &c*. Pro Plancio num. 3. ab his verbis. *Equidem veliques labores &c*. Pro Archia Poeta numer. 3. ab his verbis. *Sed ne cui veſtrum mirum eſſe videatur &c.*

Denique cum Auditor perſuaſus à perſuaſione dimouendus eſt, valet inſinuatio, vide Orat. pro Milone. Vbi præiudicia refutantur ante narrationem rei geſtæ.

Rem non gratam excuſatio Lenit, ac mitigat. Vide Orat. de Haruſpicum reſponſis num 61. ab his verbis: *Atque ego hanc orationem &c.*

Art. 7. Quæ figuræ in exordijs vsurpentur.

HÆ solent esse Figuræ exordiorum 1. Dubitatio, maximè in defensione, & cùm aliquem arguimus, vt scilicet Auditoris animus suspensus teneātur. *Exordij figuræ. dubitatio.*
2. Hipotesis, sed potissimùm cum aliqua fictione, vt antè dictum est. *Hypotesis.*
3. Occupatio, precipuè in causis Iudicialibus, vt euellatur ex animis iudicium suspicio, quæ reo nocere posset. *Occupatio.*
4. Licentia. *Lic.*
5. Distributio. *Distr.*
6. Antithesis, & plerumque in Panegyricis. *Antit.*
7. Suspensio, qua magnum aliquid promittitur. *Suspensio.*
8. Denique, ne longiores simus, Apostrophe, vt affectio sit vehementior. Vide singulas in Elocutione.

Exempla figurarum Exordij.

1. Dubitationis in defensione.

DVbium mihi nunquam fuit, quin verba Copiosè suppeterent in defensione viri Innocentis; sed cum me in extremas propè adductum angustias videam, nescio quæ se ligam verba, vt dolorem vobis meum exprimam &c.

Dubitationis in increpatione.

Exēpl. EQuidem non ignoro, quæ vestra fuerint hactenus illustria nomina; sed me nouus rerum status ita perturbat, vt prorsus ignorem, quo nunc vos appellare nomine debeam: Ciues? qui patriam deseruistis; milites? qui vos totos voluptatibus permisistis; hostes? qui bonis, & opibus nostris fruimini &c.

2. Hypothesis cum fictione.

Exēpl. SI corpus vestrum par esset ingenio, quo Præditis estis, quoties multiplicandum esset? non centum profectò manus sufficerent, adeò multa consilia machinamini &c.

Vide Orat. in Vatinium, ab his verbis *si tua tantummodo, Vatini quid indignitas postularet, spectare voluissem &c.*

3. Occupationis.

Exēpl. I. ALienissimi sanè omnes sumus, ô imperator, vel etiam a leuissima cogitatione ferenda, quæ mandatis tuis aduersetur, nec propensione vlla ducimur in aliud, quàm in mortem fortiter tecum subeundam. Si gratiæ tamen aliquid nobis non deneges, dum nos rerum angustiæ premant, aliquantulum quietis humanissimè concedas &c.

4. Li-

4. Licentiæ. Exẽpl.

QVantumcumque temeritatis damnandus esse videar, dicam tamen, iudices innocentiam meam, aduersus calumnias omnes, quæ mihi afflictæ sunt tutam esse, ac munitam oportere.

5. Distributione.

QVæ duæ res captate beneuolentiam solent, eæ pro me ambæ plurimum faciunt in hoc tempore Amor, & beneficium &c.

Vide Orat. pro Quinctio ab his verbis, *quæ res in ciuitate duæ* &c.

6. Antithesis.

VIde Cic. in Oratore ad Brutum, ab his verbis *Vtrum difficilius, aut maius esset negare tibi sæpius roganti, an efficere id, quod rogares, diu, multumque, Brute dubitaui &c.*

7. Suspensionis.

LEge 1. Verr. Cic. ab his verbis. *Quod erat optandum maximè, Iudices &c.*

8. Apostrophe.

O Cœlum! ò tarra! an hoc feretis crimen, quod pudore vos suffundere, vobisque sensum imprimere debuit, vt vindictam repeteretis? ò Cœlum! cur non disrumperis, & scelestum caput non obruis? ò terra! Exẽpl.

quid moraris? cur non dehiſcis? cur monſtrum hoc non abſorbes? Neſcio quò me vertam, Auditores, adeò me, vel etiam cogitatio criminis percellit. Vide Orat. prò Ligario ab his verbis. *Nouum crimen C. Cæſar* &c.

Art. 8. De muneribus exordij.

TRria ſunt munere Exordij, primum eſt, facere Auditorem beneuolum; ſecundm facere docilem: tertium, facere attentum.

Conciliandæ beneuolentiæ. Conciliatur autem beneuolentia, puſtquam remotæ ſunt quæ libet ſuſpiciones, puta temeritatis, impudentiæ, & calumniarum

1. Rat. 1. Si Aduerſarij in inuidiam & odium ocentur, recenſitis eorum vitijs

2. Rat. 2. Si Auditores, vel iudices concilientur, enumeratis eorum laudibus, & meriti; Quare cùm hoc præcipuum ſit in Exordio, diligenter curandum eſt, vt & Aduerſariorum vitia nouerimus, & Auditorum ſeu Iudicum virtutes, & indolem cum laude explicemus.

3. Rat. 3. ſi noſtrum officium ſiue arrogantia laudemus, & quales eſſe velimus, vel fuerimus in parentes, amicos, auditores, explicemus. 4. ſi exponamus noſtrà incommoda v. g. inopias ſolitudinem, calamitatem, & rogemus vt nobis ij ſint auxilio, ad quos orationem habemus; ſtatimque addamus nos in alijs ſpem noſtram collocare noluiſſe. Exempla ſunt, Orat. 3. De lege Agraria,

num.

num. 1. vbi ab iniustitia Tribunorum plebis beneuolentiam sibi conciliat Cicero ab his verbis: *Commodiùs fecissent Tribuni plebis. Quirites, si quæ apud vos ve me deculerunt, ea coram potiùs me præsente dixissent. Nam & æquitatem vestræ disceptationis, & consuetudinem superiorum, & ius suæ potestatis retinuissent: sed qnoniam adhuc præsens certamen, contentionemque fugerunt, nunc, si videtur ijs in meam concionem prodeunt, & quò prouocati à me venire enoluerunt, reuocati saliem reuertantur.*

Pro Deiotaro num. 2. idem præstat ab his verbis: *Crudelis Castor nè dicam sceleratum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiæque suæ terrorem incusserit, & cuius senectutem tueri, & tegere debebat, commendatione ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit, cui seruum corruptum premijs ad accusandum Dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit.*

Beneuolentiem sibi conciliat Cicero ab Auditorum, & iudium laude pro Quinctio num. 5: ab his verbis: *Certè apud te, & eos, qui tibi ad sunt veritas valebit, aut ex hoc loco repulsa vi & gratia: locum vbi consistat, reperire non poteris. Non eo dico, C. Aquili quò mihi veniat in dubium tua fides & constantia, aut quò non ijs, ques tibi aduocasti, viri electissi-*

ctissimis, ciuitatis spen summam habere P. Quinctius debeat.

Pro Milone num 2. ab his verbis: *sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij sapientissimi viri consilium, qui profectò nec iustitiæ suæ putaret, esse quem reum sententijs iudicum tradidisset, eundem telis Militum dedere, nec sapientiæ temeritatæ contitatæ multitudinis, authoritate publica armare.*

Pro Rabirio numer. 5. ab his verbis: *Deinde, Quirites, quorum potestas proximè ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obsecro, quoniam vno tempore vita Caij Rabirij hominis miserrimi, atque innocentissimi, salus Reipublicæ vestrâ manibus, suffragijsque permittitur, adhibetis in hominis fortunis misericordiam, in Reip. salute sapientiam, quam soletis.*

Pro Mil num. 4. & 5. a persona sua beneuolentia capat Cicer ab his verbis, *Quamobrem adeste animis &c.*

Rationes docilitatis conciliandæ. Docilitas obtinetur. 1. si orator polliceatur se breuem fore, 2. si postquam fusior fuit, simulte se inuito id fecisse. 3. si Oratio sit ordina, & Auditorum memoriam adiuuet: quod fit, si res, de qua dicendum est, in partes suas clarè diuidatur. Exemplum sit pro Cluentio num. 1. *Animaduerti; Iudices, omnem Accusateris Orationem in duas diuisam esse partes, quarum altera mihi niti, & magnopere confidere*

dere videbatur inuidia iam inueterata Iudicij Iuniani; altera tantummodò consuetudinis causa timidè, & diffidenter attingere rationem veneficij criminum, qua de re Lege hæc est questio constituta. Itaque mihi certum est, hac eandem distributionem inuidiæ, & criminum sic in defensione seruare, vt omnes intelligant nihil me, nec subterfugere voluisse reticendo, nec, obscurare dicendo.

Denique attentio conciliatur 1. attentionem petendo, 2. magna pollicendo, 3. asserendo rem pertinere ad ipsos Auditores. 4. pericula obijciendo, si non audiatur. 5. rem auditorum judicio permittendo. 6. affirmando se rem demonstraturum esse. Denique diuidendo & distribuendo clarè quæstionem, quæ proponitur. Exempla sint. *Rationes attentionis conciliandis.*

Diuinatione in Verrem. num. 7. *Quid est, proh Deum, hominumque fidem, in quo Reipublica solus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod, aut Populo Rom. gratius esse debeat, aut socijs Exterisque Nationibus optatius esse possit, aut saluti, fortunisque omnium magis accommodatum.*

Oratione in Verrem. n. 1. *Neminem vestrum ignorare arbitror, Iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem Populi Rom. fuisse. C. Verrem non fuisse, neque ad Iudicium affuturum. Qua fama non idcirco olùm emanarat quòd isto*

cer-

certè statuerat, ac deliberauerat non adesse, verum etiam quod nemo quenquam tàm audacem tàm amentem tàm impudentem fore arbitrabatur, qui tàm nefarijs criminibus, tàm multis testibus cuictus ora Iudium adspicere, aut suum Populo Rom. ostenderet.

Orat. 3. in Catilinam numer. 4 ab his verbis: *Atque ego vt vidi quos maximo furore, & scelere esse inflammatos sciebam, eos esse nobiscum, & Romæ remansisse, in ea omnes dies, noctesque consumpsi, vt quid agerent, quid molirentur, sentirem, ac viderem; vt quoniam auribus vestris propter incredibilem magnitudinem sceleris, minorem fidem faceret Oratio mea, rem ita comprehenderem, vt tum demum animis, salutique vestræ prouideritis, oculis maleficium ipsum videritis.*

Pro Plancio num. 3. *Nisi eius integerrimam vitam, modestimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem innocentiam ostendero; nihil de pœna recusabo, sin omnia præstitero, quæ summa bonis viris expetendas petam iudices, à vobis, vi cuius misericordia salus mea custodita sit, ei vos misericordiam vestram me deprecante, tribuatis.*

Art. 9. De motibus Exordij.

Exordij motus, vt plurimum sunt leuiores; vel sunt grauiores, si grauiores, sunt tantum quasi, Inchoati. Hi

Hi autem motus sunt, vel lætitiæ vel doloris, vel spei, vel timoris, vel amoris, vel odij, & indignationis, Vide hos motus suis locis in inuentione motuum.

Art. 10. Formulæ quædam Ciceronianæ attentionis conciliandæ.

PRo Flacco num. 32. *Itaque attende iam, Torquate &c.*

Pro Placio num. 47. *Illud vnum vos magnopere oro, atque obsecro, cùm huius, quem defendo tum communis periculi causa, ne fictis auditionibus, nè disseminato, dispersoque sermoni fortunas innocentium subijciendas putetis, &c.*

Pro Cluentio num. 6. *Deinde si quam opinionem iam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio conuellet si ratio labefactabit, si denique veritas, extorquebit, nè repugnetis, eamq; animis vestris, aut lubentibus, aut æquis remittatis. Tu autem cùm ego vna quaque de re dicam, & diluam, ne ipsi quæ contraria sunt, tacite cogitationi vestra subijciatis, sed ad extremum expectetis, & me, meum dicendi ordinem seruare patiamini; cùm perorauero, tum si quid erit præteritum, à me requiratis.*

Pro eodem Cluentio, nu. 66. *Vos quæso, vt adhuc me attentè audistis, item quæ reliqua sunt, audiatis; profesto nihil à me dicetur, quod non dignum hoc Conuentu, & silentio, dignum ve-*

vestris studijs, atque auribus esse videatur.

Art. 2. De virtutibus Exordiorum.

1. Virtus exor. PRima virtus exordij est, vt si proprium, hoc est, vt aptum sit ad causam, nec aliud faciat, quàm causa postulet v.g. Auditorem non reddat beneuolum, cum tantùm debet fieri docilis. 2. Est, vt sit accuratum, hoc est: verbis apertum, & instructum sententijs.

2.

3. 3. Est, vt sit verecundum.

4. 4. Est, vt sit moderatè longum, vel potiùs breue.

Hic obserua exordium fieri proprium. 1. Quando ex re nata, & præsenti ductum est, nec domo allatum videtur: quare attendendum est, quid quæratur, apud quem, pro quo contra quem, quo loco, quo rerum statu, qua vulgi fama &c. tale est exordium pro Milone.

Exordij proprij ratio.

2. Quando initium ducitur ab inopinato aliquo euentun. Exemplum sit, exordium pro Rabitio.

3. 3. Denique quando exordimur ab aduersarij dicto aliquo, presertim quod illi vltima parte orationis excidit.

Art. 12 De vitijs exordiorum.

Exord. Vitium 1. QVod spectat ad Exordiorum vitia, hæc sunt.

1. Si vulgaria sunt, & pluribus causis possunt accomodari.

2. Si

2. Si tam reo; quàm accuſatori, tam laudis quam vituperio, tàm ſuaſioni quàm diſſuaſioni, tàm defenſioni, quàm accuſationi conueniunt.

3. Si paucis mutatis, in contrarium *Vitium*
ſumi poſſunt. *exord.*
4. Si longiora ſunt: habent enim ſe 3.
per modum capitis, reſpectu totius ora 4.
tionis.
5. Si nullam habent cum reliqua ora-
tione connexionem. 5.
6. Si arroganitora, & minus modeſta
videntur. 6.
7. Si non ſatis verecunda ſunt.
8. Denique ſi non ſatis ſunt accurata. 7.

Art. 13. & vltimus de Artificio componendi exordij. 8.

PRimo proponenda eſt aliqua propoſitio, quæ ita cauſæ conueniat vt ex ipſius viſceribus ducta videatur.

2. Eſt afferenda ratio illius propoſitionis, educta etiam ex viſceribus cauſæ.

3. Hæc ratio amplificari debet, vel eatemplis, vel apopthegmate, vel ſententia graui, vel aliqua figura, qua pluribus exponatur id, quod in ratione paucis tractatum eſt. Vide quæ ſuperiùs dicta ſunt de amplificatione.

4. Concluſio accomodata ad propoſitionem afferenda eſt: quanquam aliquando propoſitioni reſpondere non debet, ſed intentioni oratoris.

5. Hæc concluſio ratione aliqua fir-

firmari debet atq; amplificari, vt ante dictum est de cæteris partibus.

CAPVT II.

De Narratione.

Articulus 1. De Narratione in genere.

Narrationis definit. NArratio, est, pars secunda orationis quæ rem explicat, de qua quæstio. Vel, est rerum gestarum, aut quasi gestarum expositio. Per *res gestas* intelligimus *historiam*, per *res quasi gestas* intelligimus *fabulas*.

Hic obserua, quòd narratio sit quasi sedes, & fundamentum constituendæ fidei per reliquam orationem.

Duplex narr. Narratio duplex est.

Altera, est expositio quæstionis, seu rei, qua de agitur.

Altera, rerum, quæ ad illam quæstionem pertinent.

Modus tractanda narrationis. Vtraque ita tractari debet, vt ornatè quidem, & copiosè tractetur; sic tamen vt artificium non facilè agnoscatur, stylusque sit quasi per incisa, & non per periodos.

Dispositio ad narrationem. Ipso initio, narrationis adhibetur quasi præparatio, vel per explicationem antecedentium, vel per aliquem timorem, vel per admirationem, vel per quamuis aliam rationem.

Exemplum sit pro Amerino numer. 5. *Forsitan quæratis quis iste terror sit,*

ſit, & quæ tanta formido, quæ tot, ac tales viros impediat quominùs pro capite, & fortunis alterius quemadmodum conſueuerunt cauſam velint dicere.

Nonnunquam omittitur illa præparatio, & initium ducitur orationis à deſcriptione, vel temporis, vel perſonæ. *Præparatio ad narrat.*

Aliquando digreſſio interſeritur in narratione, maximè cum res continet plurimum atrocitatis. Vt Cicer. Verr. 6. ab his verbis. *Ad ea, autem, quæ dicturus ſum &c.* *Digreſſio narrat.*

Pro Cluentio, in medio narrationis ab his verbis. *Sentio, iudices vos pro veſtra humanitate &c.*

Cum res grauius narranda eſt, adhibetur aliquando præuia explicatio conſequentium. *Quæ obſeruanda ſunt in narrat.*

In narratione circuſtantiarum res diſtinguntur, & pro argumenti natura diuerſimodè tractantur. Vide locum ab adiunctis.

Hæc ſolent narrationem illuſtrare. *Quæ narrationem illuſtrant.*

1. Si multa verba infiniti modi ſubaudito alio verbo, a quo regi poſſint, inter ſe componantur. *Vt ego mirari, ille clamare* &c. (ſupplacebit..)

2. Si phraſis conciſa ſit, & in tempore præſenti vſurpetur.

3. Si plures ſententiæ ſine coniunctione congerantur. Vt, *incenſus ille cupiditate contendit à Pythio vt villam venderet, grauatè ille primo quid multa, impetrat enim homo cupidus & locu-*

quid moraris? cur non dehiſcis? cur monſtrum hoc non abſorbes? Neſcio quò me vertam, Auditores, adeò me, vel etiam cogitatio criminis percellit. Vide Orat. prò Ligario ab his verbis. *Nouum crimen C. Cæſar* &c.

Art. 8. De muneribus exordij.

TRria ſunt munere Exordij, primum eſt, facere Auditorem beneuolum; ſecundm facere docilem: tertium, facere attentum.

Conciliandæ beneuolentiæ.

Conciliatur autem beneuolentia, puſtquam remotæ ſunt quæ libet ſuſpiciones, puta temeritatis, impudentiæ, & calumniarum 1. Si Aduerſarij in inuidiam & odium ocentur, recenſitis eorum vitijs 2. Si Auditores, vel iudices concilientur, enumeratis eorum laudibus, & meriti; Quare cùm hoc præcipuum ſit in Exordio, diligenter curandum eſt, vt & Aduerſariorum vitia nouerimus, & Auditorum ſeu Iudicum virtutes, & indolem cum laude explicemus. 3. ſi noſtrum officium ſiue arrogantia laudemus, & quales eſſe velimus, vel fuerimus in parentes, amicos, auditores, explicemus. 4. ſi exponamus noſtrà incommoda v. g. inopias ſolitudinem, calamitatem, & rogemus vt nobis ij ſint au[illegible]io, ad quos orationem habemus, ſtatimque addamus nos in alijs ſpem noſtram collocare noluiſſe. Exempla ſunt, Orat. 3. De lege Agraria,

1. Rat. *2. Rat.* *3. Rat.*

num. 1. vbi ab iniustitia Tribunorum plebis beneuolentiam sibi conciliat Cicero ab his verbis: *Commodiùs fecissent Tribuni plebis. Quirites, si quæ apud vos ve me deculerunt, ea coram potiùs me præsente dixissent. Nam & æquitatem vestræ disceptationis, & consuetudinem superiorum, & ius suæ potestatis retinuissent: sed qnoniam adhuc præsens certamen, contentionemque fugerunt, nunc, si videtur ijs in meam concionem prodeunt, & quò prouocati à me venire enoluerunt, reuocati saliem reuertantur.*

Pro Deiotaro num. 2. idem præstat ab his verbis: *Crudelis Castor nè dicam sceleratum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiæque suæ terrorem incusserit, & cuius senctutem tueri, & tegere debebat, commendatione ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit, cui seruum corruptum premijs ad accusandum Dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit.*

Beneuolentiem sibi conciliat Cicero ab Auditorum, & iudium laude pro Quinctio num. 5: ab his verbis: *Certè apud te, & eos, qui tibi ad sunt veritas valebit, aut ex boc loco repulsa vi & gratia: locum vbi consistat, reperire non poteris. Non eo dico, C. Aquili quò mihi veniat in dubium tua fides & constantia, aut quònon ijs, quos tibi aduocasti, viri ele-*

ctissi-

ctiſſimis, ciuitatis ſpen ſummam habere P. Quinctius debeat.

Pro Milone num 2. ab his verbis: *Sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij ſapientiſſimi viri conſilium, qui profectò nec iuſtitiæ ſuæ putaret, eſſe quem reum ſententijs iudicum tradidiſſet, eundem telis Militum dedere, nec ſapientiæ temeritatæ contitatæ multitudinis, authoritate publica armare.*

Pro Rabirio numer. 5. ab his verbis: *Deinde, Quirites, quorum poteſtas proximè ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obſecro, quoniam vno tempore vita Caij Rabirij hominis miſerrimi, atque innocentiſſimi, ſalus Reipublicæ veſtrìs manibus, ſuffragijſque permittitur, adhibetis in hominis fortunis miſericordiam, in Reip. ſalute ſapientiam, quam ſoletis.*

Pro Mil num. 4. & 5. a perſona ſua beneuolentia capat Cicer ab his verbis, *Quamobrem adeſte animis &c.*

Rationes docilitatis conciliandæ. Docilitas obtinetur. 1. ſi orator polliceatur ſe breuem fore, 2. ſi poſtquam fuſior fuit, ſimulte ſe inuito id feciſſe. 3. ſi Oratio ſit ordina, & Auditorum memoriam adiuuet: quod fit, ſi res, de qua dicendum eſt, in partes ſuas clarè diuidatur. Exemplum ſit pro Cluentio num. 1. *Animaduerti; Iudices, omnem Accuſatoris Orationem in duas diuiſam eſſe partes, quarum altera mihi niti, & magnopere confidere*

lere videbatur inuidia iam inueterata udicij Iuniani; altera tantummodo onsuetudinis causa timidè, & diffiden- ter attingere rationem veneficij crimi- num, qua de re Lege hac est questio con- stituta. Itaque mihi certum est, hac ean- dem distributionem inuidia, & crimi- num sic in defensione seruare, vt om- nes intelligant nihil me, nec subterfu- gere voluisse reticendo, nec, obscurare dicendo.

Denique attentio conciliatur 1. attentionem petendo, 2. magna pollicendo, 3. afferendo rem pertinere ad ipsos Auditores. 4. pericula obijciendo, si non audiatur. 5. rem auditorum iudicio permittendo. 6. affirmando se rem demonstraturum esse. Denique diuidendo & distribuendo clarè quæstionem, quæ proponitur. Exempla sint. *Rationes attentionis conciliandis.*

Diuinatione in Verrem. num. 7. *Quid est, proh Deum, hominumque fidem, in quo Reipublica solus hoc tempore prodesse pessim? quid est, quod, aut Populo Rom. gratius esse debeat, aut socijs Exterisque Nationibus optatius esse possit, aut saluti, fortunisque omnium magis accommodatum.*

Oratione in Verrem. n. 1. *Neminem vestrum ignorare arbitror, Iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem Populi Rom. fuisse) C. Verrem non fuisse, neque ad Iudicium affuturum. Qua fama non idcirco olùm emanarat quòd iste*

cer-

certè statuerat, ac deliberauerat non adesse, verum etiam quod nemo quemquam tàm audacem tàm amentem tàm impudentem fore arbitrabatur, qui tàm nefarijs criminibus, tàm multis testibus cuictus ora Iudium adspicere, aut suum Populo Rom. ostenderet.

Orat. 3. in Catilinam numer. 4 ab his verbis: *Atque ego vt vidi quos maximo furore, & scelere esse inflammatos sciebam, eos esse nobiscum, & Romæ remansisse, in ea omnes dies, noctesque consumpsi, vt quid agerent, quid molirentur, sentirem, ac viderem; vt quoniam auribus vestris propter incredibilem magnitudinem sceleris, minorem fidem faceret Oratio mea, rem ita comprehenderem, vt tum demum animis, salutique vestra prouideritis, oculis maleficium ipsum videritis.*

Pro Plancio num. 3. *Nisi eius integerrimam vitam, modestimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem innocentiam ostendero; nihil de pœna recusabo, sin omnia præstitero, quæ summa bonis viris expetendas petam iudices, à vobis, vi cuius misericordia salus mea custodita sit, ei vos misericordiam vestram me deprecante, tribuatis.*

Art. 9. De motibus Exordij.

Exordij motus, vt plurimum sunt leuiores; vel sunt grauiores, si grauiores, sunt tantum quasi, Inchoati.

Hi

Hi autem motus sunt, vel lætitiæ vel doloris, vel spei, vel timoris, vel amoris, vel odij, & indignationis, Vide hos motus suis locis in inuentione motuum.

Art. 10. Formula quædam Ciceroniana attentionis concilianda.

PRo Flacco num. 32. *Itaque attende iam, Torquate &c.*

Pro Placio num. 47. *Illud vnum vos magnopere oro, atque obsecro, cùm huius, quem defendo tum communis periculi causa, ne fictis auditionibus, nè disseminato, dispersoque sermoni fortunas innocentium subijciendas putetis, &c.*

Pro Cluentio num. 6. *Deinde si quam opinionem iam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio conuellet si ratio labefactabit, si denique veritas, extorquebit, nè repugnetis, eamq; animis vestris, aut lubentibus, aut æquis remittatis. Tu autem cùm ego vna quaque de re dicam, & diluam, ne ipsi quæ contraria sunt, tacite cogitationi vestra subijciatis, sed ad extremum expectetis, & me, meum dicendi ordinem seruare patiamini; cùm perorauero, tum si quia erit præteritum, à me requiratis.*

Pro eodem Cluentio, nu 66. *Vos quæso, vt adhuc me attentè audistis, item quæ reliqua sunt, audiatis; profesto nihil à me dicetur, quod non dignum hoc Conuentu, & silentio, dignum ve-*

vestris studijs, atque auribus esse videatur.

Art. 2. De virtutibus Exordiorum.

1. Virtus exor. PRima virtus exordij est, vt si proprium, hoc est, vt aptum sit ad causam, nec aliud faciat, quàm causa postulet v.g. Auditorem non reddat beneuolum, cum tantùm debet fieri docilis. 2. Est, vt sit accuratum, hoc est: verbis apertum, & instructum sententijs.

2.

3. 3. Est, vt sit verecundum.

4. 4. Est, vt sit moderatè longum, vel potiùs breue.

Exordij proprij ratio. Hic obserua exordium fieri proprium. 1. Quando ex re nata, & præsenti ductum est, nec domo allatum videtur: quare attendendum est, quid quæratur, apud quem, pro quo contra quem, quo loco, quo rerum statu, qua vulgi fama &c. tale est exordium pro Milone.

2. Quando initium ducitur ab inopinato aliquo euentun. Exemplum sit, exordium pro Rabitio.

3. 3. Denique quando exordimur ab aduersarij dicto aliquo, presertim quod illi vltima parte orationis excidit.

Art. 12 De vitijs exordiorum.

Exord. Vitium 1. QVod spectat ad Exordiorum vitia, hæc sunt.

1. Si vulgaria sunt, & pluribus causis possunt accomodari.

2. Si

2. Si tam reo, quàm accuſatori, tam laudis quam vitiperio, tàm ſuaſioni quàm diſſuaſioni, tàm defenſioni, quàm accuſationi conueniunt.

3. Si paucis mutatis, in contrarium ſumi poſſunt. *Vitium exord.* 3.

4. Si longiora ſunt: habent enim ſe per modum capitis, reſpectu totius orationis. 4.

5. Si nullam habent cum reliqua oratione connexionem. 5.

6. Si arroganitora, & minus modeſta videntur. 6.

7. Si non ſatis verecunda ſunt. 7.

8. Denique ſi non ſatis ſunt accurata. 8.

Art. 13. & vltimus de Arteficio componendi exordij.

PRimo proponenda eſt aliqua propoſitio, quæ ita cauſæ conueniat vt ex ipſius viſceribus ducta videatur.

2. Eſt afferenda ratio illius propoſitionis, educta etiam ex viſceribus cauſæ.

3. Hæc ratio amplificari debet, vel ea templis, vel apopthegmate, vel ſententia graui, vel aliqua figura, qua pluribus exponatur id, quod in ratione paucis tractatum eſt. Vide quæ ſuperiùs dicta ſunt de amplificatione.

4. Concluſio accomodata ad propoſitionem afferenda eſt: quanquam aliquando propoſitioni reſpondere non debet, ſed intentioni oratoris.

5. Hæc concluſio ratione aliqua fir-

Dubitationis in increpatione.

Exēpl. EQuidem non ignoro, quæ vestra fuerint hactenus illustria nomina; sed me nouus rerum status ita perturbat, vt prorsus ignorem, quo nunc vos appellare nomine debeam: Ciues? qui patriam deseruistis; milites? qui vos totos voluptatibus permisistis; hostes? qui bonis, & opibus nostris fruimini &c.

2. Hypothesis cum fictione.

Exēpl. SI corpus vestrum par esset ingenio, quo Præditis estis, quoties multiplicandum esset? non centum profectò manus sufficerent, adeò multa consilia machinamini &c.

Vide Orat. in Vatinium, ab his verbis *si tua tantummodo, Vatini quid indignitas postularet, spectare voluissem &c.*

3. Occupationis.

Exēpl. ALienissimi sanè omnes sumus, ô imperator, vel etiam a leuissima cogitatione ferenda, quæ mandatis tuis aduersetur, nec propensione vlla ducimur in aliud, quàm in mortem fortiter tecum subeundam. Si gratiæ tamen aliquid nobis non deneges, dum nos rerum angustiæ premant, aliquantulum quietis humanissimè concedas &c.

4. Li-

4. Licentiæ.

Exempl.

QVantumcumque temeritatis damnandus esse videar, dicam tamen, iudices innocentiam meam, quæ mihi aduersus calumnias omnes, quæ mihi afflictæ sunt tutam esse, ac munitam oportere.

5. Distributione.

QVæ duæ res captare beneuolentiam solent, eæ pro me ambæ plurimum faciunt in hoc tempore Amor, & beneficium &c.

Vide Orat. pro Quinctio ab his verbis, *quæ res in ciuitate duæ* &c.

6. Antithesis.

VIde Cic. in Oratore ad Brutum, ab his verbis *Vtrum difficilius, aut maius esset negare tibi sæpius roganti, an efficere id, quod rogares, diu, multumque, Brute dubitaui &c.*

7. Suspensionis.

LEge 1. Verr. Cic. ab his verbis. *Quod erat optandum maximè, Iudices &c.*

8. Apostrophe.

OCœlum! ò tarra! an hoc feretis crimen, quod pudore vos suffundere, vobisque sensum imprimere debuit, vt vindictam repeteretis? ò Cœlum! cur non disrumperis, & scelestum caput non obruis? ò terra! quid

Exempl.

quid moraris? cur non dehiſcis? cur monſtrum hoc non abſorbes? Neſcio quò me vertam, Auditores, adeò me, vel etiam cogitatio criminis percellit. Vide Orat. prò Ligario ab his verbis. *Nouum crimen C. Cæſar* &c.

Art. 8. De muneribus exordij.

TRria ſunt munere Exordij, primum eſt, facere Auditorem beneuolum; ſecundm facere docilem: tertium, facere attentum.

Conciliandæ beneuolentiæ. Conciliatur autem beneuolentia poſtquam remotæ ſunt quæ libet ſuſpiciones, puta temeritatis, impudentiæ, & calumniarum *1. Rat.* 1. Si Aduerſarij in inuidiam & odium ocentur, recenſitis eorum vitijs *2. Rat.* 2. Si Auditores, vel iudices concilientur, enumeratis eorum laudibus, & meriti; Quare cùm hoc præcipuum ſit in Exordio, diligenter curandum eſt, vt & Aduerſariorum vitia nouerimus, & Auditorum ſeu Iudicum virtutes, & indolem cum laude explicemus. *3. Rat.* 3. ſi noſtrum officium ſiue arrogantia laudemus, & quales eſſe velimus, vel fuerimus in parentes, amicos, auditores, explicemus. 4. ſi exponamus noſtrà incommoda v. g. inopias ſolitudinem, calamitatem, & rogemus vt nobis ij ſint auxilio, ad quos orationem habemus, ſtatimque addamus nos in alijs ſpem noſtram collocare noluiſſe. Exempla ſint, Orat. 3. De lege Agraria,

num. 1. vbi ab iniustitia Tribunorum plebis beneuolentiam sibi conciliat Cicero ab his verbis: *Commodiùs fecissent Tribuni plebis. Quirites, si quæ apud vos ve me deculerunt, ea coram potiùs me præsente dixissent. Nam & æquitatem vestræ disceptationis, & consuetudinem superiorum, & ius suæ potestatis retinuissent: sed qnoniam adhuc præsens certamen, contentionemque fugerunt, nunc, si videtur ijs in meam concionem prodeunt, & quò prouocati à me venire enoluerunt, reuocati saliem reuertantur.*

Pro Deiotaro num. 2. idem præstat ab his verbis: *Crudelis Castor nè dicam sceleratum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiæque suæ terrorem incusserit, & cuius senectutem tueri, & tegere debebat, commendatione ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit, cui seruum corruptum premijs ad accusandum Dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit.*

Beneuolentiem sibi conciliat Cicero ab Auditorum, & iudium laude pro Quinctio num. 5: ab his verbis: *Certè apud te, & eos, qui tibi ad sunt veritas valebit, aut ex hoc loco repulsa vi & gratia: locum vbi consistat, reperire non poteris. Non eo dico, C. Aquili quò mihi veniat in dubium tua fides & constantia, aut quò non ijs, quos tibi aduocasti, viri ele-*

ctissi-

ctissimis, ciuitatis spem summam habere P. Quinctius debeat.

Pro Milone num 2. ab his verbis: *Sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij sapientissimi viri consilium, qui profectò nec iustitiæ suæ putaret, esse quem reum sententijs iudicum tradidisset, eundem telis Militum dedere, nec sapientiæ temeritatæ contitatæ multitudinis, authoritate publica armare.*

Pro Rabirio numer. 5. ab his verbis: *Deinde, Quirites, quorum potestas proximè ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obsecro, quoniam vno tempore vita Caij Rabirij hominis miserrimi, atque innocentissimi, salus Reipublicæ vestrâ manibus, suffragijsque permittitur, adhibetis in hominis fortunis misericordiam, in Reip. salute sapientiam, quam soletis.*

Pro Mil num. 4. & 5. a persona sua beneuolentia capat Cicer ab his verbis, *Quamobrem adeste animis &c.*

Rationes docilitatis conciliandæ. Docilitas obtinetur. 1. si orator polliceatur se breuem fore, 2. si postquam fusior fuit, simulte se inuito id fecisse. 3. si Oratio sit ordina, & Auditorum memoriam adiuuet: quod fit, si res, de qua dicendum est, in partes suas clarè diuidatur. Exemplum sit pro Cluentio num. 1. *Animaduerti; Iudices, omnem Accusateris Orationem in duas diuisam esse partes, quarum altera mihi niti, & magnopere confidere*

dere videbatur inuidia iam inueterata Iudicij Iuniani ; altera tantummodò consuetudinis causa timidè, & diffidenter attingere rationem veneficij criminum, qua de re Lege hac est quæstio constituta. Itaque mihi certum est, hac eandem distributionem inuidiæ, & criminum sic in defensione seruare, vt omnes intelligant nihil me, nec subterfugere voluisse reticendo, nec, obscurare dicendo.

Denique attentio conciliatur 1. attentionem petendo, 2. magna pollicendo, 3. asserendo rem pertinere ad ipsos Auditores. 4. pericula obijciendo, si non audiatur. 5. rem auditorum iudicio permittendo. 6. affirmando se rem demonstraturum esse. Denique diuidendo & distribuendo clarè quæstionem, quæ proponitur. Exempla sint. *Rationes atentionis conciliandis.*

Diuinatione in Verrem. num. 7. *Quid est, proh Deum, hominumque fidem, in quo Reipublica solus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod, aut Populo Rom. gratius esse debeat, aut socijs Exterisque Nationibus optatius esse possit, aut saluti, fortunisque omnium magis accommodatum.*

Oratione in Verrem. n. 1. *Neminem vestrum ignorare arbitror, Iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem Populi Rom. fuisse; C. Verrem non fuisse, neque ad Iudicium affuturum. Quæ fama non idcirco olùm emanarat quòd iste cer-*

certè statuerat, ac deliberauerat non adesse, verum etiam quod uemo quenquam tàm audacem tàm amentem tàm impudentem fore arbitrabatur, qui tàm nefarijs criminibus, tàm multis testibus cuictus ora Iudium adspicere, aut suum Populo Rom. ostenderet.

Orat. 3. in Cetilinam numer. 4 ab his verbis: *Atque ego vt vidi quos maximo furore, & scelere esse inflammatos sciebam, eos esse nobiscum, & Romæ remansisse, in ea omnes dies, noctesque consumpsi, vt quid agerent, quid molirentur, sentirem, ac viderem; vt quoniam auribus vestris propter incredibilem magnitudinem sceleris, minorem fidem faceret Oratio mea, rem ita comprehenderem, vt tum demum animis, salutique vestra prouideritis, oculis maleficium ipsum videritis.*

Pro Plancio num. 3. *Nisi eius integerrimam vitam, modestimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem innocentiam ostendero; nihil de pœna recusabo, sin omnia præstitero, quæ summa bonis viris expetendas petam iudices, à vobis, vi cuius misericordia salus mea custodita sit, ei vos misericordiam vestram me deprecante, tribuatis.*

Art. 9. De motibus Exordij.

EXordij motus, vt plurimum sunt leuiores; vel sunt grauiores, si grauiores, sunt tantum quasi, Inchoati. Hi

Hi autem motus sunt, vel lætitiæ vel doloris, vel spei, vel timoris, vel amoris, vel odij, & indignationis, Vide hos motus suis locis in inuentione motuum.

Art. 10. Formula quædam Ciceroniana attentionis concilianda.

PRo Flacco num. 32. *Itaque attende iam, Torquate &c.*

Pro Placio num. 47. *Illud vnum vos magnopere oro, atque obsecro, cùm huius, quem defendo tum communis periculi causa, ne fictis auditionibus, nè disseminato, dispersoque sermoni fortunas innocentium subijciendas putetis, &c.*

Pro Cluentio num. 6. *Deinde si quam opinionem iam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio conuellet si ratio labefactabit, si denique veritas, extorquebit, nè repugnetis, eamq; animis vestris, aut lubentibus, aut æquis remittatis. Tu autem cùm ego vna quaque de re dicam, & diluam, ne ipsi quæ contraria sunt, tacite cogitationi vestra subijciatis, sed ad extremum expectetis, & me, meum dicendi ordinem seruare patiamini; cùm perorauero, tum si quid erit præteritum, à me requiratis.*

Pro eodem Cluentio, nu. 66. *Vos quæso, vt adhuc me attentè audistis, item quæ reliqua sunt, audiatis; profecto nihil à me dicetur, quod non dignum hoc Conuentu, & silentio, dignum ve-*

vestris studijs, atque auribus esse videatur.

Art. 2. De virtutibus Exordiorum.

1. Virtus exor. PRima virtus exordij est, vt si proprium, hoc est, vt aptum sit ad causam, nec aliud faciat, quàm causa postulet v.g. Auditorem non reddat beneuolum, cum tantùm debet fieri docilis. 2. Est, vt sit accuratum, hoc est: verbis apertum, & instructum sententijs.

3. 3. Est, vt sit verecundum.

4. 4. Est, vt sit moderatè longum, vel potiùs breue.

Hic obserua exordium fieri proprium. 1. Quando ex re nata, & præsenti ductum est, nec domo allatum videtur: quare attendendum est, quid quæratur, apud quem, pro quo contra quem, quo loco, quo rerum statu, qua vulgi fama &c. tale est exordium pro Milone. *Exordij proprij ratio.*

2. Quando initium ducitur ab inopinato aliquo euentun. Exemplum sit, exordium pro Rabitio.

3. 3. Denique quando exordimur ab aduersarij dicto aliquo, presertim quod illi vltima parte orationis excidit.

Art. 12 De vitijs exordiorum.

Exord. Vitium 1. QVod spectat ad Exordiorum vitia, hæc sunt.

1. Si vulgaria sunt, & pluribus causis possunt accomodari.

2. Si

2. Si tam reo; quàm accusatori, tam laudis quam vituperio, tàm suasioni quàm dissuasioni, tàm defensioni, quàm accusationi conueniunt.

3. Si paucis mutatis, in contrarium sumi possunt. *Vitium exord.*

4. Si longiora sunt: habent enim se per modum capitis, respectu totius orationis. 3.

5. Si nullam habent cum reliqua oratione connexionem. 4.

6. Si arroganitora, & minus modesta videntur. 5.

7. Si non satis verecunda sunt. 6.

8. Denique si non satis sunt accurata. 7.

8.

Art. 13. & vltimus de Arteficio componendi exordij.

PRimo proponenda est aliqua propositio, quæ ita causæ conueniat vt ex ipsius visceribus ducta videatur.

2. Est afferenda ratio illius propositionis, educta etiam ex visceribus causæ.

3. Hæc ratio amplificari debet, vel exemplis, vel apopthegmate, vel sententia graui, vel aliqua figura, qua pluribus exponatur id, quod in ratione paucis tractatum est. Vide quæ superiùs dicta sunt de amplificatione.

4. Conclusio accomodata ad propositionem afferenda est: quanquam aliquando propositioni respondere non debet, sed intentioni oratoris.

5. Hæc conclusio ratione aliqua fir-

firmari debet atq; amplificari, vt ante dictum est de cæteris partibus.

CAPVT II.

De Narratione.

Articulus 1. De Narratione in genere.

Narrationis definit. NArratio, est, pars secunda orationis quæ rem explicat, de qua quæstio. Vel, est rerum gestarum, aut quasi gestarum expositio. *Per res gestas* intelligimus *historiam*, per *res quasi gestas* intelligimus *fabulas*.

Hic obserua, quòd narratio sit quasi sedes, & fundamentum constituendæ fidei per reliquam orationem.

Duplex narr. Narratio duplex est.

Altera, est expositio quæstionis, seu rei, qua de agitur.

Altera, rerum, quæ ad illam quæstionem pertinent.

Modus tractanda narrationis. Vtraque ita tractari debet, vt ornatè quidem, & copiosè tractetur; sic tamen vt artificium non facilè agnoscatur, stylusque sit quasi per incisa, & non per periodos.

Dispositio ad narrationem. Ipso initio, narrationis adhibetur quasi præparatio, vel per explicationem antecedentium, vel per aliquem timorem, vel per admirationem, vel per quamuis aliam rationem.

Exemplum sit pro Amerino numer. 5. *Forsitan quæratis quis iste terror sit,*

ſit, & quæ tanta formido, quæ tot, ac tales viros impediat quominùs pro capite, & fortunis alterius quemadmodum conſueuerunt cauſam velint dicere.

Nonnunquam omittitur illa præparatio, & initium ducitur orationis à deſcriptione, vel temporis, vel perſonæ. *Præparatio ad narrat.*

Aliquando digreſſio interſeritur in narratione, maximè cum res continet plurimum atrocitatis. Vt Cicer. Verr. 6. ab his verbis. *Ad ea, autem, quæ dicturus ſum &c.* *Digreſſio narrat.*

Pro Cluentio, in medio narrationis ab his verbis. *Sentio, iudices vos pro veſtra humanitate &c.*

Cum res grauius narranda eſt, adhibetur aliquando præuia explicatio conſequentium. *Quæ obſeruandaſunt in narrat.*

In narratione circuſtantiarum res diſtinguntur, & pro argumenti natura diuerſimodè tractantur. Vide locum ab adiunctis.

Hæc ſolent narrationem illuſtrare. *Quæ narrationem illuſtrant.*

1. Si multa verba infiniti modi ſubaudito alio verbo, a quo regi poſſint, inter ſe componantur. *Vt ego mirari, ille clamare* &c. (ſupplacebit..)

2. Si phraſis conciſa ſit, & in tempore præſenti vſurpetur.

3. Si plures ſententiæ ſine coniunctione congerantur. Vt, *incenſus ille cupiditate contendit à Pythio vt villam venderet, grauatè ille primo quid multa, impetrat enim homo cupidus & locu-*

ples, Pythus voluit &c.

4. Si plura eiusdem temporis in diuersis sententijs simul componantur. Vt, *conuocabat Tribus, se interponebat, Coloniam nouam, delectum perditissemorum, quanto plura ille, & tantò hic magis in die conualescebat.*

5. Si interserantur hæ voces *ait in quitum* &c. Vel aliquæ minus vtiles. Vt *vnus die, alter plures* &c.

Art. 2. De Figuris Narrationis.

IN narratione hæc Potissimum vsurpantur figuræ.

Hypotyposes narrationis. 1. Hypotyposis, vt verr. 6 num 161. *Cadebatur virgis in medio foro Messana Ciuis Romanus, iudices, cùm intereà nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri inter dolorem, crepitumque plagarum audiebantur nisi hac se commemoratione ciuitatis omnia verbera expulsurum, cruciantumque à corpore deiecturum arbitrabatur, is non modò hoc non perficit, vt virgarum vim non deprecaretur, sed cum imploraret sepiùs vsurparetque nomen ciuitatis, crux, crux, inquàm, infelici, & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem viderat, comparatur, ò nomen dulce libertatis! Oius eximium nostræ ciuitatis! ò Lex Porcia legesq; Semproniæ ò grauiter desiderata, & aliquando reddita Plebi Romanæ Tribunitia potestas.*

Suspensio narrat. 2. Suspensio. Vt verrina 6. num. 10. *Quid deinde, quid censetis? furtum for-*

fortasse, aut prædam expectatis aliquam nolite vsquequaque eadem quærr. in euentu belli, furandi quis locus potest ne, etiamsi qua fuit in hac re occasio prætermissa est.

3. Ethopœia.

Etopæia

4. Exclamatio, & Admiratio: sed vtraque adhiberi solet Post Narrationem rei alicuius extraordinariæ, siue in laudem siue in vituperium, vel vt affectus expromatur. Pro Clueutio, numer. 15. *ò mulieris scelus incredibile, & præter hanc vnam in omni vita inauditum! ò libidinem effranatam, & indomitam! ò audaciam singularem! non timuisse si minus vim Deorum, hominum famam: at illam ipsam noctem, faccsque illas nuptiales, non limem cubiculi, nox cubic. filiæ, non parietes denique ipsos superiorum testes nuptiarum? perfregit ac prostrauit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia rationem amentia.*

Exclamatio admiratio.

5. Epiplexis, seu interrogatio. Exemplum sit Verrina 6. núm. 162. *Si te illius acerba interrogatio, & vox miserabilis non inhibebat, nè ciuium quidem Romanorum, qui tum aderunt, fletu, & gemitu maximo commoueberet in crucem tu agere aues quemquam, qui se Ciuem Romanum esse diceret; Nolui tàm vehementer agere hac prima actione, iudices, nolui.*

Epiplexis seu interrogatio.

Alterum sit Exemplum in Catilinam. *Patere tua consilia non sentis? constrictam iam omnium horum conscientia*

Communicatio.

teneri coniuratione tuam non uides; quid proxima, quid superiore nocto egeris, vbi fueris, quos conuocaueris, quid consiliÿ ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris

Denique communicatio, multumque valet ad amplificationem Narrationis, & ad consilium aduersarij aperiendum Exemplum sit verrina 6. num. 165 *Si tu apud Persas, aui extrema India deprehensus. Verres, ad supplicium ducerere quid aliud clamitares, nisi teciuem esse Romanum? & si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis, atque in vltimis Gentibus positos, nobile, & illustre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuisset: ille quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas qui tibi esset ignotus, cum ciuem se Romanum esse diceret, apud te Pretorem non effugium, ne moram quidem mortis, mentionem atque vsurpatione ciuitatis essequi potuit.*

Alterum sit exemplum pro Cluentio num. 53. *Si de prædÿs tuis ageretur* &c. Vide locum Cicerone.

Motus narationis. In Narrationem reperiuntur etiam nonnulli motus, prout postulat argumentum, Idque fit, si orationis stylus accommodatus sit motui, qui excitandu est. Hi autem motus plerumque sunt lenes, & moderati: vt res tamen exaggeretur, nonnunquam animi perturbatio in narrationem simulatur. Exemplum sit pro Roscio Amerino numer. 24. *Hunc miserum Lucum per-*

di-

ditum, qui nondum etiam paterno funeri iusta soluisse, nudum eijcit domo, atque focis patrijs. Dijsque penatibus præcipitem, iudices, exturbat. Ipse amplissima pecunia fit dominus, qui in sua re fuisset egentissimus, Erat, vt fit, insolens, illa aliena multa palam domum suam auferebat, plura clam de medio remouebat, non pauca suis auditoribus large effuseque donabat, reliqua &c.

Articol. 3. De virtutibus Narrationis.

QVatuor sunt virtutes narrationis. *Narr. virt.*
1. Probabilitas.
2. Breuitas.
3. Suauitas.
4. Denique perspicuitas.

Probabilitas conciliabitur orationi. *Probabilitas*
1. Si nihil contra decorum deferatur, & si quæ dicunt, personæ, vel rebus conueniant.
2. Si Paratio sit simplex, & fucata non videatur.
3. Si personæ, vel rei circunstantiæ conuenientes explicentur.
4. Si nomen natura, victus, fortuna, habitus, affectiones, studia, facta, casus, sermones, & cætera eiusmodi cum oratione quadrent.
5. Si nihil afferatur, quod abhorreat ab hominum sensu.
6. Si expedite res narretur.

7. Si Orator habeatur vir probus.

8. Si Orator verbis proprijs, non tamen sordidis vtatur.

Denique si loca, tempora, causæ, & reliquæ circumstantiæ ordine suo, & clarè exponantur. Exempla sint.

Pro Milone num. 25. *Vbi vidit homo ad omne facinus paratissimus, fortissimum virum inimicissimum suum certissimum consulem: idque intellexit, non solum sermonibus, sed etiam suffragijs Populi Rom. sæpè esse declaratum palam agere cæpit, & apertè dicere occidendum Milonem.*

Ibidem num. 57. *Cur igitur victus est quia non semper viator à latrone, nonnunquam etiam latro a viatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius tamen mulier inciderat in viros.*

Pro Quinctio num. 11. *Caius Quinctius fuit Publij Quinctij huius frater, sane cæterarum rerum Paterfamilias, & prudens, & attentus, vna in re paulò minus consideratus, qui societatem cum sexto Nauio fecerit, viro bono, veruntamen nouitatis stituto, vt iura societatis, & officia certi Patris familias nosse posset, non quod ei deesset ingenium &c.*

Pro Archia Poeta num. 4. *Nam vt primum ex pueris excessit Archias, atque ab his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, se ad scribendi studium contulit primùm Antiochiam: nam ibi natus est loco nobili, & cele-*

celebri quondam vrbe, & copiosa, atque cruditissimis hominibus, liberalissimisque studijs affluenti celeriter antecellere omnibus ingenij gloria contigit.

Pro Roscio Amerino num. 28. *Ab his verbis reliquit anuum suum &c.*

Pro Milone, num. 45. *Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? Te, Q. Pe illi, appello, optimum & fortissimum Ciuem: Te, Marce Cato, testor, quos mihi diuina quædam sors dedit iudices: vos ex Marco Fauonio audistis Clodium sibi dixisse, & audistis, viuo Clodio periturum Milonem, triduo post diem tertium gesta res est, quàm dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire quid cogitaret, vos potestis dubitare quid faceret.*

Pro Roscio Amerino, numer. 39. *Patrem occidit Roscius, qui homo? adolescentulus; corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta: vetus videlicet sicarius, homo audax, & sepe in cæde versatur, at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum & æris alieni magnitudo, & indomita animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt? De luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc, nè in conuiuio quidem vllo fere interfuisse, nihil vnquam debuit: cupiditates porrò quæ possunt esse in eo, qui vt ipse accusator obiecit, ruri semper habitarit, & in agro colendo vixerit? quæ vita maximè disiun-*

ſtuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta.

Pro Milone, num. 54. *Videamus nunc id quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe vbi congreſſi ſunt; vtri tandem fueris aptior. Id verò iudices etiam dubitandum, & diutiùs cogitandum eſt: Ante fundum Clodij, quo in fundo propter inſanas illa ſuſtructiones facilè mille hominum verſabatur valentum atque excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat &c.*

Pro Flacco, num. 21. *Non eſt igitur illa expectatio, qua verſari in iudicijs ſolet? Nam antea cum dixerat accuſator acriter, & vehementer cumque defenſor ſuppliciter, demiſſeque reſponderat, tercius ille erat expectatus locus teſtium, qui aut ſine vllo ſtudio dicebant aut cum diſſimilitudine alicuius cupiditatis.*

Breuitas narrationi conciliatur.
1. Si non ſit manca, nec conciſa nimis aut intricata, & obſcura, nihil tamen ſuperfluum contineat.
2. Si adhibeatur aliqua diuiſio, & partitio.
3. Si inducantur aliqui interlocutores
5. Denique ſi nonnullæ interponantur interrogationes, quæ ſermonem amputent. Pariter ſi excuſatio adhibeatur longioris ſermonis. Hæc paſſim apud Ciceronem.

Suauitatem habet narratio.
1. Si non eodem tenore decurrat, ſed modo breuiori ſtylo, modo prolixiori.

2. Si

2. Si figuris illustretur, si culloquijs suspensionibus, & alijs Rhetoricæ ornamentis.
3. Si magna, noua, & inaudita dicantur.
4. Si rerum inopinati euentus afferantur.
5. Si mores hominum, & affectiones exprimantur.
6. Si breues addantur Epilogi.
7. Si festiua sit narratio.
Denique si interponatur historia.

Exempla sint Pilipp. 4 num. 3. *Cæsar adolescens, penè potiùs puer incredibile ac diuina quadam mente, atque virtute tùm, cùm maximè furor arderet Antonij, cumq; ille à Brundusio crudelis, & pestifer reditus timeretur nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis: quid fieri pósse non videbatur, firmissimum exercitum inuicto genere veteranorum Militum comparauit, patrimoniumque suum effudit. quamquam non sumus vsi eo verbo, quo decuit, non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collacauit.*

Verrina 3. num. 66. Ab his verbis *inuitantur, maturè veniant &c.* Philipp. 13. num. 3 ab his verbis. *Hoc verò quid est? cum antonijs pax potest esse; cum Censorino, Ventidio. Trebelio, Bestia, Nucula, Numatio, Lentone, Saxa; exempli causa paucos nominaui, genus infinitum, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorum Addite illè naufragia Cæsaris amicorum, Barbas. Cassios*

Burbatios, Polliones, Addite Antonij collusores &c.

Perspicuitas narrat Postremo perspicuitas est in oratione, quando verba propria sunt, & vsitata, nec perturbato ordine inter se composita. Hinc colligimus vitia narrationis; nempè si alia, quàm quæ dicta sunt hactenus in narratione reperiantur.

Narrationes solent concludi epiphonematis, de quibus infra in Elocutione.

Post narrationem nonnunquam fiunt digressiones, Hoc est, excurrimus in ea, quæ nobis prodesse possunt, antequam pergamus ad confirmationem vel confutationem.

Digressio autem est non tàm par orationis, quàm quoddam orationis lumen & ornamentum (de hac inferiùs) Cauendum tamen est, nè intempestiuè fiat, & nè excurramus in rem, quæ nostræ causæ non conueniat, nec ad eius vtilitatem pertineat.

Art. 4. Artificium Componendæ Narrationis.

PRimo Rerum, ac temporum ordo seruandus est.

2. Non sunt intermiscendæ digressiones importunæ.

4. Vtendum est verbis vsitatis, & claris

5. Quæ narrantur, debent probabiliter conuenire naturæ rei, personis, temporibus, & locis.

6. Cuiusque facti, & euenti causa pro-

ferri debet, & probari, vel ab affectu, vel ab alio quo vis Rhetorico loco.

7. Vt sit breuis nihil afferri debet, quod sit extra rem: nec altiùs repetenda est, nec vltra progredi debet, quàm par est.

8. Singula, & minutissima quęque non sunt explicanda.

9. Tantum afferenda sunt, quæ ad causam nostram faciunt, nec sine damno possunt prætermitti.

Vt breuiter dicam expande, n. 1. quæ rem præcesserunt, 2. quæ rem comitata sunt, 3. quæ rem consequuta sunt.

CAPVT III.

De Contentione.

CОntentio, ex tribus constat, ex propositione, confirmatione, & confutatione, quare sit.

Art. 1. De propositione in genere.

PRopositio, est breuis status, & summæ totius causæ comprehensio, habet que duas partes, seiunctionem scilicet, & distributionem. *Propositio.*

Seiuctio est oratio breuis declarans, quid cum aduersarijs conueniat, quid in controuersia relinquatur. *Seiunctio.*

Distributio, est oratio proponens quibus de rebus dicturi sumus. *Distributio.*

Item est explicatio ordinis, quem sequi volumus per totam orationem.

Vtraque debet esse, 1. breuis, 2. ab-

ſoluta, 3. non multiplex, 4 clara.

Propoſitiones virtutes. Breuis eſt, ſi nihil ſuperfluum interſeratur.

Abſoluta eſt, quando enumerantur omnia, quæ ad cauſam pertinent.

Non multiplex, ſi nec ſpecies cum genere, nec pars cum toto, nec effectus cum cauſa permiſcentur.

Denique clara eſt, ſi verbis proprijs vtamur.

Præterea, vtraque propoſitio non nuta quæque debet complecti, nec ferè pluſquam tria capita.

Exempla ſint pro Muræna, numer. 12 *Intelligo, iudices, tres accuſationis partes fuiſſe, & earum vnam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam &c.*

Philipp. numer. 24. ab his verbis. *Quid ego enim ab illo diſtrahere conarer ſtulti erat ſperare, ſuadere impudentis, &c.*

Philipp. 7. nu. 79. *Cur igitur pacem nolo; quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt, Quæ tria dum explico, peto a vobis &c.*

Pro Quintio, numer. 3. *Nego fuiſſe cauſam cur poſtularet, nego ex Edicto poſſidere potuiſſe, nego poſſediſſe, Hæc tria cum docuero, perorabo &c.*

Pro Roſcio numer. 35. *Tres ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum, quæ obſtante hoc tempore sexto Roſcio, crimen aduerſariorum, audacia; potentia,*

tia. Criminis confictionem accusator Eruscius suscepit Audaciæ partes Roscij sibi proposuerunt. Chrysogono autem is qui plurimum potest potentiâ pugnat. De hisce hominibus me dicere oportere intelligo.

Art. 2. De Propositione in particulari, seu de statu causæ.

STatus dicitur a stando, quia est id in quo orator insistit. *Status defin.*

Status autem est *constitutio*, vel *quæstio*, vel *quod est in questione*: vel denique (quod clariùs, & verius est) *caput est causæ, ad quod referuntur cætera omnia;* Estque veluti primus causæ congressus, V.g. Ec hac duplici contentione, *Paulus occidit Ioannem, Paulus non occidit Ioannem*; oritur id, quod vocatur *status causæ*, nempe *an Paulus occiderit Ioannem.* Idem obseruari debet in omnia alia questione.

Vt clariùs dicam, status, est illa tantùm questio, de qua iudici ferenda est sententia.

In eadem causa possunt esse, vel plures status, vel vnus tantùm prout quæstiones, & contentiones multiplicantur.

Status triplex est, nempè *Coniecturalis, definitiuus, & qualitatiuus.*

Coniecturalis status, pertinet ad quæstionem facti, nempe *an res facta sit.*

Definitiouus spectat ad nominiti v. g. *an largitio pecuniæ sit ambitus.*

Deni-

Qualitat. Denique qualitatiuus pertinet ad quæstionem qualitatis, scilicet *an homicidium factum, sit iure, an iniuria factum.*

Coniecturalis complectitur tempus præteritum, *an res facta sit*: tempus præsens, *an bono animo res fiat*; Postremò tempus futurum, *an res sit facienda.*

Ad coniecturam voluntas & facultas. Coniectura firmatur *voluntate*, & *facultate rei faciendæ.*

Probatio volunt. Voluntas probatur, *impulsione* hoc est explicatione affectuum, qui ad rem faciendam impulerunt v. g. *iræ, odij, amoris &c.*

Facultatis probat. Hæc ratiocinatio stabilitur expositione *lucri*, & *commodi*.

Facultas comprobatur *signis*, & *rei circustantijs*. De his singulis suo loco in locis extrinsecis.

Definitiuus status maximè nititur definitione.

Qualitatiuus status duplex Qualitatiuus duplex est, Iudicialis, & negotialis.

In Iudiciali queritur quid ius postulet in hoc, vel illo facto.

In negotiali requiritur quid Constitutio Ciuilis, & consuetudo perscribant.

Iudicialis status duplex. Iudicialis duplex est, absolutus, & assumptiuus.

Absolutus factum absolutè defendit, vel damnat.

Assumptiui status nat. Assumptiuus absolutè factum non defendit, sed positis talibus adiunctis, v. g. *Non licet hominem occidere,* ora-

orator fatetur: quod autem parauerit insidias, negat. Assumptiuus continet, vel concessionem criminis, sed veniam postulat, excusatque voluntatem, & imprudentiæ, aut casui, aut necessitati tribuit? Vel continet criminis remotionem; vel relationem criminis, reiecta illius causa in alium a quo, vel lacessitus vel coactus crimen quis admiserit; Vel denique comparationem, demonstrando ex duobus criminibus alterutrum necessarium fuisse, quod autem factum, est, id minus esse.

CAPVT IV.

De Confirmatione.

Art. 1. *De Confirmatione.*

Confirmatio, est pars contentionis in qua rem a nobis propositam confirmamus, estque probatio rei a nobis propositæ.

Hæc autem Confirmatio posita est in ordine legitimo argumentorum, quibus causæ nostræ fidem, authoritatem & firmamentum adiungimus.

De hoc ordine dictum est in vsu Locorum Rhetoricæ.

Hic vniuersim addi potest quòd priore loco firmiora argumenta collocanda sint; Item & in fine. Quæ verò sunt imbecilliora, in medio constituenda. Quod enim prius est altiùs in animum imprimitur, & maiorem sibi fidem facit.

Art. 2. De Confutatione.

Confirmationis definit. COnfutatio, eſt pars contentionis, in qua, quæ ab aduerſarijs allata ſunt diſſoluimus.

Ordo confutat. Ordo tenendus in confirmatione contrarius eſt ei, quem in confirmatione obſeruamus.

Primò enim, & vltimo loco infirmiſſima aduerſarij argumenta collocãda ſunt, in medio potentiſſima, & quaſi confuſis, ac turbatis ordinibus.

Nonnunquam tantùm refutamus aduerſarium.

Aliquandò, poſtquàm confirmauimus propoſitionem noſtram, pergimus ad confutationem.

Denique priùs aliquandò aduerſarium confutamus, deinde cauſam noſtram confirmamus. Hæc obſeruatio, & ingenio noſtro, & cauſæ accommodari debet.

Vt autem faciliùs aduerſarium confutemus, obſeruandum eſt hæc requiri poſſe.

Variæ ration. confutat. 1. Vt omninò rem allatam ab aduerſario negemus.

2. Vt ſi rem non poſſimus negare, ſaltem redarguamus, & oſtendamus eſſe dubiam.

3. Vt probemus factum, aut dictum aduerſarij pugnare moribus vitæ, aut cuilibet alteri conditioni, quàm defendimus.

Exemplum ſit pro Roſcio, numer. 39. *Patrem occidit Sextus Roſcius, qui* ho-

homo, adolescentulus, corruptus, & ab hominibus nequam inductus], annos natus magis quadraginta, vetus scilicet sicarius, homo audax, & sæpè in cæde versatus, at hoc ab accusatore nè dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo, & indomiti animi cupiditates ad hoc scelus impuderunt; De luxuria Erucius, cum dixit hanc nè in conuiuio quidem vllo ferè interfuisse. Nihil autem vnquam debuit. Cupiditates porrò quæ possunt esse in eo qui (vt ipse accusator obiecit) ruri semper habitarit, & in agro colendo vixerit, quæ vita maximè disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta, quæ res igitur tantum istum furorem Sex Roscio obiecit; patris inquit, non placebat; patri non placebat; quamob causam? necesse est enim eam quoque iustam, & magnam, & perspicuam fuisse; nam vt illud incredibile est, mortem oblatam esse patriâ filio sine plurimis, & maximi causis, sic hoc verissimile non est, odio fuisse parenti filium sine causis multis magnis. & necessarij. Rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint in vnico filio, quare is patri displiceret: at perspicuum est nullum fuisse, Pater igitur amens qui odisset eum sine causa, quem procreat. At his quidem fuit omnium constantissimus: ergo illud iam perspicuum profectò est, si neque amens pater neque perditus filius fuerit, neq; odij

cau-

causam patri, neque sceleris filio fuisse &c.

4. Rat. Confutat. 4. Vt ostendamus causas adiunctorum quæ explicata sunt, esse diuersas ab ijs quas aduersarius attulit. Exemplum sit pro Deiotaro, n. 17. *En crimen, en causa cur Regem fugitiuus, Dominum seruus accuset. Ego me herculè, C. Cæsar, initio cum est ad me delata illa illa causa, Philippum Medicum seruum Regium, qui cum Legatis missus esset, ab ipso adolescente existimaui esse corruptum, hac suspicione sum percursus; Medicum Iudicem subornabit, finget scilicet examen aliquod veneni; etsi à veritate, longè tamen a consuetudine criminandi non multum res abhorrebat;*

5. Rat. 5. Vt probetur a circumstantijs, rem fieri non potuisse, vel non posse: aut contra potuisse. Exemplum sit pro Cœlio num. 55. & num. 56. & 58. vbi ostendit Cicero Coelium non admisisse crimen, de quo accusabatur, ab his verbis, *Hæc est innocentiæ defensio*, vide locum in Cicerone. Alterium sit exemplum pro Cluentio, num. 173. *Iam uerò illud quàm non probabile, quàm inusitatum, Iudices quàm nouum in pane datum uenenum faciliùs, ne potuit, quàm in poculo? Latentiùs potuit, abditum in aliqua parte panis, quàm si totum colliquefactum in potione esset: celeriùs potuit comesum, quàm epotum in uenas, atque in omnes corporis partes permanare? Faciliùs fallere in pane si*

esset

esset animaduersum, quàm in poculo, cum ita confusum esset, vt secerni nullo modo posset; At repentina morte pariyt; quod si esset ita factum, tamen ea res propter multorum eiusmodi mortem, satisfirmam veneni suspicionem non haberet: suspiciosum si esset, suspicio tamen ad alios potiùs, quàm ad auitum pertineret.

3. Sit exemplum pro Deiotaro num. 29. *Tua te, inquit, eadem quæ semper, fortuna seruauit, negauisti iam te inspicere velle: quid postea? An Deiotarus re illo tempore non perfecta, continuò dimisit exercitum, nullus erat alius insidiandi locus; at eodem te, cum cœnauisset rediturum dixeras, Itaque fecisti: horam vnam, aut duas eodem loco armatos, vt collocati fuerant, retinere magnum fuit. Cum in conuiuio comiter, & iucundè fuisset, tàm illuc iuisti vt dixeras: Quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti, qualis Attalus in P. Africanum fuit, cui magnificentissima dona; vt scriptum legimus, vsque ad numantiam misit, quæ Africanus, inspectante exercitu accepit. Quod cum præsens Deiotarus Rex & animo, & amore fuisset, tu in cubilum discessisti, obsecro, C. Cæsar repete temporis illus memoriam, pone illum ante oculos diem, ultus hominum te intuentium, atque admirantium; recordare num quæ trepidatio, num qui multus, num quid nisi moderatè nisi quietè nisi ex homini grauissi-*

uissimi, & sanctissimi disciplina.

6. Rat. confutation. 6. Vt a consequentibus ostendamus grauia multa consecutura fuisse, si admissum fuisset crimen, vel si res fieret. Exemplum sit pro Deiotaro, num. 15. *Vt enim omittam cuius tanti sceleris fuerit in conspectu Deorum necare hospitem cuius tanta importunitatis, omnium gentium atq; omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere, cuius tantæ ferocitatis, Victorem Orbis Terrarum non extimescere, cuius tàm in humani, & ingrati animi à quo Rex appellatus esset, in eum Tyrannum inuaniri; ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorum finitimi erant isti, omnes liberos populos, omnes socios, omnes Prouincias, omnia denique omnium arma contra se vnum excitare; quo nam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum carissimo filio distractus esset, tanto scelere non modo perfecto, sed etiā cogitato; at credo, hæc in consultus homo, & temerarius non videbat, quis consideratior illo; quis prudentior; quamquam hoc loco Deiotarum non tàm ingenio, & prudentia, quàm fide, & religione vita defendendum puto.*

7. Rat. 7. Vt priùs quàm rem absolutè negemus, tollamus causam rei, vt id tuto fiat.

8. Rat. confutation. 8. Vt quæ attulit aduersarius, contemnamus. Exemplum, sit pro Cælio, num.

61. *Neque verò illud me commouet quod sibi in Lupercis sodalem esse Cælium*

lium, dixit, fera quædam sodalitas, & planè pastoritia, atq; agrestis, Germanorum Lupercorum, quorum editio i'la syluestris ante est instituta quàm humanitas, atque leges, si quidem non modò differunt inter se sodales, sed etiam commemorant sodalitatem in accusando, vt nè, si quis id fortè nesciat, timere videatur.

9. Vt loco communi vtamur; qui rem saltem infirmet, & excuset, si negari non possit. Exemplum si pro Quinctio, num. 10. *Cum adhuc ei propter vim aduersariorum, non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus æquus reperiri potuerit, cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atque infesta fuerint Cai Aquili, vosque, qui in concilio adestis, orat atq; obsecrat, multis iniurijs iactatam, atque agitatam equitatem in hoc tandem loco consistere, & confirmari patiamini.* 9. Rat.

10 Vt destruamus sequelam Argumentorum Aduersarij. Exemplum sit pro Cælio numer. 10. *Nam quod Catilinæ familiaritas obiecta Cælio, est, longe ab ista suspicione ab horrere debet, hoc enim adolescente, scitis consulatum meum petisse Catilinam, ad quem si accesit, aut si à me discessit vnquam (quanquam multi boni adolescentes illi homini nequam, atque improbo studuerunt) tunc existimetur Cælius Catilinæ nimium familiaris fuisse, at enim posteà scimus, & vidimus, esse hunc illius amicum: quis negat;* 10. Ratio.

gat;

gat; sed ego ilud tempus æstatis, quod ipsum sua sponte infirmum aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendendo fuit assiduus mecum, pratore me, non nouerat Catilinam.

11. Ratio confutationis.

11. Vt cum res clara est, eam alijs detorqueamus, & in alios reijciamus. Exemplum st pro Sextio. num 84 *Homines, iniquit emisti cœgisti, parasti, quid uti faceret? Senatum obsiderat; ciues indemnatos expelleret? bina diriperet; ædes ineederet? tecta disturbaret templa Deorum immortalium imflammaret? Tribunos plebis ferro è Rostris expeleret? Prouincias, quas vellet quibus vellet, venderet, Reges appelaret rerum capitalium condemnatos. inliberas ciuitates per Legatos nostros reduceret, Principem Ciuitatis ferro obsessum teneret? hæc vt efficere posset quæ fieri, nisi armis opressa Reipublica nullo modo poterat, idcirco manum sibi P. Sextius, & copias comparauit.*

12. Ratio.

12. Vt aduersariorum argumenta in ipsos conuertamus. Exemplum sit pro Sextio numer. 47. *An mihi ipsi vt quidam putant, fuit mors æquo animo optenda? quid? tum mortem ne fugiebam? an erat res vlla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas, res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos uersabantur? non hæc denique à metu tamquam fata, in ipsa regerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta disiunctione, tanta*

ta acerbitate tanta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat, vita retinenda? tam consilij expers & ingenij; nihil audieram nihil videram i nihil ipse legendo, quærendoque cognoueram? nesciebam vitæ breuem esse cursum, gloriam sempiternam? cum esset omnibus definita mors optandum esse, vt vita, quæ necessitati deberetur, patriæ potiùs donata, quàm seruata natura videretur, nesciebam inter sapientissimos homines hunc contentionem, vt alij dicerent, animos hominum, sensusque morte restingui, alij autem tùm maximè mentes sapientum, ac fortium uirorum cùm è corpore excessissent, sentire rauigere; quorum alterum fugiendum non esset, carere sensu; alterum etiam optandum, melior esse sensu.

13. Vt crimen in aduersarium retorqueatur allatis, probabilioribus argugomentis, quàm quæ ad ipso allata sint. 13. *Ratio confutationis.*

14. Vt cum crimen negari non potest, vtnamur compensatione, allatis virtutibus oppositis crimini, & ijsdem assirmatis de illo, quem defendimus. 14. *Ratio.* 15. *ratio.*

15. Vt contra aduersarium ostendatur rem obiectum aliquando factam esse nec vitio datam esse. Exemplum fit pro Rabirerio, numer. 23 *Equidem hoc affirmo quod tu nunc de tuo Patruo prædicat, nominem adhuc vnquam de se esse consessum; nemo est unquam*

quam inuentus tàm profligatus, tàm ab omni non modò honestate, sed etiam simulatione honestatis relictus, qui se in Capitolio fuisse cum Saturnino fateretur, At fuit vester patruus, fuerit, & fuerit nulla desperatione rerum suarum, nullis domesticis vulneribus coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, vt amicitiam Patriæ præponeret; idcirco ne oportuit C. Rabirium desciedere a Republica; non comparere in illa armata multitudine bonorum; consulum voci, atque imperio non obedire; Atque videmus hæc in rerum natura tria fuisse, vt aut cum Saturnino esset, aut cum bonis, aut lateret. Latere, mortis erat instar turpissimæ; cum Saturnino esse, furoris, & sceleris virtus, & honestas, & pudor cum consulibus esse cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum ijs fuerit C. Rabirius, quos, amentissimus fuisset, si oppugnasset, turpissimus si reliquisset &c.

16. Ratio confutat.

16. Vt quod crimini ab aduersario vertitur, virtuti dandum esse ostendatur. Exemplum sit pro Milone, numer. 84. *Quamobrem vteretur eadem confessione Titus Annius, qua Hala, qua Nascia, qua Opimus, qua Marius, qua Nosmet ipsi, & si grata responsio esset, letaretur; si ingrata, tamen in graui fortuna conscientia tua niteretur. Sed huius beneficij gratiam Iudices, fortuna Populi Romani, & vestra fælicitas, & Dij immortales sibi de-*

bi deberi putant, Nec verò quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam vim cœlestem existimas, numenque Divinum, quem neque imperij vestri magnitudo, neque sol ille, nec cœli, signorumque motus, nec vicissitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, Maiorum sapientia, quia sacra, qui ceremonias, qui auspicia & ipsi sanctissimè coluerunt & nobis suis posteris prodiderunt.

17. Vt quia crimen negare non possumus, aut dissimulemus eo pretermisso, aut aliud obiectum ab aduersario confingamus Exemplum sit pro Deiotaro, num. 25. *At eo tempore ipso Nicæam Epesumque mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referent*, Itaq; *cùm esset ei nunciatum Domitium naufragio perijsse, te in Castello circumsideri, domitio dixi versum Græcum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum, Pereant amici, dum vna inimici intercidant; Quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquam tamen dixisset: ipse enim mansuetus, versus immanis. Cui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus, cur esset à quo cum vel interfici belli lege potuisset, Regem, & se filium suum constitutos esse meminisset.* 17. *Ratio confutationis.*

18. Vt, quando res negari non potest proferamus aliam causam, quam, quæ allata sit ab aduersario. 18. *Ratio.*

19. Vt fatendo crimen esse factum,

19. Ratio. petamus, vt precibus amicorum, vel ipsius personæ accusatæ meritis, & officijs venia concedatur. Res tamen desperata esse debet. Exemplum sit pro Ligario, num. 36. *Sed ierit ad bellum, dissenserit non a te solùm, verùm etiam a fratribus. Equidem cùm tuis omnibus negotijs interessem, memoria teneo qualis D. Ligarius Quæstor Vrbanus fuerit erga te, & dignitatem tuam. Sed parum est, me hoc meminisse, spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui te aliquid de huius Quæstoris officio cogitantem, etiam de alijs quibusdam Quæstoribus reminiscentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud, neque enim hæc diuinabat, nisi vt tu cum studiosum, & bonum virum iudicares, nunc a te supplex fratris salutem petit &c.*

20. Ratio confutationes. 20. Vt, quando nobis timemus a re obiecta, aliò deducamus auditorem, vel iudicem, pollicendo nos plura dicturos esse de ijs quæ obiecta sunt, & ita sensim Auditoris animum, vel iudicis aliò traducamus.

21. Ratio. 21. Vt aduersario confidenter imponamus silentium, quòd fit, allato exemplo eiusdem facti in aliqua illustri persona. Exemplum sit pro Milone numer. 7. *Negant intueri lucem esse fas ei, qui a se hominem occisum esse fateatur: In qua tandem Vrbe hoc hominum stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij*

ratij fortissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen Populi Rom. comitijs liberatus est, cùm sua manu sororem interfectam esse fateretur.

22. Vt aduersarij propositionem ita concedamus, vt eum solum in obiecto crimine versatum ostendamus. Vide orat. pro Cluentio ab his verbis. *Quid negas ne illud iudicium esse corruptum? non; sed ab hoc corruptum non esse confirmo.* *22. Ratio.*

23 Vt cum aliquid factum, esse, aut fieri potuisse honestè, negare non possumus vtilitatem honestati opponamus. *23. Ratio confutationes.*

24. Vt cum aliquid soluere non possumus, id non tàm ad causam pertinere asseramus, quàm id, quod ab aduersario verisimiliter dici non posset; aut si diceretur, facilè solui posset. Vide orat, pro Rocio. 25. Vt quod verisimile est, ita causa ficta, vel verisimiliter verà v. g. propter infamiam personæ, rumorem aliquem sparsum per vulgus, conceptam suspicionem, cognitum rerum euentum non verisimile esse ostendatur fidesque omnis tollatur. Exemplum, sit pro Milone. *24. Ratio.*

26. Vt tutum id, quod obiectum est ab aduersario, in minuitiores partes diuidamus, & vnamquamq; partes debilitemus. *26. Ratio.*

27. Vt obiectiones aduersariorum, ita soluamus, vt eas tamen non proferamus. *27. Ratio.*

28. Vt aduersarium vtiliter, & bene-

28. Ratio. uolè sic admoneamus, vt illum nobis conciliemus.

29. Ratio. 29. Vt quæ faciliora sunt, nullo ordine dissoluamus.

30. Ratio confutationis. 30. Vt multitudine rerum auditores, vel iudices sic obruamus, vt obiectionis allatæ ab aduersario amplius non recordentur.

31. Ratio. 31. Vt, non reprehendamus obiectionem aduersarij, sed illius intentionem improbemus v.g. ostendendo non veri inquirendi causa, sed ex inuidia, aut malitia crimen obiecisse.

32. Ratio. 32. Vt aduersario legem vrgente nos legislatoris mente retineamus.

33. Ratio. 33. Vt vtrinque prolatis testimonij aduersariorum testimonia deprimamus, nostra extollamus.

34. Ratio confutationis. 34. Denique vt argumento, quod vocant ad hominem, hoc est, quod ex ipsis verbis, et ratiocinatione aduersarij ducitur, eundem illum, vt ita dicam, ingulemus.

Art. 3. De Figuris Confutationis.

Figuræ confutat. IN Confutatione hæ potissimum adhiberi solent figuræ.

Hypotyposis.
Sermocinatio,
Exclamatio.
Subiectio.
Interrogatio.
Indignatio, et cæteræ, quibus vis & ardor augeatur. Vide has figuras suis locis lib. 4. de Elocutione.

Legatur pro Quinctio numerus 38.

Mori-

Moritur C. Quinctius, qui tibi, vt ais, certi nominibus grandem pecuniam cuniam debuit. Heres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipsum venit in agrum communem, eò denique vbi non modò res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. Quis tam dissolutus familiari fuisset, qui stam negligens, qui tam tui, Sexte, dissimilis, qui cum res ab eo, qui cum contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæred em cum primum vidisset, certiorem, faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam veniret, aut intra parietes aues summo iure experiretur? Ita ne est Quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessario, caros, & honestos esse, atque haberi volunt; id Sext. Næuius non faceret, qui vsque eò feruet, ferueturque auaritia, vt de suis commodis nolit aliquam partem amittere, vt aliquam partem huic propinquo suo vllius ornamenti relinquat: Et is pecuniam si qua deberetur, non peteret, qui, quia quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modò, verum etiam hominis propinquis sanguinem, vitamq; eripere conatur; huic tu molestus esse videlicet noluisti, quem nunc respirare liberè non finis, quem nunc interficere nefarie cupis, eum tum pudenter appellare nollebas. Ita credo, hominem propinquum, tui obseruantem, virum bonum, prudentem, maiorem natu nolebas, aut nolebas aut non audebas appellare.

Art.. 4. De Digressione.

Causa digressionis.

IN oratione, digreditur aliquãdo per vtile est, & necessarium, nec tantum in confirmatione, aut confutatione sed etiam in narratione, vt ante dictum est, preterea etiam in rebus vniuersis, & singulis, modo digressio sit apposita nec ab ostẽtatione sola proficiscatur.

Digressionis definitio.

Digressio autem delectum habere debet, & iudicium: Estque alienæ rei, sed ad vtilitatem causæ pertinentis, extraordinem excurens tractatio.

Art. 5. Artificium Contentionis.

COntentio cum tres partes habeat, scilicet diuisionem confirmationem, & confutationem;

Causa diuisionis.

Omititur aliquando diuisio: est autem necessaria cum orator debet ostẽdere, quid sit in controuersia, vel quæ ipsi cum aduersario conueniant, au dissentiant, vtque facilius intelligatur, quot de rebus dicturus sit.

Diuisionis modus duplex

Diuisio fit 1. per seiunctionem, ponitq; ea quæ sun communia, & seiũgit, quæ sunt in controuersia.

2. Per distributionem exponit res sinè vlla enumeratione m, easdemque postea prudenter enumerat. Vide diuisionem orationis pro Milone num. 7. Eius expositiones num. 30.

Post diuisionẽ & exposit.

Sequitur confirmatio, quæ, vt probat id, quid est causa: ita vtitur locis à causis, ab euentis, & adiunctis, item

& assumptis locis à testimonijs, testibus tabulis, iureiurando &c

Locis a causis Probat *in accusatione* voluntatem, facultatem adfuisse hoc modo *voluit & potuit, ergo fecit*. *In defensionem* nec voluntatem, nec facultatem adfuisse, hoc similiter modo *nec voluit, nec potuit, ergo non fecit*.

Voluntas & facultas. Voluntas ex 3. capitibus.

Voluntas colligi potest ex tribus .1. Ex vtilitate rei, 2. Ex aliqua perturbatione animi, quæ nota fuerit v.g. ex odio ex voluptate, ex timore &c 3. Ex conuenientia cum moribus, & consuetudine ipsius personæ.

Facultas colligitur ex quatuor capitibus, 1. spe rei faciendæ, 2. Ex spe impunitatis, 3. Ex contemptu pœnæ leuioris, 4. Ex maiore voluptate credita in facinore, quàm pœna sit, quæ opponatur.

Facultas ex 4. capitibus.

Adiuncta sunt, vel antecedentia rem vel concomitantia, vel consequentia, de his tractandis consulè librum primũ de inuentione, Lege confirmationem orationis pro Mil. vbi Cicero probat à causis, & euentis Clodium fuisse insidiatorem, non Milonem.

Adiuncta triplicis generis

Confutatio, denique duplex esse potest: ita enim defensor confirmat reum non esse eum quem defendit, vt tunc confirmatio sit confutatio aduersarij: quare altera confutatio, & defensio, & simul confirmatio est. Quia probat alterum esse reum, non verò eum pro quo agit: altera est propriè dicta confutatio estque argumentum aduersarij, vel

Confutatio duplex Impropriè dicta confutat.

refutatio, vel infirmatio vel dilutio, reprehensio, vel negotio, vel obiecti criminis per aliud oppositum non minoris ponderis, ac meriti compensatio.

Collocatio argument. Quæ leuissime sunt aduersariorum, argumenta initio clarè sunt diluenda, vt cætera pari, facilitate diluenda videri possint. Quæ fortissima sunt, perspicua, vel irridenda sunt, vel pluribus cõglobatis rationibus, & argumentis obruenda sunt, vel compensanda. vel obscurioribus verbis, & ambogibus digressionũ infuscanda, vel dissimulanda, vel motibus varijs obscuranda si desunt opponendæ rationes. Consule confutationem orationis pro Mil.

CAPVT V.

Art. 1. De Perorationis Partibus.

Perorationis. definitio. PEroratio est vltima pars orationis, vel eius est terminus, seu, exitus vel, conclusio.

Perorationis. Perorationis tres sunt partes, Enumeratio, indignatio, & conquestio.

Enumeratit. Enumeratio est pars perorationis, in qua ferè res omnes dictæ simul congeruntur.

Hæc enumeratio varios habet modos, quos poteris colligere ex articulo de perorationis muneribus.

Indignatio. Indignatio est pars perorationis, in qua concitatur odium In aduersarios. De hac indignatione vide in motibus.

Conquestio est pars perorationis, in

qua

qua commiseratio excitatur, De hac etiam in motibus. *Conquestio*

Hic tamen obserua;

1. Quòd enumeratio fieri possit, vel cipuis tantùm causæ capitibus alatis cùm firmioribus suis rationibus; vel retrogrado ordine recensitis breuiter ijs, quæ in tota serie argumentationū discussa sunt; Vel omissis causæ capitibus, & pro latis dumtaxat firmioribus rationibus. Quod fieri poterit orationem tribuendo, vel personæ nostræ vel alienę, vel etiam rei inanimatę, quę grauitatis, & ponderis plurimùm habeat; idque prosopepæiam, vel iterum quemadmodum dicetur in articulo sequente de muneribus exordij. *Enumerationis modi. Indignationis modi & causæ.*

Obs. 2. Quod ad indignationem maximè pertineant, circustantiæ propriæ quam, de qua agitur V.G, rei, personæ, loci, temporis, &c. præterea quod declarandum sit 1. rem eam, quæ in discrepationem adducta est magnæ curæ fuisse ijs, quorum authoritas grauissima esse debet 2, ad omnes, vel plures, aut ad superiores, & eos, quorum authoritate indignemus, causam extendi 3. multa consecutura esse damna, 4. nullam veniam voluntario crimini concedendam esse: 5. facinus vulgare non esse 6. nunquám esse factitatum; ne ab audacissimis quidem hominibus susceptum .7. admissum fuisse V.G. contra parentes liberos, coniunges, supplices, maiores natu, nobiles bonos, &

qui lædere alios nunquam consueuerunt, nec se defendere potuerunt, vt sunt pueri, senes, mulieres &c. Nihil denique esse cuius tanta esse atrocitas videatur.

Obs. 3. Quod omnia, & singula, quæ in negotio gerendo acta sunt, quæque illud consecuta sunt, cum exaggeratione ante oculos poni debent.

Obs. 4. Quod significandum sit iniuriam illatam esse ab ijs, qui nos defendere, ac tutari debuissent.

5. Quod rogandi sint auditores, vel iudices, vt ex rebus suis perpendant calamitates nostras.

6. Quod hæ omnes obseruationes pro argumenti ratione, pro conditione personarum, & loci, temporisque opportunitate vsurpandæ sint, modo hæ, modo illæ, pro vt commodius, ac prudentius videbitur.

Conquestionis modi & causa. 7. Quod in genere iudiciali, vt indignatio valet cum accusamus, sic conquestio valeat cum defendimus: quanquam etiam aliquando contrarium fieri possit. Aduerte. Quod conquestio maxime sumatur 2. a præcedentibus, hoc est ab incommodis præteritis 2. a concomitantibus statum præsentis fortunę 3. a consequentibus, hoc est à futuris miserijs. Præterea. Quod conquestio tribui possit etiam rebus mutis, & rationis expertibus. Quod iudices, vel auditores rogari debeat, vt misereantur. Quod significandum sit aliorum miserias, non nostras defleri.

Quod

Quod aliquando patientiam, animique fortitudinem in præsenti calamitate præ se ferre orator debeat, vel in eo quem defendit, ostendere, vt virtute cognita misericordiæ motus concitetur. Denique quòd inducendæ sint personæ inter se de suis ærumnis colloquentes.

Obs. vltimò quod orator Christianus in fine exhortationis, si suadeat, vbi rei dignitatem, & vtilitatem probauit, aculeos adijcere debeat; Contra verò si dissuadeat, ad odium, & contemptum, ac detestationem, acriter incitare. Quare obsecrationibus, increpationibus, concitationibus, & alijs similibus, vti solet.

Art. 2. De perorationis muneribus.

Perorationis munera sunt duo; primum est, ea, quæ per totam orationem sparsa sunt, quasi in vnum colligere. Exemplum sit prò Quinctio, numer. 86. *Ostendi quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur, præsertim cùm Romæ domus eius vxor, liberi essen, & procurator æquè vtriusque necessarius. Docui cùm desertum esse dicat vadimonium, omninò vadimonium nullum fuisse; quo die hunc sibi promisisse dicat eodiè ne Romæ quidem eum fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum qui & facre deberent, & causam cur mentirentur non haberent. Ex Edicto autem non potuisse bona* *Perorationis duo sunt munera. Primum.*

possideri, demonstraui, &c.

Repetitionis modi Prim. Hæc autem repetitio fit, vel conferendo argumenta aduersarij cum nostris argumentis. Exemplum sit orat. 3. De lege graria num 15. *Et quoniam, qua causa, & quorum causa ille hoc promulgauit, ostendi: doceat ipse num ego quem possessorem defendam, cum Agraria Legi resisto. Syluam Scantiam vendis, Respub. possidet, defendo Campanum agrum diuidis, vos estis in possessione: non cedo. Deinde Italia Sicilia, cæterarumque Prouinciarum possessione venales, ac proscriptas hac lege video, vestra sunt prædia, possessiones: resistam atque repugnabo.*

2. Modus repetitionis. Vel eadam Repetitio fit, enumerando tantùm, quæ ab Aduersario dicta sunt. Exemplum sit pro Amerino, num. 145. *Prædia mea tu possides ego aliena misericordia viuo, concedo, & quod animus æquus est, & quia necesse est: mea domus tibi patet, mihi clausa est, fero: familia mea maxima vteris, ego seruum habeo nullum patior & ferendum puto. Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas; qua in re tuam voluntatem lædi a me putas? vbi tuis commodis officio; quid tibi obsto; &c.*

3. Modus. Vel fit Enumeratio per ironiam. Exemplum sit orat. 1. de Lege Agraria numer. 24. *Hoc motu, atque hac perturbatione animorum, atque rerum cum Populo Rom. vox & authoritas consulis repente in tantis tenebris illuxerit, cum ostenderit nihil esse metuendum, nullum*

lum exercitum nullam manum nullas Colonias, nullam venditionem vectigalium, nullum imperium nouum, nullum Regnum Decemuirale, nullam alteram Romam, neque aliam sedem Imperij nobis consulibus futuram, summamque tranquillitatem pacis atque otij, verendum credo, nobis erit, ne vestra ista praeclara Lex Agraria magis popularis esse videatur Cum verò scelera Conciliorum vestrorum, fraudemque legis, insidias, quae ipsi Populo Rom. a popularibus Tribuni pl. fiant, ostendero, pertimescam, credo, ne mihi non liceat contra vos in concione consistere?

Vel eadem enumeratio fit per interrogationem. Exemplum sit pro Amerino, num. 152. *an verò Iudices, vos non intelligitis, nihil aliud agi, nisi vt proscriptorum liberi quauis ratione tollantur, & eius rei initium in vestro iureiurando, atque in S. Roscij periculo quaeri? Dubium est ad quem maleficium pertineat, cùm videatis ex altera parte sectorem inimicum, sicarium, eundemque accusatorem hoc tempore: ex altera partes egentem, orbatum suis filium, in quo non modò culpa nulla, sed nè suspicio quidem potuit consistere: Nunquid hic aliud videtis obstare Roscio nisi quòd patris bona venierunt? &c.* 4. *Modus enumerat.*

Vel enumeratio fit simplici repetitione rerum, quae dictae sunt per orationem. Exemplum sit pro Manilia num. 49. *Quare cùm, & bellum ita necessarium sit, vt negligi non possit: ita magnum,* 5. *Modus repetitionis.*

gnum, vt accuratissimè sit administrandum: & tum ei Imperatorem præficere possit, in quo sit eximia belli scientia singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Dijs immortalibus oblatum, & datum est in Remp. conseruandam, atque amplificandam conferatis.

Obseruandum est autem 2. quòd in hoc repetitione afferi ea duntaxat debeant, quæ in Auditorum animos, & memoriam altiùs imprimi velimus.

Obser. 2. quòd in peroratione Elegãtioribus verbis, & sententiarum varietate opus sit. Dubitatio non parum valet inter cæteras figuras, cum scilicet dubitamus, an aliquid omiserimus.

Figura perorationis. Obser. 3. nonnunquam adhiberi preteritionem, ne omnia repetere velle videamur. Exemplum sit pro Cluentio, numer. 188. *Mitto primam illam libidinis iniuriam, mitto nefarias generis nuptias, mitto cupiditate matris expulsam ex matrimonio filiam, quæ nondum ad huius vitæ periculum, sed ad commune familiæ dedecus pertinebat. Nihil de alteris Oppianici nuptijs queror, quarum illa, cùm obsides filios ab eo mortuos accepisset, tum denique in familiam luctum atque in priuignorum funus nupsis. Prætereo quòd Aurium Melinum cuius illa quondam socru paulò ante vxor fuisset: cùm Oppianici esse opera proscriptum occisum que cognosceret, eam sibi demum seamque coniugij delegit, in qua quo-*

ti-

tidie superioris viri mortis iudicia, & spolia fortunarum videret.

Obseru. 4. quòd eadem repetitio fiat quasi membratim, & cœsim Exemplum sit pro Cluentio. num. 200. *Quare. Iudices, est scelus audistis, prohibere aditum matris à filij sanguine; dare parenti hunc incredibilem dolorem ex salute ex vitoria liberum! patiamini matrem, ne orbatæ filio,! letetur, victam potiù vestra æquitate discedere. Sin autem, id quod vestra natura postulat. pudorem, bonitatem, virtutemque diligitis, leuate hunc aliquandò supplicem vestrum: Iudices, tot anno; inuidia, periculi sque versatum; qui nunc primum post illam flammam alorum facto, & cupiditate excitatam, spe vestra æquitatis erigere animum, & palùm respirare a metu cœpit: cui posita sunt in uobis omnia? quem seruatum esse plurimi cupiunt, seruare soli uos potestis, Orat vos habitus, Iudices, & flens obsecrat, nè se inuidi, quæ in iudicijs volere non debet; nè matri, cuius vota & preces à vestris mentibus repudiare debetis, ne Optanico homini nefario; condemnato iam, & mortuo condonetis.*

Repetitionis stylus.

Secundum perorationis munus est motuum excitatio, de quibus suo loco agimus. Hic breuiter motus illos attingo.

Secundum munus perorationis.

1. Cum laudamus *amoris gratulationis, admirationis, & lætitiæ* m[illegible] e[illegible] xc[illegible]ndi sunt, Cum vituperamus *odij in-*

inuidiæ, contemptus, pudoris.

Motus perorationis. 2. Cum deliberamus de re facienda, *spes* excitanda est, de re non facienda *timor, & periculi metus.*

3. Cum accusamus, *odium, inuidiam, indignationem* mouere debemus; cum defendimus, *amorem, & misericordiam.*

Cauendum est tamen nè in rebus leuioribus vehementiores motus concitentur.

Denique peroratio debet esse breuis, nè inflammatus iudex refrigescat, vel aliò animus rapiatur.

Art. 3. Artificium componendæ perorationis.

PEroratio primò per enumerationem, vt antè dictum est præcipua repetit, quod fit etiam post confirmationem, & confutationem, si longiores fuerint. 2. indignationem concitat. 3. per conquestionem Auditores ad misericordiam mouet. 4. Apostrophes subijcit. 5. Rem auditoribus commendat. 6. Eosdem deprecatur. &c. Vide, quæ priùs dicta sunt de conquestione articulo primo huius capitis, & lege perorationem pro Milone.

SE-

SECVNDA PARS

De diuersi caussarum generibus.

CAPVT I.

De quæstionibus in genere.

ANtequàm singulas orationum species attingamus, breuiter exponendum est quid sit quæstio, & quotuplex.

Quæstio est propositio rei in dubitationem, & ambiguitatem adducta. Vel, est oratio nihil enuncians, sed interrogans vnum ex his quatuor, an sit, quid sit, an ita sit, cur ita sit. *Quæstionis definitio.*

Quæstio autem duplex est, nempe Thesis, & Hypothesis. *Quæstio duplex.*

Thesis, dicitur quæstio infinita, quia est propositio generalis. Qualis est hæc, *virtus est expetanda.* *Thesis*

Hypothesis, dicitur, quæstio definita, quia est propositio determinata, & alligata ad certas quosdam personas, loca, tempora, & quasuis alia circunstantias. Talis est hæc propositio, *Modestia est appetenda.* *Hypothesis.*

Vtraque potest diuidi, in quæstionem, quæ sit tantum cognitionis, & in quæstionem, quæ sit actionis Prioris quæstionis finis est, scire: posterioris, est aliquid efficere.

Thesis reducitur ad hypothesim, quando, quando, quod vniuersim propositum est, ad res singulares applicatur.

catur, hoc modo. *Virtus est amanda, modestia est virtus, igitur modestia est amanda, Bellum gerendum est aduersus hostes patriæ, hæ, vel illæ gentes sunt hostes patriæ, igitur bellum gerendum est aduersus illas gentes. Qui furtum admisit puniendus est, hic furtum admisit: ergo puniendus est.*

Quæstiones, siue finitæ, siue infinitæ possunt esse,

Coniecturales quæstiones.

1, Vel coniecturales, seu an res sit, an fuerit, an futura sit: an fiat, an facta sit, an facienda sit, V.G. *an futurus sit Antichristus, an mundus fuerit ab æterno; an bellum gerendum sit, an pestis oriatur ex corruptione aëris &c.*

Definitiuæ seu qualitatiuæ quæstiones

Vel definitionæ seu qualitatiuæ, hoc an res sit talis: v g an cœlum sit incorruptum, an oratoris proprium sit bene dicere, an hominis proprium sit ridere an sit auari perinde mures timere, ac fures; an idem sit currere, & volare, an æquum sit discipulum ingratum amare an honestum sit amicum exibere se ingratum: an idem sit amicus, & assentator, &c.

Quæstiones finitæ.

Vel sunt finitæ v.g. an orator dicere debea ex suggestu, vel ex plano: an modestia potior sit diligentia in scholastico &c

Quæstiones iudiciales.

Vel sunt iudiciales, hoc est a iudice dirimendæ, V.G. an iustè quis alium occiderit, an iniuriâ &c.

Hæ autem quæstione cum pertinent ad triplex genus orationis, Demonstratiuum scilicet, Deliberatiuum, & iudi-

iudiciale, ideo præmittenda sunt pauca prænoscenda.

1. Demonstratiuum Genus, aliter Epidicticon, non ad pugnam, sed ad pompam institutum est.

2. Deliberatiuum ad Rempublicam optimis consilijs administrandam, & ad prudenter se gerendum in rebus suis, sibique cautè consulendum constitutum est.

Iudiciale, ad vnicuique ius suum tribuendum, & ad pacem, tranquillitatemque publicam, & priuatam sustentandam institutum est.

SECVNDA PARS

CAPVT I.

De Genere Epidictico, seu Demonstratiuo.

Generis demonstratiui materia & finis.

GEnus demonstratiuum complectitur rerum omnium laudes, & vituperia. Quare huius generis materia posita est in rebus, quæ laudandæ sunt vel vituperandæ. Finis huius generis demonstratiui est voluptas aliqua, quæ percipitur ex contemplatione obiecti pulchri. Vel est, odium, & molestia præcepta ex consideratione obiecti turpis, & deformis Hic autem finis ordinatus ad vlteriorem finem, qui est vel commendatio virtutis, vel detestatio vitij, quæ vtraque ab oratore persuaderi debet.

Art.

Art. 1. Demonstratiui Generis Fontes.

Laudis & vituperij vniuersa capita.

CVM persona laudatur, aut vituperatur, huius laudis possunt esse fontes, Natura, & Fortuna: natura, corpus, & animum completitur; fortuna, conditionem, & opes. Corpus continet bona corporis: animus animi; fortuna, fortunæ. Bona corporis, sunt eius affectiones omnes, puta agilitas, robur, valetudo, pulchritudo, &c. Animi bona, sunt affectiones intellectus, & voluntatis, affectiones intellectus sunt v.g. prudentia, scientia, ars, intelligentia &c. affectiones voluntatis, sunt virtutes. Fortunæ bona sunt v.g. diuitiæ, honores, gradus, dignitates, fama, laus, gloria, amici Conditio, complectitur genus, parentes patriam, educationem, natiuitatem, tempus, precedens natiuitatem, prodigia vaticina (si quæ fuerint ante natiuitatem) populorum vota, &c. Mala, sunt his opposita.

Art. 1. accuratior explicatio eorum quæ faciunt ad laudem aut vituperium rerum singularum.

ANtequam explicemus, quæ cuilibet rei competere possunt ad laudem, aut vituperium prænotandum est, 1 laudem fundari debere in veritate, non in blanda quadam, & adulatoria mentiendi dulcedine. Quis enim

non

non arguat oratorem, qui deformem vultum laudet tanquam pulchrum?

2. Cùm aliquem laudemus, aut vituperamus, ordinem sequi nos posse bonorum, aut malorum, quæ per oppositionem colliguntur, prout superiùs à nobis diuisa sunt.

In his autem explicandi, & describendis bonis, malis, plurimum habent ornamenti Definitiones Conglobatæ. Enumerationes partium, Similitudines Comparationes, Adiuncta, Effecta, Contraria. & Sententiæ Antitheses, Isocola, Distributiones, vno verbo, requiritur magna varietas. *Demonstratiui generis exornationis ratio.*

Hic obseruandum est nè in singulis exponendis bonis aut, malis leuiora, & minutiora consectemur.

Art. 3. Laus Deì.

FAteor cum psalte regio silentio potiùs, & admiratione laudari Deum quam ieiunis, & abiectis exornationibus nostris Dicam tamen pro summa illius erga tenuitatem nostram beneuolentia laudari à nobis posse, vel per negationē, vel per affirmationē, per negationem, profitendo Deum nihil esse ex his omnibus creatis rebus, vel quæ creari possent, sed infinitos eas interuallo post se relinquere. per affirmationē illi tribuendo quid quid magni, quid qui augusti quid quid ornamenti concipere possumus, & colligere ex assidua rerum creatarum cōtemplatione. Ac licet in laudes diuinas amplissimus di-

dicendi campus pateat ex Rhetoricis locis, potissimus tamen locus est a definitionibus conglobatis ita diuus Bernardus, ita diuus Gregorius Nazienzenus, Arnobius, Chrysostomus & alij sancti Doctores, Ita etiam Seneca Philosophus.

Art. 4. Laus personæ.

PEtitur.

1. Ab honestate rei propter quam laudatur.
2. A veritate eorum, quæ de illa affirmantur.
3. A solidis rationibus, & argumentis quibus allata comprobantur.
4. A magnitudine rerum, quas gessit.
5. Ab eo, quod nihil fuci, & blanditiarum instituta laudatio contineat.
6. Petitur à natura, quæ corpus, & animum, virtutes, facultates, scientias, &c. comprehendit.
7. Corpore, V.G. à pulchritudine, robore, agilitate, &c.
8. A patria, maioribus, opibus, honoribus, affinibus, amicis &c.
9. Ab institutione, educatione, magistris, &c.
10. A reliquis circũstantijs totius vitę.

Art. 5. Laus Patriæ.

LAus Patriæ petitur.

1. Ab eius nobilitate.
2. Ab insigni aliqua virtute propter quam celebratur.

3. Ab

3. Ab illustribus viris, quos genuit, vel ex quibus fundata est.

4. Ab illius administratione.

5. A fertilitate.

6. A situ.

7. Ab æris temperie.

8. Ab vrbibus.

9. A moribus.

10. A pietate.

Denique ab omni alia virtute v. g. fortitudine, humanitate.

Art. 6. Laus Nobilitatis.

LAus Nobilitatis petitur.

1. Ab Antiquitate.

2. A virtute Maiorum.

3. Ab honoribus.

4. A Liberalibus disciplinis, quæ nobilem decent.

Art. 7. Laus Natiuitatis.

LAus Natiuitatis petitur.

1. A tempore quod præcessit, & à prodigijs quæ tunc temporis contigere.

2. A rebus comitantibus natiuitatem.

3. A modo natiuitatis.

4. Denique ab ordinis natiuitatis.

Art. 8. Laus Nominis.

LAus Nominis petitur.

1. Ab occasione, propter quam datum est.

2. A persona, à qua datum est.

3. A significatione.

4. A modo, quo datum est.

Art.

Art. 9. Laus Educationis.

LAus Educationis petitur.
1. A cura parentum.
2. Ab institutorum, seu Magistrorum commendatione.
3. A modo, quo instituta est.

Art. 10. Laus facultatum, & opum.

LAus Facultatum, & opum petitur.
1. Ab earum abundantia.
2. A Virtute, cum qua coniunguntur, v. g. à liberalitate, modestia, magnificentia &c.
3. A bono illarum vsu.

Art. 11. Laus Honorum.

LAus Honorum petitur.
1. A statu.
2. A splendore.
3. A celebratione.
4. Ab authoritate.
5. A persona, quæ honorem defert.
6. A meritis personæ, cui defertur.
7. A modo obtinendi honores.
8. A modestia, quæ in honores obseruatur.
9. A suauitate morum in illis honoribus.

Art. 12. Laus Felicitatis.

LAus felicitatis petitur.
1. A celeritate præclarè gestorum.
2. A rei nouitate.
3. A numine fauente.
4. A bonis acceptis, & collatis.

5. A

5. a communicatione alijs, facta felicitatis suæ.
6. a modestis moribus, & virtute.
7. a casibus fortunatis.
8. a tempore, quo hi casus contigerunt.
9. ab animi celsitudine.
10. a modo adipiscendæ felicitatis.

Art. 13. Laus Pulchritudinis.

LAus pulchritudinis petitur.
1. a formæ dignitate.
2. ab amabili vultus honestate.
3. a liberali quadam humanitate oculis affusa.
4. ab emicante gratia per totum vultum.
5. a colore.
6 a membrorum debita proportione.
7. ab eo, quòd pulchritudo sit animi imago.
8. ab eo, quòd virtutis sit initium.
9. a virtute, cum qua coniungitur.

Art. 14. Laus Roboris.

Laus roboris petitur.
1. a firmitate corporis, & neruorum.
2. ab eo, quòd homini Principatum, & Imperium ascribat, saltem apud Medos Et ex sententia Platonis 7. de Republica.
3. ab animi fortitudine cum eo coniuncta.
4. a præmijs, quibus viri robusti aliquando donati sunt.

5. A bono vsu roboris, & virium.
6. A preclare gestis.

Art. 15. Laus ætatis.

LAus ætatis petitur.
1. Ab honestis affectibus.
2. Ab immanitate a vitijs.
3. Ab expectatione, & spe, quæ concipi potest.
4. A maturitate, & aptitudinem ad res magnas.

Art. 16. Laus Exercitacionum Corporearum.

LAus exercitariorum corporis petitur. 1. Ab eo, quod in adolescétibus sint aliquãdo futuræ virtutis iudic a
2. Ab eo, quod in Regibus, & ac Principibus viris honesta sint maiorum curarum argumenta.
3. Ab eo, quòd tempore pacis ad bellicas exercitationes disponant.
4. Ab eo, quòd fortitudinem foueant, & alant.
5. Ab eo, quòd animos excitent ad victoriam.

Art. 17. Laus Virtutis

LAus Virtutis ducitur.
1. Ab eo, quòd bonis corporis longè præstet.
2. Ab eo, quòd rebus omnibus ornamentum, & decus afferat.
3. Ab eo, quòd sit bonum constans, ac perpetuum, nec imperio fortunæ subiectum.

4. Ab

4. Ab eo, quòd pòst mortem viuat, & splendeat.

5. Ab eo, quòd sola in hoc mundo felicitatem nostram stabilire possit.

Art. 18. Laus prudentiæ.

LAus Prudentiæ petitur.

1. Ab eo, quod sit animæ lucerna cuius beneficio cuncta videat, prospiciat, & perficiat.

2. Ab eo, quòd sit virtutum nutrix, & moderatrix.

3. Ab eo, quòd aliorum consilia non repudiet in suis negotijs.

4. Ab eo, quòd studiosè eligat, à quibus consilium petat, nec vtatur adulatoribus.

5. Ab eo, quòd pertinaciam omnem ex animo deijciat, & impetum voluntatis licentioris reprimat.

6. Ab eo, quòd diligenter præterita, præsentia, & futura discutiat, & inter se componat.

7. Ab eo, quòd loco, & tempore, ratione audita, sententiam mutare non dubitet.

8. Ab eo, quòd non leuitere et iuueniliter agat, nec temerè cuius animi suis arcana retegat.

9. Ab eo, quòd promptè, & celeriter perficiat, quòd maturè deliberatũ est.

Denique ab eo, quòd fraudem omnem & calliditatem ferre non possit, & virtute magis quàm dolo contendat, nec fidem vnquam datam violet.

Art. 19. Laus Sapientiæ.

LAus Sapientiæ petitur.
1. A longo rerum vsu.
2. A liberalibus, honesti, que disciplinis, quibus aliquis ornatus est.
3. Petitur ab eo, quòd originem ducat a diuina sapientia.
4. Ab oraculis, quæ edere solet.
5. Si cum eloquentia coniungatur.
6. Si fortitudinem habeat adiunctam, et comitem.
Denique petitur ab eo, quòd soli sapientes administratione rerũ digni sint

Art. 20. Laus Temperantiæ.

TEmperentia laudatur.
1. Ex eo, quòd sumptus omnes superuacaneos reijciat.
2. Ex eo, quòd delicatiorem cultum non admittat.
3. Ex eo, quòd muliebrem ornatum non ferat.
4. Ex eo quòd rebus honestis, et necessarijs contenta sit.
5. Ex eo, quòd nihil molle, et effœminatum patiatur in victu, & vestitu.
6. Ex eo, quòd ita sibi sit parca, vt in alios sit liberalis.
7. Denique ex eo, quòd virtutes foueat, & nutriat.

Art. 21. Laus Liberalitatis.

LIberalitas laudatur.
1. Ex eo, quòd multum valeat ad conciliandam hominum beneuolentiã.

2. Ex eo, quòd sit quasi expressa, et spirans in ago Dei.
3. Ex eo, quòd sit quasi proprius Principis character.
4. Ex eo, quòd in eximia fortuna nihil sit dignius.
5. Ex eo, quòd, quibus, quæ, & quando debeat, largiatur.
6. Ex eo, quòd pauperes sublnet.
7. Ex eo, quòd etiam debita remittat.
8. Ex eo, quòd eximia morum probitate & necessitate sola ducatur.
9. Ex eo, quòd ita in eà magnificentia, seruetur, vt nihil sit luxus.
10. Ex eo, quòd miseros consoletur, recret, & reficiat.
11. Ex eo, quòd bene meritis nunquam desit.
12. Ex eo, quòd verecundiam infetiocum præuertar.
13. Ex eo, quòd educationem liberalem puerorum curet.
14. Ex eo, quòd, non ex alieno, sed ex suo largiatur, hilariter quidem, promptè liberè, & gratuitò.

Denique ex eo, quòd solo amore honestatis ducatur.

Art. 22. Laus Munificentiæ.

LAus Munificentiæ petiur.
1. Ab eo, quòd Nobilium, et Herorum propria sit.
2. Ab eo, quòd Diuinam in Terris bonitatem, & excellentiam imitetur,
3. Ab eo, quòd diuitis affluere nolit, nisi ad commune bonum.

4. Ab eo quòd ſit veluti omnium parens.
5. Ab eo quòd ſit veluti Sol mundi.
6. Colligitur ex ampliſſimis donis quibus virtutem compenſat, & pietatem exornat.
7. Ab operibus ſacris, publicis, vtilibus, & diuturnis, qualia ſunt, templa, palatia, vrbes, arces congiaria, donatione, gymnaſia, academiæ, & cætera eiuſmodi.

Art. 23. Laus Caſtitatis.

CAſtitas Laudatur.
1. Ex eo quòd virtus ſit præſtantiſſima, quæ Deo plurimum placeat.
2. Ex eo quòd ſit propria Principis virtus.
3. Ex eo, quòd ſit virtutum cuſtos per modeſtiam ſuam.
4. Ex eo, quòd voluptatis illecebras conculcet.
5. Ex eo, quòd nihil in ædibus, nihil in cubiculis ferat, quod oculos offendat; turpia ſpectacula fugiat: ac turpe nihil legere poſſit ac fedum.

Art. 24. Laus Fortitudinis.

LAus fortitudinis, & magnitudinis, & animi peritur.
1. Ab eo, quòd aduerſa omnia contemnat, iniurias non ſentiat; in aduerſa fortuna tranquilla ſit ſemper: omnia patiatur, & conſtans in virtute ſit.
2. Ab eo, quòd non niſi magna appetat ni-

nihil paruum moliatur, nil nisi hone-
stum ambiat, omnia præter virtutem
infra se putet.
3. Ab eo, quòd virtutem solam, & ve-
ram consectetur.
4. Ab eo quòd diuinum (vt ita loquar)
hominem faciat.
5. Ab eo, quòd nihil metuat, labores
sponte sufferat, impauida sit semper, &
ipsa etiam pericula lacessat: nunquam
à consilio suscepto minis, & terroribus
amoueatur, nunquam difficultatibus
frangatur, semper sit similis, & sem-
per Regia.
6. Ab eo, quòd in alios moderatè se ge-
rat, & fortuna sua nunquam abutatur.
Denique ab eo quòd tam spontè gra-
uia, & acerba patiatur, cùm necessi-
tas cogit quàm felici fortuna vtatur.

Art. 25. Laus Iustitiæ.

LAus Iustitiæ petitur.
1. Ab eo, quòd adeò sit nessaria,
vel etiem scelerati sine aliqua saltem
iustitiæ vmbra viuere non possint.
2. Ab eo quòd sit virtus maximè neces-
saria principibus.
3. Ab eo, quòd, qui iustus est magnam
authoritatem habere soleat.
4. Ab eo, quòd ab omnibus diligatur,
alique fides facile habeatur.
5. Ab eo, quod fundamentum sit perpe-
tuæ existimationis, & famæ.
6. Ab eo, quòd sine iustitia nihil esse
possit laudabile.
7. Ab eo, quòd respiciat Dei cultum ex

4. Ab eo quòd ſit veluti omnium parens.
5. Ab eo quòd ſit veluti Sol mundi.
6. Colligitur ex ampliſsimis donis quibus virtutem compenſar, & pietatem exornat.
7. Ab operibus ſacris, publicis, vtilibus, & diuturnis, qualia ſunt, templa, palatia, vrbes, arces congiaria, donatione, gymnaſia, academiæ, & cætera eiuſmodi.

Art. 23. Laus Caſtitatis.

CAſtitas Laudatur.
1. Ex eo quòd virtus ſit præſtantiſsima, quæ Deo plurimum placeat.
2. Ex eo quòd ſit propria Principis virtus.
3. Ex eo, quòd ſit virtutum cuſtos per modeſtiam ſuam.
4. Ex eo, quòd voluptatis illecebras conculcet.
5. Ex eo, quòd nihil in ædibus, nihil in cubiculis ferat, quòd oculos offendat; turpia ſpectacula fugiat; ac turpe nihil legere poſsit ac fœdum.

Art. 24. Laus Fortitudinis.

LAus fortitudinis, & magnitudinis, & animi peritur.
1. Ab eo, quòd aduerſa omnia contemnat, iniurias non ſentiat; in aduerſa fortuna tranquilla ſit ſemper; omnia patiatur, & conſtans in virtute ſit.
2. Ab eo, quòd non niſi magna appetat ni-

nihil paruum moliatur, nil ni si hone-
stum ambiat, omnia præter virtutem
infra se putet.

3. Ab eo, quòd virtutem solam, & veram consectetur.

4. Ab eo quòd diuinum (vt ita loquar) hominem faciat.

5. Ab eo, quòd nihil metuat, labores spontè sufferat, impauida sit semper, & ipsa etiam pericula lacessat: nunquam à consilio suscepto minis, & terroribus amoueatur, nunquam difficultatibus frangatur, semper sit similis, & semper Regia.

6. Ab eo, quòd in alios moderatè se gerat, & fortuna sua nunquam abutatur.

Denique ab eo quòd tam spontè grauia, & acerba patiatur, cùm necessitas cogit quàm felici fortuna vtatur.

Art. 25. Laus Iustitiæ.

Laus Iustitiæ petitur.

1. Ab eo, quòd adeò sit nessaria, vel etiem scelerati sine aliqua saltem iustitiæ vmbra viuere non possint.

2. Ab eo quòd sit virtus maximè necessaria principibus.

3. Ab eo, quòd, qui iustus est magnam authoritatem habere soleat.

4. Ab eo, quòd ab omnibus diligatur, alique fides facile habeatur.

5. Ab eo, quod fundamentum sit perpetuæ existimationis, & famæ.

6. Ab eo, quòd sine iustitia nihil esse possit laudabile.

7. Ab eo, quòd respiciat Dei cultum ex

obſeruantiam, charitatem in patriam; pietatem in parentes, fidelitatem in amicos, in Principes amorem, et venerationum, in præceptores, et ſenes honorem et reuerentiam, charitatem in omnes, fidē in promiſſis, et creditis etc.

Art. 26. Laus Religionis.

PEtitur Laus religionis.

1. Ab eo, quòd bene ſentiat de obſeruantia, et cultu Dei.

2. ab eo, quòd ſapienter de Diuina Prouidentia iudicet.

3. ab eo, quòd res Diuinas complectatur, et quodammodo inſpiciat.

4. ab eo, quòd Dei gratiam, et auxilium ſibi conciliet.

5. ab eo, quòd vni ſoli Deo omnia ſua bona accepta referat.

6. ab eo, quòd ſoli Deo honores omnes deferat.

7. ab eo, quòd ſacras ceremonis multi faciat, et cum reuerentia vſurpet 8. denique Deum templis, et donarij colat, magnoque ardore amplificandæ illius gloriæ incendatur, multaſque preces fundat, et vota nuncupet, reſque ſacras et homines ſacros honori magno habet

Art. 27. Laus Charitatis in Patriam.

PEtitur.

1. Ab eo, quòd communis omnium antiquiſſima, & ſanctiſſima ſit parens quæ omnium omnes charitates, complectatur.

2. ab eo, quòd habita olim fuerit a Paganis

ganis tanquam Dea, quam obseruare magis, & colere debemus, quàm matrem, & pro qua nemo bonus mortem oppetere, & quodlibet arduum suscipere non debeat.

Art 28. Laus pietatis in Parentes.

PEtitur.
1. ab amore erga eos.
2. a votis pro iisdem nuncupatis, vt longius viuant.
3. ab honoribus illis habitis.
4. a concordia cum iis seruata.
Denique a periculis eorum causa perlatis.

Art. 29. Laus venerationis, & amoris in Principes obseruantiæ in præceptores in senes, Charitatis in omnes, & fidelis Iustitiæ.

Laus venerationis in Principes petitur.
1. ab eo, quòd magno viros deceat.
2. ab eo, quòd ostendat magnam mentem, & sagax ingenium, quia Principes quodammodò Dei munere erga subditos funguntur.
Laus obseruantiæ in præceptores petitur.
1. ab eo, quòd sint quasi parentes.
2. ab eo, quòd non parum laborent in docendo, & sæpiùs tædiũ pati cogantur
3. ab eo, quòd bonam indolem suis hortationibus instillent.
4. ab eo, quòd desidiam discutiant.
5. ab eo, quòd ingenium laben, & pi-

grum in lucem proferant.

Laus obseruantiæ erga Senes petitur

1. Ab eo, quod exemplis suis nos ad virtutem impellant.
2. Ab eo, quòd sint quasi preceptores Iuuentutis.
3. Ab eo, quod, quemadmodum magnorum fluminum capita aliquo modo veneramur, sic & seniores venerari nos oporteat.

Laus Charitatis in omnes petitur.

1. Ab eo, quòd amicos nostros ægros inuisamus.
2. Ab eo, quòd miseris opem feramus.
3. Ab eo, quòd de nemine vix suspicemur malum &c.

Denique laus fidelis Iustitiæ petitur.

1. Ab eo, quòd fidelis iustitia sit quasi certissimum salutis humanæ pignus.
2. Ab eo, quòd fideliter reddat, quæ accepit, vel quæ pacta est.
3. Ab eo, quòd suis semper stet promissis.
4. Ab eo, quòd etiam hostibus fidem seruet, quantumcumque magna inde oriantur incommoda.

Art. 30. Laus Clementiæ.

Petitur.

1. Ab eo, quòd sit virtus Regia.
2. Ab eo, quòd ad orreat a sãguine, & crudelitate.
3. Ab eo, quòd concilier hominum beneuolentiam.
4. Ab eo, quòd ad Deum prope accedat, salutemque homini concedat.

5. Ab

5. Ab eo, quòd ſponte ignoſcat victis hoſtibus iniurias.
6. Ab eo, quòd ſibi illatas iniurias remittat.
7. Ab eo, quòd non niſi coacta puniat.
8. Ab eo, quod nihil crudele ferat in pœnis, quas exigit.

Art. 31. Laus Seruitutis.

PEtitur.
1. Ab eo, quòd improbos cerceat, et probos tueatur.
2. Petitur ab eo, quòd ſit pars iuſtitiæ, & a zelo æquitatis proficiſcatur.
3. Ab eo, quòd puniat tantùm, vel vt hoſtis terreatur, vel vt Reus ampliùs non peccet.
4. Ab eo, quòd leges ſuſtentet, et Remp. defendat.
5. Ab eo, quòd perſonarum acceptionem non habeat ſiue in puniendo, ſiue in eligendo ad Magiſtratus, et dignitatis gradus.
6. Ab eo, quòd nihil ex animi impetu agat, ſed moderatè omnia, et prudenter.

Art. 32. Laus Verecundiæ.

PEtitur.
1. Ab eo, quòd ſit quaſi tutrix, & conſeruatrix cæterarum virtutum.
2. Ab eo, quòd ea nihil ſit amabilis.
3. Ab eo, quòd ſit indicium, animi moderati, & virtutis ſtudioſi.
4. Ab eo, quòd ſit quaſi nuncia bonæ ſpei.

5. ab eo, quòd pudicitiæ sit custos.
6. ab eo, quòd authoritatem conciliet.
7. ab eo, quòd nec honores supremos ambiat, nec laudes aucupetur.
8. ab eo, quòd vanitatem omnem fugiat.
9. ab eo, quòd mansueta sit.
10. ab eo, quòd renuntiet dignitatibus, & honoribus.
11. ab eo, quod nunquam se iactitet.
12. ab eo, quòd se legibus sponte subijciat.
13. ab eo, quòd sponte obsequatur, quamuis sit in supremo dignitatis gradu.

Denique ab eo, quòd humaniter omnes accipiat, & in omnibus humilem se præbeat.

Laus artis aut scientiæ.

PEtitur.
1. ab inuentione, & illius vsu.
2. a multitudine rerum, quas complectitur.
3. a solertia, quæ adhibenda est.
4. ab ingenio quod requirit.
5. a dispositionem præceptionum, apta, prudenti, & clara.
6. ab elocutione pura, eleganti, perspicua, culta, venusta, plana, molli, florida, suaui, incitata, graui, omni denique verborum ornatu, & grauitate sententiarum affluente.
7. a pronunciatione eleganti, venusta, & decenti.
8. a dignitate personæ loquentis, dexteri-

teritate, facilitate, grauitate, prudentia, & felicitate.
9. a victorijs, quas reportauerit vir doctus v. g. orator si moueat, persuadeat, flectat, & in animis hominum dominetur.

Laus rerum inanimarum.

Articulus primus.

LAus rerum inanimarum petitur:
1. ab earum pretio, & communi æstimatione.
2. ab vsu.
3. a genere.
4. a figura.
5. ab antiquitate.
6. a causis.
7. ab effectibus.
8. Denique a fine.

Art. 1. Laus ragionis.

PEtitur.
1. ab antiquitate.
2. a primis cultoribus.
3. a principibus.
4. ab amplitudine, situ, amenitate, aeris clementia, & salubritate.
5. a fluminibus, lacubus mari, vrbium frequentia, celebritate, fertilitate.
6. a frugibus.
7. ab animalibus.
8. a tutto itinere.
9. a virtute bellica incolarum studijs, humanitate.

Art. 3. Laus Vrbis.

PEtitur.
1. A conditore.
2. A cœli temperie.
3. A situ.
4. A figura.
5. Ab amplitudine.
6. A munitionibus.
7. A fluminibus.
8. Ab ædificijs.
9. A numerositate ciuium.
10. A viris illustribus.
11. A rebus præclarè gestis.
12. Ab administratione.
13. A Magistratibus.
14. Ab Academijs.
15. A Templis.
16. A ciuium moribus.

Art. 4. Laus Accademiæ.

PEtitur.
1. A Conditoribus.
2. Ab antiquitate
3. A disciplinis, quæ in ea pertractantur.
4. Ab ijs, qui illi præsunt.
5. A loci commoditate.
6. Ab aeris salubritate.
7. Ab amœnitate, & vbertate.
8. Ab ingeniorum dexteritate.
9. A compensatione eorum, qui præcellunt.
10. A præceptorum celebritate.
11. A bonis moribus.
12. A scolasticorum assiduitate.

Art. 5. Laus Fluminis.

FLumen laudatur.

1. Ab ortu, ſcaturigine copioſà, velocitate, colore.
2. A piſcium generibus, & multitud.
3. Ab alijs fluuijs, quos recipit.
4. A locis, quæ alluit.
5. A nauium frequentia, & alijs commodis.

Art. 6. Laus Domus.

DOmus laudatur.

1. Ab amplitudine, figura, materia.
2. A ſitu, & proſpectu.
3. Ab horto.
4. A puteo, vel fontibus.
5. Ab atrio, penetralibus, cubilibus &c.

Art. 7. Laus Agri.

AGer commendatur.

1. Ab amœnitate loci.
2. A fertilitate, & vbertate frugum, & fructuum.
3. A veritate pomorum, arborum, & herbarum generibus.
4. A cultura, & prædijs &c.

Art. 8. Laus Montis.

MOns laudatur.

1. A magnitudine, altitudine, &c.
2. a radicibus, vallibus &c.
3. a miraculis, prodigijs, & rebus memorabilibus.

4. a fon-

4. A montibus, torrentibus &c.
5. Denique à frugum vbertate, copia.

Art. 9. Laus Plantæ.

PLantæ & radix commendantur,
1. A colore.
2. Ab odore.
3. A sapore, figura, virtute &c.
4. A rusticorum testimonijs, inuentoribus.
5. a comparatione cum elijs plantis.

Art. 10. Laus in genere.

Laus rerum in genere.

RES denique singule laudantur ab omnibus, quæ ipsis pro suo statu, & conditione competunt, v.g. puer, adolescens vir, senex, Discipulus, Miles, Dux, magistratus, Pictor, Sculptor, Architectus, Chirurgus, Medicus. Mathematicus, Philosophus, Theologus. &c. laudantur ab his capitibus quę ad eorum laudem pro suo statu assumi possunt. Puero maxime conueniũt docilitas, ingenij puerilis alacritas, totius corporis decor, semina, & principia virtutum, desiderium rerum magnarum, pudor, integritas vitæ, sermonis affabilitas &c.

Laus pueri.

Laus adolescentia

Adolescens maxime conuenit studium virtutis, sapientiæ; quarè in eius laudem afferatur apud quos egerit, quibus vsus fuerit præceptoribus, quibus æquilibus, quibus studijs, quibus artibus, ac disciplinis, &c. commendabitur potissimum dexteritas, & aptitudo,

Vi-

Virili ætati conueniunt prudentia, rerum vsus, & cognitio, magnitudo animi, & fortitudo; facultates, honores, preclarè facta prudenter dicta, tùm publicè tùm priuatim &c. *Laus viri.*

Senectuti conueniunt longus rerum vsus, experientia, cosilium, prudentia, vitæ integritas, comitas, morumque dulcedo &c.

Laus Facti.

FActum aliquando laudari potest.
1. ab honestate, ad quam referuntur æquitas, gloria, magnitudo, præstantia, & cæteræ virtutes facto coniuncta.
2. ab vtilitate.
3. a iucunditate, celeritate, facilitate, & constantia, qua peractum est.
4. a persona, quæ rem gessit.
5. a tempore, & cæteris circunstantijs.

CAPVT II.

Quæ ob seruanda sunt in dispositione generis demonstratiui.

IN genere demonstratiuo Obseruari potest. *Prim: modus dispositionis demonstratiui generis.*
1. Temporum series, debetque per singulos ætatum gradus, statusque procederet audatio, vel vituperatio v. g. 1. dicentur, quæ ante vitam 2. quę in vita. 3. quæ post mortem, ante vitam, sunt patria, parentes. oracula somnia &c. In vita, natiuitas, educatio, institutio ingenua, mores: pacta, dicta facta, co-

cogitata &c. post mortem, miracula, posteritas &c. vide orationem pro Archia Poeta.

2. Modus. 2. Laudis, vel vituperij capita ad certa quædam membra reuocari possunt, & in singulis, quæ rei competunt, afferendo ea conuenienter, commorari possumus, v.g. in bonis corporis, animi, & fortunæ &c. adde quod genus demonstratiuum versari possit circa personas, facta dicta, gratiarum actiones, gratulationes, orationes funebres, et alias eiusmodi; præterà circa descriptiones quarumlibet rerum v.g. animantium, regionum, vrbium &c.

3. Modus dispositionis in genere demonstratiuo. 3. In hoc genere demonstratiuo seruari potest ordo dignitatis rerum, initio ducto, vel à minoribus ad maiora, vel a maioribus ad minora, Vide orat pro Marcello 32. Pilipp. num. 78. & Vatinianam.

4. Modus. 4. Haberi debet ratio diuersitatis rerũ ad delectationem excitandum. v.g. iungendo parua magnis, læta tristibus, incredibilia probabilibus, vtilia honestis iucunda necessarij &c.

Generis demonstratiui partes duæ. Generis demonstratiui partes sunt duæ, laudatio, & vituperatio: vtrisque dispositio suis locis explicatur. Motus habet, vt ante dictum est lib. 1. de inuentiones, in motibus.

Exord. generis demonstrat. Exordium generis demonstratiui est valde liberum, ducique potest, vel à persona, vel à facto, dictione, aut à reliquis capitibus, quę sunt explicata in exordio.

Sta-

Status huius generi est constitutio quæstionis, v.g. quòd quis laudandus sit, vel vituperandus. *Status.*

Narratio delectum habere debet rerum, quæ commendantur, nec est seiungenda ab alijs partibus, sed per totam orationem difundi debet. *Narratio.*

Confirmatio, & amplificatio peti possunt ex locis Rethoricis conuenientibus tempori, loco personæ, facto, dicto cæteris circunstantijs. *Confirmatio generis demonstratiui*

Peroratio, vel epilogus maximè pendet ex oratoris prudentia, & *in laude* continere debet motus aliquos, quid ad virtutis imitationem ferant, amorem & beneuolentiam concitent in eum, qui laudatur; contra verò *in vituperatione* ad detestationem vitij, & odium illi conflent, qui vituperatur. *Peroratio.*

CAPVT III.

Progymnasmata Aphthonij in genere Demonstratiuo.

AD genus demonstratiuum referuntur hæ amplificationes, seu Progymnasmata Aphthonij, laus, vituperatio, imitatio, seu Ethopæia, comparatio. *Laudis definitia.*

Art. 1. Laudis dispositio, & vituperationis.

LAus, est oratio alicuius bona enumerans, vide singula laudis capita, de quibus ante breuiter actum est.

Quod

Quod de laude dictum est, etiam & de vituperationem dicendum est: modo tamen oratio res oppositas contineat, Vituperatio enim est sermo exponens mala rei quam vituperamus.

Vituperationis definitio.

Dispositio tùm laudationis tum vituperationis eadem est, quæ superiùs allata fuit. Hæc amplificatio cum simili sit toti orationi, exempla tibi suppeditabant orationes Cicerones, quæ ad genus demonstratiuum pertinet, de quibus infra. Hic addo breuiter encomimium, seu laudationem, aut exornationem differre ab, & elogio 1. quod Hymnus fit deorum; Encomium verò, fit hominum; 2. quòd Elogium breuis sit laudatio. Encomium verò longius sit, plusque artificij requirat. Encomium tribuitur Personis vt Aristoteli &c. rebus, vt cuilibet virtuti, puta modestiæ &c. temporibus, vt veri, æstati, &c. locis, vt hortis &c. animalibus, vt Leoni &c. Plantis, vt viti &c. præterea eadem hæc omnia laudari possunt, vel communiter, vt si laudarentur omnes Gallis, vel singulatim, vt si laudaretur tantùm vnus Galius.

Hymnus Encomiū Elogiū.

Ratio exordij in laude.

Itaque siue personam, siue rem, siue quodlibet aliud laudare velis hanc dispositionem seruare poteri. Exordium ducetur, vel à commendatione ipsius personæ, quam laudamus, vel ab horratione ad honorem illi disferendum, vel a conciliatione Auditorum, vel denique ab alio quouis capite, quod aptum fuerit, vt ante dictum est.

Ex-

Expositio continebit.

1. Genus, ad quod referuntur natio, patria, maiores, parentes.

2. Naturam, quæ complectitur, & bona corporis, nempe sanitatem, velocitatem, vires pulchritudinem, proceritatem &c. animi bona, scilicet, ingenium, iudicium, memoriam, mores, studium. &c.

3. Educationem, quæ complectitur apud quos educata fuerit sub quo genere reipublicæ quam autem professa fuerit quibus magistris vsa fuerit.

4. Actiones ex virtutibus factas.

5. Honores, quibus exornata fuit person, ante mortem, vel post mortem.

6. Mortem ipsam, quæ gloriosa fuit.

Additur comparatio cum alia re simili cui preferri debet. Concluditur denique epilogo, qui fere totus erit in votis Nihil addo de dispositionem vituperationis, quia easdem habet partes, & eadem capita, sed per oppositionem.

Laudis capita, lare ferri possunt apre sudarto- a.

Art. 2 Ethepia dispositio.

IMitatio, seu Ethopæia, est expressio morum alicuius personæ. Hoc est, v.g. quid diceret timidus, auarus autem nactus ensem, triplex est genus Ethopæiæ.

1. Est idolopopæia, quæ est expressio motum personæ mortuæ.

2. Prosopopæia, quæ est expressio ficta & morum, & personæ, & circunstantiarum.

3. Ethopæia ipsa, quæ spectat ad personam

nam veram, & cognitam.

Ethopœia tripl. Ethopeia triplex est; pathetica, moralis, & mixta.

Etophæia pathetica, est expressio affectuum vehementiorum, vt quid dixerit Medea suos mactatura filios.

Moralis, est expressio morum duntaxat, hoc est v g. quæ esset oratio auari timidi, qui aureum ensem nactus fuisset.

Mixta, est expressio, affectuum vehementiorum, et morum, vt, quid dixerit achilles super Patroclo. Vide progymnasmata Libanij.

Ethopœia dispositio. Ethopœia tria continet tempora; præsens pro Exordio, præteritum, et futurum pro confirmatione.

Exemplum sit. *Me miseram? ærumnosa tam ego sum vnius filij mater* (hoc ad præsens tempus spectat.) *Sed infelicem me, quæ parem ei, qui me genuit sum experta fortunam* (Hoc ad præteritum tempus pertinet) *Verum enim verò quid ista queror, ac deploro? vereor miseria ne etiam mutata in aliam formam lachrymas offundere non distam* hoc ad rerum statum futurum spectat.

Itaque sic procedit Ethopeia, vt eius initium a præsenti ducatur, deinde ad præteritum, et ad futurum progressus fiat.

Hoc progymansma, nec toti oratione nec parti conuenit, lege exempla Ciceroniana in elocutione, vbi agitur de Ethopæia.

Art 3. Comparationis dispositio.

COmparatio est oratio conferens aliquid cum alio v.g bona vnius cum malis alterius, parua cum magnis, &c. *Comparatio.*

Amplificatio comparationis ducitur ab iisdem capitibus, a quibus res, vel laudantur, vel vituperantur, Hoc progymnasma, simile est otij, orationi quare habet exordium, expositionem, et Epilogum, vt laudatio, & ad eadem exempla Ciceroniana, referri potest

CAPVT III.

Variæ Orationes, quæ ad genus demonstratiuum spectant.

Art. 1. Oratio genethliaca.

OBseruandum est Panegyricam orationem, eam esse propriè, quæ habetur ad populum conuocatum ad laudem alicuius; sumi tamen latè pro omni laudatione: quare prima sit. *Panegyrica oratio.*

Oratio Genethiliaca. Hæc autem, est oratio gratulatoria, et hilaritatis plena.

Eius dispositio sic se habet.

Exordium ducitur ab aliqua circunstantia loci, temporis, aut personæ; Vel a votis publicis, precibus, sacrificijs, et ab ijs quæ natiuitatem præcesserunt, Nonnunquam a præclara quadam fabula, vel etiam ab exclamatione.

Confirmatio continere potest duas partes.

1. Com-

1. Commemorationem Maiorum, & prodigiorum si quæ præcesserunt natiuitatem

2. Ea, quæ natiuitatem comitantur, & quæ in futurum conijci possunt ex circumstatijs Natiuitatis, loco, tempore antecedentibus auguris, dictis oraculi, somnijs, & alijs similibus rebus.

Preterea ex facie, vigore, moribus, & cæteris indicijs.

Epilogus, seu peroratio continet vt plurimùm vota faustas preces pro puero & pro parentibus.

Art. 2. Oratio Lustrica.

ORatio Lustrica, seu Laustralis spectat ad luadem nominis, quod in ponitur infanti.

Hæc est eius dispositio.

Exordium ducitur a circunstatij loci personę &c.

Vel ab aliquo ritu antiquo.

Vel à lætitia communi.

Confirmatio duas partes complectitur.

1. Commendationem nominis, quæ solet peti à causa propter quàm imponitur nomen, & ab ijs virtutibus, quas designat.

2. Quod sine vllo fauore, vel adulatione nomen hoc imponatur.

Quare in confirmatione afferuntur res gestæ, & virtutes, quæ id nominis promerentur.

In hac oratione frequentes esse solent comparationes.

Epi-

Epilogus concluditur votis, faustis precibus, & gratulationibus.

Art. 3. Epinicium.

ORatio gratulatoria, seu Epinicium adhibetur in quouis felici casu, Estque oratio, per quam alicui gratulamur.

Hæc est eius dispositio.

Exordium duci potest à causis publicæ lætitiæ, vel à mutatione fortunæ in meliorem statum, vel ab alijs rei circunstantijs.

Confirmatio plures habet aliquando partes, easque pro dicentis iudicio.

Cum agitur de victoria, grates referuntur propter debellatos hostes, ob timorem ereptum, propter liberatam patriam &c. Prætereà cum laude numerantur præclarè gesta, explicantur virtutes, Imperatoris, exercitus, ducum, commilitonum. Additur narratio victoriæ, & ab adiunctis amplificatur per hypotyposes, descriptiones, comparationes, & præcedentis fortunæ cum præsenti collationes.

Denique concluditur epilogo, qui totus erit in votis, ac precibus pro felici rerum successu.

Ad hanc orationem gratulatoriam referri debet oratio lamentatoria, quæ gratulatoriæ oppositam habet tractationem.

Art. 4. Oratio Lamentatoria.

ORatio lamentatoria duo continet: 1. Malum quod exaggeratur, tum

ad leuandum dolorem, tum ad excitandam misericordiam, vel odium in aduersarios.
2. Continet metum, qui alijs inicis debet, nè in idem malum incidant.
Epilogus preces habet pro auertendo malo, de quo quæstio est.

Art 5. Epithalamium.

ORatio nuptialis, seu Epithalamiũ est oratio, quâ laudantur nuptiæ.
Exordium dici potest à letitia, & celebritate nuptiarum. Hoc autem exordium continere solet.
1. Significationem aliquam dificultatis argumenti, vel propter nobilitatem sponsorum, vel propter alias quasuis circumstantias.
2. Rationes, quibus orator ipse impulsus, fuerit ad suspiciendam laudationem, v.g. affinitatis, amicitiæ &c.
3. Enumerationem commodorum, quæ ex hoc coniugio sperari possunt.
Confirmatio complectitur,
1. Laudem sponsorum, vt ante dictum est in laude personæ.
2. Eorundem genus, vt in laude nobilitatis dictum est.
3. Diuersos ritus, v.g morem componendi coronas ex casia nardo, croco, myrtho, lauro, olea, rosis, lilio, oliua, &c.
4. Munerua, quibus sponsi cohonestantur.
5. Fictiones aliqua, v.g. liberorum, qui quasi cum parentibus colludentes oculis subijciuntur.

6. Ap-

6. Apparatus conuiuij, thalamis, domus, &c.
7. Deuique; apoſtrophen ad vtrunque ſponſum de ſpe ſobolis virtute uon impatris.

Epilogus denique fauſta omnia vtriq; ſponſo precatur.

Art. 6. Oratio poſtulatoria.

ORatio poſtulatoria adibetur, cum quidpiam alicuius momenti, vel debitum, vel iuſtum petimus.

Hæc oratio artificioſa eſſe debet, aliquando inſinuationem requirit ad conciliandam beneuolentiam, aliquando ferè nullam. Habenda eſt in ea rei ratio Item & perſonarum, conditionis, & fortunæ.

Exordium ducitur ab ipſius perſonæ adiuctis, eiuſque maximæ laudari debet liberalitas.

Attendendum eſt etiam ad rationem loci, & temporis.

Poſt exordium ſequi poteſt explicatio quam petimus.

Confirmationem continere poteſt.
1. Rationes petitionis v.g. colata beneficia, res pleclarè geſtas &c.
2. Spē nō dubiā ab inſigni liberalitate.
3. Vtilitatem quę ex munere profectura eſt.
4. Honeſtatem, quæ in petito beneficio conferendo poſita eſt.
5. Commendatione eorum, qui cum eo, à quo petimus aliquid coniuncti ſunt.

6. Probationem, qua ostendamus petitionem nostram honestum esse piam iustam, & facilem illi, quem rogamus, nobis verò perutilem, ac necessariam, vel alijs, pro quibus agimus.

Epilogus pollicebitur animum gratum, ac memorem accepti beneficij, summamque animi propensionem dedeclarabit.

Art. 7. Gratiarum actio.

Oratio Eucharistica, seu, gratiarum actio nullam habere debet suspicionem simulationis, vel ostentationis.

Exordium duci solet ab ea virtute, quę maximè in accepto beneficio elucet, vel à ratione propter quam actiones gratiarum dilatæ fuerint, vel ab ipsa persona largentis.

Confirmatio ferè tota esse debet in commendatione virtutis, quæ beneficij causa fuit, soletque tria complecti.
1. Laude benefactoris.
2. Beneficij declarationem, & amplificationem ex adiunctis, de quibus supra.
3. Beneficij causas, quæ ex circunstatijs hauriri debent.

Addi potest commendatio amoris beneuolentiæ largentis Item & modus quo beneficium collatum est. Item & tempus quo fuit collatum.

Epilogus memorem animum pollicebitur.

Art.8.Oratio inauguratinis.

ORatio inaugurationis ea eſt, quæ habetur, cum Rex vngitur, vel creatur, & inſtituitur Magiſtratus, aut gubernator. Hæc oratio vt ſplendida eſſe debet, ita non parum artificij requirit.

Exordium ſumi poteſt ab electione perſonæ, quæ propter merita ſua commendabitur. Vel à principis, aut vrbis beneuolentia, quibus dignitas, vel magiſtratus defertur; Vel à communi lætitia; Vel ab auguris, & alijs prodigijs. Vel à loco vbi fit inauguratio: Vel à ceremonijs; Vel ab ornatu, & ſplendore pompæ.

Confirmatio continere debet.

1. Commendationem perſonæ, quæ fiet ſi v.g. Rex dicatur ima dei, diuinæ Ma ieſtatis character &c.

2. Continet illuſtriores comparationes, & ſimilitudines aliarum vnctionum; v.g, Dauidis, Salomonis &c.

3. Rationes inaugurationis,

4. Explicationes inſignium Dignitatis vel Magiſtratus.

5. Enumerationem præſtantiſſimorum principum, aut clariſſimorum virorum qui magnam laudem conſecuti fuerint.

Epilogus totus erit in gratulationibus votis, ac precibus.

Art. 9 Oratio dedicatoria.

ORatio dedicatoria tria continent.

1. Occaſionem dedicandi.

2. Dignitatem personæ, cui dedicamus
3. Opportunitatem dedicandi.
4. Explicare debet causas, vel officij, vel dignitatis, vel gratitudinis, vel alterius cuiuscumque rei.

Denique fidem omnem suam, & obsequium, qui dedicat, obstringit.

Art. 10. Oratio ad recipiendum Principem, aut Magistratum.

ORatio ad recipiendum principē, vel magnistratum cōplecti debet.

1. Causas aduentus, vel ingressus in vrbem.
2. Gratulationes, si quod præclarè factum sit, vel bonum speretur.
3. Lætitiæ argumēta de felici aduentu

Exordium duci poterit ab expectatione, & votis populi, vel a communi gaudio propter illius aduentum.

Confirmatio continere potest.

1. Illustria symbola, insignes comparationes, & similitudines, quibus persona commendetur.
2. Descriptionem apparatus, eiusque circumstantiarum.
3. Plausus, et faustas acclamationes.
4. Crebram apostrophen ad ipsas res inanimas v.g. ad domos, templa, &c. & ad ciues.

Epilogus, animos, fortunas, opesque deuouebit; vel amorem in se perpetuum summisso animo postulabit.

Art. 11. Oratio funebris

ORatio funebris sic disponitur, Exordium doloris plenum esse de-

debet, ducique poteſt vel ab aliquo voto, vel ab exclamatione, vel ab inuectiua in mortem, cauſamque mortis, vel a deploratione vtriuſque, vel ab indignatione propter mortis rationem, vel ab explicatione humanæ conditionis, vel a graui aliqua ſententia, vel a circunſtantiis mortis oſtentis, & prodigijs vel a dubitatione, vel ab exequiarum apparatu, vel ab aliquo ſymbolo, vel a diuerſis gentiū ritibus, vel excuſatione propter dilatā orationem funebrē, vel a rationibus leniendi doloris, vel a commendatione perſonæ, quæ mortua eſt, vel a cauſis mœroris, & triſtitiæ, vel ab affinitate, & guſtatu, &c.

Confirmatio tria complecti debet.

1. Commendationem virtutis eius, qui vita functus eſt.

2. Viuorum pacem, & ſolatium.

3. Documentum ſuperſtitum.

Ratio conficiendæ huius orationis ſic inſtitui poteſt, vt mauſolem defuncto excitare nos velle fingamus, vel aliquod tēplū, cuius materia virtutes ſint.

Addi poteſt, quod nihil eſſet, quare amplius inter mortales viueret enumeratis ſcilicet omnibus præclarè geſtis quæ nihil faciendum poſt ſe reliquiſſe videantur.

Proponetur etiam poſteris tanquam exemplar, quod imitentur.

Epilogus æternam mortuo felicitatem; & memoriam precabitur, & poſteros ad imitationem cohortabitur. Concludeturque epitaphio.

CAPVT IV.

De genere deliberatiuo.

Art. 1. De Genere deliberatiuo in communi.

GEnus deliberatiuum varium est, & multiplex.

Quotu plex sit genus deliberatiuum. Aliter vocatur suasorium a suadēdo Concionatorium, à Concione, seu conuentu populi, ad quem orationes deliberatiuæ habebantur tùm apud Romanos, tùm apud græcos; Denique Consultoribus, a Consilio dando.

Generis deliberatiui partes duæ. Genus deliberatiuum est id quod cum positum sit in consultatione, suasionem vel dissuasionem complectitur.

Generis deliberatiui materia Materia generis deliberatiui est id, de quo haberi potest deliberatio, seu id, quod suaderi, & dissuaderi potest.

Finis eiusdem generis Finis deliberatiui generis, est rei vtilitas, vel detrimentum.

Status Generis deliberatiui. Status, est constitutio quæstionis v. g. an res facienda sit, nec ne &c.

Generis deliberatiui argumenta duci solent.

1. Ab vtili, & honesto.
2. A possibili.
3. A necessario.
4. A iucundo.

Locus ab vtili continet bona omnia siue animi, siue corporis, siue fortunæ quæ percipi possunt.

Locus ab honesto, complectitur naturam, leges, & virtutes, quæ cum re coniunctæ sunt.

Lo-

Locus à possibili, continet circunstantias omnes, quæ rem facilem esse probant, de his circunstantijs vide locum ab adiunctis.

Argumenta generis deliberatiui.

Locus à necessario, complectitur ea omnia, quæ consecutura sunt ex re facta, vel non facta, hæc autem necessitas est cum adiunctione alicuius conditionis: non enim deliberatur, de re absolute necessaria.

Locus à iucundo, continet id omne quod, vel animum, vel corpus, vel vtrumq; titillat & afficit, quales sunt potissimum descriptiones, explicatio adiunctorum rei, & consequentium, Item & comparationes &c.

Contrarium desideratur in dissuasione; quapropter eius argumenta duci solent.

1. Ab incommodo, & periculoso.
2. Ab inhonesto, ac turpi.
3. Ab impossibili, aut difficili.
4. Ab inutili.
5. Ab iucundo.

In genere deliberatiuo, vel breue est exordium, vel nullum.

Exordium generis deliberatiui.

Adhibetur tamen ad ornatũ orationis, vel vt res clarior fiat si obscura sit.

Adhibetur etiam ad authoritatem, sibi conciliandam, quam consequitur.

1. Modesta sui commendatione.
2. Animi grati significatione.
3. Enumeratione beneficiorum acceptorum.
4. Significatione amoris.
5. Desiderio bene consulendi.

6. Declaratione praui consilij aduersariorum.

Haberi autem debet maximè ratio personarum, ad quas orationem habemus. Coram primatibus, captatur beneuolentia, vel ab Auditorum persona, vel ab ipsius oratoris persona.

1. Sibi gratulando de salute publica procuranda, cum ad eos oratio babeatur qui pariter, salutem reipublicæ quærant.

2. Suspicionem omnem remouendo, vel cupiditatis, vel metus, vel odij &c.

Coram imperita plebe docilitas conciliari debet expositare, de qua deliberatur.

Attentio conciliatur.

1. Exposita rei magnitudine.

2. Rei dignitate.

3. Rei momento.

In dissuasione longius esse solet exordium quàm in suasione.

In genere deliberatiuo, narratio, vel nulla, vel breuis est, & si quæ sit, continere debet tantum quasi semen argumentorum, quibus vtendum erit. Propositio, & Patritio nunquam omitti debet.

Confirmatio diuidi solet in sua membra v.g. in honestum, vtile, possibile, facile, necessarium, & iucundum; vel contra, in difficile, impossibile, non necessarium, inutile, & iniucundum.

Cum aliquid confutamus, rationes rationibus sunt opponendæ, exempla

exemplis sunt confutanda, faciendumque est, vt oratio nostra verisimilior videatur.

Generis deliberatiui amplificatio maximè petitur 1. ab exemplis, & ab authoritate.

2. A comparatione v.g. vtilium, & necessariorum, item & honestorum, inter se: honestum tamen debet priùs proponi, quam vtile; deinde necessarium, & iucundum? postremo possibile, & facile: vel contra vt ante dictum est.

Generis deliberatiui peroratio duo continet.

1. Sententiam de re, quæ in deliberationem, venit.

2. Motus pro rei honestate, pulchritudine, vtilitate, iucunditate &c. motus inquam v.g. desiderij, spei, amoris, misericordiæ &c.

Contrarium fit in dissuasione.

Exempla suppeditabunt orationes Ciceronis in genere deliberatiuo, de quibus infra.

CAPVT V.

Gymnasmata Apthonij, quæ spectant ad genus deliberatiuum.

AD Genus deliberatiuum referuntur fabula, narratio, chreia, sententia, & thesis.

Art. 1. Fabulæ dispositio.

FAbula est sermo falsus veritatem effingens; *Fabularum est triplex genus.*

Fabularum est triplex genus.

Inter fabulas, aliæ sunt rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ.

Rationales sunt, cum homo fingitur aliquid facere.

Morales cum mores animalium exprimuntur.

Mixtæ, cum simul conjunguntur ea, quæ homini, & bruto competunt.

Epimythium est moralis quædam conclusio totius fabulæ.

Fabula tractari potest, vel simplici narratione, vel adhibita prolixiore amplificatione per Ethopœias, & alia eiusmodi figuras.

Fabula potest etiam aliquando habere aliquod præuium, vel quodam veluti exordium Haberi autem maximè debet ratio temporum, locorum, & aliarum circunstantiarum.

Possunt interferi descriptiones, quæ fabulam illustrent. Itaque hæc potest esse fabulæ dispositio vt initium petatur vel ab ipsa fabulæ narratione, vel ab authoris laude, vel ab ipsarum fabularum commendatione: Deinde pergatur ad explicationem fabulæ, distinguendo eam multis figuris, quæ ei conueniant, videntium est autem ad quod genus causæ, vel ad quam partem orationis, fabulam, de qua agis, referas, vt ex Cicerone exempla tibi proponas.

Art. 2. Narrationis dispositio.

Narr. defin. Triplex

NArratio est rei factæ, vel quasi factæ commemoratio.

Triplex est Narratio, Poetica, Historica, & Ciuilis,

Poe-

Poetica, rem fictam proponit. *narratio.*
Historica, rem gestam.
Ciuilis, rem, quæ in controuersiam adducitur.
In Narratione sex desiderantur. *Narr. sex desider.*
1. Persona, quæ rem fecerit.
2. Res, quæ facta fuerit.
3. Tempus, circa quod facta fuerit.
4. Modus, quo facta fuerit.
5. Denique causa propter quam facta fuerit.

Despositio narrationis eadem esse potest, atque hæc paulò ante allata eorum quæ in narratione desiderantur.

Hoc progymnasma, cum narrationi conueniat, consule narrationes Ciceronianas, & vide quæ superius dicta sunt de narratione.

Hic obserua de narratione, quòd præter narrationem Rhetoricam, quadruplex aliud sit gēus narrationis quod in sacras, conciones incurrit. Primum genus continet res gestas, vel in sacris literis, vel in vita sanctorum, contentas: Secundum genus additur amplificandi causa. *Concionatoria narrat.*

Tertium allegoria seruit; Quartum euangelicam historiam explicat.

Art. 3. Chreiæ dispositio.

CHreia, est commemoratio breuis facti, vel dicti alicuius personæ. *Chreiæ definit.*

Inter chreia, aliæ sunt verbales, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ.

Verbalis, ea est, quæ dictum alicuius explicat, vt Plato dixit, *virtutis ra-* *Chreiæ diuisio.*

mos

mos dolore, laboribusque feri.

Actiua, quæ factum alicuius proponit; vt Pithagoras interrogatus, quàm longa esset hominum vita palam prodijt, subitòque, se ex oculis spectantium eripuit.

Mixta, quæ vtrumq; complectitur, vt Diogenes, cum puerum lasciuientē vidisset, pædagogum percussit, atque addidit *quid enim sic puerum istituis?*

Verbalis chreiæ dispositio. Verbalis Chreiæ dispositio hęc est.

1. Laudamus dicti authorem.
2. Dictum ipsum paraphrasi exponendum est, pluribusque verbis illustrandum.
3. Confirmandum est dictum per explicationem causarum.
4. Confirmandum per contraria.
5. Per similitudinem aliquam.
6. Per exempla.
7. Per testimonia veterum.

Denique concludenda est Chreia Epilogo.

Idem obseruatur in cæteris Chreijs, siue agatur de facto, siue de acto, & dicto simul.

Hoc progymnasma ad confirmationem referri potest. Consules ciceronis vonfirmationes, & de quibus ante dictum est, & locos Rhetoricos, qui hic adhibendi sunt.

Art. 4. Sententiæ descriptio.

Sententiæ finitio. SEntentia est oratio breuis sumpta de vita continens aliquid, quod ad hortandum, vel ad dehortandum pertinet.

Triplex est sententia.
1. Exhortans vt, *Deus colendus est.*
2. Dehortans, *vana sunt terrena volu-ptates, nec amore nostro digna.*
3. Enuntians, vt, *Filius sapiens letificat patrem.*

Hæc tres sententiæ, sunt etiam, vel simplices, vel compositæ, vel probabiles, vel veræ comparatiuæ. *Sententiarum deuisio*

Exhortans impellit ad aliquid faciendum.

Dehortans reuocat à faciendo.

Enuntians, aliquid tantum exponit.

Simplex, vnum continet.

Composita, duo, aut plura.

Probabilis, rem non certam.

Comparatiua, vnum cum altero confert.

Hæc esse solet sententiæ dispositio.

1. Laudatur author sententiæ.
2. Exponitur sententia, & explicatur pluribus, vt dictum est in amplificatione locorum Rhethoricæ, & iterum dicetur in amplificatione periodi. *Sententiæ dispositio*
3. Afferuntur causæ, quare audienda sit sententia.
4. Eedem causæ confirmantur à contrario.
5. A simili.
6. Ab exemplo.
7. A testimonio.

Denique concluditur epilogo.

Hoc progymnasma ad confirmationem refertur; consule locos Rhetoricos, quibus hic vtendum est.

Art. 5. Thesis dispositio.

Thesis definit

THesis, est rei alicuius consideratio vel consultatio.

Consultationum aliæ sunt ciuiles, ariẹ contemplatiuæ.

Ciuiles, actionem continent ciuilitati accommodatum, v.g. *an numi faciendi sint.*

Contemplatiuæ, solam rei contemplationem includunt, vt, *an cœlum sit corruptibile.*

Thesis diuisio

In eo differt thesis, seu consultatio, ab hypothesi, quod thesis sit indefinita, hypothesis verò sit definita.

Hæc esse solet thesis dispositio,

Thesis disposit. in suasione.

Si suadetur aliquid.

1. Dignitas rei ostenditur.
2. Honestas.
3. Vtilitas.
4. Facilitas.
5. Necessitas, vide quæ superiùs de his allata sunt.

Denique thesis concluditur epilogo.

Ad singula autem hęc argumenta interferi debent obiectiones, & solui.

Thesis dispositio. In dissuasionis.

Exordium etiam pro rei qualitate afferendum est.

Si res dissuadetur, contraria erunt argumenta seruato tamen eodem ordine.

Hoc progymnasma nulli parti orationis competit. Consule orationes Ciceronianas, quæ ad genus deliberatiuum pertinent, de quibus inferiùs.

CAPVT V.

Variæ orationes in genere deliberatiuo.

Art 1. ſuaſio.

Suaſionis exordinem

ORatio ſuadens ſic diſponitut, Exordium duci poteſt, vel à rebus ipſis de quibus deliberatur: vel à perſona eorum, qui deliberationi præſunt, vel ab eorum perſona, qui contrarium cē- ſuerant, beneuolentiam ipſorum ſibi conciliando, vt ante dictum eſt in muneribus exordij; vel ab aliqua grauiori ſententia, &c.

Propoſitio ſuaſionis diuiſio. Narratio.

Poſt exordiũ ſequitur ptòpoſitio ſei, de qua deliberatio eſt, deinde diuiſio rationum propter quas, vel ſuadetur, vel diſſuadetur v.g. gerẽda res eſt, quia glorioſa eſt, quia neceſſaria, quia vtilis, quia facilis, quia iucunda eſt. A diuiſione ne fit progreſſio ad narrationẽ, ſi tamen aliqua ſit adibenda; A narratione ad confirmationem propoſitionis quæ ſit ab honeſto, ab vtili, facili à neceſſario, à tuto, & à iucundo?hæc autem amplificatio peti poteſt à locis Rhetoricis qui dicuntur ab effectis, à conſequentibus, à ſimilitudine, à contrarijs, à minori, à maiori ab exemplis, &c.

A confirmatione ſit tranſitus ad epilogum. qui totus eſt in hortatione ad rem faciendam, quæ ſuadetur.

Art. 2 Diſſuaſio, & conſultatio.

ORatio diſſuadens ratione oppoſita inſtituitur, ijdem tamen

loci

loci Rhetorici obſeruantur.

Conſultatio ſic inſtituitur Exordium duci debet vel ab aliqua aſſentatione ſi coram principe habeatur vel ab amore ſuo erga patriam, vel ab vſu, experientia ſua rerum, ſi coram æqualibus, vel à rei veritate, & ſanctitate, & ſi coram Pontificum cætu &c. Deinde res in vtramque partem, diſcutitur, comparatione facta rationum vtriuſque partis, poſtea affertur propria ſententia, & epilogo conſultatio terminatur.

Art. 3. Horatio.

HOratatio non exiguam aſſinitatem habet cũ ſuaſione, de qua paulo ſuperius: Immo pars eius eſt ſepiſſime nempe epilogus; quare non tam argumentis nititur, quam affetibus Hoc tamen eſt diſcrimen inter ſuaſionem, & hortationem, quod ſuaſio ſatis debeat ſi rem optimam factu eſſe oſtenderi, hortatio verò etiam ſtimulos admoueat ad rem ſuſpiciendam. Hi autem ſtimuli, quibus vti poteſt horatio.

Sunt 1. Laus, & gloria quæ ex re colliguntur.

2. Spes rei conficiendæ.

3. Commemoratio amoris eorum erga nos, quibus res ſuſpienda eſt.

4. Expoſitio miſeriam eius, de quo ſublenando agitur.

5. Declaratio periculi, quod nobis, vel alijs, aut patriæ imminet.

6. Propoſita illuſtria exempla maiorum noſtrorum, externorum in re non abſimili.

7. Con-

7. Contemptus virium hostilium.
8. Commendata expectatio, quam ij, apud quos agimus, virtutis suæ moue, rant, ob generis nobilitatem, ob indolem spectatissimam, ob præclare gesta, &c.
9. Adhibitæ preces. & obsecratio.
10. Commota indignatio per declaratam hostium insolentiam.
11. Declarata vota populi, amicorum patriæ, omnium gentium, &c.
12. Exposita rei gerendę necessitas propter pericula.
13 Adiuncta rei honestas.
14. Ostensum dedecus quod timetur, si res non suspicatur.
15. Enumerata ea, quæ ad vtilitatem conferunt.
16. Denique demonstrata rei gerendæ facilitas, &c.

Dispositio huius hortationis ita fit.

Hortationis dispositio.

1. Exordium ducitur à circumstatijs, vel rerum locorum personarum, vel eius qui dicit, vel eorum apud quos agitur.
2. Adibetur aliquando insinuatio provt ante dictum est, cum de insinuatione.
3. Exponitur res, de qua quæstio est,
4. Denique argumenta ducuntur ab alijs capitibus, que modo sunt prolata

Consule Ciceronem in orationibus, quæ pertinent ad genus deliberatiuum.

Art. 4. Dehortatio.

Dehortationis artificium, & dispositio satis intelligi potest ex ijs,

Dehortationis capita. ijs, quæ dicta sunt de hortatione; contrariorum enim eadem est disciplina. Addo tamen dehortationis capita sumi

1. A turpi, hoc est, ostendendo turpitudinem in re facienda, vel non facienda, pro vt dehortatio instituitur, vide Philipp. 4. nu. 3. ab his verbis *nihil est profecto*, &c. Philipp. 7. nu. 13. ab his verbis, *quam turpe porrò est*.

2. A contrario, hoc est declarando contrariam esse omnium sententiam vide Philipp. 12. numer. 9. ab his verbis *quid Galliamne quo tandem animo*.

3. Ab inutili, hoc est, probando sperandum esse boni vide Philipp. num. 7. ab his verbis, *quid enim per Deos immortales potest reipublicæ prodesse*.

4. Ab impossibili hoc est, demonstrando rem fieri non posse: vide Philipp 12. num. 11. ab his verbis, *quid si ne potest quidem*, &c.

5. Ab expositione incommodorum, quæ timere oporteat: vide Philipp. 12. num. 16. ab his verbis, *quæro igitur a te ipso*, &c.

6. A declaratione periculorum, quæ impendent, vide Philipp 12. numer. 23. ab his verbis, *nihil memini de periculo*.

7. A religione, quæ violanda est, si res fiat, aut non fiat, pro vt fert dehortatio

8. Ab authoritate ipsius dehortantis, si personæ illius ratio haberi debeat, vt Patris in filium, imperatoris in milites &c.

Art.

Art. 5. Commonitio.

CVm admonemus quempiam, cauẽdum eſt ne illum lædamus; blandius enim, ac prudens monitor vitiorũ odium facit pretium virtutum. Quare commonitio ne vehementior, & moleſtior videatur, temperari debet.

1. Significatione amoris, & beneuolentiæ.

2. Declaratione vrbana, quàm, ſponte in bonum ferantur ij, quos admoniturus eſt orator.

Commonitionis præcepta.

Hæc ſit commotionis diſpoſitio; exordium plenum ſit amoris: narratio rem clarè ſubiciat: confirmatio contineat argumenta ducta maximè ab honeſto, vtili, & glorioſo; peroratio denique exhortationem adhibeat.

Quod ſi commonitio coniungi debeat cum obiurgatione, inuehatur orator in ipſum vitium, non in perſonam.

Commonitionis tractatio.

Tractari poteſt commonitio per commiſerationem erga eum quem admonemus, hoc ferè modo, *quàm miſerat me tui Chriſtiane, cũ Deũ deſcris &c.*

Obſerua 1. quod qui monet, authoritatem, & poteſtatem præ ſe ferre debeat.

Obſerua 2. quod aliquando expediat fingere tueri nos velle partes illius, quem admonere volumus, maximè ſi ferocior ſit, ſcilicet vt leniatur priùs, quàm moneatur.

Obſerua 3. quod congratulatio nonnunquam præmittatur, vt laudis, & glo-

& gloriæ ſtudio captus is, quem monit. ri ſumus, lubentius monitiones accipiat.

Art. 6. Commendatio.

Commendationis capita. Commendatio, continet quidem laudationem, ſed ad ſuadendum. Eius exordium liberum eſt, debet tamen eſſe modeſtum; confirmatio petitur ab adiunctis perſonarum, rei, temporis, loci, &c Epilogus fere totus eſt in obſecrationibus, & ſignificationibus amoris, vide quæ ſuperius dicta ſunt totis de adiunctis.

Art. 7. Incitatio.

Incitationis capita. Incitatio plena eſſe debet artificij; plerunque continet deſcriptiones, proſopopœias, & Ethopœias, quibus oculos quaſi feriat, & animos inflammet.

Art. 8. Conciliatio.

Conciliationis capita. Conciliatio fit, 1. exhibita quadam Maieſtate corporis, 2. liberalis fortiſque animi expreſſione, 3. amoris, & beneuolentiæ ſignificatione 4. Commendatione virtutis. 5. queſita prudenter opportunitate, 6. accomodatione ad indolem, & ſtatum illius, quem nobis conciliare volumus, vel alteri, 7. propoſita ſpe, vel intentato metu.

Art. 9. Conſolatio.

Conſolationis hæc eiſe poteſt diſpoſitio. Exordium, pro mali varieta-

rietate, & pro ratione personarum ducetur, plerumque à laude fortitudinis, & sapientia, vel a modestia ingenij sui depressione, vel a commiseratione, vel a rationibus, quæ nos impellere debuerunt ad consolationem hanc suspiciendam v.g. ab affinitate, cognatione, amicitia, officio, &c. vel a diuina prouidentia, cui nemo resistat sine crimine. *Exordium consolationis.*

Confirmatio probabit.

1. Honestum esse, 2. recte factorum conscientiam doloris condimentum esse oportere, 3. gloriosam esse in aduersis animi fortitudinem, 4. vtilem esse calamitatem ad morum nostrorum informationem, 5 felices eos esse, qui huiusce vitæ miseris soluti sunt, 6. rerum caducarum, & humanarum eam esse conditionem vt non diu permaneant 7. Non paucos esse qui eadem aduersa fortuna vtantur eademque incommoda patiantur, 8. aduersis illustriorem animum nostrum fieri, 9 non pauca esse similia exempla, 10. denique mortem viris probis transitum esse ad felicem vitam. Hæc autem omnia capita possunt amplificari eo modo, quo dictum est in amplificatione locorum Rhetoricæ. *Confirmatio consolationis.*

CAPVT VI.
De Genere Iudiciali.

Art. 1. Genere Iudiciali in Communi.

GEnus iudiciale dicitur ex eo, quòd in iudiciis, & caussis forensibus ver-

verſetur: præter artem bene dicendi complectitur præterea ſcientiam iuris Partes habet duas accuſatione, & defenſionem: finis in *accuſatione*, eſt punitio, in *defenſione* impunitas: de motibus conſule ſecundam partem libri primi de inuentione, vbi agitur de motibus.

Quotuplex genus iudiciale.

Multiplex eſt Genus iudiciale;

1. Simplex, cum de re vna, ſeu de crimine vno agitur.

2. Coniunctum, quado plura generan criminum vel plura crimina eiuſdem generis diſcutiuntur.

3. Comparatiuum, quando quæritur quid æquius ſit.

4. Anticategoricum, quando eſt mutua accuſatio. Tale eſt genus orationis pro Milone. Milo enim aiebat ſibi factas a Clodio inſidias, aduerſarius contra factas eſſe Clodio a Milone.

Materia generis iudicialis.

Materia generis iudicialis eſt id omne quod ſub litem cadit, & iudicio poteſt determinari. Hoc autem vel eſt capitale, vel ciuile: capitale verſatur circa crimina, ciuile circa ius quod defenditur vel repetitur.

Status.

Status generis iudicialis eſt cauſæ conſtitutio, quando, v.g. ſi factum non negetur, vis tamen illata negatur, vel non eſſe tale, quale arguitur, ſed rectum & iuſtum eſſe oſtenditur.

Addi poſſunt controuerſiæ ſuper ſcriptis, ſcilicet quod hoc vel illo modo explicari debeat, quòd hæc, vel illa fuerit voluntas legiſlatoris vel ſcripto

Deni-

Denique quòd scriptis, alia scripta opponi possint.

Causa vocatur a Cicerone ratio, qua aliquid efficitur; Estque duplex in coniecturis, impulsio, & ratiocinatio, Quibus fermè rebus facti suspicio confirmatur. *Causa quid est?*

Euentus complectuntur ea, quæ post rem actam remanent, suntque signa, vel stigia rei facta. Hæc autem sunt, vel antecedentia. v.g ad locum profectio, minæ, contentiones, iurgia, &c. Vel concomitantia, vt clamor exauditus, verba notata, occultatio cadaueris, vel deniqne consequentia, vt pallor in vultu, &c. de is iam alibi. *Euentus quod sunt.*

Circunstantiæ mulrum faciunt ad hoc genus iudiciale. Hæ autem sunt sæpius enumeratæ, *qui*, *vbi*, *quibus auxilijs*, *cur*, *quomodo*, *quando*. *Explicatio circumstantiarum in genere iudiciali.*

Ad circunstantiam *quis*, hæc capita referuntur.

1. Natura, & conditio.
2. Patria, & Natio.
3. Patrem, mores, conditio, & fortunæ.
4. Mores, & in doles ipsius hominis de quo questio est.

Ad circunstantiam *quid*, pertinet criminis natura, & conuenientia illius cum eo, qui accusatur, vel discrepantia ab eo, qui defenditur.

Ad circunstantiam *vbi*, refertur opportunitas loci.

Ad circunstatiam, *quibus auxilijs* pertinent vires, instrumenta, conatus,

arma satellitium, & cætera eiusmodi, vel, contra si defenditur.

Ad circunstantiam *cur*, referuntur causæ, quæ mouere potuerunt ad crimen. v. gratia spes vtilitatis, odium, ira, vindictæ cupiditas, & alia eiusmodi

Ad circunstantiam *quomodo* modus, & series rei gestæ spectant.

Denique ad circunstantiam *quando*, pertinent temporis opportunitates.

Dispositio generi iudicialis ita se habere solet.

Exordium generis iudicialis.

Exordium *Accusatoris*, seueritatis plenum est, & odij: contra verò *Defensoris*, mansuetudinis, & clementiæ: vtrumque non parum artificij desiderat.

Post exordium sequitur Narratio facti perspicuà, & probabilis. In *accusatione* sæpiùs, quam in *defensione*, in hac enim, si narratio fiat, tota non affertur, nisi tota prosit: si tota noceat, tota omittur, vel saltem resecanda sunt ea, quæ non prosunt.

Narrationem sequitur confirmatio, in qua non confusè, & conglobatè, sed sigillatim proponenda sunt argumenta vt pondus suum, vim que maiorem habeant; quæ desiderentur intelliges ex obseruationibus, quæ priùs allatæ sunt de locorum Rhetoricæ ad quasuis quæstiones propositas accomodatione pagina 75.

Confirmatio.

Confirmationis aut argumenta sic disponi debent, vt fortissima, & validissima ad primã, & postremã orationis

nis partem conferantur ; quę verò sunt minùs valida, veluti conglobata, mediam orationis partem teneant.

Ad quolibet validum argumentum adhiberi debet conclusio vehemens, vel interrogatione, vel exclamatione, vel Epiphonemate adhibito.

Confirmatio verò acomodari debet ad orationem aduersarij, vallida enim Accusatoris argumenta, vel obruenda sunt digressionibus, vel plane non est illis respondendum, quasi leuiora essèt. Quæ autem sunt leuiora, acriter sunt refutanda: vnde non parum ioci, & facetiæ prosunt. Multa etiam conglobanda, & inuoluenda sunt oscurè, sic tamen, vt ostendamus nihil nos timère vide, quę dicta sunt de confutatione. *Confirmationis ratio.*

Peroratio continere debet alios, atque alios motus pro genere causæ v.g. odij, amoris, miserationis, lenitatis & misericordiæ.

De his singularis actum est in dispositione partium orationis.

Art 2. De speciali dispositione generis iudicialis.

IN Capitalibus causis, si sunt solemnes ab hac solemnitate oxordium ducetur, attentioque, ac beneuolentia concilia buntur: si sunt communes, orator ab ipso initio declarabit se habere dicenda, quæ facinus demonstrent, quamuis nec in cōmentarijs nec in informationibus, vt vocant, contineātur, cætera vt pluribus passim dictum est *Solemnium causarum exordium. Communiū exordium.*

Ciuilium causarum dispos. In ciuilibus causis conciliatio breui esse debet, & officio iudicis petitur. Narratio debet esse breuissima, perspicua: stylus requirit rationum grauitatem, non exquisitam sermonis pompam.

CAPVT VII.

Progymnasmata Aphthonij.

AD genus iudiciale referuntur hæc Progymnasmata, Confirmatio, Confutatio, Locus communis, & Legislatio.

Art. 1. Confirmatio.

Confirmationis dispos. COnfirmatio, est rei propositæ comprobatio.

Huius dispositio talis est, vt exordium sumatur a laude illorum, qui dictum, de quo quæstio est, protulerunt; Deinde sequatur expositio dicti, postea dictum ipsum confirmetur.

Confirmationis capita. 1. A manifesto, hoc est probando rem esse manifestam.

2. A probabili, hoc est ostendendo rem esse probabilem.

3. A possibili, hoc est confirmando rem fieri posse.

4. A consentaneo, hoc est probando quod res sit consentanea rationi.

5. Ab vtili, hoc est probando rem vtilem esse.

Denique epilogo concluditur.

Hoc progymnasma refertur ad confirmationem; quare consule, quæ priùs de

de illa dicta sunt suo loco. Singulorum capitum exempla tibi possunt apud Ciceronem suppeditari.

Art. 2. Confutatio.

Confutationis disposit.

CОnfutatio, quæ aliter dicitur refutatio, destructio subuersio, inuersio, &c. Est rei propositæ reprehensio, & improbatio. Ea autem refelluntur, quæ non sunt omninò manifesta, nec prorsus incredibilia.

Hæc est dispositio confutationis. Exordium ducitur a reprehensione eorum, qui dictum pronuntiarunt: Deinde subsequitur dicti expositio.

Confutationis capita.

Postea dictum refutatur.

1. Ab obscuro, hoc est probando rem obscura esse.
2. Ab incredibili, hoc est probando rem esse incredibilem.
3. Ab impossibili, hoc est probando rem fieri non posse.
4. A dissentaneo, hoc est ostendendo rationi rem non esse consentaneam.
5. Ab indecòro, hoc est probando rem non decere.
6. Ab inuitili hoc est declarando nullam vtilitaté esse in re, quæ probata est.

Denique Epilogo concluditur.

Hoc progymnasma pertinet ad confutationem, de qua superius actum est, consule Ciceronem, vbi aliquid.

Art. 3. Locus communis.

Loci communis disp.

LOcus communis est oratio, in qua bona, vel mala, quæ alicui insunt

amplificantur. Vocatur autem locus communis, quia conuenit omnibus ijs, qui participes sunt eius rei, de qua quæstio est, v. g. quæ dicuntur de peccato in genere, dici possũt de omni peccato sigillatim sumpto v. g. de pigritia, &c.

Hæc est dispositio loci communis. Vix habet exordium, sed initium ducitur a contrario cum expositione rei, vt auditor magis afficiatur. Postquam proœmium ductum est a contrario, siue boni siue mali, res, quæ amplificatur, pluribus exponi debet, deinde amplificatio ducitur.

1. A comparatione aliqua.
2. Ab expositione intentionis eius, de quo agitur.
3. A coniecturali digressione de vita præterita, vel futura eiusdem.
4. Ab exclusione misericordiæ, si contrarium agitur. Quartum enim hoc caput non additur si quis laudatur: si tamen defenditur, addi potest probando quod sit facienda misericordia propter easdem rationes, ob quas scelerato deneganda est, sed in sensu opposito. Excluditur autem misericordia.
1. A legitimo hoc est ostendendo quod sit secundum leges, si negetur.
2. A iusto hoc est probando quod ius id postulet.
3. Ab vtili, hoc est dimonstrando quàm vtile sit eam negare.
4. A facili, & possibili, hoc est ostendendo quod negari possit.

5. Ab

5. Ab euentu, hoc est exponendo quæ contigerunt; aut quæ consecuta sunt.

Art. 4. Legislatio.

Legislatio est legis latæ, vel criminatio, vel defensio. Ita se habet eius dispositio, Post proemium primũ, & secundum sit expositio legit: deinde si defenditur argumenta duci debent, 1 ab legitimo hoc est ostendendo quod lata lex legitima sit, 2. ab iusto, hoc est probando quod iusta sit, 32, ab vtili, hoc est demonstrando, quod plurimum vtilitatis contineat: si lex arguitur, argumenra ducuntur a locis contrarijs. Vtraque legis vel criminatio, vel defensio complectitur obiectiones, quæ aduntur ad singula capita, & soluuntur.

Legislationis capita.

Defenditur.

Lex arguitur

CAPVT VIII.

Variæ orationis in genere iudiciali,

Art. 1. Accusatio.

Si quis magnæ authoritatis vir, vel cuiuscunque conditionis alter (modo apud æquales ageret) accũsationis suæ exordium ducere deberet a remotione omni, vel vltionis appetitæ, vel inimicitiæ, vel odij, vel cuiusuis praui affectus. Ita Cic. diuinatione in Verr. num. 5. ab his verbis, *Adductus sum iudices, efficio, &c.*

Accutionis disp.

Verum qui patroni munere fungitur vel quando reus infamis est, exordium

ducere poteſt, vel à miſerijs temporis, & corrupti moribus, vel inſolentia perditi hominis, vel à neceſſitate puniendi reum propter bonum publicum vel à criminis grauitate, &c. vide quæ ſuperiùs dicta ſunt in exordio. Narratio robuſta magis eſſe debet, quàm ad pompam inſtituta, vt ante dictum eſt. In confirmatione crimina ſingula colliguntur, acriter ſingula exponuntur, tabulæ proferuntur, teſtes inducuntur, explicantur facti circunſtantiæ, proferuntur cauſæ adiuuantes, intentio exaggeratur præteritionibus argumenta læuioribus ſubijciuntur.

Peroratio denique iræ atque odij motus excitat.

Art. 2. Apologia, ſeu defenſio.

Defenſionis diſpoſ.

DEfenſionis exordium petitur à circũſtantijs locorum, vt apud Cic. pro Cælio, vel circunſtantijs perſonarum, vt pro Sextio, Deiotaro, vel ab officijs collatis, vt pro Plancio, vel à perſona, quæ defenditur, vt pro Archia vel ad erroris confeſſione, vt pro Rabirio, vel clementia. & humanitate iudicis, vel perſona illius, qui accuſat, declarando quo ex ira, oti, &c. accuſationem ſuſceperit, poſt exordium ſequitur Narratio, quæ vt dictum fuit, cum egimus de narratione, in diſpoſitione partium orationis, iterum cum de diſpoſitionem generis iudicialis actum eſt inſtitui debet.

Poſt narrationem pars potiſſima eſt

con

confutatio, quia qui aduersarium refelli, æquitate caulæ suę simul confirmat: hęc autem confutatio maximè vrget accusationis pręcipua capita, quibus scilicet euersis reliqua facile corruant. Vide quę superiùs dicta sunt de confutatione.

Epilogus denique, seu peroratio frequenter precibus vtitur. Lege superiùs allata de peroratione.

Art.3. defensio facti.

Exordium sumi potest à confesione ipsius facti, deinde pròferuntur varia de illo iudicia. Postea explicantur eiusdem caulæ v.g. quòd ex amore profectum fuerint, &c. Denique conclusio est, quod nihil temere in facto, nihil non sapienter gestum fuerit. *Dispositio defensionis facti.*

Art.4. Defensio manifesti criminis quod excusatur.

Exordium peti potest ab hominum vano iudicio. Confirmatio rationes affert, quibus probatur id, quod arguitur aliquando licere, nempe datis occasionibus honestis; idem stabilitur à simili, & à pari. Postremo epilogus quàm iustè crimen commissum excusari possit, iudicandum relinquit. *Dispositio. excusationis crim.*

Art.5. Inuectiua.

INuectiua est oratio mordax Duplex esse potest, altera in personas ipsas quæ rarior esse debet; altera in vitia, quæ frequentior esse non potest, Sic instituitur. 1. Exordium peti potest ab

expositione sceleris, vt in Vatiniana apud Cic. vel à causa susceptæ accusationis vehementioris, nempè propter grauitatem sceleris vt apud Cic. contra Pisonem, vel à persona, quæ arguitur? vel à circunstantij loci, & temporis. Narratio vitam omnem à puero discutit. Vide Vatinianam num. 18. Confirmatio criminis, aut vitij prauos omne, affectus ita percurrit, vt ostendat facinus repugnare pietati, legibus, diuinis, & humanis, patriæ moribus, maiorum institutis &c. Adduntur, & amplificantur incommoda; denique ostēditur, quàm graui supplicio is dignus sit, qui accusatur; idque fit comparatione, & concitatione motuum, qui odium, & inuidiam illi conflarè possint. In epilogo, seu peroratione vehementiores motus iræ, odij inuidiæ, pudoris, &c. excitandi suut.

Art. 6. Obiurgatio.

Obiurgationis dispositio

OBiurgatio fere semper est superioris ad inferiorem Eius exordium duci potest vel à causa ob iurgationis, vel a vituperatione personæ, vel facinoris quod arguimus, vel ab atrocitate criminis, vel à rei turpitudine, &c. vel à spe decepta, vel à dubitatione vnda initium petatur. &c. Narratio rē subijcit oculis per hypotyposim, lege orat. pro Deiotaro nu. 13. Confirmatio crimen exaggerat ab alijs conuenientibus locis Rhetoricis. Epilogus lenimentum orationi afferr solet, quod fit, si pro:

si probemus obiurgationē nostram ab amore profectam esse, vel etiam si crimen reiiciatur in prauum animi affectum vehementiorem, & ita excusetur, &c.

Art. 7. Expostulatio.

Expostulationis dispositio.

EXpostulatio est de accepta iniuria distinguitur a querela, quod hæc sit lenior, illa vehementior. Cauendum est in ea diligenter, ne non habita ratione personarum, loci, & temporis, non prudenter omnia, & considerate dicantur. In expostulatione, quantum fieri potest, excusanda est voluntas, significandumque est nos male quiduis suspicari, quam ingratum animum, & accepti beneficij nō memorem: mirari nos tamen, vnde factum fuerit, vt culpa irrepserit. Expostulationis exordium duci solet à commemoratione beneficiorum quæ in eum collata sunt de quo conquerimur, antequam narretur iniuria, petitio excusationis, & veniæ eam præmunire debet, vt modestior videatur. Confirmatio continet amplificationem iniuriæ; quod fit per hypotyposes, & prosopopœias, &c. ac per explicationem adiunctorum, &c. Epilogus excitat motus misericordiæ, clementiæ, metus, &c. pro diuersitate argumenti.

Art. 8. Exprobratio.

Exprobat. disposit.

EXprobatio sic instituitur. Exordiū ducitur ex abrupto, testem ap-

pellando conscientiam illius, qui se ingratum præbuit. Narratio complectitur explicationem artificiosam cùm beneficiorum quæ contulimus, tùm iniuriarum quibus nos affecit. In confirmatione duo aguntur, 1. amplificantur collata beneficia. 2. illata iniuria exaggeretur, transeundo ab hypotesis ad thesim de crimine in genere. Epilogus motum excitare debet timoris, & verecundiæ.

Art. 9 Comminatio.

COmminatio stylum habet concisum, ejusq; exordium ducitur ex abrupto, requirit, amplificationes vehementiores, & communicationes, vide Diuinationem in Verrem. n. 41. ab his verbis *ita deos mihi velim propitios &c.* vide etiam primam in Verrem n. 82. ab his verbis *nolite per deos immortales, &c.* Epilogus continet optationes, & adhortationes, ne ex odio comminatio proficisci videatur.

Art. 10. Deprecatio.

DEprecatio non mediocriter conuenit cum defensione: hoc tamen est inter vtramque discrimen, quod deprecatio sit supplex, non verò semper defensio, sic potest institui deprecatio Exordium sumatur, vel à qualitate criminis, cuius venia petitur, vel à persona, pro qua deprecamur, vel à persona eorum à quibus venia petitur. Nulla fere fit narratio, confirmatio dandæ

veniæ ducatur 1. a personæ læsæ conditione, & statu, vt Hic pro Ligario n. 15. ab his verbis *dicam plane Cæsar*, &c. n. 38. ab his verbis *nihil est tam populare*, &c. Item pro Deiotaro n. 40. ab his verbis *non debeo Cæsar*, &c. Epilogus mutus excitet vehementissimos misericordiæ.

CAPVT IX.

Vsus orationem Ciceronis in omni Genere causarum.

Art. 1. vsus orationum Cic. In Genere demonstratiuo.

Oratio in Pisonem, inuectiua est. Orat. pro M. Marcello, gratulatoria est.

Philippica 2. vituperatio est Antonij. Illius status est qualitatiuus, quæriterq; an iure agat Antonius, quæ agit in administratione reipubl

Philippica 4. inuectiua est in Antonium.

Catilinaria prima vituperatio est, Catilinæ.

Catilinaria 2. gratulatoria est de expulsione Catilinæ ex vrbe.

Catilinaria 3. Inuectiua est in Antonium.

Oratio 2. post reditum, gratiarum est actio ad quirites.

Oratio 1. post reditum gratiarum est actio ad senatum.

Actiones in Verrem. 2.4.5.6.7. vituperationes sunt Verris.

Oratio pro lege Manilia partim est laudatio.

Oratio pro Archia Poeta partim est laudatio.

Art. 2. Vsus orationum Cic. in genere deliberatiuo.

ORatio de prouincijs consularibus deliberatio est, illius status est coniecturalis.

Philippica prima deliberatio est, cuius status est qualitatiuus, quæriturque an omnia quæ in Cæsaris actis proferuntur, seruanda sint iure.

Philippica tertia suasoria est, & simul iudicialis: agitur enim in ea de pœnis, & de prœmijs.

Phillippica 5. deliberatio est; illius status est iuris: quæriturque, an recte legati ad Antonium decernantur.

Philippica 6. horratoria est vt populus Romanus libertatẽ suam tueatur.

Philippica 7. suasoria est belli: eius status est qualitatiuus.

Philippica 8. deliberatio est: eius status est definitiuus, quæriturque, an tumultus, an bellum sit appellandum, quod decernit senatus de persequendo Antonio.

Philippica 9. deliberatio est: eius status est legitimus scripti, & sententiæ, quæriturque, an cum lex sit, vt in legatione interfectis statua ponatur Sulpitio mortuo in legatione Antoniana statua sit ponenda.

Philippica decima deliberatio est, eius

eius status est coniecturalis, quæriturque an M. Bruto Macedonia committenda sit, cùm eius potentia metuenda videatur.

Philippica vndecima deliberatio est eius status est qualitatiuus, agiturque de imperatore deligendo propter damnationem Dolabellæ, qui in Asia hostilia arma circumferebat.

Philippica 12. deliberatio est; eius status est qualitatiuus, quæriturque an legati sint, qui missi sunt ad Antonium.

Philippica 13. deliberatio est, eius status est coniecturalis, quæriturque an tuta sit pax cum Antonio.

Philippica 14. deliberatio est; eius status est qualitatis absolutæ, quæriturque an fugato Antonio, cum pugnatum fuisset ad Mutinam, retinenda sint lega, victores appellandi sint exercitus imperatores, an victi appellandi sint hostes.

Oratio de pace suasoria est pacis, & concordiæ inter Romanos ciues.

Oratio pro lege Manilia suasoria est belli.

Oratio de lege Agraria dissuasio est legis Agrariæ.

Catilinaria 4. hortatio est vt de coniuratorum pœnis fortiter iudices sententiam dicant, & tacitè necandos esse persuadet.

Oratio pro Archia poeta consultatio est eius status est coniecturalis, quæriturque, an sit ciuis romanus.

Oratio de Aruspicum responsis deliberatio est ad senatum.

Diui-

Diuinatio in Verrem consultatio est, quæriturque an Cicero, An Cœcilius agere debeat contra Verrem.

Art. 6. Vsus orationum Ciceronis in genere iudiciali.

ORatio pro Sextio defensio est; eius status est iuris, quæriturque an vim publicam intulerit; negatur, immò probatur repulisse.

Oratio in Vatinium reijcit testimonium Vatinij contra Sextium: eius status est coniecturalis.

Oratio pro M. Cœlio defensio est; eius states est coniecturalis, queriturque an venenũ M. Coelius pararit Cl.

Oratio pro Corn. Balbo defensio est: eius status coniecturalis, quæriturque an Licuerit Pompeio Balbum donare Ciuitate.

Oratio pro Milone defensio est; eius status est coniecturalis, queriturque, an iure Milo Clodium occiderit.

Oratio pro C. Rabirio defensio est, eius status est Coniecturalis.

Oratio pro Q. Ligario defensio est, eius status est qualitatis assumptiuæ.

Oratio pro Deiotaro defensio est; eius statur est coniecturalis, quæriturque an Cæsari Deitarus insidias struxerit, & negatur.

Oratio pro A. Cluentio deffensio est

Oratio pro Murena defensio est a criminatione Ambitus.

Oratio pro Flacco defensio est à crimine repetundarum; eius status est coniecturalis.

Ora-

Oratio pro P. Sylla defensio est.

Orationis pro domo sua status est iuris, quæriturque an iure in exilium pulsus fuerit Cicero, & domus iure cõsecr

Oratio pro Cn. Plancio defensio est, eius status est iuris, quæriturque an iure Ædilis factus fuerit Cn. Plancius.

Oratio pro Pub. Quinctio defensio ; est eius status est iuris, quæriturque an bona Quinctij iure Nœuius possederit

Oratio pro Sexto Roscio Amerine defensio est ; eius status coniecturalis est, queriturque an patrem occiderit.

Oratio pro Sexto Roscio Comœdo defensio est.

Actio 2. in Verrem accusatio est.

Actio 3. in Verrem accusatio est: eius status est coniecturalis.

Actio 4. in Verrem accusatio est.

Oratio pro Fonte in defensio est a repetundis eius status est coniecturalis.

Oratio pro A. Cęcina defensio est.

CAPVT X.

Triplex dicendi genus.

Art. 1. Oratoris sacri dicendi genus.

CErtùm est, quod sacrum dicendi genus maximè diuinis spiritus sancti præceptionibus, & illustrationibus, indigeat; admittit tamen eloquentiæ præcepta.

1. In oratore sacro probitas desideratur quia personam Christi [illegible] tinet.

2. Idē orator facer exercitatus esse debet præcipuè in lectione tum sacrorum codium, tum sanctorum Patrum, quia

vis

vis eloquentiæ sacræ, in his potissimũ consistit. Nihil addo de vsu Philosopho rum, Oratorum, & aliorum, ex quibus haurire possit ea, quæ orationem suam vel confirment. Quæ autem in testimonium ab oratore sacro proferuntur, ita proferuntur vt cum reliquo sermone fluere videantur, ne concisa nimis, & interrupta oratio minus roboris, & momenti habeat.

Concionatorium dicendi genus multiplex est.

Primum est suasorium, vel dissuasorium. Ita institui potest. 1. Exordium auditores beneuolos, attentosque facit exposita dignitate, vel necessitate rei, de qua dicendum est.

Oratoris sacri suasio vel dissuasio.

2. Nulla plerumque est narratio, 3 Propositio, & diuisio post exordium sequi debent. Propositio significat qua de re dicendum sit? Diuisio orationem in partes suas diuidit. Cõfirmatio ducitur vel ab vtili, vel ab honesto, vel a iucundo &c. vel contra. Vide quę superius dicta sunt in dispositione generis deliberatiui. Peroratio duo continet. 1. Repetitionem argumentationum, dictum est in Peroratione. 2. motus, qui pro varietate argumenti concitandi sunt.

Addendum est. 1 quod si de virtute vel vita sermo fuit, perorata causa, modus sit ostendendus, quo virtus compareretur, & vitium conuellatur.

Addendum est 2. Quod habenda sit ratio populi, ad quem sermo fit, populus enim agrestis, & rudior vtilitate du-

ci-

citur, vrbanus, & doctior honestate permouetur.

Secundum genus dicendi concionatorum est demonstratiuum.

Laudatiõ Sancti.

Hoc dicendi genus eadem habeat capita, & eundem ordinem, atque superiùs dictum est in dispositionem generis demonstratiui: v.g. pro capitibus laudis alicuius sancti *genus*, *parentes*: *patriam*, *naturæ dotes*, *educationem*, *fortunã studia*, *dicta*, &c plerumque tamẽ sola insigna facta, dictaque, aut miracula commemoramus, & amplificamus, vt dictum est in amplificatione; & præcipuè ad illorum imitationem auditores excitandos si de laude dicti quæstio sit, consule quæ dicta sunt de Creia.

Explicatio publica Euãgelij.

Tertiũ dicendi genus, quod familiare est, in Euangelicæ lectionis explicatione versatur. Sic autem instituitur. 1. Euangelica lectio breuiter, sed eleganter ac venustè explicatur. 2 Sequitur eiusdem lectionis explanatio. 3. Eligenda sunt duo vel tria puncta quæ discutiantur. Hic obserua 1. eo vehementiores affectus forè, quo ãplificatio maior fuerit: vnde pauca sunt tractanda intra vnius horæ spatiũ; vel breuius, vt quòd intendit concionator, faciliùs consequatur, obs. 2. quæ seliguntur, pertinere ea maximè debere ad mores componendos, non ad seruiendum, aut subtilitati, aut vacuæ curiositati. 3. ad sacram scripturam addenda esse, si fieri potest sanctorum Patrum testimonia, 4. quidquid vulgatum est annis ac tri-

tritum; rarissime vsurpandum esse, nisi aliqua insigni expositione illustretur. 5. testimonij proferendi necessitatem vnã vt plurimum habere locum deber in concione. 6. Denique methodum explicandę scripturæ sacrę fere esse per interrogationem cum aliqua sui sensus dubitatione, an non altus sit.

Quartum dicendi genus partes habet duas: altera est Euangelicę lectionis explicatio; altera est suasio, vel dissuasio. suasio virtutis, dissuasio vitij.

Quintum dicendi genus est didascalicum, quod docendi gratia magis, quàm mouendi vsurpatur. Sic instituitur. 1. Ostendit quid res sit; deinde qualis sit, Hoc est quales habeat affectiones, 3. Causas, & affectus affert; 4 Denique partes indagat: de his omnibus, & singulis suo loco dictum est.

Genus dicendi dascalicũ. In hoc genere didascalico seruandus est doctrinæ ordo, qui postulat, vt primò tractantur ea. quæ ad consequentium intelligentiam necessaria sunt, vel commoda 1. vt à communioribus ad minùs communia, à facilioribus ad difficilia, a magis notis ad minus nota, ab effectibus ad causas, ab ijs quæ sub sensum cadunt ad ea quæ intellectu percipiuntur, progressus fiat.

Obseruandum est didascalicum genus includere sæpissimè demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale, quapropter Oratori Ecclesiastico potissimũ conuenit quia cum explicat modo laudat, modo vituperat, modo suadet,

modo dissuadet, nunc accusat, nunc defendit, nunc denique confirmat nunc refellit.

Didascalici generis partes sunt quatuor, 1. Exordium, qoud breue esse solet totumque concionis argumentum complectitur cum apta transitione ad inuocationem Spiritus Sancti.

2 Propositio quæ clara, breuis, & ad cóciliandã docilitaté idonea esse debet.

3. Confirmatio seu probatio, quę fulcitur religionis nostrę mysterijs, sacri paginis, & fere semper ab hypothesis ad thesim reuocatur. Nonnunquam additur aliqua confutatio.

4. Epilogus, qui continere solet enumerationem eorum, quæ tota concione dicta sunt, cum Apostrophe, partim ad Auditores, adhibiti interrogationibus an non afficiantur, an non assentiantur; partim ad Christum Deum ad æternum Patrem, ad Spiritum Sanctum gratias agendo: nonnunquam ad Beatissimam Verginem, & ad Sanctus, vt nobis opitulentur, qui suo nos fauore, & gratia apud munire velint.

Art. 2. Magistratus dicendi Genus.

MAgistratus sunt, vel Cancelarus vel primarius Præses supremæ Curiæ, vel in eadem Patronus Generatis, vel patronus regius in inferiori curia, vel præsides in prætorijs curijs, vel incomitiis delegati, vel prętores, vel denique populares magistratus, Qi pro ratione suę dignitatis, aut personę quam agit, alio, atque alio dicendi genere

nere vtitur. Cancellarius regiam authoritatem, quæ saluti, quietique regni consulit, semper tuetur; cæteri pariter pro sua dignitate; a quibus omnibus, & singulis pro præstantissima sua dicendi facultate vias omnes eloquentiæ cum bona ipsorum venia, singularíq; gratia nobis aperta esse ad imitationem in omni genere causæ profitebimur.

Art. 3. Oratoris priuati seu priuati, causidici genus dicendi

HOc vnum est obseruandū successu temporis dicendi rationem in foro aliam speciem induisse, nunc enim in aduocato non parum requiritur modesta dicendi libertas, vt nihil timere videatur, sed in æquitate potiùs Iudicum non parum se confidere persuadeat. Hæc autem dicendi libertas alia esse debet in sene, & alia in iuuene.

His tribus dicendi generibus conuenire possunt quæ hactenus tractata sunt, & quæ sequuntur, ita tamen vt rei qua de agitur, & aliarum circunstantiarum, vt sæpius dictum est considerata, prudensque ratio habeatur.

LIBER IV.

Elocutio.

PARS PRIMA.

CAPVT I.

Art. 1. De verbis, seu dictionibus.

Elocutionis defin.

ELocutio est pars Eloquentiæ tùm verbis idoneis, tùm sententijs ad in-

inuentionem, & dispositionem accommodata, quare nec nimis compta esse debet, nec minus accurata; Elocutio duplex est, altera consistit in delectu verborum, altera in compositione orationis

Quod spectat ad verborum delectum tria requiruntur. 1. vt verba sint v.g. Latina. 2. vt sit perspicua. 3. vt ornatum orationi afferant. *Verborum explicat.*

Si de Latinitate, vel de quolibet alio idomate agitur, vtrumque positum est in puro sermone; vel in eiusdem linguæ elegantia. *Latinitas.*

Hæc autem elegantia duo postulat 1. vt verba simplicia sint propria illius linguæ, qua vtimur. 2. vt eadem verba simul coniuncta sint consequentia, hoc est, ita coniunguntur, vt nec genera, nec numeri, nec personæ, nec tempora, nec sensus perturbentur. *Elegantia.*

Si de perspicuitate quæstio est, facile illa conciliabitur orationi, si verba 1. non sint à communi vsu remota, vel non quærantur familiaria quibusdam tantùm regionibus, aut artium propria. 2. si connexio verborum non sit prolixior 4. si vitentur longiores interiectiones. 5. si multiplicitas inanis verborum non congeratur. 6. denique si verbum nullum, quod necessarium sit subtrahatur. *Perspicuitas.*

Quod spectat ad ornatum, is duplex est, alter consistit in verbis simplicibus alter in verbis coniunctis. *Ornatus.*

Verba simplicia, vel sunt à natura, vel

ſunt reperta, inter ea, quæ ſunt a natura alia ſunt conſonantiora, alia grauiora, alia leniora, alia nitidiora, alia denique contra.

Verba reperta, vel ſunt inuſitata, vel nouata, vel traslata: Inuſitata, vel ſunt Poetica, vel oratoria nouata; ſunt verba de nouo conficta, traslata ſunt inuenta propter linguæ inopiam Nouantur verba, 1. ſimilitudine vt ſobolesce-re, vel imitatione vt boare, vel inflexione vt vinoſus a vino &c De verbis translatis, ſeu tropis agetur poſtæa.

Art. 2. De ſtructura verborum.

STructura, ſeu collocatio, ſeu compoſitio, ſeu conſtructio, ſeu ſynteſis eſt Elementorum, ſyllabarum, dictionum apta, & numeroſa connexio, vt lenis, æquabiliſque ſit fluxus orationis.

Hæc ſtructura tria complectitur. 1. ordinem 2. iuncturam. 3. numerum, ordo requiritur vt oratio nunquam de creſcat, hoc eſt augeatur ſemper ſententià. Iunctura non debet eſſe ſuperſtitioſa nec eſpetior, aut hiulca: numerus deniq; debet eſſe ſine negutioſo delectu, ne moleſtior videatur, de his ſingulis agetur infra.

Hæc ſunt obſeruanda de vocabulorum ſtructura, & compoſitione.

1. Habendus eſt dictionum delectus, qui ex Ciceronis lectione, & probatiſſimorum Authorum vſu coligi poterit.

2. Non eſt ſatis, vocabula eſſe Latina, vel cuiuſuis alterius linguæ vt conſtru-

ctio

ctio sit legitima; sed præterea est attendendum ad vnius cuiusque dictionis vsurpatam conexionem.

3. Sic partes omnes orationis sunt componendæ, vt sensus non sit obscurus, nec quicquam perturbetur.

4. Diligenter obseruãdus erit numerus in principio, in medio, in fine periodi.

Art. 3 De pedibus Periodi.

HI pedes possunt esse in periodo.

Pæon 1. constans ex longa, & tribus breuibus, vt conficere.

Pæon 4. constans ex tribus breuibus, & longa, vt temeritas.

Dichoræus, cõstans ex 1. longa 2 breui. 3. longa, 4. breui, vt comprobauit.

Bacchius, constans ex breui, & duplici longa, vt solerent.

Antibacchius constans ex duplici longa, & vna breui, vt fecisse.

Creticus, constans ex 2. longa, 2. breui, vltima longa, vt castitas.

Dactulus, constans ex longa. & duabus breuibus, vt perdere.

Dispondęus constans ex quatuor longis, vt commendabant.

Molossus, constans ex tribus longis, vt terrores.

In principio periodi non parum habent concinitatis pedes qui sequuntur:

Creticus, vt *Neminem* vestrum ignorare arbitror.

Pæon 1. vt, *at beneficio* sum vsus tuo

Pæon 4.. *Leuia sunt* hæc.

Dichoræus, vt *non enim* potest natura.

Bacchius, vt *vehebatur* in essedo.

Antibacchius, vt *at quanta* merces Rhetori data est.

Molossus, vt *idem Verres* qui fuerit semper.

Art. 3. De collocatione pedum in periodo.

IN medio periodi, & quando finiuntur singulæ periodi, vel earum interpunctiones, seu clausulæ, vt numerosè cadant, hi possunt vsurpari pedes.

Pæon 1. & 4. vt vincat aliquando *cupiditas*. Vel, potuit hæc aliquando *conficere*.

Obseruabis prætereà de medio, quòd cum plures erunt Pænones, tunc concitatio futura sit oratio, & plus habitura sit iucundæ volubilitatis.

In fine autem, vt cum voluptate claudatur periodus, hoc pedes vsurpabis, seu videbitur. Hoc est periodum tuam terminabis.

Vel cretico, & Dichoræo, vt, cum exercitu, *& victoria conferatis*.

Vel choræo, & molosso, vt *maximè laborat*.

Vel cretico duplici, vt, in communionem tuorum *temporum contulit*.

Vel cretico triplici, vt, *perpeti turpiter induit*.

Vel cretico, & Dactylo, vt, *moribus consonet*.

Vel tribrachy, & spondæo, vt, *esse videatur*, vel *iucunditasque sapienti*.

Vel choræo, & Dispondæo, vt in monumentis Maiorū *suorū sit interfectus*.

Vel iambo, & Dispondæo, vt, sed etiam gloriam per tales *viros infringendam*

Vel denique, nè longiùs habeat obseruatio nostra. Triplici spondęo, vt victoriæ *sunt illustrata*.

Obserua tamen quòd hi pedes enumerati, non sint ad nauseam vsurpandi, sed ita contextu orationi permiscendi sint vt non eorum nimis affectata cura videatur.

CAPVT II.

De Periodò.

Art. 1. De deuisione Periodorum.

Periodus est quasi circuitus quidam tùm verborum, tùm sententiarum, vocaturque a Cicerone ambitus, comprehensio, orbis, clausula, continuatio. *Periòdi defin.*

Non est autem semper vsurpanda periodus, nè fastidium pariat.

Cauendum est etiam diligenter nè vt expleatur, & iucundiùs cadat, voluaturque oratio inania, quædam vocabula repetantur, & quasi complementa numerorum congerantur. Nam prout materia postulat, vicienda est oratio, vel soluenda.

Periodus duplex est: altera simplex cõposita altera, simplex periodus, ea est, quæ vno spiritu, & sine vlla membrorum, vel articulorum distinctione continuò profertur. Composita periodus, illa est, quæ constat membris, & interpunctionibus. Aliter diuiditur periodus vt infra sequitur. *Periodi diu.*

Inter periodus, aliæ pertinent ad verborum sensum, aliæ ad verborum structuram.

Periodus aliquando ab oratoris vocem, & adspiritum accommodatur.

Qualibet periodus multiplex, est, puta bimembris, trimembris, quadrimembris &c. prout duo, tria, quatuor & plura membra complectitur.

Periodus quadrata & rot.

Quando periodus quatuor membra æqualia continet, quadrata dicitur. Cũ autem quadrimembris sic describitur, vt duo posteriora membra duobus prioribus respondeant, poniq; possint loco priorum membrorum, eodem sensum remanente, quia sit quasi circulus, rottunde appellatur, Exemplum sit pro A. Cæc. num. 1. *Si quantum in agro, locisque desertis audacia potest, tantùm in foro, atque in iudicijs impudentia valeret, non minùs in causa cederet A Cæcinna Sex Æbutij impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audacio.*

Partes periodi

Periodi partes sunt duæ, altera vocatur membrum, altera dicitur comma, seu intercisio, seu articulus. Membrum

Memb. periodi

est oratio perfecti sensus, sed suspensi, hoc est, quo nondum tota sententia percipitur. Exemplum sit *Antequam patres conscripet, dicam ea quæ hoc tempore dicenda arbitror, &c.*

Articulus, seu comma, seu intercisio est, cum vocabula singula inter pũctionibus distinguntur, oratione quasi cæsa partes minutiores Exem. *Acrimenia, voce, vultu aduersarior perterruisti.*

Ex

Ex hac diuisione partium periodi oritur eiusdem distinctio; nam prout ait c ili ampliores sunt, vel angustiores simplices, vel compositi; magni, vel parui aliæ atque aliæ periodi distinguuntur.

Historiæ periodi districtiores sunt, oratoria ampliores.

Art. 2 *Vsus periodi.*

NOn est necesse semper orationem numeris adstringere, id enim si frequentiùs vsurparetur fastidium, & satietatem afferet, Sed præsertim non est exquirendus numerus, & periodi comprehensio curiosiùs expolienda, cum doloris aliquid expromore volumus, vel haberi nobis fidem; quia notum artificium fidem imminuit.

Adibenda est autem numerosa oratio, vel cum alicuius laudem dicendo persequitur, vel cum aliquid ornatius dicendùm est, vt plus habet dignitatis, quàm doloris. *Quando vtendum est per.*

Quando verò acrem orationem esse oportet, membratim, cæsimque dicere maximoperè expedit. Vndè cùm aliquid narramus, si ornatus non desideratur, liberior, ac solutior esse poterit oratio.

Periodus vtili est potissimũ in Exordijs, si de re maiori agitur: Item cum res amplificatur; postremo cum nostræ orationis cursus terminatur.

Quapropter vt generatim de periodo afferatus quod ad illiusvsũ spectat structura rebus omninò est accõmodanda,

trirum; rariſsime vſurpandum eſſe, niſi aliqua inſigni expoſitione illuſtretur. 5. teſtimonij proferendi neceſsitatem vnã vt plurimum habere locum debere in concione. 6. Denique methodum explicandæ ſcripturæ ſacrè fere eſſe per interrogationem cum aliqua ſui ſenſus dubitatione, an non altus ſit.

Quartum dicendi genus partes habet duas: altera eſt Euangelicę lectionis explicatio; altera eſt ſuaſio, vel diſſuaſio. ſuaſio virtutis, diſſuaſio vitij.

Quintum dicendi genus eſt didaſcalicum, quod docendi gratia magis, quàm mouendi vſurpatur. Sic inſtituitur. 1. Oſtendit quid res ſit; deinde qualis ſit. Hoc eſt quales habeat affectiones, 3. Cauſas, & affectus affert; 4 Denique partes indigat: de his omnibus, & ſingulis ſuo loco dictum eſt.

Genus dicendi daſcalicũ. In hoc genere didaſcalico ſeruandus eſt doctrinæ ordo, qui poſtulat, vt primò tractantur ea. quæ ad consequentium intelligentiam neceſſaria ſunt, vel commoda 1. vt à communioribus ad minùs communia, à facilioribus ad difficilia, a magis notis ad minus nota, ab effectibus ad cauſas, ab ijs quæ ſub ſenſum cadunt ad ea quæ intellectu percipiuntur, progreſſus fiat.

Obſeruandum eſt didaſcalicum genus includere ſæpiſſimè demonſtratiuum, deliberatiuum, & iudiciale, quapropter Oratori Eccleſiaſtico potiſſimũ conuenit quia cum explicat modo laudat, modo vituperat, modo ſuadet,

modo dissuadet, nunc accusat, nunc defendit, nunc denique confirmat nunc refellit.

Didascalici generis partes sunt quatuor, 1. Exordium, qoud breue esse solet totumque concionis argumentum complectitur cum apta transitione ad inuocationem Spiritus Sancti.

2 Propositio quæ clara, breuis, & ad cõciliandã docil tatẽ idonea esse debet.

3. Confirmatio seu probatio, quẽ fulcitur religionis nostrę mysterijs, sacri paginis, & fere semper ab hypothesis ad thesim reuocatur. Nonnunquam additur aliqua confutatio.

4. Epilogus, qui continere solet enumerationem eorum, quæ tota concione dicta sunt, cum Apostrophe, partim ad Auditores, adhibiti interrogationibus an non afficiantur, an non assentiantur; partim ad Christum Deum ad æternum Patrem, ad Spiritum Sanctum gratias agendo: nonnunquam ad Beatissimam Verginem, & ad Sanctus, vt nobis opitulentur, qui suo nos fauore, & gracia apud munire velint.

Art. 2. Magistratus dicendi Genus.

Magistratus sunt, vel Cancelarus vel primarius Præses supremæ. Curiæ, vel in eadem Patronus Generatis, vel patronus regius in inferiori curia, vel præsides in prætorijs curijs, vel incomitiis delegati, vel pretores, vel denique populares magistratus, Qui pro ratione suę dignitatis, aut personę quam agit, alio, atque alio dicendi genere

nere vtitur. Cancellarius regiam authoritatem, quæ saluti, quietique regni consulit, semper tuetur; cæteri pariter pro sua dignitate; a quibus omnibus, & singulis pro præstantissima sua dicendi facultate vias omnes eloquentiæ cum bona ipsorum venia, singulariq; gratia nobis aperta esse ad imitationem in omni genere causæ profitebimur.

Art. 3. Oratoris priuati seu priuati, causidici genus dicendi

HOc vnum est obseruandũ successu temporis dicendi rationem in foro aliam speciem induisse, nunc enim in aduocato non parum requiritur modesta dicendi libertas, vt nihil timere videatur, sed in æquitate potiùs Iudicum non parum se confidere persuadeat. Hæc autem dicendi libertas alia esse debet in sene, & alia in iuuene.

His tribus dicendi generibus conuenire possunt quæ hactenus tractata sunt, & quæ sequuntur, ita tamen vt rei qua de agitur, & aliarum circunstantiarum, vt sæpius dictum est considerata, prudensque ratio habeatur.

LIBER IV.

Elocutio.

PARS PRIMA.

CAPVT I.

Art. 1. De verbis, seu dictionibus.

Elocutionis defin. ELocutio est pars Eloquentiæ tùm verbis idoneis, tùm sententijs ad in-

inuentionem, & dispositionem accommodata, quare nec nimis compta esse debet, nec minus accurata, Elocutio duplex est, altera consistit in delectu verborum, altera in compositione orationis

Verborum explicat.

Quod spectat ad verborum delectum tria requiruntur. 1. vt verba sint v.g. Latina. 2. vt sit perspicua. 3. vt ornatum orationi afferant.

Latinitas.

Si de Latinitate, vel de quolibet alio idomate agitur, vtrumque positum est in puro sermone; vel in eiusdem linguæ elegantia.

Elegantia.

Hæc autem elegantia duo postulat v. vt verba simplicia sint propria illius linguæ, qua vtimur. 2. vt eadem verba simul coniuncta sint consequentia; hoc est, ita coniungantur, vt nec genera, nec numeri, nec personæ, nec tempora, nec sensus perturbentur.

Perspicuitas.

Si de perspicuitate quæstio est, facile illi conciliabitur orationi, si verba 1. non sint à communi vsu remota, vel non quærantur familiaria quibusdam tantùm regionibus, aut artium propria. 2. si connexio verborum non sit prolixior 4. si vitentur longiores interiectiones. 5. si multiplicitas inanis verborum non congeratur. 6. denique si verbum nullum, quod necessarium sit subtrahatur.

Ornatus.

Quod spectat ad ornatum, is duplex est, alter consistit in verbis simplicibus alter in verbis coniunctis.

Verba simplicia, vel sút aut aliena, vel

tum

sunt reperta, inter ea, quæ sunt a natura alia sunt consonantiora, alia grauiora, alia leniora, alia nitidiora, alia denique contra.

Verba reperta, vel sunt inusitata, vel nouata, vel traslata: Inusitata, vel sunt Poetica, vel oratoria nouata; sunt verba de nouo conficta, traslata sunt inuenta propter linguæ inopiam Nouantur verba, 1. similitudine vt sobolescere, vel imitatione vt boare, vel inflexione vt vinosus a vino &c De verbis translatis, seu tropis agetur postæa.

Art. 2. De structura verborum.

STructura, seu collocatio, seu compositio, seu constructio, seu syntesis est Elementorum, syllabarum, dictionum apta, & numerosa connexio, vt lenis, æquabilisque sit fluxus orationis.

Hæc structura tria complectitur. 1. ordinem 2. iuncturam. 3. numerum, ordo requiritur vt oratio nunquam decrescat, hoc est augeatur semper sententiâ. Iunctura non debet esse superstitiosa nec espetior, aut hiulca: numerus deniq; debet esse sine negutioso delectu, ne molestior videatur, de his singulis agetur infra.

Hæc sunt obseruanda de vocabulorum structura, & compositione.

1. Habendus est dictionum delectus, qui ex Ciceronis lectione, & probatissimorum Authorum vsu coligi poterit.
2. Non est satis, vocabula esse Latina, vel cuiusuis alterius linguæ vt constru-

ctio fit legitima; sed præterea est attendendum ad vnius cuiusque dictionis vsurpatam conexionem.

3. Sic partes omnes orationis sunt componendæ, vt sensus non sit obscurus, nec quicquam perturbetur.

4. Diligenter obseruãdus erit numerus in principio, in medio, in fine periodi,

Art. 3 De pedibus Periodi.

HI pedes possunt esse in periodo.

Pæon 1. constans ex longa, & tribus breuibus, vt conficere.

Pæon 4. constans ex tribus breuibus, & longa, vt temeritas.

Dichoræus, cõstans ex 1. longa 2 breui. 3. longa, 4. breui, vt comprobauit.

Bacchius, constans ex breui, & duplici longa, vt solerent.

Antibacchius constans ex duplici longa, & vna breui, vt fecisse.

Creticus, constans ex 2. longa, 2. breui, vltima longa, vt castitas.

Dactulus, constans ex longa. & duabus breuibus, vt perdere.

Dispondęus constans ex quatuor longis, vt commendabant.

Molossus, constans ex tribus longis, vt terrores.

In principio periodi non parum habent concinnitatis pedes qui sequuntur:

Creticus, vt *Neminem* vestrum ignorare arbitror.

Pæon 1. vt, *at beneficio* sum vsus tuo

Pæon 4.. *Leuia sunt* hæc.

Dichoræus, vt *non enim* potest natura:

Bacchius, vt *vehebatur* in essedo.

Antibacchius, vt *at quanta* merces Rhetori data est.

Molossus, vt *idem Verres* qui fuerit semper.

Art. 3. De collocatione pedum in periodo.

IN medio periodi, & quando finiuntur singulæ periodi, vel earum interpunctiones, seu clausulæ, vt numerosè cadant, hi possunt vsurpari pedes.

Pæon 1. & 4. vt vincat aliquando *cupiditas*. Vel, potuit hæc aliquando *conficere*.

Obseruabis præterea de medio, quòd cum plures erunt Pænones, tunc concitatio futura sit oratio, & plus habitura sit iucundæ volubilitatis.

In fine autem, vt cum voluptate claudatur periodus, hoc pedes vsurpabis, si vi[illegible]debitur. Hoc est periodum tuam terminabis.

Vel cretico, & Dichoræo, vt, cum exercitu, *& victoria conferatis*.

Vel choræo, & molosso, vt *maximè laborat*.

Vel cretico duplici, vt, in communionem tuorum *temporum contulit*.

Vel cretico triplici, vt, *perpeti turpiter maluit*.

Vel cretico, & Dactylo, vt, *moribus consonet*.

Vel tribrachy, & spondæo, vt, *esse videatur*, vel *iucunditasque sapienti*.

Vel choræo, & Dispondæo, vt in monumentis Maiorũ *suorũ sit interfectus*.

Vel iambo, & Dispondæo, vt, sed etiam gloriam per tales *viros infringendam*

Vel deniquè, nè longiùs habeat obseruatio nostra. Triplici spondęo, vt victoriæ *sunt illustratæ*.

Obserua tamen quòd hi pedes enumerati, non sint ad nauseam vsurpandi, sed ita contextu orationi permiscendi sint vt non eorum nimis affectata cura videatur.

CAPVT II.

De Periodò.

Art. 1. De deuisione Periodorum.

Periodi defin. Periodus est quasi circuitus quidam tùm verborum, tùm sententiarum, vocaturque a Cicerone ambitus, comprehensio, orbis, clausula, continuatio.

Non est autem semper vsurpanda periodus, nè fastidium pariat.

Cauendum est etiam diligenter nè vt expleatur, & iucundiùs cadat, voluaturque oratio inania, quædam vocabula repetantur, & quasi complementa numerorum congerantur. Nam prout materia postulat, vicienda est oratio, vel soluenda.

Periodi diu. Periodus duplex est; altera simplex cōposita altera, simplex periodus, ea est, quæ vno spiritu, & sine vlla membrorum, vel articulorum distinctione continuò profertur. Composita periodus, illa est, quæ constat membris, & interpunctionibus. Aliter diuiditur periodus vt infra sequitur.

Inter periodus, aliæ pertinent ad verborum sensum, aliæ ad verborum structuram.

Periodus aliquando ab oratoris vocem, & ad spiritum accommodatur:

Qualibet periodus multiplex, est, pura bimembris, trimembris, quadrimembris &c. prout duo, tria, quatuor & plura membra complectitur.

Periodus quadrata & rot. Quando periodus quatuor membra æqualia continet, quadrata dicitur. Cũ autem quadrimembris sic describitur, vt duo posteriora membra duobus prioribus respondeant, poniq; possint loco priorum membrorum, eodem sensum remanente, quia fit quasi circulus, rottunde appellatur, Exemplum sit pro A. Cæc. num. 1. *Si quantum in agro, locisque desertis audacia potest, tantum in foro, atque in iudicijs impudentia valeret, non minus in causa cederet A Cæcinna Sex Æbutij impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audacio.*

Partes periodi Periodi partes sunt duæ, altera vocatur membrum, altera dicitur comma, seu intercisio, seu articulus. Membrum *Memb. periodi* ast oratio perfecti sensus, sed suspensi, hoc est, quo nondum tota sententia percipitur. Exemplum sit *Antequam patres conscripet, dicam ea quæ hoc tempore dicenda arbitror, &c.*

Articulus, seu comma, seu intercisio est, cum vocabula singula inter pũctionibus distinguntur, oratione quasi cæsa partes minutiores Exem. *Acrimenia, voce, vultu aduersarios perterruisti,*

Ex hac diuisione partium periodi oritur eiusdem distinctio; nam prout ait cali ampliores sunt, vel angustiores simplices, vel compositi; magni; vel parui aliæ atque aliæ periodi distinguuntur.

Historiæ periodi districtiores sunt, oratoria ampliores.

Art. 2 Vsus periodi.

NOn est necesse semper orationem numeris adstringere, id enim si frequentiùs vsurparetur, fastidium, & satietatem asseret, Sed præsertim non est exquirendus numerus, & periodi comprehensio curiosiùs expolienda, cùm doloris aliquid expromore volumus, vel haberi nobis fidem; quia notum artificium fidem imminuit.

Adibenda est autem numerosa oratio, vel cum alicuius laudem dicendo persequitur, vel cum aliquid ornatius dicendùm est, vt plus habet dignitatis, quàm doloris. *Quando vtẽdum est per.*

Quando verò acrem orationem esse oportet, membratim, cæsimque dicere maximoperè expedit. Vndè cùm aliquid narramus, si ornatus non desideratur, liberior, ac solutior esse poterit oratio.

Periodus vtili est potissimũ in Exordijs, si de re maiori agitur: Item cum res amplificatur; postremo cùm nostræ orationis cursus terminatur.

Quapropter vt generatim de periodo afferatus quod ad illius vsũ spectat structura rebus omninò est accõmodanda,

Cùm oratio moderata requiritur curandum est, nè membra periodi longiùs excurrant, sic tamen vt propter arctiores angustias ieiuna non videatur.

Vnum hic est obseruandum de vsu periodi, nempe quòd primo mente sẽtentiam, quam explicare volumus, accuratè cõcipere debeamus. Deinde illi comprehensionem, ac circuitum dictionum seu periodum tanquam vestẽ applicemus: Quare, cùm magna rerum seges suppetit, longiorem periodum esse oportet, cum tenuis est materia breuior.

Art. 3. Artificium amplificandæ periodi.

Amplificandæ periodi ratio Prima

MVltæ nobis aperiuntur viæ ad periodum amplificandam,

Prima sit, Rei quã pertractamus definitio v.g. possem dicere simplici stylo *vidimus curiam incendi*, Vt amplificatione vtar, vocem hãc *curiam* sic describam, vt quæ illi competunt, ornatè simul componam, hoc modo, *vidi Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis consilij publici, caput vrbis, aram sociorum portum omnium gentium sedem ab vniuerso populo &c. concessam vni ordini, inflammari, incendi, intestr.*

Sec.

Secunda sit, enumeratio partium distribuendo rem in suas veluti partes, & singulas describendo si quid datum sit amplificandum *Omnes lugent Clodium* Sic hanc vocem in suas partes in dico *Clodij mortem æquo animo ferre nemo po*

test luget senatus, mœ et equester ordo, tota ciuitas confecta senio est, squalent muncipia, afflictantur Coloniæ, agri denique ipsi, tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum Ciuem desiderant. Idem in qualibet materia fieri poterit.

Tertia

Tertia sit interpretatio dictionis, quæ sic se habet, vt quod sem. communioribus verbis diximus, id ipsum idem elegantioribus multis repetitis exprimamus, v.g. dictũ sit *An verò iudices vos soli ignoratis?* Hoc idem aliter dicam *Vos hospites in hac vrbe versimini vestræ peregrinantur aures, neque in hoc peruagato sermone Ciuitatis versantur;* Alterum sit exemplum. *Tu ingredi illam domum ausus es, tu illud sanctissimum limen intrare, tu illarum ædium Dijs immortalibus os illud importunissimum ostendere?*

Amplificandæ periodi ratio.

Quarta.

Quarta via sit auxesis seu augmentatio, siue congeries, seu incrementum. Quod tum fit, cùm multa vocabula, quę idem significant, cum aliquo semper incremento congerum Vt *abijt, excessit, euasit, erupit.*

Quinta.

Quinta denique, & vltima sit per Adiũcta, & circunstantias rei, de quibus supra in libro de inuentione.

Art. 4. Amplificationis huius applicatio ad quamcumq; materiam.

Amplificationis methodus.

VErbigratia, Hæc sit proposita materia ad periodum amplificandam *Deum laudare nos oportet.*

1. Hanc vocem, Deum, per circunstã-

tias enumeratas explicando Deo perfe-ctiones amplificabimus.

2. Vocem hanc, *laudare*, multis alijs locutionibus explicare fusiùs oportebit, definiendo partes laudis, easque simul congerendo.

3. Hanc vocem, nos, quasi interpretabimur, significando quid simus.

Postremò verbum, hoc, *oportet* verbis alijs, & amplioris sensus efferre poterimus.

Diligenter tamen obseruandum est, amplificationem, hanc periodi prudentem esse oportere, & ad personas, locum, tempusque accommodari, nè maior sit, & redundans.

Art. 5. Altera ratio amplificandæ periodi.

Amplificandæ perioni modus Prim. Amplificatur etiam periodus 1. Per periphrasim hoc est per circumlocutionem, v.g. cum dicimus *Euersorem Carthaginis, & Numantiæ*, intelligimus *Scipionem*.

Sec. 2. Per Metaphoram, hoc est per similitudinem aliquam breuem, quæ rei, de qua loquimur, non inconcinnè conuenit, v.g. vt significemus vim magnam Eloquentiæ, vti possumus his locutionibus *flumen orationis*, *magna dicendi vbertas*, *vberrima seges verborum*.

Tert. 3. Per allegoriam, & vt clariùs loquar per metaphoram continuatam.

Quar. 4 Per mutationem locutionis, v.g. dictum sit, *Amo te maximè*, dicam aliter

Aman-

Amantissimus sum tui, effusissimè te diligo. Et ita de cæteris.

5. Per enumerationem illorum omnium, quæ vox vna complectitur. Exempli grat. *Doctissimus est*. Sic vocem hanc *doctissimus*, explicabo *Nullum est doctrinæ genus, in quo non præcellat, resque singulas, quarum habet intelligentiam, artesque omnes, ac disciplinas, quas nouit discendo persequar*. *Amplificandæ periodi modus Quint.*

6. Diuisione rei in suas partes v.g si velim ego laudare hominem propter eius bona, diuidam hæc bona in animi bona, corporis, fortunæ, &c. vel diuisione causarum, quæ aut rem ipsam componunt, vel extra illam sunt. *Sextus*

7. Enumeratione effectuum, & consequentium, v.g. Si de laude scientiæ agatur, dicam quos habeat effectus scientia vel quid illam consequatur: puta, quod scientia *sapientem efficiat eum, qui illa sit instructus*, quod *illi magnam existimationem conciliet &c*. *sept.*

8. Denique descriptione rei, vel loci, v.g. depingatur iratus aliquis, dici poterit quod *ex oculis flammas emittat, ex ore conuicia euomat, fronte sit minaci, superbo sit supercilio &c* Si de loco quæstio est, quod *præclarus sit ad aspectum, quod amœnus, hinc surgat collis, illinc vallis latè pateat, vndique riuulus serpat &c*. *Octau.*

CAPVT III.

De Vocabulorum delectu.

Articulus primus Obseruatione de verbis diligendis.

CVm non satis sit, periodum amplificare, nisi venustè id, & ornatè fiat cùmque posita sit elegãtia omnis, & venustas in his duobus maximè capitibus, nempe in delectu vocabulorũ, & in eorum compositione quæ pro varietate figurarum magis, ac magis arridebit; hic pauca duntaxat obseruabimus de ipsis vocabulis vt postea paulò pluribus, tùm de varia locutione Latina; tùm de diuersis figuris disputemus.

Ergo primum sit, quòd superlatiuus gradus sonum habeat grauiorem, quàm positiuus; nomina verbalia, quàm non deriuata: composita, quàm simplicia; vt paucis dicam vocabula, quæ vim habent maiorem ad significandam bonitatem, vel maliciam, quàm quæ vim habent minorem.

Secundùm, quòd leniora sint nomina positiui gradus, quàm non deriuata, & simplicia: si tamen sordidum nihil, & abiectum redoleant.

Art. 2. Compositio dictionum inter se.

QVod spectat ad compositionem inter se.

1. Fugiendus est concursus vocalium, quæ asperiorem faciunt pronunciationem: quales essent duplex aa duplex ee duplex oo.

2. Vitandus est concursus consonantium durior, qualis esset inter c. & c: inter

ter x & x.

3. Cauendum est nè sepiùs eadem dictio repetatur.

4. Aduertendum est nè crebrior sit compositio multorum synonymorum.

5. Curandum est nè vocabula inconcinnè transponantur.

6. Denique sic periodus numeris suis cōstrigēda est, vt prolixior nō sit fusior.

Art. 3. Ordo seruandus in collocatione verborum, & sententiarum.

1. CVm amplificatur pars aliqua periodi, quæ leuiora sunt, præponi debent grauioribus.

E contrario verò si velimus rei existimationem imminuere, grauiora præponi debent leuioribus.

2. Obseruandus est rerum naturalis ordo, dignitasque seruanda. v.g. viri laudes præponi debent laudibus fœminæ; diem precedere noctem oportet ortum solis, eius occasum.

3. Cauendum est accuratè, nè propter numerū vel aliquam aliam motosiorem elegantiam, ordo rerum perturbetur. Quare, quæ sequuntur, prudenter & vt res postulabit, vsurpanda sunt.

Art. 4. Obseruationes Ciceronianæ de collocationes dictionum.

1. ABlatiuus absolutè positus, vel ante verbum, vel in initio partis periodi collocatur.

2. Adiectiuum dissyllabum elegantius postponitur substantiuo polysyllabo.

3. Adiectiua, quæ multitudinem significant, ornatiùs substantiuo postponūtur

Virtutis omnis.
4. Adiectiuum polysyllabum eleganter initium est, finis orationis.
5. Cognomina non inconcinnè proprijs nominibus præponuntur, Vt *Marcus Tullius Cicero*.
6. Comparatiuus, & superlatiuus substantiùs elegantiùs postponuntur. Vt, *virtutis maior, virtus maxima*.
7. Comparationus venustè initium est & finis periodi.
8. Nomina propria si polysylaba sunt initio periodi collocantur.
9. Hoc adiectiuum, *nullus*, substantiuo postponitus.
10. Pronomen primitiuum, vt *ego, tu, se ille*, participio, & nonunquam adiectiuo postponitur. Vt, *existimo sapientem illum esse*.
11. Verbum non infinitio modi, quod pollysyllabum est, eleganter initium est partis periodi. Vt, *excitat nos magnitudo &c. solet in mentē venire.* Al quādo etiam bellè claudit partem periodi.
12. Non semper necesse est, vt verbum sit in fine periodi: nomina enim, quæ plures habere syllabas, verbis simplicioribus ornatiora sunt.
13 Verbum *sem es est*, si comparatiuis, vel superlatiuis coniungitur, rectè fidem orationis occupat.
14. Cum narratur aliquid, tempus præsens elegantius est præterito.
15. Aduerbia nominibus adiectiuis non inelegantèr postponuntur.
16. Coniunctiones sæpissimè initium
perio-

periodi faciunt. Frequentiores sunt eiusmodi, *ac illud quidem &c. At mea quidem sententia. Neque verò, iam verò etiam, & si quamobrem, itaque, vt enim quisque, quin etiam, verum ego, verum enim verò, nunc igitur, qui ergo, nemo sane &c.*

In aduerbiis initiũ esse solunt periodi, *primum deinde, hinc autem &c.*

In pronominibus *qui enim quis autem, quod quiddem, quidquid, hoc enim, hoc perfectò, hæc autem omnia, quibus de causis, illud profectò, ego verò, mihi verò*, & similes locutiones, de quibus plura vsus edocebit.

Art. 5. Periodi Concinnitas.

CОncinitas est numerosa verborum compositio ita facta, vt nihil factum esse de industria videatur, exemplum fit, *est enim, iudices, non scripta, sed nata lex, quàm non didicimus, sed accepimus, &c.* Quatuor efficiunt concinnitatem orationis, 1. verba similiter relata, seu isocola; Similiter desinentia, aut cadentia, Paria paribus, Contraria contrariis opposita.

Art. 6. Decorum oratorium.

DEcorum oratorium est aptè, & congruenter dicere tempori, personæ, rebus, & aliis circumstantiis.

Hoc decorum duo requirit, 1. vt sententiæ sint appositæ, 2. vt verba iisdem conueniant.

Atque vt facilius decorum oratorium intelligatur hic breuiter agendum est de stylo.

CA-

CAPVT IV.

De Stylo.

Art. 1. Varium styli genus.

Quotuplex stylus.

VArius est styli genus, pro varietate ingeniorum.

Stylus autem inflatus ille est, qui verbis, & sententijs plusquam par est, intumescit, v. g. *Non poterit Atlas ferre cum Cælo Herculem.* Vel, *Xerxes Persarum Iupiter*, pro rege. Vel *Virgines oculorum*, pro pupillis &c.

2. Cacozelus is est, qui nimium est imitationi addictus.

3. Frigidus, qui nihil habet, quod altum sit, sed omnia humilia, & abiecta; vel trita & communia.

4. Puerilis qui tumidum cum frigido sine delectu permiscet; nec connexionem habet in verbis suis, & sententijs.

5. Parenthyrsus, qui furori proximus est, totusque plenus, est grandibus, & intempestiuis affectibus, & figuris, in re parua quasi insaniens.

6. Scholasticus, qui pluribus præceptionibus constringitur.

7. Poeticus, qui & ingeniosus est, & numeris, pedibusque alligatur.

8. Allegoricus, & periphrasticus, qui totus versatur in Allegorijs.

9. Miscellaneus, & antiquarius, qui eruditione nimia, & vt ita loquar, antiquitatis rudioribus asperior est, ac molestior.

10. Humilis, in quo nihil est nisi humile, & abiectum.

11. Flu-

11. Fluctuans, & dissolutus, qui non sibi cohæret.

12. Siccus, & exanguis, in quo vix reperias quod succum habeat, estque totus sine ornamento.

13. Acutus, qui constat ex breuibus sententijs. Hic quidem stylus non parum probari debet, nomen semper est vsurpandus.

Denique Optimus, qui ad id quodcumque decet, ritè accommodatur. Sic vt humilia subtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperate dicat.

Optimus stylus triplex est.

1. Grauis, constatque ex sententiarum verborumque magna, & ornata constructione. *Optim. stylus.*

2. Mediocris, seu moderatus, qui aliquantulùm a graui stylo recedit, nõ tamen omninò delabitur ad infimũ, quia huic stylo, tàm numeri, tàm elegantia omnis, & oratoria supellex conueniunt Hic stylus voccatur a Cicerone epidicticus, floridus, & magnificus. *Stylus mediocris.*

3. Infimus, qui & quotidianus est, & in puro, familiarique sermone consistit, non tamen ornatu caret, & industria, & forte omnium difficilimus est ad imitationem: leniores requirit figuras, sed frequentiores sales, & Vrbanitis lepores, quare a Cicerone, vt atticus stylus non parum prædicatur. *Stylus infim.*

Cuilibet stylo desideranda est perspicuitas, & verborum ad res ipsa accommodatio. *Quæ ad stylum requir.*

In stylo hæc requiruntur.

Graui-

Grauitas orationis, asperitas in reprehensionibus, vehementia, splendor, vigor, amplificatio, pulchritudo, suauitas, celeritatis cum suauitate coniunctio, & acrimonia.

Art. 2. Stylis Vsus.

Gener. demon. Genus demonstratiuum stylum petit expolitum, & elaboratum, argutum, & concinnatum illustrioribus sententijs, & verbis.

Gener. iudic. Genus iudiciale postulat stylum in initio verecundiorem, sed acutiorem sententijs.

Narrationis. Narrationes quotidiano sermone, concinnatum stylum desiderant, vt res credibilior sit.

Confirmat. In confirmationibus stylus esse debet vehementior, & figurarum luminibus motibusq; ornari.

Vt breuiter dicam, eligendus est stylus, qui auditores ita delectet.

Denique pueris stylus humilior conuenit, iuuenibus ardentior, & ornatior viris solidior, & elegantior, principibus magnificus, & sententijs amplior, grauior, & moderatior; Rhetoribus accuratior, concionatoribus solidior, grauior, & sanctior; Philosophus simplicior, purior, validior; Sophistis denique arctior, & omnibus gratijs, ac leporibus affluentior.

PARS

PARS SECVNDA LIBRI QVARTI

De Elocutione.

CAPVT I.

De Tropis verborum, & sententiarum.

TRopus est mutatio significationis propriæ in minus propriam. *Tropi defin.*

Vt cum dicitur, *Prata rident*, à risu, qui homini conuenit.

Tropi diuiduntur in tropos verborum, & tropos sententiarum. *Troporum diuisio.*

Art. 1. De Tropis verborum.

TRopus verbi est mutatio propriæ significationis illius in minus propriam. *Tropi verborum definitio.*

Tropi verborum sunt septem Metaphora, Synodoche, metonymia, Antonomasia, Onomatopęia, Catachresis, & Metalepsis.

Metaphora est propriæ significationis vocabuli in aliam minùs propriam propter similitudinem mutatio. Vt cū dicitur, *læta messis gemmat vites &c.* *Methaphora defin.*

Metaphora fit quatuor modis. *Metaphora rat.*

1. Cùm res inanimata sumitur pro inanimata.

1. Cùm res animata sumitur pro inanimata.

3. Cùm rei inanimatæ tribuuntur ea quæ rei animatæ competunt.

Tri-

Triplex esse potest causa Metaphoræ

1. Necessitas.
2. Significandi vis maior requisita.
3. Ornatus orationis.

In metaphora quinque sunt fugienda.

1. Ne nimia sit dissimilitudo, vt cum dicuntur *cæli fornices*.
2. Ne longius ducatur similitudo, vt cum dicuntur *syrtes patrimonij*, dicendum esset potius *patrimonij scopulum*, quia scopulus notior est.
3. Ne humilior sit metaphora.
4. Ne maior sit quàm res exit. Non enim, quæ poetis permittuntur, etiam & oratoribus permittuntur.

Synedoches defin. Synedoches varij modi.

Synedoche est translatio significationis v.g.

1. Partis *pro* toto. Vt cum dicitur carina *pro* naue.
2. Totius *pro* parte. Vt cum dicitur bibere ligerim, *pro* aqua ligeris.
3. Vnius *pro* pluribus. Vt *hostis adest* cùm dici deberet, *hostes ad sunt*.
4. Plurium *pro* vno. Vt, nobis, *pro* me.
5. Speciei pro genere. Vt aqua sequanæ, pro omni alia.
6. Generis pro specie. Vt frigus pro hyeme.
7. Materia, ex qua res facta est, *pro* re ipsa. Vt aurum *pro* patera ex auro confecta.
8. Denique antecedentium pro consequentibus. Vt, redit arator domum, pro aduesperascit.

Me-

Metonym, seu hypallage est transla- *Metho*
tio significationis. Exempl. gratia. *nymiæ*
1. Causæ pro effectis. Vt, Christus est *definitio ra-*
Redemptio nostra, id est, Christus est *tiones.*
causa redemptionis nostræ.
2. Effectum pro causis. Vt pallida
mors, id est pallidus mortuus.
3. Continentis pro re contenta, vt fœ-
cundi calices, hoc est multum vini.
4. Rei contentæ pro continente. Vt,
fortis animus, id est, vir animo forti
præditus.
5. Denique signi pro re significata, Et
oliua *pro* pace.

Antonomasia, seu pronominatio est *Anto-*
Tropus, in quo nomen ponitur notum *nomasiæ de-*
ex aliquo effectu, vel euentu, pro vero *finitio.*
nomine minus noto. Vt cum dicitur,
Euersor Carthaginis, pro *Scipione*.

Onamotopœia, seu nominatio est *Onomatopœiæ*
Tropus, in quo nomen aliquod sumitur *defin.*
quod ad rem ipsam accedere videatur.
Vt cum dicitur bombus, ad significan-
dum strepitum apum.

Catachresis, seu abusio est Tropus in *Cata-*
quo rebus non habentibus nomen ac- *chresis*
commodatur aliquod nomen quod ip- *defin.*
sis conuenit. Vt cum dicitur *equus Tro-*
ianus, Catachresis aliqua do conuenit
cum re et [illegible]

Metalepsis, seu transsumptio est, cum no- *Metale*
men vnum sumitur pro alio, ita tamen *psis de-*
vt ex cognitione huius hominis præ la- *fin.*
ti intelligatur ex consequenti nomen,
quod subintelligitur. vt, *post multas a-*
ristas, id est, *post multos annos*.

Art. 2. De Tropis sententiarum.

Tropi sententiarū defin. Tropus sententiarum est mutio propriæ significationis sententie in minùs propriam.

Tropi sententiarū quatuor Tropi sententiarum sunt quatuor, allegoria, periphrasis, hyperbaton, & haperbole.

Allegoria, Latine inuersio, seu permutatio est Tropus, seu oratio, in qua aliud verbis, aliud sensu significatur. Vt cum dicitur *immensum spatijs confecimus æquor*, vel *in illis fluctibus concionū* &c. allegoria excellens est cū similitudinis, & metaphorę continet.

Periphrasis, Latinè circunlocutio est, cum id explicatur pluribus verbis, & quasi per circuitum, quod explicari potuisset paucioribus, & nude.

Hyperbaton, Latinè transgressio, est ordinis verborum perturbatio seruata tamen syntaxi. vt *ingenti mole Latinus Quadriugo vehitur curru* &c. vel *bigis it Turnus in albis* hic tropus fit duobus modis 1. peruersione vt *maria omnia circum* &c, 2. transiectione vt *animaduerti iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes* &c. sic apud Poetas *saxo cere comminuit brum*, pro *cerebrum*.

Hyperbole, Latine superiectio, est Tropus, seu oratio, in qua vel augendo vel minuendo, significamus id, quod est, per id quod non est absolutè verum vt, *fulminis ocyor alis*.

Posset etiam addi Ironia, quæ est propriæ significationis verbi in minùs pro-

propriam.per irrisionem mutatio. Vt *ò militem!* ad significandùm per irrisionem hominem ignarum. De ironia iterum infra in figuris sententiarum.

CAPVT II.

De figura.

Figura est conformatio quædam verborum, & sententiarum à communi ratione loquendi remota. *Figure defin.*

Vnde, duplex est genus figurarum, quarũ aliæ sunt figuræ verborum, aliæ figuræ sententiarum. *Dupl. genus figurarum.*

Figura differt a tropo, quòd figura constare possit ex proprijs verbis, non verò tropus.

Art. 1. De Figuris verborum.

Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis. *Figurē verborum.*

1. Per adiectionem.
2. Per detractionem.
3. Per similitudem.

Hæc decem figure fiunt per adiectionem, Conuersio, Repetitio, Complexior, Conduplicatio, Tradutio, Polyptoto, Sinonimia, seu interpretatio, Polysyndeton. Polysyntheton, & Gradatio. *Per adiection.*

Quinque fiunt per detractionem, Synedoche, Dissolutio, seu Asyndeton, Adiunctio, seu Proto zeugma, disiunctio, & Sineciosis. *Per detractionem.*

Octo fiunt per similitudinem vocum Paronomasia similiter cadèns, similiter desinuens. Isocolon. Antitheton, Communtatio, Correctio, &, dubitatio

Art.

Art 2. De figuris verborum, quæ fiunt per additionem seu adiectionem.

COnuersio, seu epiphora est figura, in qua Oratio sæpius finitur eodem verbo. Vt, *Diligentiam desideratis? diligentiam adhibet optimus scholasticus: modestiam requiritis? modestiam colit optimus scholasticus, &c*

Repetitio seu anaphora est figura, in qua oratio sæpius inchoatur, ab eodem verbo, vt, *Quis hoc egit? quis hoc excogitauit? &c.*

Complexio, seu symploce est figura complectens repetitionem, & conuersionem simul, vt *qui sunt qui fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses: qui sunt qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses: qui sunt qui Italiam deformauerunt? Carthaginenses.*

Conduplicatio, seu anadiplosis est cum idem verbum geminatur. Vt, *viuis, & viuis non ad deponendam audaciam &c.*

Hæc figura sex modis.

1. Idem verbum adiungendo.
2. Idem verbum repetendo in fine, atq; in initio positum est.
3. Idem verbum conduplicando, sic vt media vltimis respondeant, vel media primis.
4. Idem verbum repetendo, sed diuerso sensu.
5. Idem Verbum repetendo, sed post aliquam interiectionem.
6. Denique totam sententiam repetendo.

Tra-

Traductio, seu polce est figura in qua verba eadem paululum immitati sæpius repetuntur. v. g. *nihil habet in hac vita iucundius vita*, vel *amare iucundum est, si nihil sit amari*,

Poyptoton est repetitio eiusdem vocabuli diuersis casibus expressi. Vt, *tui me miseret, tibi cape, te serua incolumem &c.*

Polysyndeton est figura, in qua sermo multis coniunctionibus vincitur, vt *venitque, viditqui, viatque &c.*

Polysytheton est figura, in qua plures sententiæ articulorum conuenienti copia continentur. Vt, *quod in Catullo, & in silio, itemque in Quinctio Mancino vidimus &c.*

Synonymia, seu interpretatio est figura, in qua multa verba, vel sententiæ simul congeruntur, quæ idem significant, cum aliquo tamen incremento. Vt, *abijs, excessit, euasit, erupit*, vel *quæ cum ita sint Catilina perge, quo cœpisti: egredere aliquando ex vrbe, patent porta, proficiscere, &c.*

Gradatio, seu Climax est figura, in qua sensus veluti per gradus crescit, & ad vnum progreditur. Vt, *Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit*, vel, *contemni se putat, despici, illudi.*

Art. 3. De figuris verborum, quæ fiunt per Detractionem,

SYnecdoche, quando est figura verborum, est reticentia verbis vnius quod ex alijs facile intelligitur. Vt,

ſed nos qui tandem, vel, *dum ille clamat, ego expalleſcere*.

Diſſolutio, ſeu dialyton, ſeu aſyntheton eſt figura, in qua multa componuntur ſine coniunctione. Vt, *ite, ferte flammas, date vela, impellite remos.*

Adiunctio, ſeu protozeugma eſt figura, in qua multa ad vnum verbum referuntur. Vt, *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia*.

Diſiunctio, ſeu alyton eſt figura, in qua ſingulis ſententijs verbum ſuum buitur. Vt, *vicit pudorem libido, timorem expulit audacia, rationem amentia ſuperauit*.

Syneciosis eſt figura, in qua res duæ diuerſæ vnico verbo coniunguntur, ſubaudito tamen eodem verbo, vel æquiualente. Vt, *tam deeſt auaro quod habet, quàm quod non* (ſubauditur, *ipſi deeſt*.)

Art. 4. De Figuris verborum, quæ fiunt per ſimilitudinem vocum.

Similitudo in figuris verborum triplex

Similitudo, quæ in figuris verborum repetiri poteſt triplex eſt.

1. Stricta, & propria ſimilitudo vocum.
2. Paritas.
3. Contrarietas, quæ ordine certo poſita, ſimilitudinis rationem habere videtur.

Paronomaſia modi. 4

Paronomaſia, Latinè Annominatio, eſt figura, in qua verba paululum immutata aliud, atque aliud ſignificant.

Hæc figura quatuor fit modis.

1. Litera vna detracta.
2. Additione syllabæ, vel vocis.
3. Posita vna voce pro altera.
4. Translatione, seu inuersione vnius literæ, vel in primis syllabis, vel in medijs, vel in extremis.

Exemplum primi sit, *Amore fecit, non more.*

Exemplum secundi, *Audendum an audiendum?* vel *emit morte immortalitatem.*

Exemp. tertij *opportet Iuuenem reprimi, non opprimi.*

Exemp. quarti. *Non huius vrbis tantum, sed orbis est facere*, vel, *paruo est animo, ne dicam prauo*, vel, *vt Audax fuit in corripiendijs pecunijs sic in spe corrumpendi iudicij*, vel, *Ex aratore orator factus est*, vel, *uincere non uincere oportet* vel, *Sine impendio nescio quid impendit* vel, *Non modo ignoscendi ratio, sed etiam consuetudo sublata est.*

Similiter cadens, seu Omœoptoton figura, in qua plura verba licet dissimilia, similiter tamen cadunt. Hoc est, nomina iisdem casibus efferuntur, & verba iisdem temporibus. Vt *furentem audacia, scelus anelantem, peste Patriæ nefarie molientem &c.*

Simiter desinens est figura, in qua verba, nomina, vel aliæ partes orationis similiter desinunt. Vt, *si dixeris, si damnatus fuerit ad salutem eius extinguendum, sed etiam gloriam per summum nefas infringendam.*

Similiter desinens differt a similiter cadenti, quod similiter cadens vbique admittit similitudines vocum, similiter verò desinens in fine tantùm orationis

Isocolon, seu compar est figura, in qua rationis membra sunt pari ferè numero syllabarum. Vt, *tantum bellum, tàm diuturnum, tàm longè, lateque dispersum, Cn. Pompeius extrema hyeme apparauit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit.*

Hæc figura aliquando fit per incisa. Vt, *consilio inuestigasset, virtute, aperuisset, magnitudine animi vindicasset,* aliquando tamen per membra pene paria, ad hanc figuram refertur tricolon, quod tribus constat membris vt, *vicit pudorem libido, timorem audacia rationem amentia &c.*

Antitheton, seu contrapositum est figura, in qua singula singulis opponuntur, Vt, *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Commutatio, seu antimetabole est figura, in qua duæ sententiæ inter se discrepantes ita exprimentur, vt a priore posterior cōtraria priori proficiscatur Vt, *non vt eadem vino, sed vt viuam edo*

Correctio, quando ad verba pertinet est figura, in qua verbum positum corrigitur, vt *ciuis hic, si tamen ciuis dicendus est.* vel, *ego veni, aut potius adu lani.* Hæc figura fi duobus modis. 1. sublato tanquam priore verbo v.g. dicendo *si fas ita loqui est.* 2. loco vnius vocis altera reposita, vt, *sed stuporem hominis*

vel

vel dicam pecudis attendite &c.

Denique dubitatio, quando ad verba pertinet, est figura, in qua orator quærit, quid de duobus, aut pluribus potissimùm dicat.

Art. 5. De Figuris sententiarum.

Figuræ sententiarum illæ sunt, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus dignitatem suam collocatam habent.

Sunt 26 figuræ sententiarum, nempe Interrogatio, Responsio, Subiectio, Prolepsis, Correctio, Dubitatio, Communicatio, Prosopopæia, Apostrophe, Hypotyposis; Aposiopesis, Ethopeia, Emphasis, Sustentatio. Prætermissio, Licentia, Concessio, Parenthesis. Ironia, Distributio, Permissio, Deprecatio, Optatio, Execratio, Epiphonema, & Exclamatio.

Quædum addi possunt, quibus tamen Figuræ nomen non ita competit, verb. grat. *Quasi figuræ.*

1. Dicti pœnitentia. Vt, *sed quid ego filium appellaui, qui parentem mali sic habuit?*

2. Interrogatio de ijs, quæ dicenda fuerunt proposita. Vt, *nunquid aliquid eorum omisi, de quibus acturum me permiseram?*

3 Ignoratio ficta rei alicuius. Vt *quem tot scelerum authorem esse dicimus? inuenire profecto difficile est.*

4. Denique quasi depositio rei, quæ dicitur, apud memoriam auditorum, quæ postea reposcenda sit. Vt, *ea, quæ dico*

retinete animo diligenter, &c. deinde, *Recordamini eorum, quæ ante non monueram*.

Hic de singulis figuris sententiarum.

Interrogatio est figura aduersarium interrogat quempiam, siue aduersariũ siue alium quempia.

Fit nouem modis.

1. Instando, Vt, *quo vsque ab vtere patientia nostra?*

2. Interrogãdo de eo, quod negari non potest.

3. Interrogando de eo, cui respondere sit difficile.

4. Fidem alicuius in inuidiam trahendo.

5. Miserationem excitando.

6. Admirationem mouendo.

7. Indignationem concitando.

8. Acriùs imperando.

9. Denique seipsum alloquændo.

Responsio est figura, in qua interroganti vnum, aliud sibi respondet orator quod vtilius est. Vt, *an hominem occidit, Latronem, & parricidam*.

Subiectio est figura, in qua orator interrogatio seipsum, & sibi respondet, vel cum alium rogauerit non expectat responsum. Vt, *quæro vnde iste tam pecuniosus factus sit? amplum patrimonium relictum est? at patris bona venierunt: hæreditas aliqua obuenit; non potest dici &c.*

Prolepsis, seu Ante occupatio est figura, in qua orator id occupat, quod ab aduersario potest obijci. Vt, *nè à ma-*

petas quid factum fuerit, res multos habuit testes.

Correctio, quando ad sententias pertinet, est figura, in qua dictam sententiam alia magis idonea corrigimus. Vt, *Italiam ornare, quàm suam domum maluit: quanquam Italia ornata ipsa mihi uidetur ornatior.*

Dubitatio, quando ad sententias refertur, est figura, in qua orator quærit quid potissimum ex pluribus agere debeat, & singula quodam, modo refellit. Vt, *quid agam, Iudices? si tacet, existimabitis me reum; si loquor, mendacem esse putabitis &c.*

Communicatio est figura, in qua, vel aduersarios, vel auditores, vel iudices consulimus, vt pro Quinctio numer. 54 *ego pro te nunc hoc consulo, &c*, pro Rabirie numer 22. *tu denique Labiene quid faceres tali in re, ac tempore; &c.* vel, *nunc ego uos consulo iudices quid mihi faciendum putetis.*

Prosopopeia est figura, in qua orator fingit personam aliquam loquentem &c. vel etiam res inanimatas inducit loquentes, vt, *si nunc hæc urbis inuectissima uocem mittat, non ne hoc pacto loquatur; Ego illa pluribus trophæis ornata* &c. vide infrà vsum huius figuræ.

Apostrophe est figura, in qua orationem nostram ad aliquos conuertimus. Vt, *te nunc alloquor Africane*, vel, *testor ego uos*, vel, *quid, moliebaris improbe?*

Hypotyposis est figura, in qua res pe

rinde, ac si gererentur, sub aspectum subijciuntur Vt, *Gracchus euolat ex Templo Iouis sudans, occulis ardentibus;* &c.

Hic pertinere possũt plurimę descriptiones, Consule locum à definitione.

Aposiopesis est figura, in qua orationem nostram interrupimus, vt affectũ aliquem significemus: Vt, *quos ego: sed motos præstat componere fluctus*, vel, *si ego te: sed ignoscere prestat*.

Ethopæia est figura, in qua naturam alicuius certis indicijs, & signis describimus, vel est imitatio vitæ, ac morũ alienorum Vt, *Pumex, non est æque aridus, atque hic senex; Si de suo camino exit fumus, diuum, atque hominem clamat continuo fidem, cum it dormitum folem obstringe nè quid animè fortè amittat; aquam hercle plorat, cum lauat*, &c.

Hæc figura pertinet tantum ad personas; hypotesis verò ad res quaslibet. Vide infrà vsum huius figuræ.

Empasis est figura, in qua plus orator significat, quàm dicit.

Sustentatio, seu hypomone est figura qua diu suspenduntur auditorum animi nec clarè mens aperitur.

Pretermissio, seu riticentia, seu præteritio grecè apophasis est figura: in qua maximè dicimus, ea quæ nolle nos dicere fingimus. Vt, *non dico mulctatos à te verberibus fratres sileo violatam iniurijs matrem taceo patrem affectum contumelijs*.

Licētia est figura, qua orator pro suo iure dicit aliquid apud eos, quos mētuere deberet. Vt, *vide quàm nō reformidem cum illo ipso, quem ego hac in causa iudicem cum agnosco, qui me audit, ac intuetur, me aliquando errore deceptum inimicitias exercuisse profiteri*. Cauendum est autem in hac figura, ne quid offensionis moueatur.

Concessio est figura, in qua ferre aliquid, vel concedere videmur. Vt *sit sacrilegus, & vt felix sit*, &c. hoc tamen dolumus, iungitur aliquando hęc figura cum ironia.

Parenthesis, seu interpretatio, seu interclusio figura est, in qua breuiter declinamus à proposito. Vt, *videte, indices qualem (nolo enim grauiore appelatione vti) accusatorem in medium adduxerit*.

Ironiam, quando, est figura sententiarum, est fictio voluntatis, aliud sentiendo, & aliud innuendo, fit autem multis modis.

1. Pronunciatione.
2. Iocando.
3. Ridendo.
4. Seuerè, vel vafrè loquendo.
5. Adhibita festiua dictione.
6. Rei, vel personæ eleuatione.
7. Rem extenuando.

Distributio est figura, qua rē in plures partes distribuimus quibus partibus sigillatim, quod ipsis competit, subiūgitur, vt *accusatoris officiū est deferre crimina, defensoris propulsare, &c.*

Permiſſio eſt figura, in qua cũ fiducia aliquid permittimus Vt, *quod aquiſſimum videatur, permitto non enim vereor &c.*

Deprecatio, ſeu obſecratio, vel obreſtatio eſt figura, in qua opem alicuius imploramus *Vt per dextrã te iſt amoro.*

Optatio eſt voti alicuius ſignificatio Vt, *vtinam Quirites &c.*

Execratio eſt figura, qua malum alicui precamur, Vt *Dij te pedeãt fugitiue.*

Epiphonema eſt acclamatio quædã exhibita ad rem narratam, vel approbatam. Vt *tanta molis erat Romanam condere gentẽ,* hæc figura eſt veluti corollarium, vt aiunt, quod, quæ admirationem habent, complectitur, ita Cicero *ſacere enim probus adoleſcens periculosè, quam terpiter perpeti maluit, &c.*

Denique exclamatio eſt figura, in qua ſignificamus aliquem affectum rei cuiuslibet compellatione. Vt, *ò tempora, ò mores &c.*

Art. 5. Synopſis Alpabetica figurarum, quæ ad ſuperiora capita vulgò non referuntur.

ACyrologia fit cùm dictio aliqua impropriè ſumitur pro alia, v.g. *ſperare* pro *timere.*

Aganectenſis ſeu indignatio, ſit maxima pronuntiatione.

Allœoſis fit cum inter perſonas, aut res quid interſit diſcriminis, per enumerationem demonſtratur.

Aniphidiorthoſis ſit cùm præmunimus

mus vlam ad dictũ aliquod acerbum, & postquam prolatum, est, mitigamus.

Amplificatio eadem est, cum Auxesi.

Anaclasis fit cùm dictum alicuius cõtra ipsius significationẽ intelligimus.

Anasceue, seu destructio fit, cùm quę aduersarios proposuis, distribuimus in partes, & redarguimus vt falsa.

Antiphrasis est cum dicimus quidem aliquid in speciem, negamus tamen re ipsa.

Antisagobe, seu compensatio fit cũ aliud alio compensamus, v.g. *si magnus labor subeundus est, inde magna oritur gloria.*

Antistasis est, cum idem verbum in contrario sensu repetitur. Vt *vna salus uictis nullam sperare salutem.*

Antitheton fit 1. cùm contra inter se conferuntur. Vt v.g. si de aliquo dicatur quòd *inhumanus.* 2. cum tempus opponitur temporis. v.g. *cum adolescens earum, gloriam consectabar; nunc senex factus, dedecore opprimor.* 3. quando sententiæ sententia contraria profertur 4. cum verba inter se pugnantia, aut paria paribûs opponuntur, v.g. *domus decrat; at habebas, pecunia superabat; acegebas.*

Antizeugmenon fit, quando breuiter diuersa multa coniunguntur.

Apodoxis, seu Reiectio, vel Reprobatio, fit quando ita pretermittimus aliqua, vt ea digna non esse ostendamus, quæ in quæstionem veniant.

Apoplanesis est quando, cum aliquid

nobis contrarium ; est , sic nos ab eo auocamus, vt vel illud obscurius faciamus aut perturbemus, vel quando pollicemur nos quidem esse dicturos suo loco, aliò tamen orationem nostram conuertimus ; vel quando ita suspenduntur iudicium, & auditorum animi, vel tanta rerum multitudine implicantur, vt videri facile non possit quid velimus.

Apostrophe, seu auersio fit, cum vt liberius aliquid dicamus, orationem nostram ad alios conuertimus, vel iudices, vel aduersarios vel quemlibet alium interrogando.

Astysmus, seu vrbana dictio fit, cum vrbanè aliquem compellamus ver. gr. *Respicite respicite, iudices, hominum fortunas; respicite fabricij senectutem &c.*

Auxesis est, quando res aliqua amplificatione augetur.

BRachyepia, seu breuitas fit cum orator breui sententia auditoris expectationem præuertit, v. g. *Quares ex me, quo iure mihi prater dederit possessionem bonorum* Respondetur breuiter, *leges me defendunt*.

CHarientismus fit, cum festiuè aliquem pungimus.

Ciaston vel, Chiasmus fit quando sententiæ textura quasi decussatur, vt, *Doctorum est santissimus, & sanctorum doctissimus*.

Cohabitatio figura est, in qua contraria simul coniunguntur, vel de Phœnice

ce Lactantius, *ipsa quidem, sed non eadem quia est ipsa, nec ipsa est* vel, *aeternam vitam mortis adepta est bono*. Vel, *ades, abesse vis: abes, reuerti cupis*. vel, *in pace bellum quaeritas, in bello pacem desideras*.

Concessio fit cum aliquid nos ferre fingimus, vel iniquum esse asserimus, concedimus tamen, vt aequitatem causae nostrae ostendamus exprimitur autem his verbis, aut similibus, *esto, sit ita, concedimus &c*.

Congeries eadem est cum synatroismo.

Contentio, fit quando contraria inter se comparantur, vt *maiores nostri saepe pro mercatoribus, aut nauiculatoribus iniuriosius tractatis bella gesserunt: vos tot ciuium romanorum milibus vno nuncio atq; vno tempore necatis quo tandem animo esse debetis? &c*.

Dialogismus fit cum quis secum agit vel dubitat, an dicendum, vel faciendum aliquid sit, nec ne v. gr. *dicamne? quod faciam? quod est remedium? &c*.

Dialysis fit cum sine articulis sententiae multae copulantur. Vt *Quid prodest defensionem cogitare? impetum in hostes facere? subire mortis discrimen, perire in pugna? &c*. Vel *debitum petebamus? non dissoluebat, mirabamur, contemnebat, lex nihil valebat, Magistratus negligebat, &c*.

Diminutio figura est, in qua quod in nobis, vel in alijs inest egregium, vt vi-

cetur arrogantiæ suspicio, imminuitur, exempl. sit, *pro meo iure iudices dico me labore, & industria curasse &c.* vel *vtrum auaritiæ causa, aut egestatis accessit ad maleficium; auaritiæ, at largissimus fuit in amicos, quod signum liberalitatis est, quæ contraria auaritiæ est egestatis; at huic quidem pater, nolo nimium dicere non tenuissimum patrimonium reliquit.*

Epanodus, seu reuersio est, cum pluribus propositis breuiter, vel ad vnum tantùm, vel ad singula statim recurritur vt.

Diuellimur inde
Iphitus, & Pelias mecum, quorum Iphitus æuo iam grauior.

Epibole duobus modis fieri solet: 1. cum pluribus sententijs vnum, aut idem verbum præponitur. Vel licet variet varietas sit in verbis eandem tamen vim inter se habent, quippe quæ ab vno verbo sæpiùs proficiscuntur. Exemplum prioris est, *Misereminí mei iudices, quem coniurata tanta vis inimicorum oppugnat: Misereminí solitudinis, cui nec in summo quidem tempore periculi liberos adhibere ad communem calamitatem decernendam licitum est; Misereminí senectutis, quæ me etiam sine cæteris alijs malis grauiter defatigat.* Exemplum posterioris est? *Dolui, viri Athenienses, &c. ægrè tuli, &c. commouit me &c.*

Epicrisis fit, cum propositionis allatæ statim subijcitur ratio, Vt, *graue illud*

lud quidem est, cuius ratio est. *Quomodo enim non esset graue contra patriam*, &c.

Epimone, seu commoratio, est quando diutiùs in re aliqua, quæ causæ caput est immoramur.

Epiplexis sine epitimesis fit, cum aliquem arguimus, quòd aliquid fecerit, idque illi exprobramus. Vt, Cicero in Catilinam. *Patere tua consilia non sentis, quem nostrum ignorare arbitraris*, &c.

Epiploce fit cum ex prima sententia oritur secunda, ex secunda tertia, & ita deinceps. Vt, *hostis meus cum hominibus armatis ad me venit; cùm venisset, sine vlla religione domum meam expugnauis; expugnata vi domo, familiam abstraxit, abstractam tormentis omnibus excruciauit; cruciatam vinxit, vinctam in publicum proiecit*, &c. Cauendum est autem nè longiùs hæc figura procedat.

Epitrope fit cum videmur aliquid concedere aduersario quod tamen arguimus v. g. *Quid expectas, proficiscere, iamdudum te imperatorem illa tua Manliana castra desiderant*. Vel, ita nobis confidimus, vt auditoribus statuendum, quod visum fuerit permittamus. Exemplum sit, *iam iudices summum, ac legitimum quod exposui meæ causa, ius omitto, vobis, quod æquissimum videatur, vt constituatis, permitto non enim vereor* &c.

Ethologia fit cũ mores alicuius ora-

tio-

tione nostra exprimimus. Vt *arbitrabar ego filium ad patrem dissoluto vultu venturum, lachrymis patrem suum oppleturum, supplicem precaturum, obsecaturum, blanditia sua quod petisset à patris mollitie impetraturum. Sed hic longè aliter, namque incredibili confidentia armatus ad patrem aduolauit vt hostis, atque initium sermonis sui cum iurgio sumpsit.*

Excitatio fit quando languentem auditoris animum, vel tędio affectum excitamus.

HYpexæresis est, quàndo in comparatione rerum, aut personarum, excipimus aliquas, cum quibus comparationem nullam inire volumus.

Hysteorologia est quando id, quod prius esse deberet, fit posterius. Vt.

Torrere parant flammis, & frangere saxo.

Priùs enim franguntur fruges, quàm coquantur.

LEptologia est quando res per minutissima quæque exponitur.

METhabasis fit cùm proposita aliqua sententia, conuertimur ad personam, aut rem, tanquam nobis præsentem. Exemplum sit; *Opulentissimus erat, omnibus delicijs circumfluebat, amplissimus eius erat comitatus, &c. Nunc contra subito, & graui casu afflictus, vix obulum habet, vix miseriam serui conditionem retinet. O fortuna! quam vehementer te rerum varietas oblectat!* &c. Fit etiam

Me-

Methabasis cum ad id, quod demonstrare institueramus, post aliquam digressionem reuertimur.

Paradiastole est, quando vocabulum pro dissimili vocabulo vsurpatur, & assignatur distinctio, quæ interest. Exemplum sit; *nam cùm cæteriorum opinionem fallere conaris, te te frustraris, non enim probas te pro astuto sapientem intelligi; pro confidente fortem, pro maleuolo seuerum &c.*

Paromologia fit, quando aduersario aliquid concedimus, maius tamen aliquid inferimus postea, per quod aduersarij argumenta infirmamus. Exemplum sit, *Sume hoc ab iudicibus, quod nemo te proprior cognatus fueris, te fuisse concedimus; sed quid contra testamentum dicis?* &c.

Pleonasmus est quando vox vna vel plures adduntur, non tam vt res enunciетur, quàm vt vis orationi addatur v. g. *Marcus Cato ille*. Hæc vox, *ille*, non videtur necessaria, sed auget significationem.

Præcisio figura est, in qua dictis quibusdam, reliquum; quod cœptum est dici, relinquitur auditorum iudicio, vt *prudens lector intelligis quid taceam, & quid magis tacendo loquar*: de vitijs sermo fuerat.

Sarcamus est, quando aliquid, quod turpe est, non sine dicacitate significamus.

Streptolyton est quando periodus cōstat ex multis reciprocis sententijs, diuersi-

uersimodè tamen inter se contextis. Vt *ciuitas est ut iustis fortior, sic fortibus equior; aut potiùs omnino iustior, & violentis omnibus potentior.*

Synatroismus, est quandò multa simul sine coniunctione congeruntur, Vt, *quis hoc simul uniuersa perpeti possit, timorem, morbum, senectuten contumeliam, inopiam, uim &c.*

TApinosis est, quando rei alicuius dignitas humilitate verbi deprimitur.

Tautologia est, quando vnius nominis, aut verbis priùs positi vis, deinceps pluribus verbis explicatur. Vt, *Senatus, Populique Romani summum consilium à quò ordine iura extera nationes petunt.* Hæc duo extrema, *summum consilium, & à quò ordine*, idem significant atque Senatus.

Art. 6. Diuisio Figurarum per Epitomen.

1. Diuisio figurarum. figure quæ docent.

1. INter figuras aliæ docent, aliæ delectant, & aliæ flectunt.

Docent occupatio, confessio, præsumptio, depulsio, compensatio, subiectio, communicatio, concessio, sustentatio interpretatio, correctio, congeries, antithesis, prætermissio, oppositio suppositio, directio, distributio &c.

Quæ delect. Quæ flect.

Delectant comparatio, similitudo, descriptio, hypotyposis, prosopopeia, dialogismus, sermocinatio, collocutio, apostrophe, hiperbole.

Flectunt denique exclamatio, acclamatio,

matio, siue epiphonema, reticentia, deprecatio, obsecratio, optatio, salutatio, comminatio, imprecatio, admonitio, licentia, addubitatio, commoratio, expolitio, interrogatio, vexatio, seu instantia, occupatio, submissio, derisio, subiectio, admiratio, sponsio &c.

2. Vel diuidi possunt in figuras, quæ positæ sunt in conformatione alicuius imaginis, in figuras, quæ verborum repetitione continentur, & in figuras, quæ in dictionum, nexu, & quadam gratia concinnitatis versantur. *2. Diuisio figurarum.*

Figuræ, quibus imagines exprimuntur, vel vno, vel pluribus verbis conficiuntur: si vno verbo, sunt metaphora, Antonomasia, epithetum, periphrasis, synonymia; si pluribus verbis, sunt similitudo, parabolica, prosopopęia, ethopęia, descriptio, distributio, antithesis, contentio, antisagoge, vide singulas suis locis. *Figuræ quæ in imaginibus positæ sunt.*

Figuræ, quæ repetitione continentur sunt anadiplosis, anaphora, conuersio, complexio, traductio, allusio, commutatio. *Figuræ quæ in repetitione positæ sunt.*

3. Vel figuræ diuiduntur in figuras, quæ faciunt ad ornatum periodi; in figuras, quæ ad grauitatem orationis conferunt; in figuras, quæ vt ita loquar velitationi, & certamini commodæ sunt; postremo in figuras, quæ affectibus inseruiunt.

Figurę periodi sũt Asynthetõ Polysyntheton, similiter cadens, similiter desinens, disiunctio, adiunctio, coniun- *Figuræ periodi*

nunciatio, Iscolon, seu compar.

Figuræ vehementiores. Figuræ grauioris orationis sunt, diuisio, expeditio, descriptio, gradatio, frequentatio ratiocinatio.

Figuræ velitationis & certaminis. Figuræ velitationis, & certaminis sunt occupatio, subiectatio, licentia seu libertas dicendi, communicatio, concessio, permissio, ironia, epilexis seu grauior increpatio, reticentia, allegoria correctio.

Figuræ affectuum. Figuræ affectuum sunt, exornatio exclamatio, imprecatio, sermocinatio, Prosopopœia, Apostrophe, aporia: vide singulas in priori diuisione figurarum, & in earundem sequenti vsu.

CAPVT III.

Accuratio vsus troporum, & figurarum.

Art. 1. Vsus troporum.

METonymia vsurpatur, vel in laude, vel in vituperio, vel etiam cum rem innanimatam oculis subijcere volumus. Vt cum dicitur à Cicerone orat. pro lege Manilia num 30. *Testis est Africa, testis est Gallia*. Vbi Regio ipsa pro incolis sumitur.

Alterum sit exemplum 1. in Verr. nu. 3. *Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs auaritia in rapinis, superbia in contumelijs efficere potuisset*. Vbi vitia pro ipsis sceleritatis personis sumuntur.

Ironia adhibetur cum aliquem irridemus; vel cùm, nè illius argumenta

va-

veleant, ea in risum conuertimus, id autem fit multis modis, Vt ante dictum est. Lege hæc, quæ sequuntur exempla apud Ciceronem.

1. Verrina 6. num 86. *Erat hyemis summa, &c. cùm ipse imperat lictoribus vt Sopatrum &c. præcipitem deijciant &c. virgis ipse caderet sine causa socium populi Romani, atque amicum non vsque eò est improbus non omnia sunt in eo vno vitia, nunquam fuerit crudelis, leuiter hominem, clementerque accepit.*

2. Pro Rabirio num. 13 ab his verbis *Namque hæc tua, quæ te hominem clementem, popularemque delectant &c.*

3. Pro Cluentio num 3. *Facite enim vt non solùm mores eius, & arrogantiam sed etiam vultum, atque amictum, atque illam usque ad talos demissam purpuram recordemini &c.*

4. Pro Milone num. 20. *Stulti sumus qui Drusum, qui Africanum, Pompeium nosmetipsos cum P. Clodio conferre audeamus P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest, luget senatus mœret equester ordo, tota ciuitas senio confecta est, squalent municipia &c.*

5. In Pisonem num. 58. *Non est integrum Cn Pompeio, consilio tam vti tuo: errauit enim non gustarat illam tuam Philosophiam; terram homo stultus triumphauit &c. ò stultos Camillos, Curios, Fabricios &c. nullius consilij patres &c.*

Metaphora non parum confert, vel ad laudem, vel ad vituperium Exempla

sunt

sunt bene multa apud Ciceronem egregia, hæc paucorum initia accipe.
1. Pro Sexio num. 46. *Cùm verò hanc in Reipub. nauem ereptis senatus gubernaculis fluctuantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum incursura tot classes viderent ur, &c.*
2. Orat in Vatinium, num. 4. *Repente enim te tamquam è latibulis, oculis eminentibus inflato collo, tumidis ceruicibus intulisti &c.*
3. 12. Pilippica, num. 20. *Qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus &c.*
4. Orat. contra Verrem. num. 4. *Mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia, & peruestigabant, & perscrutabantur; si quod erat grande vas &c.*

Allegoria vsurpatur ad delectationẽ Est autem suauior, cùm à rebus corporeis ad animum trasfertur, v.g. vel cũ à feris, vel cum ab arboribus, vel cum rebus artificiosis, & alijs eiusmodi ducitur. Exemplum sit in pisonem. num. 2. *Neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus, ac flutibus: Reip. nauem gubernassem aluamque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum, collegæ tui contamminatum spiritum pertimescerem.*

Alterũ sit orat. pro Murena num. 35. *quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantus pertubationes, & quantos æstus habet ratio Comitiorum &c.*

Tertium sit pro Milone, num. 52. *Cuius illi conatus, ut ille ratiocinatur, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur & si uellent fortasse, uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam uetustate audaciam.*

Vltimum sit pro Cœlio, num. 75. *In hoc flexu quasi ætatis, fama adolescentis paulum hæsit ad metas &c.*

Epitheton non parum affert ornamenti, si sit accommodatum rebus, & nominibus, Vt, *Turbulentissima tempestate; extiterunt.*

Synecdoche, vt est Tropus, non parum habet momenti, cùm scilicet pars pro toto sumitur, Vt, O *recta ipsa misera?* Vel cum Pro genere species vsurpatur Vt *Etenim si summi uiri complurium sanguine non modò se non contaminarunt; sed etiam non estraunt certè uerendum mihi non erat, ne quid hoc parricida Ciuium interfecto, inuidiæ mihi in posteritatem redundaret.*

Vel denique cùm genus pro specie Vsurpatur. Vt cum Cicero Clodium appellat *funestum animal ex nefarijs strupis, ex Ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impuritatem concretum.*

Antonomasia adhibetur vel propter penuriam alicuius vocis, vel ad ornatum. Vt cùm dicitur *malorum esca* pro *uoluptate*. Vel ad dissimulationem, ne clariùs res intelligatur, vel ad in-

indignatiorem, vt cum aliquis vocatur, *bellua pestis, furia*.

Hiperbole adhibetur, vel vt aliquid augeatur, vel vt minuatur; vel ad laudē vel ad vituperium. Additur aliquando dicacitas breuior, & accutio. Exemplum sit in vituperium orat 7. in Verrem num. 144. *Versabatur in Sicilia longo interuallo alter non Dionysius ille, nec Phalaris, sed quoddam nouum monstrum ex vetere illa immanitate que inÿsdem locis versata esse dicitur, non enim Charybdim tam infestam, neque Scyllam &c. Cyclops alter &c.*

Alterum, sit exempl etiam in vitup. Philipp 2. num. 67. ab his verbis. *Quæ Charibdis tam vorax &c.*

Tertium sit orat. pro Roscio num. 20. (quod exemplum festiuè tractatum est.) ab his verbis. *Oro, atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se vtrisque confert: qui non nostis faciem vtriusque considerare: nonne ipsum caput & supercilia ipsa penitus abrasa olere malitiam &c.*

Onomatopœia, Catacresis, Metalepsis, Periphrasis, & hyperbaron nihil specialē habent.

Art. 2. Vsus figurarum, ac 1. earum, quæ fiunt per Additionem.

COnuersio valet ad motum excitādum. Item, & Repetitio, multoque magis complexio ex vtraque superiore constans.

Exemplum sit Repetitionis. *Nihil ne te nocturnum præsidium Palatÿ nihil*

vrbis

vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil consensus bonorum, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil ora, vultusque mouerunt?

Exemplum sit complexionis. *Sed questiones vrgent Milonem quæ sunt habitæ nunc in atrio libertatis quibusnam de seruis? Publij Clodij, quis eos postulauit? Appius, quis produxit; Appius, vnab Appio.*

Hæ tres figuræ vsurpantur quoque ad exaggerandam virtutem aut vitium amplificandum.

Conduplicatio vsurpatur, vel vt oratio sit vehementior, vel vt sit suauior.

Exemplum sit prioris. *Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.*

Exemplum posterioris sit. *Non sum prædicaturus quantas ille res domi militiæque, terra marique, quanta felicitate gesserit; vt eius semper voluntatibus non modò ciues assenserit, socij obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint.*

Hæc figura nonnunquam includit parenthesin, post quam vox eadem repetitur. Vt, *Totum hoc quantumcumque est (quod certè maximum est) totum, est inquam, tuum.*

Repetitio vsupatur, vt oratio sit vehementior, iungiturque sæpe cum interrogatione. Vt, *Nihil nè te nocturnum Præsidium Palatij, nihil vrbis vigiliæ, &c.*

Al-

Alterum sit exempl. *Quid hæc amentia, quid hæc festinatio, quid hæc maturitas tanta significat; Non uim, non scelus non latrocinium, non denique omnia potiùs quàm ius, quàm officium, quàm pudorem.*

Adhibetur etiam ad delectationem; & ad motum.

Præclarum exemplum sit orat. pro Quinctio, num. 52. *Ad uadimonium non uenit, quis; socius: etiam grauius aliud ei deberes concedere, qui cum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisse. Ad uadimonium non uenit, quis, is qui tibi præstò semper fuit &c.*

Alterum si exemplum pro Flacco, n. 102. *O uox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attulisti, cum Galli ad bellum, Catilina ad urbem, coniuges ad rum, & flammam uocabantur, cum ego te Flacce, cælum, noctemque contestans &c.*

Tertium sit exemplum pro domo sua numer. 89. ab his verbis. *O speciem, dignitatemque Populi Romani quam nationes exteræ, quam Gentes ultimæ pertimescant &c.*

Traductio adhibetur ad suauitatem orationis. Exemp. pro lege Manilia, num. 17. ab his verbis. *Quamombrem quidquid in hac causa mihi susceptum est, quirites &c.*

Polyptoton ad venustatem, & vehementiam orationis adhibetur. Estque oratio eorundem casuum varietate distincta. Vt orat. de Arusp. num. 152. ab his

his verbis; *Tibi verò si diligenter attenderis &c.*

Sinonimia orationi grauitatem addit, & acrimoniam. Exempl. *An verò uos soli ignoratis; nos hospites in hoc urbe Versamini, uestra peregrinantur aures, neque in hoc peruagato, sermone versantur.* Alterum sit Exemplum, pro Murena, n. 1. *Quæ precatus à Dijs immortalibus, iudices, more institutoque maiorum; illo die quo auspicata Comitijs Centuriatis, & Lutium Murenam Consulem renunciaui, vt cures mihi, magistratuique meo, Populo Plebique Romanæ bene, atque feliciter eueniret.*

Tertium sit exemplum in Pisonem, n. 47. *Ego te non uecordem, non furiosum, non mente captum, non Tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem te putem, qui sis ausus &c.*

Polysyndeton adhibetur cùm instamur, & aliquid vrgemus Exemplum sit *tectumque laremque, armaque &c.*

Denique Gradatio vsurpatur, 1. ad venustatem orationis Exemplum sit pro Sextio, n. 32. ab his verbis. *Quis nam Consul Senatum ipsius decretis parere prohibuit; Quis Tirannus miseros lugere uetuit; &c.*

Alterum sit exemplum pro Quintio numer. 40. ab his verbis. *Si debuisset, Sexte, petisset statim; si non statim paulo quidem post; si non paulo, at aliquando; sed quidem illis mensibus profecto, anno uertente, sine controuersia &c.*

Art. 3. Vsus figurarum, ac 2. earum quæ fiunt per detractionem.

SYnedoche, vt est figura, vsurpatur vel ad ornatum orationis, vel ad excitandum aliquem affectum.

Dissolutio vim addit orationi, & cõcitatiorem eam reddit. Exemplum sit. *Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant secundas res ornant, aduersis perfugium, ac solatium prebent delectant domi, non impediunt foris pernoctant nobiscum peregrinantur, rusticantur.*

Adiunctio vehementiorem facit orationem. Exemplum sit, *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Vsus figurarum, ac 3. earum, quæ fiunt per similitudinem vocum.

PAronomasia adhibetur, vel ad delectandos Auditores, vel ad pungendum Aduersarium Vsurpatur etiam ad Iocandum; tumque multiplicatur, vt quasi aculeis multis aduersarius carpatur.

Isocolon suauitatis plurimum habet & se se in animum penitùs insinuat. Vt pro Flacco, numer. 74. *Repete à Deciano non pecuniam, non predia, Socrum denique sibi habeat restituat vxorem, reddat misero patri filiam suam membra quæ debilitauit, lapidibus, fustibus ferro; manus, quas contudit, digitos quos confregit neruos, quos concidit restituere non potest filiam, filiam inquam ærumnoso patri redde*

Ibi-

Ibidem num. 88. *O conditiones miseras administrandarum prouinciarum, in quibus diligentia plena simulacionum est; negligentia vituperationum, vbi seueritas periculosa est, libertas ingrata, sermo &c.*

Tertium sit. *Hoc sentire prudentia est facere, fortitudinis & sentire verò, & facere perfectæ, cumulataque virtutis.*

Quartum sit. *Cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosi audacter.*

Quintum sit. *Debere tibi dicit Quinctium, Procurator negat; vadem vis permittit, in ius vocas, sequitur iudicium postulas non recusat.*

Sextum sit. *Quas res luxuria inflagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in contumelijs efficere potuisset.*

Anthitheton non exiguam vim habet ad vrgendum, plurimumq; affert delectationis. Videatur exemplum Philippica II. ab his verbis. *O multò miserior Dolabella, quàm ille, quem tu miserrimum esse voluisti &c.*

Commutatio adhibeatur ad vrgendum.

Correctio, cum est figura verborum valet ad vrgendum.

Exemplum sit. *Atque hæc Ciues, Ciues inquam, si hoc nomine eos appelari fas est.*

Dubitatio vsurpatur cum aliquid remouere volumus, vel vt liberiùs aliquid

dicamus, ita tamen vt asserere non videamur. Exemplum sit pro Roscio Amerino nu. 33. ab his verbis. *Quid primũ querar, vnde primũ exordior, &c.*

Similiter desinens, seu cadens non parum delectat, facitque ad numerum periodi.

Vsus Figurarum & 4. earum quæ sunt figuræ sententiarum.

INterrogatio vsurpari solet in laudationibus, vituperijs, votis, desiderijs, alijsque eiusmodi motibus exprimendis. Adhibetur etiam vt aduersarium vrgeamus, v.g. 1. Æneid. v. 373. *Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris: quoue tenetis iter;*

Responsio vim eadem habet, atque interrogatio.

Subiectio plena est exornationis, vsurpaturque ad amplificationem, vel in laude, vel in vituperatio, aut cum aliquid vrgemus, suademus, aut dissuademus; denique cum docemus, aut refellimus.

Exemplum sit pro Muræna, num 88. ab his verbis. *Si (quod Iupiter omen auertat) hunc vestris sententijs afflixeritis, quò se miser vertet; domumne? ut eam imaginem charissimi viri parentis sui, quã paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eadem deformatam ignominia, lugentemque videat? an matrem; quæ &c.*

Alterum sit exemp. pro Comædo, num. 25. ab his verb. *Formulam non noras; notissima erat iudicio grauiora*

expe-

experiri volebas? quid ita; &c.

Tertium. sit Verrina 5. n. 205 ab his verb. *Quid ad hæc Hortensius; falsum esse crimen; hoc nunquam dicet: magnam hac ratione pecuniam captam nè id quidem dicat: non iniuriam &c.*

Quartum sit Verina. 7. n. 5. ab his verb *Quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam virtute sua liberatam magna laus! & honesta oratio; sed tamen quo bello; &c.*

Correctio, cum est figura sententiarum, non parum vrget Exemplum sit pro Cælio, numer. 34. *Quod quidem facerem uehementiùs, nisi intercederent mihi inimitiæ cum istius mulieris uirò, fratrem uolui dicere, semper hic erro nunc agam modicè.*

Alterum sit pro Milone num. 101. ab his verbis. *Me una consolatio sustentat quod tibi, ò Tite Anni, nullum à me amoris, nullum studij, nullum pietatis officium deficis: ego inimicitias potentiam pro te oppetiui, ego &c.*

Occupatio, seu prolepsis, vsurpatur in exordijs, refutationibus, & probationibus, Exemplum pro Rosc. Amer. n. 1. *Credo ego uos, iudices mirari quid sit quod cùm tot, summi oratores, hominesque nobilissimi sedeant, ego potissimum surexerim is, qui neque ætate, neque ingenio, neque authoritate sim cum ijs, qui sedeant comparandus.*

Obserua de occupatione, quòd aliquando fiat cùm orator fatetur, quod obijci potest. Exemplum sit pro Rabi-

rio num. 3. *Si quis est qui Caium Rabirium, quod suæ fortunæ fundatas præsertim atque optimè constitutas opes potestati Regiæ, libidinique commiserit, reprehendendum putet; adscribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius etiam ipsius, qui commisit sententiam: neque enim cuiquam eius consilium vehementiùs quàm ipsi displicet.*

2. Fiat, cùm orator emendat aliquid priusquàm illud dicat.

Exemplum sit pro Sextio, num. 3. *Atque ego sic statuo iudices a me in hac causa atque extremo dicendi loco pietatis potiùs, quàm defensionis, querelæ, quàm eloquentiæ; doloris, quàm ingenij partes esse susceptas. Itaque si aut acriùs egero, aut liberiùs quàm qui ante me dixerunt; peto à vobis, vt tantum orationis meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis.*

3 Fiat, cum, antequàm velle videamur aliquid dicere, id ipsum dicimus.

Exemplum sit orat. 6. in Verrem, numer. 2. *Magnum videor dicere, attendite etiam quemadmodum dicam, non enim verbi, neque criminis causa augendi complector omnia, cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse, Latinè me scitotè non oratoriè loqui.*

4. Fiat, cum aliquid præsumimus Exemplum sit pro Cælio, numer. 39 ab his verbis: *Dicet aliquis, est igitur*

tua disciplina ; sic tu instituit adolescentes ; &c.

5. Fiat, cum infirmamus per præoccupationem id, quod ad aduersario obijci posset.

Exempl. sit 5. in Verrem. num. 2. ab his verbis *Quid agam, iudices, quò me vertam, quò accusationis meæ rationem conferam ; ad omnes enim &c.*

6. Fiat, cum aliquid nobis obijcimus, & refutamus statim per obiectionem. Exempl. sit, pro Archia, num. 15. ab his verbis. *Quære quispiam, quid: illi ipsi summi viri, quorum virtutes literis prodite sunt, ista ne doctrina, quam tu laudibus offers; eruditi fuerunt difficile est hoc de omnibus confirmare, sed tamen est certum: quid respondeam; ego multos homines &c.*

Denique fiat cum præmunimus nobis Auditorum animos, aduertendo diligenter, quò propendeant, quidue aduersarij intendeant. Exemplum sit 7. in verrem n. 140. *At quam ob causam Dij immortales? tametsi iniuriam facio communi causæ, & iuri ciuitatis: quasi enim possit vlla causa cur hoc cuiquam Ciui Romano, iure accidat: Ita, quæro quæ in seruili causa fuerit, ignascite in hoc vno, iudices, in cæteris enim non magnopere causas requiram.*

Dubitatio vsurpatur cũ, vt res exaggeretur; suspensus Auditorum animus teneri debet. Exemplum sit pro Quinctio, numer. 56. *Si ista causa abs te to-*

ta per summam fraudem , & malitiam facta est.

Vsurpatur etiam in contentionibus. Exemp. sit 6. in Verre. num. 88. *Vnum hoc crimen videtur esse, & a me pro vno ponitur.*

Præterea valet ad laudem, & vituperium. Exemp. sit pro Rosc. Amerino, n. 29. ab his verbis *Hoc consilio, atque adeò hac immensa &c.*

Conuenit pariter timori, & dolori, nonnunquam hortationi Exemp. sit pro Cluentio, n. 4. *Equidem quod ad me attinet, quò me vertam nescio.*

Communicatio vsurpatur cùm ostẽdere volumus nos causæ nostræ confidere, & aduersarium refellimus Exemplum pro Cæcinna. num. 32. ab his verbis. *Hæc res posita, quæ ab aduersario non negatur &c.* pro Sextio, numer. 43. pro Quinctio, num. 54. *Ab his verbis. Ego pro te nunc consulo &c.* pro Cæcinna num. 35. *Quæro si te hodie domum tuum redeuntem, &c.*

Valet etiam ad fidem faciendam, ad sedandam iracundiam. Vt pro Muræna num. 9. ab his verbis. *Quod si licet desinere &c.*

Denique ad commiserationem, & admirationem &c.

Prosopopœia vsurpatur in suasionibus, obiurgationibus, laudationibus, quæstionibus, & commiserationibus. Exemplum pro Cælio, num. 33. ab his verbis. *Sic obiurget mulierem, & preme loquatur.* 1. in Catil. num. 27. ab his

ver-

verbis. *Etenim si mecum patria , &c.* Pro Milone, numer. 49. ab his verbis, *me quidem, Iudices exanimant , & interimunt hæc voces.* Pro Baldo numer. 44. *Existat ergo ille vir parumper , &c.* Actiones 7. in Verr. numer. 135. ab his verb. *ipse pater si iudiciaret,* 1. in Catil. *Quæ tecum Catilina sic agit* , Act. 7. in Verr. numer. 103. *Occurebat illa ratio.* Pro Balbo numer. 13. *Vtrum enim in scientem vultis, &c.* 7. in Verr. numer. 109. *Catenas habeat hospes tuus.* Pro Quintio. 71. *De re pecuniaria contendere cupio.* Pro Plancio numer. 65. *at ego cum casu diebus illis, &c.* Eadem orat. num. 18.

Apostrophe vsurpatur, cùm aduersarius vrgendus est , vel increpandus . Exemplum sit pro Ligario num. 9. *Quid enim Tubero, &c.* Verrina. 3. numer. 77 ab his verbis . *Nemo iam Dollabella , &c.* 1. Catilinaria nu. 1. *Quo vsque tandem abutere &c.*

V surpatur etiam in laudibus Exemplum Philipp. 14. *O Fortunata mors, &c*

Item in cohortationibus: Exemplum sext. numer. 101. *Propugnatores autem Reipub. &c.*

Item in commiserationibus. Exempl. pro domo num. 113. *O Quinte Patrem ne appelem , &c.*

Item in vituperationibus.

Denique in amplificationibus tum ad delectationem , tum ad miserationem, admirationem, indignationem .

Hypotyposis vsurpatur in rerum des-

criptionibus, narrationibus, amplificationibus, & exornationibus Exemplum pro Rosc. Amerino, nu 98. Verrem nu. 105. ab his verbis. *Hæc post quam, &c.* num. 141. ab his verbis. *Hec cum &c.* Item 11. Philipp. num. 7. ab his verbis *Ponite igitur ante oculos.*

Apostopesis, seu reticebitia adhibetur maximè in motibus doloris, iracundiæ, sollicitudinis, & molestæ ambitionis.

Ethopœia plurimum valet ad ornatū 2. Ad motus excitandos siue amoris. Exempla sint pro Sext. num. 18. ad 20. ab his verbis. *Quorum si nondum scelerata &c.*

Emphasis adhibetur ad exaggerandum siue in laudem, sine in vituperium

Sostenatio vsurpatur præcipuè in Narrationibus. nonnunquam in Exordijs, item ad rem exaggerandam, siue in laudem siue in vituperium. Exempla sint Verrina, 7. num. 10. *Res delata ad istum statim, &c.*

Item nu. 11. *Etiamnum mihi expectare videmini; Iudices* Philip. 2. nu. 2. *Quid putem? contemptum ne me, &c.*

Valet etiam ad rem imminuendam. Exemplum pro Roscio Amerino numer 39 *Patrem occidit S. Roscius, qui homo, &c.*

Denique valeat in cauillationibus.

Prætermissio vsurpatur 1. in transitionibus.

2. In exaggerandis rebus.

3. In obiurgationibus.

Deni-

Denique cum aliquid, quod dicimus indecorum est.

Exempla sint orat. 1. in Rullum num. 21. *Non queror diminutionem vectigalium*. 7. Verr. num. 34. *Iam verò cum in eiusmodi, &c.* 3. in Verr. num. 32. *Nunc mihi temporis eius &c.*

Adhibetur præterea cum volumus suspicionem rei mouere, maximè in consultationibus, cum leuiora sunt argumenta.

Licentia vsurpatur ad imminuendam Inuidiam facti, quòd liberè prædicatur, Et pro Sylla numer. 33. *Itaque attende iam Torquate, &c.*

Vsurpatur etiam in minitationibus, vt pro Sylla n. 46. *Fero ego te Torquate.*

Adhibetur quoque ad fiduciam ostētandam, vt 1. in Ruffum num. *Errasti Ruffe vehementer, & tu, & nonnulli.*

Item ad insultandum aduersario, vt pro domo sua num. 99. *Quare disrumpatur, &c.*

Item ad obiurgandum. Vt Philip 18. *Vos Patres conscripti graue, &c.*

Item ad commouendum, vt Philipp. 1. num. 19. *Postremò erumpat aliquando, &c.*

Denique vsurpatur in assentationibus. Vt pro Marcello num. 27. *Itaque illam tuam preclarissimam, &c.*

Cōcessio vsurpatur cum nostræ causę confidimus, & aduersarium negligimus. Exempla sint pro Quinctio numer. 56. *hæc illi si verbis, &c.* Pro Roscio Amerino numer. 63. *Vtrùm quid*

agatur non vides, &c. 4. Verrem numer 46. *Quæ est illa Prætura, &c.* 5. Verr. numer. 16. *Qua in illud primum reprehendo &c.*

Hæc figura non parum habet iucunditatis cum in contentionibus, & controuersijs vsurpatur &c.

Parenthesis adhibetur ad rem magis explicandam, & rationem breuiter subijciendam.

Ironia vsurpatur cum ludimus aduersarium, vel aliquid simulare volumus, aut irridere, vel extenuare. Exempla sint Verrina 6. nu. 86 *Erat hyems summa, &c.* pro Rabirio num. 13. *Namque hec tua.* Pro Cluentio numer. 58. *Cùm callidissimè se dicere putaret; &c.* pro Cluent. 111 *Facite enim vt non solum.* In Pison num. 62. *vt audistis Philosophi vocem.* Pro Milone num. 10. *Sed stulti sumus qui, &c.*

Distributio siue partitio plurimum valet in amplificationibus, nec parum habet suauitatis. Et præsertim vsurpatur in genere Demonstratiuo. Exempla sint in Pisonem numer. 64. *Age senatus audite &c.*

2. Catil. n. 7. *At verò huius gloria Cæsar &c.* Orat. de Prouincia Consulari. n. 45. *Ecce illa tempestas, ea igo &c.*

Permissio vsurpatur cum, vel nobis, vel iudicibus, vel auditoribus confidimus nec mali quicquam vereri nos ostendere volumus.

Deprecatio siue Obsecratio adhibetur cum indigeamus ope alicuius, vel

motu

motu aliquem siue timoris, siue audaciæ, temperare volumus Exempla sint pro Rabirio nu. 5. *Quæ cùm ita sit primùm quòd in dimicatione capitis &c.* Pro Milone numer. 95 *Quid restat, nisi orem &c.* Pro Deiotaro num. 8. *Quamobrem hoc nos primum &c.*

Valet etiam in hortationibus, & Admonitionibus, & motibus excitandis gaudij, beneuolentiæ, &c.

Eleganter autem tractatur per repetionem, per sustentationem, & per congeriem,

Optatio plurimum valet ad dolorem significandum, timorem, spem, &c.

Execratio, seu imprecatio vsurpatur Exemplum Philipp. 6. numer. 12 *Igitur est patronus L Antonius.* Philipp. 13. numer. 48. *Quin tu abis in malam pestem.*

Epiphonema, seu acclamatio vsurpatur in admiratione, fitque, vel ad commendationem, vel ad commiserationem excitandum.

Exclamatio solet terminare rem aliquam insignem Valetque ad concitandos mutus indignationis, misericordiæ iracundiæ; multumque habet suauitatis. Exempla sint pro Sext. nu. 7. *O diem illum funestum.* Philipp. 2. numer 68. *Ad eiusdem edes, & hortos, o audaciam &c.* pro Cæl. nu. 71. *O stultitiam, stultitiam dicam.* Pro Sylla num. 91. *ò miserum, & infelicem diem, ò pestis &c.*

CAPVT IV.

Virtutes Elocutionis.

Articolus primus, de Euidentia.

EVidentia, seu græcè energia est repræsentatio rei tam clara, vt oculis veluti spectanda proponatur.

Hęc repręsentatio duobus modis fieri potest, 1. breuiter 2. longiori orat.

Vtrumque fit 1. per descriptiones, & per similitudines ex rebus familiaribus assumptas.

2. Per emphasim, aut per præcisionem, de vtraque superius.

Articulus 2. de Grauitate.

GRauitas, quæ dinosis græcè appellatur, facit vt indignitas rei tanta videatur, quanta est, etiam, & interdum maior. Quisque videat pro sua indole, quo artificio eam sibi comparare possit.

Art. 3 de Copia.

COpia requirit 1 vt quidquid aptè, & commodè pro argumento dici potest, illud non piger rmittatur. 2. Vt quæ proferimus, ea pluribus exponamus. Vide quæ superiùs dicta sunt de exornatione, & collectione Cauenda tamen est Tautologia, *hoc est* eiusdem verbi vitiosa repetitio: pariter etiam fugiendus est Asiatismus, *hoc est* prolixior oratio quàm par sit.

Art. 4. de Varietate.

VArietas desideratur primò in rebus: proptereà consulendi sunt Rethores tùm nostri, cùm Ethnici; addendæ sunt sententiæ: attexenda exēpla:

inferenda similia; adiungenda sunt apophthegmata; modo vtendum est grandi stylo, modo infimo, modo mediocri siue temperato; nunc figuræ ad docendum, nunc figuræ ad flectendum, nunc aliæ ad delectandum adhibendæ sunt, hic oratio vehementior, illic moderatior esse debet, nonnunquam ratiocinari conuenit, postea vti subiectione, aliquando sorite, interdum oppositione, & ita de cæteris argumentandi generibus.

Quilibet Rhetoricæ locus pluris alio non raro includit & in eadem argumētatione plura reperiuntur argumentationum genera, quæ pariter varijs figuris distinguuntur. Denique Phrasis variari debet, v.g. hoc modo: si dixeris. *Non est miserum mori*, ego variata phrasi dicam *Vsque adeone morī miserum est* vel, *adeo miserum est mori scilicet*, vel, *Bone Deus quam miserum est mori*, vel, *in morte tanta miseria non est*, vel, *nihil est in morte, quod adeo miseros nos efficiat*, &c

---

CAPVT V.
Elocutionis Vitia.

ELocutionis Vitia tot sunt, quot fuit eius virtutes opposite, de quibus actum est suo loco, Hæc adduntur insuper elocutionis vitia. Quorum primum est deformitas, quando scilicet oratio turpis est, ac fœda, sed vt ab ea vehemēter abhorret ingēua omnis indoles, ita illam obliuione contegendam esse puto

2. Est

2. Est tapinosis, nempe cum oratio dignitati rei non conuenit, sed eam humiliùs tractat.

3. Est tautologia, quę est, cum idem verbum, vel sententia non ornatus, sed inopiæ causa repetitur, vel cum idem per idem sæpius decantatur.

4. Est pleonasmus; hoc est quando vocabulum additur superuacaneum.

5. Est Macrologia, quæ fit cum iusto longior sermo est.

6. Cacozelon, id est mala affectio. Incurritur autem hoc vitium quando ingenium iudicio caret.

7. Brachilogia, quæ accidit, cum de re graui nimis breuiter, & concisè loquimur.

8. Moisis, seu diminutio, quæ fit cum, pluribus quidem verbis vtimur, sed tenuioribus pro rei grauitate.

9. Bomphiologia, hoc est tumiditàs, quæ contingit, cum res leuiores nimis magnificè extolluntur.

10. Asiatismus, qui fit cum multa sunt verba, res autem nullæ.

11. Homæologia, fitque quando nulla est elocutionis varietas.

12. Picilogia quæ tunc accidit, cum nihil proprium est, sed omnia sunt figurata, & vt ita dicam scurriliter pictarata, & consuta.

13. Periergia. quæ fit cum in re leui copiosam orationem consumimus.

14. Cacophonia, contingitque cum litteræ, syllabæque collidi, & stridere, duriùs videntur.

15. Arithmon, fitque cum numeris caret oratio.

16. Oniconomiton, quod reperitur vbi nulla est orationis œconimia Cauendum est denique ne oratio sordidior sit, ne sit sterilis, & ieiuna, ne molesta, ne non florida, ne ingrata, ne non satis accurata meritò iudicetur.

CAPVT VI.

Articulus 1. *De Transitione in communi.*

Transitionis definitio.

TRansitio est oratio breuis, quæ quod dictum est proponit, & de eo, quod dicendum est monet, eiusq; beneficio maxima cum varietate, nō modo ab argumentationibus alijs in alias sed etiam a partibus vnius argumentationis ad alias eiusdem argumentationis partes transimus: quapropter non tantùm orationis connexio pendet ex transitione, sed fere omnis seccus, & quasi color styli Ciceroniani.

Transitio autem tàm varia est quàm varia est materia, qua de agitur, vel etiam quàm variæ sunt figuræ sententiarum; est enim varietas exquisita in argumentando, cùm adhibitis varijs ornamentis Rhetoricis, transimus ab vno ad aliud.

Trasitionis varietas.

Si fieri potest acuminis aliquid in transitione reperiri stebet, & ita obrepit, vt transire minime videatur. Atque vt aliquot exempla subijciam, has Ciceronis, & aliorum authorum transitiones propono.

Art.

Art. 2. Varia transitionum exempla.

PRimum exemplum sit, *sed hac robustioris improbitatis scelera omittamus, loquamur potiùs de iniquissimo genere leuitatis.*

2. *Magna hæc, sed ad maiora preparat oratio.*

3. *Satis multa de turpitudine, dicam deinceps de periculo, &c.*

4. *Dixi de periculo, docebo nè coagmentari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est. In patriã cuiusmodi fuerit, habetis, nunc in parentes qualis extiterit considerate.*

5. *Nequeo verbis consequi, Iudices, indignitatem rei.*

6. *Nolite, Iudices, ea, quæ dixi separatim spectare, sed omnia colligite & conferte in vnum.*

7. *Nihil dicam reconditum, nihil expectatione dignum, nihil aut inauditum vobis aut quicquam nouum.*

8. *Princeps ciuitatis, quos idcirco non appello hoc loco, nè mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse videatur.*

9. *Veniamus ad laudos, &c.*

10. *Nolite, Iudices, breuitate orationis meæ potiùs quàm rerum ipsarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum necessariò est, vt omnia vobis quæ mihi constituta sunt, possim exponere: quamobrem quæstura ipsius demonstrata, reliqua attendite.*

11. Di-

11. *Dixi iam antea Iudices, me omnia istius quæ in hoc genere essent, non enumeraturum, sed electurum ea, quæ maximè excellerent: accipite nunc aliud eius facinus.*

12. *Dictum est, Iudices de decumano frumento dictum de empto, extremum & reliquum est de æstimato.*

13. *Vultus vestri, Iudices, me inuitant vt quæ reticenda putaram, libeat iam liberè dicere.*

14. *Habetis, Iudices, quæ in totam vitam de moribus Cluentij accusatores collegerunt, quàm leuia genere ipso, quàm falsa re, quàm breuia responsione, cognoscite.*

15. *Vnum erat reliquum, si bene memini, vt docerem, &c. hoc aggredior, &c.*

16. *Possem hoc loco euagari latiùs, nisi me temporis ratio admoneret; sed ab hac molesta narratione abducamus animos.*

17. *Date oculos, qui aures hisce præbuistis, vt.*

28. Bellè *me vocat ad alteram orationis partem amici mei gloria &c proposueram enim &c. pudet me toties à breuitate, qua mihi proposueram, aberrasse; sed materiæ grauitas, & amplitudo me rapit &c.*

19. *Scio me in rebus peruagatis versari, sed earum recordatio animos nostros excitare debet: repetite igitur &c.*

20. *Dicam audacius fortassè, sed tamen verè, &c.*

21. Fe-

21. Feliciter cecidit ad vt pietatis officia descenderem.

22. Possem equidem eadem quoque de cæteris commemorare, sed nè molestus videar, adeste mecum animis, & quo me dudum Oratio mea rapit contendentem beneuolentia vestra subleuate.

23. Facit in me audiendo vestra singularis humanitas, vt faciliorem ad reliquas orationis partes cursum fore mihi pollicear.

24 Maximè vellem, vt quantùm mihi vos in tanta rerum multitudine attentionis, ac beneuolentiæ commodastis tantum mihi tempus facilitatis ad dicendum, atque opportunitatis concederet; ego penetrarem in eius arcana, doceremque.

25. Nunc quoniam temporis angustia tantam rerum multitudinem capere non possunt, ego humanitate vestra fretus, à grauioribus ad mitiora meam orationem tantisper, animumque conuertam.

26. Sisterem hic, nisi vna me cogitatio subleuaret, quod &c.

27. Atque vt illius temporis atrocitatem recordari possitis, audite.

28. Verum hæc prætermittamus, festinat enim oratio mea ad præcipuum accusationis caput.

29. Etiam nunc mihi expectare videmini quid deinde factum sit.

30. Non aggrediar ad illa maxima atque amplissima, priusquam docuero.

31. Possum multa dicere de libera-

li-

litate illius, sed mihi ante oculos obuersatur Reipubl. dignitas, quæ me ad se rapit, & hæc minora relinquere hortatur.

32. *Aliquando ad hæc propiùs veniam, quanquam non est omittenda singularis illa integritas.*

33. *Ad Tribunatum, quia ipse ad se iam dudum vocat, & quodammodò ascribit orationem meam, contenta studio, cursuque veniamus. Sed necesse est, antequam de eo dicere incipiam, &c.*

34. *Vultum atq; incessum animis intuemini, faciliùs facta eius occurrent mentibus, si ora ipsa oculis proposueritis.*

35. *Etsi me attentissimis animi summa cum benignitate auditis, Iudices tamen vereor nè quis fortè vestrum miretur quid hæc mea oratio tàmlonga ac tam altè repetita velit, &c.*

36. *Ab Illustribus electa authoribus eligere constitui, vt documenta sumere volentibus longè inquisitionis labor absit, quis enim omnia, quæ gesta sunt, modico voluminum numero conprehenderit.*

37. *Obruitur etiam tot Illustribus Consularibus, L. F. bibaculus, vixque post Marcellum locum inuenit, sed pijssimul ac Religiosi animæ laude fraudandus non est.*

38. *Verum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ viros laudem.*

39. *Dandum est etiam aliquid loci alienigenis exemplis, &c.*

40. *Non patiuntur me teniorilus exemplis*

plis diutiùs insistere Fortissimi Duces.

41. Complura huiusce notæ Romana exempla superans, sed satietas modò vitanda est taque stylum meum ad externa iam delabi permittam.

42. Toties laudato Marcelli variari potest, quoties nobis ipse gradibus adversùs socios moderatione vsus est.

43. Sed vt à laudibus eius ad facta veniamus.

44. Sed quid externa attingo, cum domesticis priùs liceat vti?

45. Armet se duritia pectus necesse est, dum horrida, ac tristis seueritatis acta narrantur, vt omni mitiori cogitatione posita, rebus auditus asperis vacet.

Art 3. Artificium transitionis.

CVm transitio vnum sit ex precipuis Eloquentiæ ornamentis operæ pretium videtur esse, vt pauca hic de illius artificio disseramus.

Varij sunt modi transitionis, ijque ferè omnes contineantur in figuris sequentibus, quas imitari quiuis cum voluptate poterit.

Prima sit interrogatio, quæ maximè auditorem excitat.

2. Subiectio, quæ plurimum habet ornamenti.

3. Anteoccupatio, quæ frequentissima esse solet, cum per eam occurramus obiectionibus aduersariorum, soletque habere sequentem interrogationem V. orat. pro Milone, sect. 36. & ibidem sect. 54.

4. Cor-

4. Correctio, quæ certè eximia est.

5. Dubitatio, v. g. *quo me vertam nescio*, &c.

6. Communicatio, quæ valdè affinis est dubitationi.

7. Prosopopœia, quæ præclarissima est, plurimùmque maiestati habet, V. orat. pro Milone, num. 78.

6. Apostrophe, quæ frequentissima esse solet, magnamque habet varietatem.

9. Hypotyposis, quæ singularem habet emphasim.

10. Sustentatio.

11. Prætermissio, vt *nihil dico quid respublica, &c. omitto socios exteros, &c.*

12. Licentia, vt *Vide quam non reformidem, &c.*

13. Concessio, vt *Excitate, excitate eum si potestis ab inferis; &c.*

14. Ironia, vt *Cur igitur eos manumisit, metuebat, &c.*

15. Distributio, vt *Nunquid igitur aliud in iudicium venit, &c.*

16. Parenthesis, vt *Face tua, patria dixerim (metuo ne scelerate dicam in te quod pro Milone dicam)* &c.

17. Deprecatio, vt *Quid restat nisi vt orem? &c.*

18. Optatio, vt *Vtinam Dij immortales fecissent, &c.*

19. Execratio, vt *Dij te perdant fugitiue; &c.*

20. Epiphonema, vt *Vide quàm varia commutabilisque fortuna; &c.*

21. Exclamatio, vt *O me miserum! ò in-*

à infelicem ! &c.

22. Facti quasi pœnitentia, vt *Quid ego plura disputo : quid ego argumentor; &c.*

23. Hætatio, vt *Quid iam restat; &c.*

24. Recapitulatio, vt *Video autem constare omnia, &c. Videamus quod caput est, &c.*

25. Collatio superiorum cum sequentibus, vt *Quod si nondum cernitis post tot, tamque clara argumenta, quid, &c. reuocate in memoriam, &c.*

26. Denique desitio quædam disputationi, vt *Sed iam, satis multa de causa, &c.*

CAPVT VII.

Praxis Rhethoricæ, seu idea eloquentiæ.

CVm selegeris argumentum orationis tuæ vel ad laudem, aut vituperium : vel ad suadendum, aut dissuadendum; vel ad accusandum, aut defendendum

1. Percurres locos Rhetoricæ tùm intrinsecos cùm extrinsecos; & ex ijs aptiores ad rem tuam confirmandam vsurpabis Non tibi parum proderunt obseruationus allata superiùs de accommodatione locorum Rhetoricæ ad quoduis genus causę.

2. Consule varios argumentandi modos, & statues, quem edhibere velis ad singulos Rhetoricæ locos,

3. Vnamquamque argumentationis

pro

propositionem amplificabis, prout vi-sum tibi fuerit statuendo prius, quæ tibi amplificationis ratio placeat.

4. Accomodabis figuras ad diuersus argumenti tui status, nunc docendo, nunc delectando, nunc flectendo.

5. Denique tecum ages, de dispositione partium orationis: v. g. Vnde ducas exordium; an sit addenda narratio, vel non aut quo artificio contexenda sit; quæ distributio, que diuisio facienda sit; an præcedere debet confutatio, vel confirmatio: quæ argumenta discuciēda sint in initio, quæ in medio, quæ in fine: qui motus concitandi sint; qui stylus obseruandus sit: quæ idonea sint transitiones ad præcipuas orationis partes. Omnia hæc, & singula oratoris munia suis locis habes explicata. Atque vt facilius rem conficias in quouis argumento tractando. Ciceronis orationem tibi propone, quam quidem integram non imitaberis, sed in œconomia præcipuarum, & argumentorum, atque in styli genere figurarum que ornatu, & transitionum varietate consectaberis, v.g. si aliquem defendis Milonianam lege, orationem pro Sextio, &c. si inueheris in aliquem, consule orationem contra Pisonem. Consule Philippicam secundam, &c. si Reum accusas, lege Verrinas &c. si de re aliqua deliberas, vide Manilianam, orationem pro pace, &c. Obserua autem diligenter.

1. Animo concipiendam esse quæstionem, quam velis disserere.

2. Quæstionem in suas partes diuidendam, vt intelligatur quid probandum sit; quid amplificandum, quid non probandum, quid non amplificandum.

3. Reuocanda esse in memoriam, quæ vel audita, vel a te lecta fuerint aliquando: vt si ad rem faciant, adhibeantur.

4. Congesta materia orationibus pergendum esse ad dispositionem oratoriam eo modo, quo dictum est.

LIBER V.

De Memoria.

CAPVT I

De definitione, & diuisione memoriæ.

MEmoria est ex Cicerone rerum omnium Thesaurus: ex Plutarcho cella penuaria disciplinarum; ex Platone musarum omnium parens; ex authore ad Herennium, & ex ipso Cicerone, est firma animi rerum, & verborum dispositionis perceptio.

Memoria duplex est. Altera Naturalis, Altera Artificiali: Naturalis, est a natura. Artificialis: Naturalis, est a natura. Artificialis, exercitatione, & artificio comparatur.

Ars memoriæ potissima, est exercitatio: Monetque Cicero, vt quod singulis diebus dixerimus audiuerimus, egerimus, vesperi commemoremus.

CAPVT II.

De memoria præceptis.

HÆc tradi possunt memoriæ præcepta.

1. Vt cùm aliquid ediscimus, cogitationem aliam deponamus.

2. Vt cùm aliquid longiùs memoria comprehendere volumus, illud per partes addiscamus, easque breues faciamus, non tamen plures.

3. Vt chartæ nostræ margini notulas aliquas appingamus, easque ludicras, & conuenientes sermoni, v.g. vbi de prælio agitur, pingatur prælium; vbi de naue, pingatur anchora; &c.

4. Vt cùm memoriter addiscimus, clara voce pronunciemus. Expedit tamen aliquando, vt tacitè addiscamus.

5. Vt oratio nostra legitimè diuisa sit, & in suas partes scriptò distincta.

6. Vt nocturnam quietem, si licet, adhibeamus.

7. Vt affectum nullum vehementiorem admittamus.

8. Vt cibis, & vino temperatè vtamur. Denique, vt corpus, animusque integritatem seruent.

LIBER VI.

De Pronunciatione.

PRronunciatio tria complectitur 1. actionem 2 pronunciationem ipsum 3. gestum.

CAPVT VI.

De actione.

Actio efficacissima est ad omne momentum persuasionis, estque conformatio quædam gestus, totiusque corporis cum orationis argumento, vel est pars eloquentiæ, quæ vocis, corporisque motum rerum, & verborum dignitate cum aliqua venustatem moderatur.

Cauendum est in actione.

Actionis vitia.

1. Ne nimis sit delicata, & nimis curata
2. Ne sit frigior, & nimis vasta.
3. Ne sit frigidior, & intemperantior.
4. Ne sit deformior.
5. Ne sit iuuenilior tùm in iactantia cùm in ostentatione; sed requiritur in ea prudens moderatio, & pro varietate argumenti, varietas.

CAPVT II.

De Voce, siue pronunciatione.

IN voce, seu pronunciatione præter dicta, hæc cauenda sunt.

1. Ne canere videamur.
2. Ne eodem tenore, seu cum monotonomia pronunciemus.
3. Ne furiosam, & vlulantem vocem imitemus.
4. Ne supra vires vox augeatur.
5. Ne longiori spiritu protrahatur.
6. Ne suspirijs interrumpatur.
7. Ne naribus potiùs, quàm ore efferi videatur.
8. Ne nimium sit præceps.
9. Ne sit nimium clamosa.

Pronũtiationis vitia.

10. Ne ſit tardior.

Hæc autem ad pronunciationem requiruntur.

1. Vt ſit facilis, Vrbana, & pro varietate rerum diſtincta.

2. Vt ſit articulata, & legitimis interpunctionibus diſtincta.

3. Vt extremæ ſyllabæ non abſorbeantur.

4. Vt ſit æquabilis, continua, & clara.

6. Vt ſit firma, & pro varietate argumenti diuerſa, nempe in blanditijs, & precibus lenis; & ſubmiſſa; in ſuaſionibus, monitionibus, pollicitationibus; & conſolationibus grauis; in metu contracta; in hortationibus, fortis; in diſputationibus teres; in miſerationibus flexa, & flebilis; in expoſitionibus recta; in affectibus concitatis vehementior, aliquando obſcurior, ſed pro genere argumenti, verb. grat. in iracundiæ motu incitata; In miſerationis motu interrupta, plena, & flebilis; in timoris motu demiſſa, hæſitans, & abiecta. In voluptatis motu effuſa, lenis, tenera, hilaris, ac remiſſa, Denique in moleſtia grauis, & preſſa. *Pronuntiatio virtutes.*

CAPVT III.

De geſtu.

GEſtus, qui dicitur loquax ſilentium, plurimum confert ad perfectionem oratoris.

Art. 1. De Compoſitione geſtus. *Geſtus compoſitio.*

GEſtus corporis debet eſſe conformis animi motibus. *Caput.*

Art. 2. Varia transitionum exempla.

PRimum exemplum sit, *sed hæc robustioris improbitatis scelera omittamus, loquamur potiùs de iniquissimo genere leuitatis.*

2. *Magna hæc, sed ad maiora preparat oratio.*

3. *Satis multa de turpitudine, dicam deinceps de periculo, &c.*

4. *Dixi de periculo, docebo nè coagmentari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est. In patriã cuiusmodi fuerit, habetis, nunc in parentes qualis extiterit considerate.*

5. *Nequeo verbis consequi, Iudices, indignitatem rei.*

6. *Nolite, Iudices, ea, quæ dixi separatim spectare, sed omnia colligite & conferte in vnum.*

7. *Nihil dicam reconditum, nihil expectatione dignum, nihil aut inauditum vobis aut quicquam nouum.*

8. *Princeps ciuitatis, quos idcirco non appello hoc loco, nè mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse videatur.*

9. *Venimus ad laudos, &c.*

10. *Nolite, Iudices, breuitate orationis mea potiùs quàm rerum ipsarum magnitudine crimina ponderare: mihi enim properandum necessariò est, vt omnia vobis quæ mihi constituta sunt, possim exponere: quamobrem quæstura ipsius demonstrata, reliqua attendite.*

11. *Di-*

11. *Dixi iam antea Iudices, me omnia istius quæ in hoc genere essent, non enumeraturum, sed electurum ea, quæ maximè excellerent: accipite nunc aliud eius facinus.*

12. *Dictum est, Iudices de decumano frumento dictum de empto, extremum & reliquum est de æstimato.*

13. *Vultus vestri, Iudices, me inuitant vt quæ reticenda putaram, libeat iam liberè dicere.*

14. *Habetis, Iudices, quæ in totam vitam de moribus Cluentij accusatores collegerunt, quàm leuia genere ipsò, quàm falsa re, quàm breuia responsione, cognoscite.*

15. *Vnum erat reliquum, si bene memini, vt docerem, &c. hoc aggredior, &c.*

16. *Possem hoc loco euagari latiùs, nisi me temporis ratio admoneret; sed ab hac molesta narratione abducamus animos.*

17. *Date oculos, qui aures hisce præbuistis, vt.*

28. *Bellè me vocat ad alteram orationis partem amici mei gloria &c propofueram enim &c. pudet me toties à breuitate, qua mihi propofueram, aberrasse; sed materiæ grauitas, & amplitudo me rapit &c.*

19. *Scio me in rebus peruagatis versari, sed earum recordatio animos nostros excitare debet: repetite igitur &c.*

20. *Dicam audacius fortassè, sed tamen verè, &c.*

21. Feliciter cecidit ad vt pietatis officia descenderem.

22. Possem equidem eadem quoque de cæteris commemorare, sed nè molestus videar, adeste mecum animis, & quo me dudum Oratio mea rapit contendentem beneuolentia vestra subleuate.

23. Facit in me audiendo vestra singularis humanitas, vt faciliorem ad reliquas orationis partes cursum fore mihi pollicear.

24 Maximè vellem, vt quantum mihi vos in tanta rerum multitudine attentionis, ac beneuolentia commodastis tantum mihi tempus facilitatis ad dicendum, atque opportunitatis concederet; ego penetrarem in eius arcana, doceremque.

25. Nunc quoniam temporis angustia tantam rerum multitudinem capere non possunt, ego humanitate vestra fretus, à grauioribus ad mitiora meam orationem tantisper, animumque conuertam.

26. Sisterem hic, nisi vna me cogitatio subleuaret, quod &c.

27. Atque vt illius temporis atrocitatem recordari possitis, audite.

28. Verum hæc prætermittamus, festinat enim oratio mea ad præcipuum accusationis caput.

29. Etiam nunc mihi expectare videmini quid deinde factum sit.

30. Non aggrediar ad illa maxima atq; amplissima, priusquam docuero.

31. Possum multa dicere de libera-

li-

litate illius, sed mihi ante oculos obuersatur Reipubl. dignitas, quæ me ad se rapit, & hec minora relinquere hortatur.

32. *Aliquando ad hæc propiùs veniam, quanquam non est omittenda singularis illa integritas.*

33. *Ad Tribunatum, quia ipse ad se iam dudum vocat, & quodammodò ascribit orationem meam, contenta studio, cursuque veniamus. Sed necesse est, antequam de eo dicere incipiam, &c.*

34. *Vultum atq; incessum animis intuemini, faciliùs facta eius occurrent mentibus, si ora ipsa oculis proposueritis.*

35. *Etsi me attentissimis animi summa cùm benignitate auditis, Iudices tamen vereor nè quis fortè vestrum miretur quid hæc mea oratio tàm longa ac tam altè repetita velit, &c.*

36. *Ab Illustribus electa authoribus eligere constitui, vt documenta sumere volentibus longè inquisitionis labor absit, quis enim omnia, quæ gesta sunt, modico voluminum numero conprehenderit.*

37. *Obruitur etiam tot Illustribus Consularibus ; LF bibaculus, vixque post Marcellum locum inuenit, sed pijssimul ac Religiosi animæ laude fraudandus non est.*

38. *Verum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ viros laudem.*

39. *Dandum est etiam aliquid loci alienigenis exemplis, &c.*

40. *Non patiuntur me teniori bus exemplis*

plis diutiùs insistere Fortissimi Duces.

41. Complura huiusce notæ Romana exempla superans, sed satietas modò vitanda est taque stylum meum ad externa iam delabi permittam.

42. Toties laudato Marcelli variari potest, quoties nobis ipse gradibus adversùs socios moderatione vsus est.

43. Sed vt à laudibus eius ad facta veniamus.

44. Sed quid externa attingo, cùm domesticis priùs liceat vti?

45. Armet se duritia pectus necesse est, dum horrida, ac tristis seueritatis acta narrantur, vt omni mitiori cogitatione posita, rebus auditus asperis vacet.

Art 3. Artificium transitionis.

CVm transitio vnum sit ex precipuis Eloquentiæ ornamentis operæ pretium videtur esse, vt pauca hic de illius artificio disseramus.

Varij sunt modi transitionis, ijque ferè omnes continerantur in figuris sequentibus, quas imitari quiuis cùm voluptate poterit.

Prima sit interrogatio, quæ maximè auditorem excitat.

2. Subiectio, quæ plurimum habet ornamenti.

3. Anteoccupatio, quæ frequentissima esse solet, cùm per eam occurramus obiectionibus aduersariorum, soletque habere sequentem interrogationem V. orat. pro Milone, sect. 36. & ibidem sect. 54.

4. Cor-

4. Correctio, quæ certè eximia est.

5. Dubitatio, v.g. *quo me vertam nescio, &c.*

6. Communicatio, quæ valdè affinis est dubitationi.

7. Prosopopœia, quæ præclarissima est, plurimùmque maiestati habet, V. orat. pro Milone, num. 78.

8. Apostrophe, quæ frequentissima esse solet, magnamque habet varietatem.

9. Hypotyposis, quæ singularem habet emphasim.

10. Sustentatio.

11. Prætermissio, vt *nihil dico quid respublica, &c. omitto socios exteros, &c.*

12. Licentia, vt *Vide quam non reformidem, &c.*

13. Concessio, vt *Excitate, excitate eum si potestis ab inferis; &c.*

14. Ironia, vt *Cur igitur eos manumisit, metuebat, &c.*

15. Distributio, vt *Nunquid igitur aliud in iudicium venit, &c.*

16. Parenthesis, vt *Face tua, patria dixerim (metuo ne sceleratè dicam in te quod pro Milone dicam)* &c.

17. Deprecatio, vt *Quid restat nisi vt orem? &c.*

18. Optatio, vt *Vtinam Dÿ immortales fecissent, &c.*

19. Execratio, vt *Dÿ te perdant fugitiue, &c.*

20. Epiphonema, vt *Vide quàm varia commutabilisque fortuna; &c.*

21. Exclamatio, vt *O me miserum! ò in-*

ô infelicem! &c.

22. Facti quasi pœnitentia, vt *Quid ego plura disputo: quid ego argumentor: &c.*

23. Hætatio, vt *Quid iam restat; &c.*

24. Recapitulatio, vt *Video autem constare omnia, &c. Videamus quod caput est, &c.*

25. Collatio superiorum cum sequentibus, vt *Quod si nondum cernitis post tot, tamque clara argumenta, quid, &c. reuocate in memoriam, &c.*

26. Denique desitio quædam disputatiorij, vt *Sed iam, satis multa de causa, &c.*

CAPVT VII.

Praxis Rhethorica, seu idea eloquentiæ.

CVm selegeris argumentum orationis tuæ vel ad laudem, aut vituperium; vel ad suadendum, aut dissuadendum; vel ad accusandum, aut defendendum

1. Percurres locos Rhetoricæ tùm intrinsecos cùm extrinsecos; & ex ijs aptiores ad rem tuam confirmandam vsurpabis Non tibi parum proderunt obseruationus allata superiùs de accommodatione locorum Rhetoricæ ad quoduis genus causç.

2. Consule varios argumentandi modos, & statues, quem adhibere velis ad singulos Rhetoricæ locos,

3. Vnamquamque argumentationis

pro

propositionem amplificabis, prout visum tibi fuerit statuendo prius, quæ tibi amplificationis ratio placeat.

4. Accomodabis figuras ad diuersus argumenti tui statur, nunc docendo, nunc delectando, nunc flectendo.

5. Denique tecum ages, de dispositione partium orationis: v.g. Vnde ducas exordium; an sit addenda narratio, vel non aut quo artificio contexenda sit; quæ distributio, que diuisio facienda sit; an præcedere debet confutatio, vel confirmatio: quæ argumenta discuciēda sint in initio, quæ in medio, quæ in fine: qui motus concitandi sint; qui stylus obseruandus sit: quæ idonea sint transitiones ad præcipuas orationis partes. Omnia hæc, & singula oratoris munia suis locis habes explicata. Atque vt facilius rem conficias in quouis argumento tractando. Ciceronis orationem tibi propone, quam quidem integram non imitaberis; sed in œconomia præcipuarum, & argumentorum, atque in styli genere figurarum quę ornatu, & transitionum varietate consectaberis, v.g. si aliquem defendis Milonianam lege, orationem pro Sextio, &c. si inueheris in aliquem, consule orationem contra Pisonem. Consule Philippicam secundam, &c. si Reum accusas, lege Verrinas &c. si de re aliqua deliberas, vide Manilianam, orationem pro pace, &c. Obserua autem diligenter.

1. Animo concipiendam esse quæstionem, quam velis disserere.

2. Quæstionem in suas partes diuidendam; vt intelligatur quid probandum sit; quid amplificandum, quid non probandum, quid non amplificandum.

3. Reuocanda esse in memoriam, quæ vel audita, vel a te lecta fuerint aliquando, vt si ad rem faciant, adhibeantur.

4. Congesta materia orationibus pergendum esse ad dispositionem oratoriam eo modo, quo dictum est.

LIBER V.

De Memoria.

CAPVT I
De definitione, & diuisione memoriæ.

MEmoria est ex Cicerone rerum omnium Thesaurus: ex Plutarcho cella penuaria disciplinarum; ex Platone musarum omnium parens; ex authore ad Herennium, & ex ipso Cicerone, est firma animi rerum, & verborum dispositionis perceptio.

Memoria duplex est. Altera Naturalis, Altera Artificiali. Naturalis, est a natura. Artificialis: Naturalis, est a natura. Artificialis, exercitatione, & artificio comparatur.

Ars memoriæ potissima, est exercitatio: Monetque Cicero, vt quod singulis diebus dixerimus audiuerimus, egerimus, vesperi commemoremus.

CAPVT II.

De memoria praeceptis.

HÆc tradi possunt memoriæ præcepta.

1. Vt cùm aliquid ediscimus, cogitationem aliam deponamus.

2. Vt cùm aliquid longiùs memoria comprehendere volumus, illud per partes addiscamus, easque breues faciamus, non tamen plures.

3. Vt chartæ nostræ margini notulas aliquas appingamns, easque ludicras, & conuenientes sermoni, v.g. vbi de prælio agitur, pingatur prælium; vbi de naue, pingatur anchora, &c.

4. Vt cùm memoriter addiscimus, clara voce pronunciemus. Expedit tamen aliquando, vt tacitè addiscamus.

5. Vt oratio nostra legitimè diuisa sit, & in suas partes scriptò distincta.

6. Vt nocturnam quietem, si licet, adhibeamus.

7. Vt affectum nullum vehementiorem admittamus.

8. Vt cibis, & vino temperatè vtamur. Denique, vt corpus, animusque integritatem seruent.

LIBER VI.

De Pronunciatione.

PRronunciatio tria complectitur 1. actionem 2 pronunciationem ipsum 3. gestum.

CAPVT VI.

De actione.

Actio efficacissima est ad omne momentum persuasionis, estque conformatio quædam gestus, totiusque corporis cum orationis argumento, vel est pars eloquentiæ, quæ vocis, corporisque motum rerum, & verborum dignitate cum aliqua venustatem moderatur.

Cauendum est in actione.

Actionis vitia.

1. Ne nimis sit delicata, & nimis curata
2. Ne sit frigior, & nimis vasta.
3. Ne sit frigidior, & intemperantior.
4. Ne sit deformior.
5. Ne sit iuuenilior tùm in iactantia cùm in ostentatione; sed requiritur in ea prudens moderatio, & pro varietate argumenti, varietas.

CAPVT II.

De Voce, siue pronunciatione.

In voce, seu pronunciatione præter dicta, hæc cauenda sunt.

1. Ne canere videamur.
2. Ne eodem tenore, seu cum monotonomia pronunciemus.
3. Ne furiosam, & vlulantem vocem imitemus.
4. Ne supra vires vox augeatur.
5. Ne longiori spiritu protrahatur.
6. Ne suspirijs interrumpatur.
7. Ne naribus potiùs, quàm ore efferi videatur.
8. Ne nimium sit præceps.
9. Ne sit nimium clamosa.

Pronũtiationis vitia.

10. Ne ſit tardior.

Hæc autem ad pronunciationem requiruntur.

1. Vt ſit facilis, Vrbana, & pro varietate rerum diſtincta.

2. Vt ſit articulata, & legitimis interpunctionibus diſtincta.

3. Vt extremæ ſyllabæ non abſorbeantur.

4. Vt ſit æquabilis, continua, & clara.

6. Vt ſit firma, & pro varietate argumenti diuerſa, nempe in blanditijs, & precibus lenis, & ſubmiſſa; in ſuaſionibus, monitionibus, pollicitationibus, & conſolationibus grauis; in metu contracta, in hortationibus, fortis; in diſputationibus teres; in miſerationibus flexa, & flebilis; in expoſitionibus recta; in affectibus concitatis vehementior, aliquando obſcurior, ſed pro genere argumenti, verb. grat. in iracundiæ motu incitata; In miſerationis motu interrupta, plena, & flebilis; in timoris motu demiſſa, hæſitans, & abiecta. In voluptatis motu effuſa, lenis, tenera, hilaris, ac remiſſa; Denique in moleſtia grauis, & preſſa. *Pronũtiatio virtutes.*

CAPVT III.

De geſtu.

GEſtus, qui dicitur loquax ſilentium, plurimum confert ad perfectionem oratoris.

Art. 1. De Compoſitione geſtus.

GEſtus corporis debet eſſe conformis animi motibus. *Geſtus compoſitio. Caput.*

Primò Caput aptè componendum eſt
nempe ſecundum naturam rei, nam ca-
pitis demiſſio abiectionem animi ſi-
gnificat, & capitis erectio ſuperbiam:
quare motus accipere varios debet,
pro varietate geſtus manuum, late-
rum, totiuſque corporis, aſpectus
enim ſemper vertitur, quo geſtus, niſi
cum aliquid damnatur, aut remouetur.
Cauendum eſt autem, ne iactetur ca-
put.

vultus 2. Vultus componendus eſt pro ra-
tione argumenti, ita vt videatur modò
ſuplex modò minax: nunc blandus,
nunc triſtis, nunc hilaris, aliquando
erectus aliquando ſubmiſſus.

Oculi 3. De oculis idem eſt dicendum.

Super-cilia. 4. Supercilia modò ſint immota,
modò moueantur, nunc inæqualiter
diſſideant, nunc contrahantur, aliquan-
do diducantur, pro vt argumentum
poſtulat.

Ceruix 5. Ceruix debet habere ſuam con-
formationem, hoc eſt, non ſit rigida,
vel ſupina.

Humeri brachia. 6. Humeri, & brachia ſic compo-
nenda ſunt, vt decenter attollantur,
porrigantur, & contrahantur.

Manus 7. Manus ita conformari debent, vt
loqui videantur, nunc poſcendo, nunc
minando &c. licèt autem manus plu-
rimum conferant ad rei expreſſionem,
non tamen, quæ minus decent, vel
quæ humiliora ſunt, debent exprime-
re. Digiti quatuor in ſinum leniter cogi
ſolent. Geſtus digitorum, & totius
ma-

manus à ſiniſtra parte inchoantur, & in dextra deponuntur. Pectus, & latera non proijciantur. Pedes denique modeſtè componantur. Obſerua autem, quòd quamuis cura hæc auditores delectet, Cauendum tamen ſità quibuſdam nugis vt ſi v.g. caput quis mulceret, manum intueretur, articulos infringeret, faciem proferret, capillos retro ageret, clariùs excrearet, pedem alterum longiùs proferret, ſtare diductus vel rigidus, vel ſupinus, vel incuruus &c.

Exordio leta pronunciatio conuenit non tamen ſemper, Narratio manum prolatam, geſtum diſtinctum, & ſonum ſimplicem poſtulat. *Qui geſtur conuenia partibus orationis.*

Contentio variam, & multiplicem actionem deſiderat.

Argumentatio acrior plerumque eſt.

Digreſſiones ſolent eſſe leniores, Epilogus feſtinatioem ad mouendos auditores requirit; ad placandos, inclinatam quandam lenitatem, ad miſericordiam inclinatam vocis, & ſenilem ſuauitatem dicam ne fuſcam vocem.

Art. 2. De geſtus vitijs.

CAuendum eſt in geſtu nè nimiùs ſit & nimis actuoſus: ſed curandum eſt diligenter, vt accommodetur ad rem, quam exponimus. *Geſtus vitia.*

Eſt etiam præcipuè adhibendus in factibus animi.

Denique obseruandum est 1. non oportere manum sinistram moueri solam, nisi per contemptum.

2. Moueri debere sinistram cum dextra, cui accomodatur.

3. Dextram moueri sæpe solam.

4. Vtramque manum, cùm mouetur conformari debere ad significationem verborum, & quasi rem, & locum indicare.

5. Oculos, totumque vultum exprimere debere animi affectum, quem præferimus.

6. Denique gestum omnem ita componendum esse, vt nihil ingrati, & molesti habeat.

F I N I S.

INDEX LIBRORVM, Capitum, & Articulorum.

LIBER PRIMVS.

De Arte Oratoria.

Caput Primum. *De Natura Rhetoricæ.* pag. 1
Caput Secundum. *De imitatione.* 4
Caput Tertium. *De exercitatione.* 9

LIBER SECVNDVS.

De Inuentione. 11
De locis Rhetoricis. 14
De Locis intrinsecis. 14
locus à difinitione. 15
locus à Notatione. 18
locus ab enumeratione partium. 21
locus à coniugatis. 25
locus à Genere. 26
locus à specie seu forma. 28
locus à similitudine. 29
locus à dissimilitudine. 32
locus ab oppositis. 32
locus ab adiuntis. 35
locus ab antecedentibus, & Consequentibus 37

Locus a repugnantibus. 39
Locus a causis 40
Locus ab affectis. 43
Locus a comparatione. 45
Locus a maiori ad minus. 46
Locus a minori ad maius. 46
Locus a Pari. ibid.
De locis Rhetoricæ extrinsecis, seu assumptis. 47
De vsu locorum Rhetoricorum. 53
Vsus loci a definitione. 53
Vsus loci a Notatione. 53
Locus ab enumeratione partium. 54
vsus loci a Coniugatis. 55
vsus loci a Genere. 55
vsus loci a Specie, seu forma, 55
vsus loci a similitudine. 56
vsus loci a dissimilitudine. 56
vsus loci ab oppositis. 57
vsus loci ab adiunctis. 57
vsus loci ab antecedentibus, & consequentibus. 57
vsus loci a repugnantibus. 58
vsus loci a causis. 59
vsus loci ab affectis. 61
vsus loci a maiori ad minus: vel a minori ad maius. 62
vsus loci a pari. 62
vsus locorum Rhetoricæ extrinsecorũ. 63
Obseruationes. De locis Rhetoricæ, ad quasue quæstiones propositas accommodantur. 69
Caput Secundũ. *De argumentatione.* 81
De inductione. 91
De exemplo. 92
vsus argumentationis. 93
loci

loci Rhetorici, tum insiti, tum remoti ad praxim reducti. 95
Caput Tertium. *de amplificatione Orationis, per locos Rhetoricos.* 99

SECVNDA PARS.

Inuentionis.

DE *motibus, seu animi affectibus.* 103
Caput Primum. *De Motibus in genere.* 103
De fontibus affectuum. 110
De singulis affectibus animi. 111
1. *De Amore.* 111
2. *de Odio.* 112
3. *de desiderio.* 114
4. *de fuga.* 115
5. *de Gaudio, & letitia.* 115
6. *de tristitia.* ib.
7. *de Spe.* 116
8. *de desperatione.* 117
9. *de Metu.* 118
10. *de Audacia, seu Confidentia.* 119
11. *de ira.* 120
12. *de Mansuctudine.* 121
de reliquis animi motibus, qui ad priores referri possunt, de Commiseratione. 122
de Indignatione. 123
de Inuidia. 125
de æmulatione. 126
de Pudore, & Verecundia. 126
de Gratia 127
de Iocis, & facetijs. 128
Vsus motuum. 130

de Figuris, quæ aptiores sunt ad concitandos affectus. 131
de iudicio adhibendo in motuum inuentione, & vsu. 133

LIBER TERTIVS.

Prima Pars.

DE dispositione partium Orationis. 134
Caput Primum. De Exordio. 138
art. 1. de Partibus Exordij. 138
art. 2. quæ prænoscenda sint in Exordijs. 139
art. 3. De duplici exordior, genere. 140
Exordium ex abrupto. 140
Exordium iustum, & legitimum. 142
art. 4. quæ maximè Orator attendere debeat in Exordijs. 146
art. 5. quæ obseruanda sint in Exordijs 148
art. 6. de Insinuatione requisita in Exordijs. 155
art. 7. quæ figuræ in Exordijs vsurpentur 157
Exempla figurarum Exordijs. 157
1. dubitationis in defensione. ibid.
dubitationis in increpatione. 158
2. Hypothesis cum fictione. ibid.
3. Occupationis. ibid.
4. Licentiæ. 159
5. Distributionis. ibid.
6. antitheseos. ibid.
7. Suspensionis. ibid.
8. apostrophe. ibid.

Art. 8. *de muneribus Exordijs.* 160
art. 9. *de motibus exordijs.* 164
art. 10. *Formula quadam Ciceroniana attentionis conciliandæ.* 165
art. 11. *de Virtutibus exordiorm* 166
art. 12. *de vitijs exordiorum.* 166
art. 13. *& vltimus de artificio componendi exordij.* 167
Caput Secundum. *de Narratione* 168
art. 1. *de Narratione in genere.* *ibid.*
art. 2. *de Figuris Narrationis.* 170
art. 3. *de virtutibus narrationis.* 173
art. 4. *artificium componendæ narrationis.* 178
Caput Tertium. *De contentione.* 179
art. 1. *de propositione in genere.* *ibid.*
art. 2. *de Propositione in particulari, seu de statu causæ.* 181
Caput Quartum. *de confirmatione.* 183
art. 1. *de confirmatione.* *ibid.*
art. 2. *de confutatione.* 184
art. 3. *de figuris confutationis.* 196
art. 4. *de digressione.* 198
art. 5. *artificium contentionis.* 198
Caput Quintum. 200
art. 1. *de Perorationis Patribus.* *ibid.*
art. 2. *de perorationis muneribus.* 203
art. 3. *artificium componendæ perorationis.* 208

SECVNDA PARS.

De diuersis causarum generibus. 209
Caput Primum. *De quæstionibus in genere.* *ibid.*

SECVNDA PARS.

Caput Primum. *De genere Epidictico, seu demonstratiuo.* 211
Art 1. demonstratiui generis fontes. 212
Art. 2. accuratior explicatio eorum, quæ faciunt ad laudem, aut vituperium rerum singularum. 212
Art. 3. Laus Dei. 213
Art 4. Laus personæ. 214
Art. 5. Laus Patriæ. 214
art. 6 laus Nobilitatis. 215
art. 7. laus Natiuitatis. ibid.
art. 8. laus Nominis. ibid.
art. 9. laus Educationis. ib.
art. 10. laus facultatum, & opum. ibid.
art. 11. laus Honorum. ib.
art. 12 laus Felicitatis. ibid
art. 13. laus Pulchritudinis. 217
art. 14. laus Roboris. ibid.
art. 15. laus ætatis. 218
art. 16. laus Exercitationum Corporearum. ibid.
art. 17. laus Virtutis. ibid.
art. 18. laus Prudentiæ. 219
art 19 laus Sapientiæ. 220
art. 20. laus Temperantiæ. ibid.
art. 21. laus liberalitatis. 161
art. 22. laus Munificentiæ. 221
art. 23. laus Castitatis. 222
art. 24 laus Fortitudinis. ibid.
art. 25. laus Iustitiæ. 223
art. 26. laus Religionis. 224
art. 27. laus Charitatis in Patria. 224
art. 28. laus pietatis in Parentes. 225

Art. 29. *Laus venerationis, & amoris in Principes obseruantiæ in præceptores, in senes, Chariratis in omnes, & fidelis Iustitiæ.* 225
art. 30 *laus Seueritatis.* 226
art. 31. *laus seueritatis.* 227
art. 32. *laus Verecundiæ.* ibid
laus artis, aut scentiæ. 228
art. 1. *laus rerum inanimarum.* 229
art. 2. *laus regionis.* ibid.
art. 3. *laus vrbis.* 230
art. 4. *laus academiæ.* 230
art. 5. *laus Fluminis.* 231
art. 6. *laus Domus.* ibid.
art. 7. *laus agri.* ibid.
art 8. *laus Montis* ibid.
art 9 *laus Plantæ.* 232
art. 10 *laus in genere.* ibid.
laus facti. 233
Caput Secund in *Quæ obseruanda sunt in dispositione generis demonstratiui,* 233
Caput Tertium *Progymnasmata aphtonij in genere Demonstratiuo.* 235
art. 1. *laudis, dispositio, & vituperationis.* ibid.
art. 2 *Ethopœie dispositio.* 237
art. 3. *Comparationis dispositio.* 239
Caput Tertium. *Variæ Orationes, quæ ad genus demonstratiuum spectant.* ibid.
art. 1. *Oratio genethliaca.* ibid.
art. 2. *Oratio lustrica.* 240
art. 3. *Eplni ium.* 241
art. 4. *Oratio lamentatoria.* 241
art. 5. *Ephitolamium.* 242
art. 6. *Oratio postulatoria.* 243

Art.7. Gratiarum actio. 244
art 8. Oratio inaugurationis. 245
art 9. oratio dedicatoria. 245
art.10. oratio ad recipiendum Principem, aut Magistratum. 246
art.11 oratio funebris. 246
Caput Quartum. *De genere deliberatiuo.* 248
art.1. de genere deliberatiuo in communi. ibid.
Caput Quintum. *Progymnasmata aphtonij, quæ spectant ad genus deliberatiuum.* 251
art.1. Fabulæ dispositio. ibid.
art.2. Narrationis dispositio. 252
art.3 Chreiæ dispositio. 253
art.4. Sententiæ descriptio. 254
art.5. thesis dispositio. 256
Caput Quintum. *variæ orationis in genere deliberatio.* 257
art.1. Suasio. ibid.
art.2. Dissuasio, & consulatio. ibid.
art.3. Horatio. 258
art.4 Dehortatio. 259
art.5. Commonitio. 261
art.6. Commendatio. 262
art.7. Incitatio ibid.
art.8 Concitatio. ibid.
art.9, Consolatio, ibid.
Caput Sextum. *de genere Iudiciali.* 303
Art.1. De genere Iudiciali in communi. ibid.
art.2. De speciali despositione generis iudicialis. 267
Caput Septimum. *progimnasmata aphtonij.* 268

Art.1. Confirmatio. *ibid.*
art.2. Confutatio. 269
art 3. Laus communis 269
art. 4. Legislatio. 271
Caput Octauum. *Variæ orationes in genere iudiciali.* 271
art. 1. accusatio. *ibid.*
art. 2. apologia, seu defensio. 272
art. 3. Defensio, facti. 273
art. 4. Defensio manifesti criminis quod excusatur *ibid.*
art. 5. Inuectiua. *ibid.*
art. 6. Obiurgatio. 274
art. 7. Expostulatio. 275
art. 8. Exprobatio. 275
art. 9. Comminatio. 276
art. 10. Deprecatio. *ibid.*
Caput Nonum. *vsus orationum ciceroni, in omni genere causarum.* 277
art. 1. Vsus orationum Cic. In genere demonstratiuo. *ibid.*
art. 2. Vsus orationum Cicer in genere deliberatiuo. 278
art. 6. Vsus orationum Cic. in genere iudiciali. 280
Cap. Decimũ *triplex dicendi genus* 281
art. 1. Oratoris sacri dicendi genus. *ibid.*
art. 1 Magistratus dicendi. 288
art. 3. Oratori priuati, seu priuati causidici genus dicendi. 286

LIBER QVARTVS.

Elocutio.

PARS PRIMA.

Caput Primum.

ART. 1. *de verbis, seu distinction.* 286
Art. 2. de structura verbor. id. 288
art. 3. de pedibus periodi. 289
art. 4. De collocationem pedum in periodo. 290
Caput Secundum. *de periodo.* 291
art. 1. de deuisione periodorum. ibid.
art. 2. usus periodi. 293
art. 3. artificium amplificanda periodi. 294
art. 4. amplificationis huius applicatio ad quancumque materiam. 295
art. 5. altera ratio amplificanda periodi. 296
Caput Tertium. *de uocabulorum delectu.* 298
art. . Obseruationes de uerbis diligendis. ibid.
art. 2 Compositio dictionum inter se, ibid.
art. 3 Ordo seruandus in collocatione uerborum, & sententiarum. 299
art. 4, obseruationes Ciceroniana de collocatione dictionum. 299
art. 5. Periodi Concinitas. 301
art. 6. decorum oratorium. ibid.
Caput Quartum. *de stylo.* 302
art. 1 uarium stylo genus. ibid.
art. 2. stylo usus. 304

PARS

PARS SECVNDA.

Libri Quarti.

De Elocutione.

CApue Primum. *De Tropis verbarum, & sententiarum.* 305
art.1. de Tropis verborum. *ibid.*
art.2. De tropis sententiarum. 308
Caput Secundum. *de Figuris.* 309
art.1 de figuris verborum. *ibid.*
art.2. de figuris uerberum, quæ fiunt per additionem, seu adiectionem. 310
art.3. de figuris verborum, quæ fiunt per detractionem. 311
art.4. de figuris verborum, que fiunt per similitudinem uocum. 312
art.5. de figuris sententiarum. 315
art.6. Synopsis alphabetica figurarum, quæ ad superiora capita uulgò non referuntur. 320
art.7 diuisio figuris per Epicomem. 328
Caput Tertium. *accuratior usus troporum, & figurarum.* 330
art.1. Vsus croporum. *ibid.*
art.2. usus figurarum, ac 1. earum, quæ fiunt per additionem. 334
art.3. usus figurarum, ac 2. earum, quæ fiunt per dectrationem. 338
usus figurarum, ac 3. earum, quæ fiunt per similitudinem uocum. 338
usus figurarum, & 4. earum quæ sunt figuræ sententiarum.
Caput Quartum. *Virtutes Elocutione.* 350

Ar-

articulus primus, de Euidentia. ibid.
art. 2. de grauitate. ibid
art. 3. de Copia. ibid.
art. 4. de varietate. ibi.
Caput Quintum. *elocutionis Vitia. pag.* 351
Caput Sextum. *articulus 1. de transitione in communi.* 353
art. 2. Varia transitionum exempla pag. 354
art. 3. artificium transitionis. 358
Caput Septimum. *Praxis Rhetorica, seu idea eloquentiæ.* 360

LIBER QVINTVS.

De Memoria.

CApur Primum, *de definitione, & diuisione memoriæ.* 362
Caput Secundum. *de memoriæ præceptis* 363

LIBER SEXTVS.

De Pronunciatione.

CAput Primum. *de actione, pag.* 364
Caput Secundum. *de voce, siue pronunciatione.* 364
Caput Tertium. *de gestu.* 365
art. 1. de Compositione gestus. 366
art. 2. de gestus vitijs. 367

FINIS.

